

~~Do 9m.~~

~~789.~~

R M. N. I

925

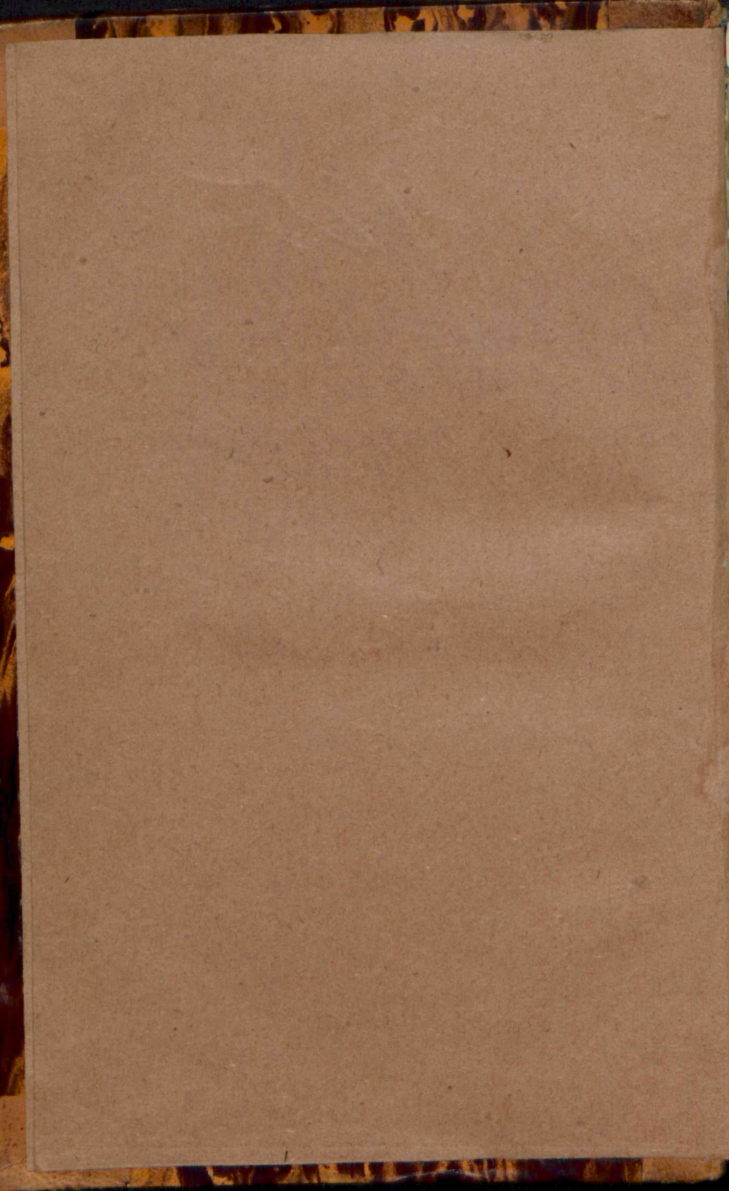
Hidamp: Culp.

Kirlinben teljes.

Kisth cura: 3-4 lev.

925

A keresztyeni vallásról,
melyben a mi idvességünk-
nek fundamentumai lete-
tetnek. Fordítatott angliai
nyelvről Gyöngyösi Lás-
ló által.

Utrajectomban, 1657.

A NEMES ES

NEMZETES RMK 1925.

Keresztyéni szép hirrel

Gabriel fénlő Zagoni 1722.

G Y O N G Y Ö S I

Michaëlis Gersei 1774.

I A N O S N A K.

Nékem szerelmes Atyám U-
ramnak &c.

Kegyelmet és békeséget az Urtól.

Nemzetes Atyam Vram.

Icsoda alkalmatossággal 's mine-
mü okoktól indittattam légyen
én e' kis könyvecskenek Magyar
nyelvre való fordítására 's ki bo-
csátására, semmikeppen el nem halgat-
tom: Mert ennek alkalmatossága, mellyel en
erre indultá, volt amaz én keserves bujdo-
fásomnak, csak nem három estendeig tartó
nyavalyás és beteges állapottya, nevezetessen
pedig e' mostani mint egy hallatlan siralmas
sorsom, tudn. e' rész berint való Gutta ütés,
mivel az időtől fogvan melyben Isten berel-
mes hazámból ez idegen földre kikozott, ál-

lando jó egészségem csak fertály esteig
sem folgált, mely külömbkülömbféle beteg
ségimnek eretlen és megveszt gyümölcse e'
jelen való nyavalyás állapotom, mely miatt el
múlt immar esteideje 's három hólnapja
hogy csak állásomrúlis magam erejével la-
bainnak erőtelensége miatt ki nem mehet
tem. Ennekfelette (a' mely majd még ke-
servefebben esik) nyoczadik hólnapja má-
hogy a' jobb kezem is annyira megfoztatott
erejétől, hogy csak pennát sem foghatok vel-
le. Ily siralmas sorfomat látván azért, 's
azonban az aranynális drágább időmnek
megbecülhetetlen 's helyre állathatatlan ká-
rommal való tölem elmúlásatis keleserves és
könyves semekkel semlélvén, esemben vet-
tem, hogy jó végre felvett buydosásomnak
kevés hasznát vésem, hogy ha a' drága időt
csak így tölténdem el: Minekokáért elmé-
met adtam némely idegen nyelveknek tanú-
lására - mindeneknek előtte pedig a' *Belgiumi*
nyelvet réb berint megtanulván, az *Angliai*
nyelven kezdettem kapdosni, gondolván azt
hogy ennek tanulására, házamban ülvénis
reá érkezhetem; és így ezt elkezdvén Isten
kegyelméből kevés idő alatt ebben annyit e-
pültem, hogy ez kis könyvecskét alkalma-
sént megérthettem, melynek olvasásából vet-
tem esemben, hogy mind nekem, mind pedig

3
Nemzetemnek (melynek előmenetelit bi-
vem ferint kívánom) nem kicsiny hasznára
bőlgálna hogy ha ugyan azon egy munkával
megfordítván, valamely kegyes Attyamfiá-
val leiratnám és ki nyomtattatnám. Mellyet
Isten segetsegeből im megis cselekettem.
Ilyen alkalmatlan alkalmatosságom lévén,
nem benyvedhettem, hogy ez én fíralmas
nyodásom minden idvefféges gyűmölcsnel-
kül való legyen; hanem mind az Isten Ne-
vének dicsőffégehez való buzgóffágom, mind
Pedig, N E M Z E T E S A T T Y A M Uram,
kegyelmedhez való háláado voltom mint
egy büntélen indító őstön nógatott erre,
hogy bívemnek buzgo kívánsága ferint, az
Vr Sátorának éppittésére, ha Aranyat Ezűstöt,
vagy drága Kőveket nem, csak kecske szőrtis
vinnék, és az Vrtúl nekem engedtetett aján-
dékknak 's nálam lévő Tálentomocskájával va-
lo kereskedésnek első sengéjet mint egy meg-
perselt búzaféjeket ő neki az ő dicsőffsége-
re meg áldozván bé adnám. Második ok, mely
erre engem indított volt nem egyéb; hanem
a' velem egygyűt büntetett Fiui alázatos en-
gedelmességből fármazott háladatosság,
mellyel Kegyelmednek N E M Z E T E S A-
T T Y A M Vram, tellyes élettemnek rendiben
tartozom, úgy hogy, ha lehetséges vólna
minden Atyai berelméből fármazott velem
való

Mof. 11.
Keony 25.
3. es 35. v.

24.
Mof. 11. k.
23.

4
való jó téteményét elégségesképpen meg
foglálnám; De mivel ezt lehetetlennek lá-
tom lenni, egyedül csak abban foglalom
tellyes igyekezetemmel, hogy ez én háládó
voltomnak 's Fiui szeretetemnek néminémű
zálogát, mint ennek csálhatatlan czimerét ke-
gyelmednek meg mutassam. Ennek mint
egy előjaro Hoppmestere e' kis muukács-
kám, mellyet, kegyelmednek akarván ked-
veskedni, mindenekfelett egyedül csak kegy-
elmedet nező *Dedicatio*val ki bocsátottam.
Vegye jó neven annakokáért kegyelmed
NEMZETES ATYAM Vram ez kis fá-
ratságomat, nem néz ven az ajándéknak mélt-
atlan voltát, hanem inkább az ajándekozó-
nak bívének indulattyát, mellyel kegyel-
mednek ajánlya, 's éllyen addig ezzel az Vr-
nak felelmeben lelkének idveffégre, mi-
glen az Vr velem nagyobb ajándekat közöl-
ven, enis külömb 's derekassabb faradozá-
somnak gyümöksévell kedveskedhetem. Ir-
tam V. Traiectumban 1557. éft. Sz. Jakab ha-
yanak 15. napján.

Kegyelmednek engedelmes Fia

GYÖNGYÖSI LÁSLÓ!

ELŐLIÁRO BESZÉD.

Melyben az igaz Keresztyéni Vallásnak
fundamentonában nevékedni igyekező Olva-
só tanítatik a' foganatos olvasásnak jó mód-
gyára.

Kegyes Olvasó.

GYakorlatossággal megh esik az a' tanulásnak
dolgában, a' mi szokot lenni az étekben:
mert, a' mi képen hogy ugyan azon egy éteknek
neme külömb külömb féle módó, el készítvén
fel adatik az asztalra, a' Szakácznak moser séges
talalmánya, és a' védégeknek szájak izi szérént;
igy a' tanulásbanis, ugyan azon egy dolog kü-
lömb-külömb féle módon traktáltatik, az okos,
es eszes könyv írónak jó külömbfég tévő itileti,
és az olvasónak megh foghatása szérént. Innét
vagyon, hogy az emberi, es világi dolgokról való
tudományokban, csak nem minden könyv író-
nak, vagy on tulaidon maga Grammatikája, Rhetor-
rikája, maga Logikája, maga Phylosophiája; es az
Isteni tudományban, maga Catechismussa, maga
Közfön séges helye, maga Commentariussa. So-
kannis panaszkodnak é' dolog felől, ugy-
mint, a' mely az embernek elméjét el vonnyá,
emlekezetit öszvezűzi-zavarja, és itiletit meg
bantya; s' nemis ok nélkül pedig: mert a' miké-
pen az éteknek külömb külömb féle volta, meg
veszvéen a' gyomorban, inkább nemz nehéz be-
tég séget, hogy nem mint a' jó egédséget megh
tartaná; így, ugyan azon egy dolog felől való
trakta, sokaknak meg bantya a' jó itilletnek,
Iste.

es Istenes életnek öregbületét s előlmenetelit. De ennek job formában való rendelése, ez egész keresztyén Világon lévő minden Ecclesiákat, keresztyén Fejedelmeket és felső rendeket nézendő dolog: melynek elkezdesére, és végben vite-
lére a' magános emberek egyebet nem czeleked-
hetnek a' buzgó imátfágnál, és jó kívánságnál,
és hogy kiki szorgalmatosan, és meg világosítat-
tot fel nyílt lelki szemekkel, vigyázzon az ő
maga cslelekedetire. Mindazonáltal, senki ne
kárhoztassa az Istennek sok féle ajándékinak
külömb-külömb féle voltát, [mely mind a' testi,
s' mind a' lelki dolgokban való bölczeségét,
és jófágot adgya minekünk előnkben] de sőt in-
kab kárhoztassuk mi az embereknek romlotfa-
gokat, és ez aránt való haszontalanfagokat, a' kik
avagy tellyeségesen nem élnek, avagy pedig
gonoszfizul élnek, az Istennek áldásából réájok
szarmazot ajándékokkal. Ez a' hijábanvalóság-
nak neme, megh tetzik rész szerént a' testi; de
legh kiváltképen a' lelki eledelben: mert senki
az emberek között nem veti meg az ő testének
tápláltatására rendeltet eledelét, hanem ha va-
mely nagy szenyvedésben legyen. Annakfelet-
te mely igen szorgalmatosok az emberek az ő
jóvedelmeknek meg szerzésében; mely jó
gondviselők annak meg tudásában, miczoda ér-
keknek nemei egéségesek, és miczodak artal-
masok ő nekiek; mely álhatatosok az ő ebéd-
gyeknek és vaczorájoknak rendes orájának meg-
tartásában; mely készek magokat megh tartoz-
tatni néminémű érkeknek nemeitől, ha szintén
kóstolták, és ettek légyen is annakelőtte abból.
De a' lelki eledelt [a' mely kiváltképen ál az
Isteni közönséges, tisztéletnek gyakorlásában,

1 Sam. 28.
23.

és rész szerént a' magánosan való olvasásban, elmélkedésben, és könyörgésben) oh mely fokban meg utálván megvetik, mint egy halfontalan, és izetlen dolgot! Noha pedig az embereknek nagyob része, csak külső testi tekintetnek alitty lenni a' közönséges gyülekezetekben való jelen voltát: mindazonáltal, kiczoda találhatna oly Istenes, kegyes keresztyén embert, a' ki ferény szorgalmatossággal az üdöt áronnis megh valtana, és a' magános olvasás és elmélkedés által magát jó eleve el készitené, az Isten igéjének, és a' Szent Sakramentomoknak ki szolgaltatásában nevedet, és jól meg érlelt gyümölcsnek aratására? De legyen tudtadra tenéked *Kegyes Olvasó* hogy a' miképen azok, ki k az tévelygés, a' dolognak jól meg értése előtt való bal ítélet, és a' magok szereteti által oly szorosan a' magános tanulásra attak magokat, hogy ők meg utálván el hadgyák a' közönséges Isteni tiszteletet; külömb külömb féle bolond vélekedésekben, veszedelmes tévelygésekben, [Istennek idejekorán való irgalmasága nélkül] bé esnek: és az ő tudatlanságokban, s' verkekben meg büszkődven meg vesznek; így hiájában való dolog az iginek külső hallása, ha belső képpen nem lejendűnkálhatatosok, a' magánosan való könyörgésekben, elmélkedésekben, olvasásokban, és egymással othon való szent beszélgetésekben. De mivel hogy az én feltet czelom ez, hogy szollyak az *Olvasásról*, még pedig csak igen rövideden, kérlek azért tégedet *Keresztyén Olvasó*, és az Ur Jéfusnak szerelmére intelek, [ha az én intésem helyesnek latzik] hogy, légy oly bölcz gondviselője a' te lelkednek, a' minémű vagy a' te testednek: oly szorgalmas emlegetője a' te jövőendőbeli életednek,

(..)(..)

tednek, mint a' jelen valonak; e' végre pedig a' Könyvek olvasafában szorgalmatossággal vigyázz im ez négy dolgokra.

Az olvasaf-
ban meg
tartando né-
gy dolgok

I Io Keony-
veket íze-
rezz

Elsőben annakokaért nagy szorgalmatossággal szerezze magadnak jó könyveket; mindeneknek felette pedig, és nevezetesen, ama minden könyveknek könyvéta' *Szent BIBLIAT*: auna-
kutánna másokatis némellyeket ollyakat, a' mel-
lyek leg hasznosabbak a' te hivatalodra, és meg
foghatásodra. Es hogy te, se pénzűl meg ne
szűküly a' vételre, sem időűl az olvasásra, sem
itiletűl az értésre, avagy emlékezetűl, a' jó
könyveknek velejének ki szedegetésére; csak
szintén a' javát, s-a' leg szűkségesbét szerezd
meg, Némellyek azt mondgyak, hogy ő nálók
a' minden napi dolgokban meg probaltatott ez,
hogy az éteknék, és a' ruházatnak dolgában, a'
mi leg job, leg olczob; Te pedig igazsággal meg
esiméred, hogy a' könyvek kőzöt, a' mellyik leg
job, az leg több hasznot hajt a' te lelkednek.

2. Tudmeg
a' Keony-
vek jó vol-
tat valame-
ly tudos em-
bertől

Másodszor, mivel hogy többire az emberek
csak cseccfemők a' lelki dolgok felől való itilet,
es l' ülőmbőség tételben, [noha minden bolond
bölcsnek latzik az ő maga szemei előtt] nem
tudván micfoda alkalmas, és hasznos; é mi-
csoda alkalmatlan, avagy ártalmas: Kérlek tége-
det, kéri tanácsot az l'itenes, tudós emberektől,
nevezetesen pedig a' tennen magad Lelkipászto-
rától (ha l'iten tégedet oly hatalmas, és kegyes
emberrel áldot meg) avagy más képpen, attól, a'
kinek l' őz ősféges szolgálaty ábul elzedben ve-
heted, hogy az gyakorollya őn őn magat a' jo-
nak, és gonosznak meg külőmböztetésében. U-
gyanis a' bölcs ember, nem veszen akar mi ki-
eliny jofzagértis valakutól kéziraft; hanem ha
elsőben

elsőben valamely efszes Törvény tudónak tanatfával élend sem pedig az okos beteg nem veszen be valamely orvosságot az értelmes, s' látot-hallot Orvos doctor javallása nélkül. Te pedig miképen mérészelsz akarmi könyvet kezdedben venni, nem kérvén felőle tanácsot valamely kegyes, Isteni tudományokban tudós embertől, a' melyben nétalántán kíváltképen való kárhozatos tévelygés vagyon, mely el ragadhattya te tőled a' te Mennyei örökségedet, avagy valamely halálos méreg, mely meg fojthattya a' te lelkedet? Talollegyen a' te tőled.

Harmadszor, meg emlekezzél arról, hogy soha ninczen nehezbe, mint embernek a' kegyességnek gyakor lasában álhatatosan végig meg maradni. Mert ebben a' mi meg esküt ellenségünknek csalardsága és dühössége tapasztalható képen meg tetzik. Ebben a' testnek, és a' vérnek romlottsága magat lathatokepen ki mutáttya: It, a' haszon, es embernek maga gyönyörk öttetése, a' munka, és attul valo üresség, az othon és kívül valo dolgok, az emberekkel valo társalkodas, és ezer efféle alkalmatosságok, mint egy annyi Öröszlanok keresztű allonak a' miútunkban, hogy minékünk jó szandékunkban akadalt szerezzenek. Annakokáért itten, övezdfel a' te elmédnek derekát, öltözd fel az Istennek minden fegyverét, és naponként uyicz meg a' te Isteneddél, és lelked isméréstivel [az üdöt áronnis meg vévén] tet szövetségedet. Latod te, hogy e' Vilagon felettéb kapdoso emberek, semmiképen nem akarják [csak egyszeris efsztendőben] az ő ételekre, és italokra rendelteret orájokat el mulatni: Miért lennél tehát te oly álhatatlan, és hitetlen, hogy el feletkezvén a' te tisztedről, hijában mulat-

3 Legy al
hatatos a'
te oradnak
megtartata
baa

latnádel az olvasásra, és a' könyörgésre rendelt
úró -

4 Ottanot
tanial meg
olvasd a'
jo keonyve
ket,

Negyedszer, midőn te valamely jo könyvet el
kezddtel olvasni, ne hadel azt, mind addig vala-
mig azt el nem végezed, és mihelyen azt által ol-
vasándod egyszer, ne legyen kérlek unalmas te-
néked azt vizont által s meg által olvasni. Mert
nyilvánlaggal meg tapasztalod te azt, hogy a'
második olvasár hasznosabb leszen az első-
nél, a' harmadik gyümölcsösebb a' máso-
diknál és így mennél gyakrabban olvasándod,
annal több hasznodra szolgál. Ez igen nagy
hijábanvalóság, és gonosz nyavalya az emberek
közöt, hogy ha ők valamely könyveknek csak
Titulusát, és annak Irojanak nevét lathátták is e-
gyszer, és ha abban egy vagy két levelet által ol-
vashattak, annak utánna csak félre vetik, mint ha
ők, mind azt valami abban jo vagy on, meg tanul-
ták volna, midőn annak Titulusát és Authorát
tudgyak. Minekokaért ezeknek a' dolgoknak
végejert, igen szemessen vigyaz az embereknek
az ő testi erejeknek meg őrizésében, és őregbité-
sében való meg szokot erkölcsökre: mert no ha
ők egyszer valamely éteknek nemével ámbár u-
gyan jól lakjanak is, mindazonáltal másfiszor nagy
kévansággal meg ternek azon eledelnek nemé-
nek ételére; sőt gyakorta ugyan azon naps
mert másképpen nemz ő benne, avagy felette
nagy erőtelenséget, avagy az ő gyomroknak el-
szenyedhetetlen imelygést. De it talam azt
kérded én tőlem, hogy, miczoda könyveket ja-
vallok én tenéked az *Szent Biblián* kívül? Mely-
ben noha én kiváltképen való nehésséget látok,
mivel a' nem lehet a' könyveknek egyben hason-
litata nélkül [minden egyben hasonlitas pedig
gyn-

gyűlölségesnek tartatik] mindazonáltal a' te kedvedért nem általlom meg mondani az én vékony értelmemet ; mely ez, hogy még csak egy *Authoris* [a' mellyet én olvastam volna] nem lattam, a' ki a' keresztyeni Vallashnak fundamentumit job moddal, és tudosabban traktalta volna a' te elmédnek meg fogására, és épületire, mint e' jelen valo könyv Író. Ez okáért én nevezetessen commendálok ötet tenéked, ugyanint a' kinek ez aránt valo sereny forgolodásábul, Te igen nagy hasznot vehetz, az Isten nevenek a' Jesus Christusbán Segetségül hívása által, es hogy ha te Szorgalmotos es alhatatos lélsz ; tudván azt, hogy az ételnek egy falattya, mellyet jól meg emesztesz, jobban taplallya a' tested, hogy nem mint külömb külömb féle frissen elkeszittetett étkek, mellyek nyersen es főetlen maradnak meg a' te gyomrodban ; Így a' könyvis, mellyet ha te figyelmetes reá vigyázással ottan ottan meg olvasandasz, több javára leszen a' te lelkednek ; hogy nem mint sok más egyéb könyveknek, csak imillyen amollyan meg olvasálla. Es ighy en tegedet az Urnak ajánlak a' ki méltóztatásék tenéked minden dolgodban bölcsességet adni.

KEGYES OLVASO.

NE csudalkozzal azon, hogy e' kis munkácskában ennyi hibás fogyatkozások estenek : mert mind magam az íráfra alkalmatlan voltam, és erőtelenségem miatt a' dolognak kívánfága berint hozzá nem láthatam; mind pedig a' könyv nyomtatok a' Magyar nyelv hűz semmit sem tudtanak. Mindazonáltal igyekeztem tellyes tehetségemmel azon, hogy a' menyére lehet vagy magam, vagy más e' kis forgolodásomban engemet segítő Atyamfiai által minden fogyatkozásoktól megtisztítsam : de mivel az ohatatlan, im a' mely fogyatkozások mégis fennmaradtanak, hogy megne ütközzel, steis az olvasásban ne vétkezzel a' te hasznodért azok közzül a' kiválképpen valokat egybe bedvén im rendel elődben adom, kérvén egyedül esak erre tégedet, hogy minekelőtte e' könyvécskének olvasásához fognál, ezeket jól megemléllyed, hogy a' fogyatkozásokat az én fordításomnak ne tulaydonicsad.

Azokat azért így jobbicsmeg : level. 2. vers. 11. yeked. olvasl. neked. l. 4. v. 24. nemze. ol. nemzi l. 13. v. 4. hajabúl. ol. bájábúl. ugyan ott. v. 5. lehattet. ol. lehellet. l. 14. v. 24. tekcz. czése. ol. teczczése. l. 15. v. 28. hogz ol. hogy l. 20. v. 20. ennkekáért ol. ennekokáért. l. 22.

v. 16. engedenlenségével ol. engedetlenségével. l. 30. v. 29. erő. ol. erős. l. 46. v. 8. idvösségünk. ol. idvességünk. l. 49. 18. c. 80. után, megváltásunkban, olvasd ezeket: mind a' mi megfenteltetésünkben. l. 52. v. 13. magyaráz. ol. magyarázd. l. 55. v. 3. köz. ol. hoz. ugyan ott v. 29. veti. ol. veti. l. 56. v. 18. bókcseléggel. ol. bölcseliséggel. l. 63. v. 10. mdg. ol. meg. l. 64. v. 13. ukarnak. ol. akarnak ugyan ott. v. 7. kívánságinak ol. kívánságinknak. l. 65. v. 16. betefégünk. ol. betegségünknek. l. 68. v. 25. hegy. ol. hogy. l. 76. v. 17. helyének. ol. helyének. l. 77. v. 13. ez igék után, véghetetlen vólt, ird ezeket: annakokáért azoknak az örökké való büntetéseknek, melyekre méltók vóltunk, veget veret. l. 80. v. 8. ille. ol. üle. l. 94. v. 24. mint ol. mind. l. 99. v. 27. semlyét. ol. semélyét. l. 105. v. 13. hiveknek, töröld ki. l. 106. v. 28. tudósoak ol. tudósok. l. 119. 111. redelése. ol. rendelése. l. 113. v. 5. övösségék. ol. idvességék. l. 121. v. 2. za. ol. az. l. 122. v. 12. elegfees ol. elegféges. ugyan ott. v. 16. sóllyuk. ol. sóllyúink. l. 125. v. 6. külömbö effek. ol. külömböztesék. l. 131. v. 3. gonoffagotott. ol. gonoffagot. l. 153. v. 3. eztem ol. értem. l. 155. v. 15. elheti. ol. elhitei. l. 201. v. 6. mondgyát. ol. modgyát. l. 232. takariti. ol. takaritoi. l. 237. v. 2. hideged. ol. hidegedet. l. 254. v. 21. ferzeit

14

zeit.ol. berez.l. 261.v.5. fámlálhat.ol.fám-
lálhatatlan.l. 285.v.18.&. ol. és. l. 323.v.
16.e' fő után, neki, ol. dolga, m nt ha. l.
393.v. 25. mondgya.ol. modgya l. 394.v.
18. mehintése. ol. meghintése. l. 400.v. 10.
meg tistaffanak ol. megtistaffanak.

Ezek, a' mellyeket forgalmatos reá vigy-
ázásommal őbve fedegethettem; a' többit
az értelmes olvasónak okosságára bízom.

GRÖNGYÖSI LASLO.

ELSŐ KÖNYV.

A' KERESZTYENI VALLASRUL,

*Melyben a' mi Idveſſegünknek Funda-
mentomi Le tetetnek.*

Az egymással beſélgető ſéméllyek.

Theophilus, Philadelphus.

ELSŐ RÉSZ.

Az Iſtennek iſmeretiről, a' ki t'kélletes igaz
és t'kélletes irgalmas léven, nem gyakorol-
lyá az ő irgalmaſſágot, hanem ha egyſzers-
mind az ő igáſſágatis meg mutattya.

Theoph :

Edves Attyamfia, rég-
től fogva kívántam
hallani te tőled, a' ke-
reſtyéni Vallásnak e-

gész tudományát, egyenes, és a' tanitashoz
alkalmaſtatot rövid ſummanban ; mivel
hogy egyſzer hallottam vala a' te vilagos és
rövid tanitaſodat, a' kereſtyéni Vallásnak
néminémű czikkelyei felől, mellyen az énfi-
vem elégſéges képen megh nyugott.

Philad: Hogyha az en ſeretetemben es
egyéb dolgokban valo ſorgalmatoſſagom-
ban ſoha eddig meg nem fogyatkoſtal, Sze-
relmes Attyamfia Theophilus, el hidgyed azt
minden bizonnnyal, hogy (alkalmatos üreſé-

A

gem

gem lévén) mennél forgalmatosabban lehet eleget akarok tenni a' te kívánságodnak: mivelhogy a' dologis önnön magában habanos, es oly, a' mint reménlem; hogy ennen magamnakis épületes lében. Mert tulajdonfága ez a' keresztyéni tudománnak, hogy mennél gyakrabban forgattya azt valaki, annal bővebben ki terjeszti az ő erejét, és munkalkodását az ő sívében.

Thoph. Noha annnkokaért: Lehetè te uéked annyi ürességed, hogy te énnékem, a' keresztyéni Vallásnak minden nevezetes ágazatit oly rendel megmagyarázzad mellyet én magamban fel tettem, hogy te túled a' berént kérdezkegyem?

Philad: Noha énnékem ninczén sok ürességem, mindazonáltal én bizonyossá téflek tégedet a' felől, hogy nem lehet énnékem oly dolgom, mellyet én te kedvéért félre ne tennék, e' végré hogy é dologban te néked eleget tehetnék. Mertugyanis, miczoda dologban tölthetnők el az üdot jobban?

Theoph: Mivel annakokaért, a' mi beszélgetésünk lében a' keresztyéni Vallásról, elsőbenis azt kívánom, hogy tanicz meg engemet, mit teben eziaz bo Religio, az az, Vallás?

Philad: Minekelőtte meg felelnék, kérjűk

Philad. A' Bibliának Cánonicus könyveit, mellyek ez okáért neveztetnek Szent írásnakis.

Theoph. Honnét vagy az, hogy ezek a' könyvek Bibliának neveztettenek?

Philad. A' Christus, és Apostolok után való keréftyének, minekutanna a' Prophétak és Apostolok írásit egyben befedgették volna, neveztek azokat (az ő méltóságokért) Görög nyelven *Biblia-nak*, az az, *könyveknek*, mivel hogy ezek a' könyvek méltóságokkal fok gradiczczal meg haladgyák minden más egyéb könyveket. Mert bizonyára az Istenek Igije, az ő méltóságával felül mullya az embereknek minden beédeket.

Theoph. De miképen bizonyosodhatik a' meg, hogy az a' tudomány, mely ezekben a' könyvekben vagy az, Isten igije legyen; holota' Prophétak, és az Apostolok, kik ezeket írtak, minden kétség nélkül emberek voltak?

Philad. Mindeneknek előtte bűkfég az, hogy a' Szent Lélek a' ki ő általok bollot főt a' kinek ő közözei voltak, nemze ezt a' hitet a' mi bívünkben. Annakutanna, ez a' hijedelem meg erősfődik es könyvnek kivaltképen való méltóságának esünkben vétele alral, mellyet igen könnyen felálhatunk mi e' könyvekben: a' miképen az ő bent-

Szentléges czelekedeti által is, mellyeket a' Szent Irás munkalkodik mi bennünk.

Theoph. Mit értesz te it ez arant, a' méltóságon?

Philad. Elsőben az Isten lelkének felséges voltát, mely világosan ki tetszik a' Sz: Irásban. Mertugyanis mindenűt ebben csak Istenes, és Mennyei dolgok vadnak, és sohol semmi földi, és mulando, avagy a' mi vesztet testi indulatinkal megegyhyező dolgok ebben ninczenek. *Másodszor*, az Sz: Irasnak minden részeinek egymásközöt való meg egygyezését. Mert noha azok külömb külömb seméllyek által, külömb külömb helyeken, és külömb külömb időkből irattattanak légyen; mindazonáltal nem kevésb egygyezéség vagyon közöttök,

Ier. 26. 12.

mint ha azoknak írói régen annakelőtte meg egygyeztenek volna egymás közöt. *Harmadszor*, a' jó eleve meg iratot Prophetiáknak bé tellyesedését, mellyek mind egyig az ő tulajdon idejekben bé tellyesettenek. Innét

Dan. 9. 24.

Hole. 12. 7.

vogyon az, hogy David nagy méltósággal ajánlya ezt mi nekünk, mondván: *Az Vr-*

Solt. 12.

v. 7.

nak beszédi tisztia beszédek; mint a' Kohban meg probaltator és hétszer meg tisztitator ezüst. Nem bollok én semmit ennek régi voltarul; el halgatom azt is, hogy ennyi sok ellenfegeknek dühös üldözések közötis, kik

keztek azon, hogy azte' földnek bínérül el
törüllyék, Isten csudallatos képen meg tar-
totta.

Theoph. De micsoda bentséges cseleke-
deteket munkalodnak ezek mi bennünk?

Philad. Közfönségefen ezt esünkben ve-
hettyük: hogy az Istennek Anyabentegyhá-
za mely eleitől fogva volt, (mint e' mai na-
ponis fen vagyon) egyben fedegettetet a'
Sz: Irafának méltósága által: az az, a' kü-
lőmb kölőmbféle nemű, állapátu, és idejű
embereknek gyűlekezete, mely az Istent a'
Sz: Irásban letet oktatás berént tísteli, kiknek
job rése mindeu űdőkben ezt a' tudományt
tulajdon fajat vérével meg is pecsetelt.

De kiváltképen valo, és nevezetes czele-
kedeti ezek: *Előben*, hogy ő az ő olvasoit
el ragadgya, és mint egy ugyan erővel kén-
seriti az Istennek tísteletire, nem külön-
ben, mint ha őnnőn maga bolla az Isten.
Másodszor, hogy, annak olvasása által, a' mi
bíveink meg illettetnek a' bűnőknek valo fá-
gos érzésével. *Harmadszor*, hogy ő a' mi el-
münket feleimeli minden Egeknek felette,
felgerjéstven mi bennünk a' mi életünknek
meg jobbitásának kévanfágot, és azt czele-
kebi, hogy mi igen könnyen meg utálljunk
ahoz képest minden egyéb dolgokat. Mel-
lyeket feinni emberi tudományokról valo
irafok

irafok, ambar akar mely mesterfégesek legyenek-is, meg nem cselekedhetnek. Ennekokáért azt mondgya az Apostol a' Sidoknak hogy az Istennek beszéde élő, és hathatob mindenkét élő fegyverrel, és el hat mind az, Sid. 4, 12: akaratnak, és az elmének, az inaknak, és a' velőknek oszlásáig.

Theoh. Bizonyára, ezek igen erős bizonyágok, az Isten igijének igazságának meg bizonyítására. De vadnak némellyek, kik azt allattyák, hogy annak, minden melfoga, és igazsága függ az Anya'szentegyháztul.

Philad. Azok bintén ugy cselekednek, mint ha valaki azt mondaná, hogy a' Napnak világa függ az embereknek bizonyfag-tételektul. Mert a' miképen hogy a' Nap meg nem fűnnék világoskodni, ha bintén minden emberek meg vakulnánakis: így az Isten Igijének igazsága semmiképen nem öregbedik, avagy kisebbedik az embereknek javallások, avagy nem javallások által. Annakfelette, hogy hogy lehet az, hogy az Isten Igijének melfoga függjön az Anya'szentegyházak javallásátul? Holot az Anya'szentegyházis minden ő melfogat kölczön veszi a' Sz: Irástól, ugymint ő tulajdon fundamentomátul. Mert az fundalratot az Eph 2. 20: Prophetáknak es Apostoloknak fundamentomon.

Theoph.

Auguf:
cont: Epif.
fundt
Manich:
Cap. 5.

Theoph. De ökazt mondgyák, hogy it ez helyen nem értetik az Sz: Irafnak önnön magának, hanem annak az eszköznek, mellyel azt az emberek meg fogják, és be veszik, igazsága. Mely mondaloknak bizonyítására előlhozzák egy nevezetes Doctornak ama mondasát: *En nem hinnék az. Evangeliumnak, ha az Anyaszentegyháznak méltósága engem arra nem inditana.*

Philad. Ez a sententia igen keveset használ az ő vélekedéseknek támogatására. Mert ez volt értelme annak a' sz: embernek-mondásának, hogy midőn ő az igaz hittől idegen volna akkor inditot az anyaszentegyháznak méltóságátul arra, hogy ő az Evangeliumnak hitelt adna: de annakutána, a' Sz: Léleknek mundálkodása által meg erőssitetet az igaz hitben. Mellyet ű eléb ezekben az igikben világosan letet: *az Anyaszentegyház elsőben hív minket arra, hogy higgyük azt a' mellyet nem lathatunk: hogy így, jobban meg erősödvén a' hitben meg érthessük azt, a' mit hiszünk: Annakutanna önnön maga az Isten belsőképen meg erősíti, és meg világosítja a' mi elménket. Mely minden kétség nélkül igaz, hogy tudniillik, az a' tanubizonyfág, mellyet az Anyaszentegyház teszi a' Sz: Irafra, nem kevesse indit minket annak el hitelére. De csak akkor szokot a' lenni, midőn a' mi hitünk*

hitünk csak első fengéjében vagyon. Mert midőn ostan valamenyivel üdősbsében úgy hogy mi magunkis az Iginek olvasása, és hallása által, esünkben vehettyük ennek igazságát, akkoron mi nem az Anyaszentegyháznak bizonságtételeért hiszünk, hanem a' Sz: Léleknek bennünk munkálkodo ereje által. Ugyannyira, hogyha az Anyaszentegyház más ettől külömböző tudományt tanítana mi nekünk, mi semmiképen véle meg nem egygyeznénk. Világosabban meg tessék ez a' Samaritanusok példájából. Ezek halván az Aßsonyiállattul az Urnak hírét (tudniillik, hogy ő volna a' Christus) hittenek. De minekutánna önnön magok hallották volna a' Christus beszédét, akkor az Aßsonyi állat- Ioh. 4. 41nak azt mondgyák: *immar nem a' te beszédért hiszünk, mert mi magunk hallottuk, és tudgyuk, hogy ő bizonyval e' Vilagnak ama meg váltoja a' Christus.*

Theoph: Ez a' pelda nem kecziny világosságot nyújt e' kételkedésnek. De eddig legyen elég a' Sz: Írásnak igazságául: mostan rövid főval lássuk, miczoda dolgok vadnak benne meg irattatván.

Philad: Mind azok bőségesen vallamellyek nézik az Isten dicsósságát, és a' mi lelünk idvefféget.

Theoph. Miczoda ezeközök által tanít
B minket

minket a' mi lelkünknek idveffégérül?

Philad. Az Attya Istennek, és a' Iésus Christusnak igaz isméreti által.

Theoph. Szollunk tehát mi elsőben az Istennek isméretirül: és annakutanna a' Christusrul az ő tulajdon helyén. Mit tanít mi nekünk a' Sz: Iras az Isten felől?

Philad. Három nevezetes dolgokat, melyek által ő meg különböztetik minden hamis Istenektől, azokon kívül mellyeket mi az Istentől belénk oltatot terméseti sugarosok, és a' teremtet állatoknak semlése által meg tudhatunk, tudniillik, hogy az Isten, Lelki állat, örökké való, véghetetlen bölcsességű, jóságú, és hatalmú.

Rem. 7. 10.

A' Sz: Háromságrol.

Theoph. E' három dolgok közzül mellyik az első?

Philad. Hogy az egy Isteni állatban, három egymástól meg különböztetet semélliek vadnak, az Attya, a' Fiu, és a' Sz: Lélek: Az Attya az Istenfégnék elsőfége; de csak a' semélliek között való rendre nézve. Mert önnön magában az Istenfégnben sem elsőfegget, sem utolsófagot nem tanálhatunk. A' Fiu az Attyának bölcseslége, ki örök üdöknek előtte súlótteret.

A' Sz: Lélek véghetetlen ereje, ki az Attyától, és a' Fiutól bármazot. Immár, ez három semélliek, meg különböztetnek egymástól,

máskül, nem csak azokkal á tulajdon-
 ságok-
 kal, melyekben edgyik a' másikkal nem kő-
 zőfűlhet; hanem egybersmind az ő tulajdon
 munkálkodásokkal. Mert a' Sz: Irás tu-
 lajdonit az Attyának a' munkálkodásban
 elsőféget; a' Fiunak bölcsességet és ta-
 nácsot; a' Sz: Léleknek erőt és hatalmat.
 Mindazonáltal ezek mindenképen egyen-
 lők az örökkévalóságban, es hatalomban:
 mivel hogy vagyon egy megöfolthatatlan
 Isteni állat, mely mind a' három bémellyek-
 nek kőzőnséges, ennekokáert e' három bē-
 mēllyek egy Isten. Es noha valamenyiser
 emlekezet vagyon az Attyaról a' Sz: Lélek-
 keledgyűt, mind annyisor az Istenfégnak
 nevezeti kiváltképen az Attyára vitetik
 (ugymint az Istenfégnak első bémellyére)
 mindazonáltal ez a' Fiunak, vagy a' Sz: Lé-
 leknek Istenfégnak kissebségére nem bōlgal:
 de ebbenis az Istēni állatnak egy vólta meg
 marad, és egybersmind a' bēmēllyek kőzöt
 valo rendis épen meg áll Innét vagyon az,
 hogy a' Fiu, *Istennēk Fiának*, és a' Lélek, *Istennēk lelkének* hivatik. De valamenyiser
 az Istenfégnak nevezeti meg határozás nél-
 kül (az az, midőn valamely bēmēlynēk em-
 lekezeti nélkül) tētetik le, akkor a' Fiat, és az
 Sz: Lēlket nem kevelbé jelenti mint az
 Attyát: mint midőn a' Sz: Iras azt mond-

Ioh. 3. 16.

Gen. 1. 2.

Mat. 4. 14.

Tim. 1. 1. 1.

19.

gya: Kiszteled a' te Vradat Istenedet, és csak egyedül ő néki szolgál. Az örökké való királynak, halhatatlan, láthatatlan, és egyedül bölcs Istennek tisztetség, és dicsőség mind örökkön örökké.

Theoph. Bizonára, ez a' tudomány felül haládgya az emberi értelmet.

Philad. Ugy vagyón: de mindazonáltal el kell hinnünk, mintoly dolgot, mellyet Isten mi nekünk az ő Igijében a' mi idveffügünkere meg jelentet.

Theoph. Miczoda helyen tanította a' Sz: Irás ezt a' tudományt?

Sz. Ian.

1. Lev.

5. Refz.

7. vers.

Philad. Sok külömb külömb felle helyekből be degettethetik ez a' tudomány: de legvilágosabban tanit erről Sz: Iános ezekben az Igekben: Mert harman vadnak, a' kik bizonyságot tesznek az Egben, az Attya, az Ige, és a' Sz: Lélek, és ez három edgy. Mikor azt mondgya harman, jelenti a' beméllyeknek külömbsegeket: midőn azt mondgya Egy, mutatgya az Isteni Allatnak edgy voltat.

Theoh. Mi az oka, hogy a' Fiu, Isten, Iginek és a' harmadik bemély Léleknek neveztetik?

Philad. Ez a' név I G E a' Fiunak hasonlatosság által tulajdonítatik. Mert a' miképen a' beféd másoknak kijelenti az embernek elméjét; így, Isten az ő Igije által meg jelentette önnön magát minékünk. A' mi a' harmadik

madik bemélt illeti, azis az emmerektől vett hasonlatosság által neveztetik Léleknek, hogy mi jobban meg érthessük, hogy ő olyan legyen, mint az Istennek hájaból származot lehetet: nem olly pénig, mint ha elmulandó volna; de olyan, mint a' ki, noha az ő erejét mindenekre ki terjeszti; de mindazonáltal mindenkoron önnön magában meg marad. A' Propheta világosan jelenti ez hasonlatosságokat ez igikben: *Az Vrnak igijé által lettenek az Egek, és az ő szájának lelkével minden ő seregei.* Mellyekben ő nyilván tanította, hogy az Attya az ő örökkévaló bölcsessége, mely a' Fiu; és az ő véghetetlen ereje által, mely a' Sz: Lélek, mindeneket teremtet.

Theoph. Eddig a' Sz: Háromságról legyen elég. Mert mennél mélyebben igyekezik tekinteni ebben az emberi elme, annál inkább megtompul e' titoknak nagysága miat. Mutasd meg annakokáért immár az Isten ismértinek második részét.

Az Isten
nek Gond
viseletéről.

Philad: Tanította továbbá a' Sz: Iras eztis, hogy az Isten nem csak teremtet hat napokon mindeneket, az ő meg mérlekelhetetlen hatalma által; hanem hogy egybeszmind mind azokat még mostis tartja, és igazgattya, az ő bölcsessége, és gondviseleté által, és hogy az ő keze soha nem hívokodik: ugyannyira, hogy csak leg kisebbik dologis sem az Egen sem

a' Földön, történetből, avagy a' Berencsétől ne
légyen. Mert a' Sz: Irás bizonyítja:

Solt. 29. 3. Hogy az Ur küldi el a' menydörgéseket,
a' sekeket, és a' bélveéseket.

Hogy ő meg dördül az ő bávával, és azt
paranczolja a' honak, légy a' földön.

Sol. 147. 8. Hogy ő bé fedezi az Eget felyhőkkel, és őt
késit a' földre.

Efai. 51. 15. Hogy ő meg omlattya a' Tenger, melynek
hajjai zugnak.

Sol. 136. 25. Hogy ő ad eledelt minden testnek.

Efai. 45. 7. Hogy ő berez békeféléget, és terem gonoszt
Hogy ő meg öl, és meg elevenít: hogy ő

1 Sam. 2. 6. vißen alá a' koporsóban, és ismét fel hoz.

Hogy ő meg sebesít, és ismét bé kötöz:

Iob. 5. 18. meg betegít, és ismét meg gyógyít.

Hogy ő meg változtattya az údókat, le

Dani. 2. 21. tetsi a' királyokat, és ismét fel emeli.

Hogy ő rendeli a' hadat, és ad győzedelmet.

Sol. 33. 16. Hogy ő le tasít, és ismét fel emel.

Sol. 75. 8. Hogy ő igazgattya az embernek lépését.

Peldab. 16. 9. Hogy ő bírja a' nyelnek beszédet.

Peldab. 16. 1. Hogy ő forgattya az embereknek biveket,

Peldab. 25. az ő tekczzése felel.

5. Végezetre, az Istennek gondviselése, sem-
mi helyet nem hágy a' Berenczének. Mert
Salamon azt állattya: hogy a' forsnak fordulá-
peldab. 16. sa az Urtul vagyon. Nyilván vagyon tehát,
33. hogy az Ur igazgat minden dolgokat, de
mind

mind azoktul is meg nem bántatik.

Theoph. Lássuk tehát immár az Isten ismeretinek harmadik részétis.

Az Istennek igazságáról.

Philad: Az Isten tökéletes igaz, és tökéletes irgalmas. Mert holot ő állattya berént véghetetlen: minden ő tulajdonfajja véghetetlenek: mert azok állattya berént valok ő néki: kinél (ugymond Iakab) ninczen változás, vagy változásnak árnyéka, az az, hogy az Istenben ninczen semmi oly, a' mi vagy a' nevedédesnek, vagy kisebbbülésnek vagy akár mely változásnak alája vettetnek. Annakokáért, valamenyiféle ő az ő irgalmasfággat gyakorallya, hasonlatosképen végben vísi az ő igazságát-is, mellyel a' bűnöst érdemlet büntetéssel meg bünteti. Ez okáért, midőn Mozes az Istennek irgalmasfággat bőségesen meg írná ez igikben: A' te Vrad Istened irgalmas és kegyelmes, késedelmes a' haragra, nagy irgalmasága, és igazsága: ottan mingyárt utanna veti, a' bűnöst büntetetlen nem hadgya.

Iakabs, 17.

Moses 11.
Kont 34.
6.7.

II. R E S Z.

Az embernek maga megismeréséről ki igen nyavalyás bűnös, és Isten előtt az örök halálra méltó.

Thoph. **M**időn az Isten a' bűnös embert meg nem igazította, oly távul vagyon attul, hogy az ő ismereti által önnön

Önnön magát fel emelhetné az ő üdvössége felől való reménységben hogy inkább bintén el- lenkező képen, esében vegye az ő karhözta- tását meg erősítetnek lenni: mivel hogy ő bámtalan erőtelenségekkel, és bűnökkel bő- vülködik, mellyekért ő bűnösnek tanaltatik, a' mindenható Istennek igaz Ítelőskéi előtt.

Philad. Az ember nem csak meg fertez tetet sok verkekkel, és erőtelenségekkel, a' mint te mondad; de terméket bércent: Elő- ben, az Istenek ellenlége. *Másodszor*, tellyes sok Istentelenségekkel. *Harmadszor*, rabja a' bűnnek; az az, olyan, hogy sem ereje, sem akarattya ninczen a' jóra.

Theoph. De te így az embert tellyességgel minden lelki jóktól megfosztod.

Philad. En semmiképen nem: hanem az Isten önnön maga ez igikben: Az embernek gonossága sok a' földön, és az ő szívének minden gondolattya szűtelen gonosz. Annakfelette, ugyan ezen részben meg tanít minket, erreis hogy az ember nem egyéb, hanem test. Sz: Pális nyilván állattya, hogy a' testnek bölcses- sége ellenlége Istennek: ezért mondgya ő, hogy az Istentörvényének nem enged, mert nimis en- gedhet. Ugyan ezen Apostol állattya másut, Colos. 1:2, hogy mi idegnek voltunk Istentől, és ő néki el- lenlégi. és a' mi elménk gonoszra hajlando vala: mintha azt mondana, hogy a' mi szívünkben elrei-

Ter. 6. 5.

*Rom. 8. 7.
vers. 3.*

Colos. 1:2

el reytettellenfégeffég, a' gonosz cselekedetek által nyilatkozott ki. Ismét más helyen Rom. 14 azt mondgya, hogy mi teltiek vagyunk, es el adattak a' bűn alá: az az: hogy mi az bűnnek folgalunk. Sőt tovább mégyen, s' azt Cor. 2. lev. 3.9. mondgya: hogy mi nem vagyunk mi magunktól elégfégek, valamely jonak tsák meg gondoláfarais, fokkal inkább nem vagyunk hatalmasok annak tselekedetire.

Theoph. De ez volté Ertelme az Apostolnak, hogy megh mutassa azt, hogy minden emberek hőzönfégeffen rabjai az bűnnek?

Philad. Kécségnélkül ez, mert folván az embernek természet remlottságárúl, az bent David bisongság tetelébül erőfsiti: ez elött Rom. 3. v. 10. megh mutatok nyilván hogy mind a' Sidok, mind a' Görögök bűn alatt vadnak; mint meg vagyon írva: Nincsen csak egy igazis, nincsen Sol. 14. v. 3. az ki tudná es meg keresné az Istent. Minnyajann el hailottanak, egyetemben hasontalanokká lettenek, nincsen az ki jól cselekednék, Sol. 53. v. 2. nincsen csak egyis. Az hivek kettseg nélkül kivétetnek ezeknek sámok közzül; de nem azért, mintha ők természet ferént nem ollyak volnának, hanem hogy Isten el veszi az ő bűnöknek ruttságát, az ujjá bületésnek kégyelme által, mellyel ő azt cselekebi mi bennünk, hogy mind erőnk mind akaratunk legyen a' jónak cselekedetire. De minden hihetle- Phil. 2. v. 13 nek

nek, à mikeppen alkalmatlanok à jonak cselekedetire, így ugyan mint egy erőfakkal vitetnek à gonosbra.

Theoph. De önnön maga à dologh, más-
képpen lattatik állani. Mert vadnak némel-
lyek, kik sok szép ajándékokkal ruháztattakfel.

Mat. 7. 18

Philad. A' bent irás mondgya, *nem terem-
het a' rosz fa io gyümölcsöt.* Megh lehet ugyan,
hogy gyakorlatossággal teremjen ollyat, mely
külsőképpen finesznek látsék; de mindazo-
náltal magában nem jó; hasonlatosképpen
sok hitetlenek találtnak, à kik külsőképpen,
tettetés jó dolgokat cselekednek; de à dolo-
gnak valósága berent semmire kellők: Mert
à fiv, melyet az Isten belsőképpen szemel,
megvehet, es, tíf tatalan; nemis lehet más kép-
pen tíf ta: hanem csak hit által: Ennekokaert
mondgya az Apostol, *vala mi hitbül ninczen
bün az.*

Apost. czel.

15. 9

Rom. 14. 23

Theoph. Miben áll ez à fivnek rutfága?

Philad. Az ollyan fines dolgoknak csele-
kedetiben mellyek, sem az Isten beretetibül,
sem az ő félelmébül nem bármaznak. Anna-
kokáert, Soha nemis gondolkodnak ők az
Istenhez valo engedelmezségrül; nemis csudá
az, mivel hogy ők nem esmérík őtet, à kit sen-
ki nem bererhet, sem félhet minek előtte őtet
nemismérné.

Theoph. Micsoda dologh tehát az, mely
à hitet-

á hiteleneket indította az ilyen fines jó cselekedetekre ?

Philad. Némelyekben a' természet alkalmatlanfágh : Mert ő túlók a' természet megh ragadta az olyan bűnökre való hajlandóságot. Némelyek azért nem vétkeznek mert bolgai félelemmel rettegik az Istennek igaz ítéletit : Avagy azért czelekednek jól, hogy az Istennek kezéből több áldásokat vehessenek el. Némelyek a' törventől való féltekben : Avagy másképpen azért hogy valami kárt ne vallyanak. Másképpen az ő kívánsági harcolnak mint a' felek, úgy hogy a' mellyik erősebb, az haralmat véden a' többin, és megh zabolázza azokat, hogy az ő cselekedetekre kine fakadgyanak , példának okáért : A' hijábanvaló dicőfégh kívánó ember, adakozónak akar láttatni, e' évégre, hogy ő annális inkább betölthesse az ő kevély kívánságát. Ellenben pedig a' főlvény hogy kedvezhessen kölcségének, femmiben hajtya a' becsülletet, ambár az ő elméje ugyan lángal égjen a' kevély kívánságokban. A' kevély, akar adakozó lenni, hogy a' köznép között dicsíretet nyerhesen. A' mely A'ffonyi állat fél a' kezőnséges hirtől, ambár az ő elméje undok kívánságokkal tellyes legyen és gerjedezzenis, mind-azon által külfő-képpen tística életűnek akar láttatni. Végezetre a' hitetlen

tetlen soha nem néz az Isten dicsőségére a' midőn jót cselekezik ; mely mind azon által, mint egy élete a' jó cselekedeteknek úgy-hogy, ha a' nélkül lennek, semmikeppen Istennek nem kedvessek.

Theoph. Hogy ha annakokáért, mind azak a' jó cselekedetek, valamelyeket az hitetlenek cselekefnek, nem kedvesek az Istennek, tehát semmivel sem job az ő állapottyok ha tífte-segefsen viselik, es a' testnek kivanfagitul meg-örzikis magokat ; mint ha tellyes életeket felfletfégben vigyék végben ?

Philad. Semmikeppen nem úgy. Mert Isten meg jutalmazza ezeknek cselekedeteiket ; de csak ez életben, és gyakorlato ssággal oly dolgokatis ad nekik, mellyekre nevez őök jót cselekefnek ; Ugy mint : Io egészséges életet, dicseretet, es az emberek közöt jó hirt nevet ; -s. ezekhez hasonlokat többeket. Ennekéért a' mi Idvőzítőnk, azt mondgya, hogy az *Irás tudok es Phariseusok, az ő büjtő-lésekért es imádságokért, dicseretet nyertek az emberektől, es jutalmokatis elvették.* Ennek felette azóllyanoknak állapattyok, kik e' világon magokat tífte-segefsen viselik, könnyebben lében dolgok az itéletnek napján, mint a' más rendbélieknek.

Mat. 6, 16

Mat. 11, 22

Theoph. Hogyhogy lehet az, hogy Isten megjutalmazza azokat a' cselekedeteket, mellyeket ő nem jayall ?

Phi-

Philad. Hogy Isten meghjutalmazza az ilyen jó cselekedeteket, azzal azt akarja jelenteni, hogy ő előtt igen kedves az ő hozzája való engedelmesfégh, holot ő annak még csak arnyékátis meghjutalmazza, Add hozzá eztis, hogy ő igazgattya ezeket, nem annyiban a' mennyiben ezek, tisztátalan semélyektől, hanem a' mennyiben önnön magatul, az Istentől bármaznak.

Theoph. Micsoda értelemmel mondod te ezt, hogy ezek a' cselekedetek az Istentől bármaznak?

Philad. En azt mondom, hogy az Isten e' végre zabolázza meg némelyeknek Istentelenségeket, hogy így alkalmasfokká tegye őket a' jó cselekedeteknek követésére; hogy e' világi dolgokban való szép rendet meg tartsa. Melyre nézve nem általljuk mi azt mondani, hogy jó természettel bírnak az ilyen emberek: mellyel mi azokat értyük, kiket Isten eleitől fogván kiváltképen való ajándékokkal meg áldot. Mely ajándékok nélkül, minden emberek olyanok, a' mint az Apostol igen világosan le írja. Mert minek utánna ő azt mondotta volna *nincsen a' ki jó t cselekednek*, mindgyárt utánna veti: *az ő torkok* Rom. 3. 12
mint a' meg nyílt koporsó, az ő nyelvekkel álnokságot bollandak, az ő ajakokat áspis kígyó mérgé vagyon, kiknek Eajok átkozódással, Solt 5. 10
Solt 14. 4

Solt 107

bofsúság kollással tellyes, az ő lábok gyorsak a' vérontásra, az ő utokban romlás, és nyomorgatás vagyon, és a' békeféségnek útát nem tudgyák; az Istennek félelme nincsen az ő kemei előtt.

Solt 36.2

Mely bizonságokat őfve fedegetet az o Testamentomnak külömb külömb helyeiből, hogy magának nagyob méltoságot, és hitelt érezhetne e' dologban.

Theoph. De miképen lehet az, hogy az ember, a' ki minden teremtet állatok közöt leg nemessebb, mindazon-által még-is ily igen megromlot legyen?

Philad. Nem volt illyen romlot az ő első természetiben, (mert ő az Isten képre teremtetet vala) hanem az eredendő bűn által: mellyel A'dám az ő engedenlenségével, hogy tudniillik a' meg tiltott gyümölczben őt, önnön magát, és az egész emberi nemzetiséget meg modcskolta.

Theoph. Tanics meg hát engemet, mi csoda az Istennek képe, melyben te mondod, hogy Isten az első embert teremtetete vala: őstán, az eredendő bűn-is, mellyel az emberi nem annakutánna meg modcskoltatott, magyaráz meg.

Philad. Az Istennek képe allott ezekben, hogy az embernek értelme meg világosítatott vólt az Istennek igaz ismérivel, és tiszteletivel; és hogy ő igaz, és jó akarattal, mely az Isten-

Istenhez való engedelmeségre alkalmaztatott, fel ruháztatott volt. Immár Isten képének neveztetik azért, mert ez méltóságos lelki ajándékokban hasonlatos volt az ember az ő teremőjéhez a' bölcsességben, a' jószágban, és hatalomban. De midőn Adám pártútása által az ő állapattyából kiesnek, akkor ő megfosztatott ez Isten képétől, és ottan mindgyárt az Eördögnek képét öltözte fel, az az, megfosztatott ama nevezetes ajándékoktól, melyek helyet, mindenféle vétkekben [b]é eset: mineműek.

1. Az Isten és az ő tiszteleti felől való tudattanáság.

2. Az hitetlenség : mert ő gyűlöli a' jó cselekedetet és szereti a' bűnt.

3. Az Erőtelenfeg, avagy mindenjóra való erőnek meg kisebbbedése.

Es ez az eredendő bűnnek mocska : mely mi bennünk léven hasonló a' hitetlenségnek, és gonosz kívánságnak lángoló tűzéhez, mely ottan ottan kilővelli az ő nyillait : ugymint, az Istentelenséget és hamisságot.

Theoph. De ez az romlatság úgy teczik hogy az Adám bűnének büntetése inkább, hogy nem mint bűn ?

Philad. Kétség nélkül úgy vagyon, mind az bűnnek büntetése, mind pedig minden bűnöknek ki buzgo kutseje, es az halálnak gyökere,

Rom. 7. 12

kere, az mint fent Pal mongya: Miképpenn egy ember által jött ez vilagra az bűn, es a bűn által az halál és ékkeppenn minden emberekre az halalel hatott; kiben minnyájann vétkezünk; az az, az eredendő bűnnek mocskátul meg fertezettünk.

Theoph. De hogyan tehetette Adám reffé ez bűnbenn minden ő maradékit?

Philad. A' bűletés által. Mert ő nem bűlhetett kőlömb fiakat; hanem ollyakat mint ő maga volt.

Immár ez azért hivattatik Eredendő bűnnek hogy meg tessék a' mi meg romlotságunk, mellyet nem niástul vonfunk mi magunkra, hanem mi magunkal bűletik a' mi Anyanknak méhéből. Mellyet David is megvall ő maga felől: Imé en álnoksagbann fogottattam, es az én Anyam bűnbenn melegitet az ő méhébenn.

Solt 51. v. 7

III. R E S Z.

Az Christusnak ismételiről, a' ki tökéllétesfenn eleget tévénn az Istennek igazságanak, utat nyitott minekünk az ő irgalmaságára, mely által mi az örök életre be mehetünk.

Theoph. **T**Erjünk meg a' mi előbbi befedünkre. Mivel hogy az Isten egyéb dolgokbann, sem az ő igazságát nem gya-

gyakorolhattya, sem az ő irgalmaffágát meg nem mutathattya : hanem csak abban mely az ő igasságával meg alhat, es hogyha az ember oly igen megh vesett a' mint immár a' bent írásbul meg bizonyítottad tehát ő semmit egyebet nem várhat, hanem csak az Istennek haragját és az örök halált.

Philad. Az Isten önön maga adta ki ez sententiát : mert azt mongya a' Propheta : *Atkozott valaki meg nem marad mind azokbann a' mellyek meg vadnak irattatvann a' törvénynek könyvebenn.* Mozes v. Köny. 27. reb. v. 26.

Es ismet : *Az mely lélek vétkezett annak kell meg halni* Ezék. 18. v. 4. Mely helyekben mind az örökke való, mind penig az üdő berent való halál értetik, a' mint ezt meg magyarázza bent Iános Titk. Iel. 21. v. 8.

De az Christus orvosságunk, ez ellenn mi nekünk : Ennek okáert az ő ismereti egybe kötöttek azzal az ésmérettel, mely által az örök üdvességet el vehettyük. Ián, 17.3

Theoph. Szollyunk annakokaert az Christusrul : mindennek előtte penig lassuk azokat a' dolgokat, mellyek nézik az ő semélyét, annakutanna, minemű jokat berzett ő minekünk az mi üdvösségünkre.

Philad. A' mi a' Christus semélyét illeti; Az Christusnak szemelyesül
ő az Istennek örökkevaló fia, ki az emberi
D te,-

terméketet ő magára fel vette, az az, emberre lett a' testben, és lélekben, hasonlatos mi hozzánk mindenekben, a' büntül megh válya. Annakokaért az Isteni, és emberi természet ő benne úgy egyesültenek, hogy azok egy semelyett tegyenek. De még is ő neki csak egy Attya, egy Anyja volt. Attya az Isten legre nézve; Anyja penigh az ő emberségére nézve, volt az buz Maria: á Kinek allatnyából a' bent Léleknek ereje által fogantott.

Theoph. Bizonyíts meg mind ezeket röviden a' Sz: Irasbul?

Gal. 4. 4 Philad. Sz: Pál Szolván a' Christusról, azt mondgya: Minekutánna el jött a' telyés idő, ki bocsátá Isten az ő fiát, ki Afzonyi állattul lett. Midőn azt mondgya, hogy ki bocsátá Isten az ő fiát, azzal megh mutattya, hogy a' Christus a' Sz: Haromságnak második semelye, és annakokaért igaz Isten: melyet ő másutt meg erősít ez igikben; ki mindeneknek felette örökre áldando Isten. De midőn ezt hozzá adgya: ki Afzonyi állattul lett, Világossan tanítja hogy ő igaz emberis volt. Ugyan ezt állatya másutt is: egy az Isten, egy a' közben járó Isten, és emberek között az ember Iesus Christus 1 Timoth. 2. 5. Mely Sz: Irás beli helyekből bépen ki hozhattuk mi azt, hogy a' Christys igaz Isten, és ember legyen, mert noha

noha mindenik terméket megtartya a' maga
faiát tulaydonságát ; mindazonáltal hogy
mi jobban meg érthessük, hogy ezek az Chri-
stusban elvalhatatlanul egyesültenek , az Sz:
Írás gyakorlatossággal oly dolgokat tulaydo-
nit az Istenfégnak , melyek tulaydon képpen
az emberfégre tartoznak ; mint mikor azt
mondgya. *Az Isten tulaidon saját vérevel ber-
zette az Ő Anyja bente gyházát.* Apostol Tfel.
20. 28. Es ellenben oly dolgokat tulaydonit
az Emberfégnak, mely az Istenfégre tartozik;
ide valo a' Christusnak amaz mondása: *Sen-
ki nem ment fel menyben, hanem a' ki le állott
menyből, tudmüllik az Embernek fia, ki meny-
ben vagyon Jan. 3. 13.*

Theoph. Világossabban jelentsmeg mitt
ertes te azon, mikor azt mondod, hogy min-
denik terméketnek vagyon egymástól meg
külömbeztetet tulaydonsága?

Philad. Az Istenfégnem változott volt em-
berféggé: mert az örökke valo, véghetetlen,
és bényvedhetetlen maradott. Ímé, az
Emberfégnem változott Istenféggé: mert
minekelőtte meg hólt, és fel támadott volna
az Christus, bényvedhető volt az emberi ter-
melet, és úgy halála előtt, mint utánna terem-
tet állat, es meg határozatot ; mely azon
egy időben nem lehet külömb külömb
helyeken : mert az ellenkezik az igaz test-
nek terméketiével.

Theoph. Ez a tudomány ismet félyül haladgya az emberi okosságot.

Philad. Ugyvagyon bizonyára, a' mint önön maga is Sz: Pál bizonyítja ez igikben: *Minden versengésnélkül a' mi bűnünknek nagy titka ez, hogy Isten jelent meg az testben* 1 Tim. 3. 16.

Theoph. Eddig elégségesképpen hallottunk az Christusnak bemélyéről: Szolyunk mostan azokról az jokról melyeket ő mincünk az mi idvességünkre berzett.

Philad. O' telyessegessen eleget tett, az Isten iteletének a' mi bűneinkert, és az által meg váltot minket az örökke való haláltul, és egyberrmind alkalmatossakká tett arra, hogy az örök életet elvehessük, ha mi az ő jo tereménységben rebesek lehetünk.

Theoph. Harom dolgok ötlöttenek elmém-ben, melyek felől én tetűled akarok kérdez kedni.

Elsőben. Miképpen tett eleget a' Christus az Isten igazságának a' mi bűnenikert?

Másodszor. Miképpen teszi minket rebesítve az örök életnek?

Harmadszor. Miért szükség az, hogy az ő jo réteményet mi magunkévá tegyük? Immar felelymeg az elsőre.

Philad. Ezt hogy jobban meg érthessük, megkel emlekeznünk arról, a' mit fellyeb
mon-

mondánk, hogy tudniillik Isten átkot kiáltot mind azokra, kik a' törvént meg rontják, és hogy mi kétképen rontottuk meg a' törvént: tudniillik nem czelekedvén a' jót, mellyet parancsol: és czelekedvén a' gonoszt mellyet tilt. Immár a' Chtistus mind kettő ellen orvosóságot adot minekünk: mert ő 'eföldön léteben a' törvént tökéletesen bé töltötte mi érettünk. Annakfelette a' keresztfának gyalázatos halálátis el kenyvette, hogy ő a' mi bűneinknek büntetését magán viselje. Mely által tökéletesen elég lőt az Isten igazságának; és egyfelmind az ő irgalmafságárais minekünk útát nyitot, ez által mi, bűneink bocsanattyát-is nyerhettyük. Es ez értelme ama mondásoknak: hogy mi a' Christusnak drágalatos vérén váltattunk meg. Sz. Pét. I. lev. I. Réb: 19. vers. Hogy a' Christus a' mi bűneinket hordozta az ő testében a' fán. Sz: Pét. I. 2. Réb. 24. vers. Hogy a' Iesus Christusnak vére tisztit meg minket minden bűneinkbül Sz: Jan. I. lev. I. Réb. 7. vers.

Theoph. En eleget nem csudálkozhatom az Istennek mi hozzánk ez aránt valo nagy irgalmafságán, hogy az ő dragalatos fiát halálra attá a' mi váltáságunkért.

Philad. Add hozzá eztis (midőn mi ellenségi volnánk) melyre borgejmatosan vigyázot az Apostol ez igikben: Bizonyára az igazért- Rom. 5. 7

vers 10

is nehezen hal meg az ember jollehet lehet-
séges hogy meg hallyon azért a' ki neki has-
nos volna. Az Isten pedig a' mi hozzánk
való szerelmét ebben mutatta meg, hogy midőn
mi bűnösök volnánk, Christus mi érettünk meg
holt. Melyből ő ilyen vigasztalást hoz ki:
Mert amikor ellenségi voltunk, megbékéltet-
tünk Istennel az ő fiának halála által, sokkal
inkább meg tartatunk az ő élete által.

Theoph. De nem lehetett más képen elég
az Isten igazságának a' mi bűneinkért, hanem
hogy az ő szerelmes fia a' mi természetünket
magára vévén abban a' keresetnek halálát el
kellett szenvedni?

Philad. Nem semmiképen. Mert az em-
ber, ki a' véghetetlen Istent meg bantotta
vala, véghetetlen büntetéstis, az az, örökké va-
lo halált érdemlet: Mellyet senki el nem vi-
selhetet hanem csak az Istennek véghetet-
len, és örökké való fia. Annakfelette az Is-
tennek igazsága ezt kívánta, hogy a' mely ter-
mészet vétkezet, ugyan azon viselné el a' bun-
nek büntetését. De mivel az Istenség nem
szenvedhetett, és az emberség á' halált meg
nem győzhette, búkság volt tehát, hogy a' mi
meg váltunk igaz Isten, és igaz ember legyen
ugymint a' ki mind kettőt végben vihessé,
Melyben aztis esünkben vehettyük, tudniil-
lik, mely erőszövetséget vetet Isten mi ve-
lünk

lünk a' Christusban, kiben az egymással e-
lenkező terméketek ily el valhatatlanul egy-
gyesültenek. Innen vagy on, hogy az Isten
az embernek esetit néki javára fordította :
mert az által alkalmatosságot vett erre, hogy
minket magához forosabbban kapcsolhasson.
Minekokáért a' hol a' bűn meg nevedett, Rom. 5, 20
ott a' kegyelem sokkal inkább bővölködött a'
Christus által.

Theoph. Eddig az első résről elégséges ké-
pen hal lottunk : mostan mennyünk a' máso-
dikra, mely ez, micsoda jussal vehettyük mi el
az örökéletet.

Philad. Kétféle igasággal a' Christus al-
tal. Elsőben, mivel hogy ő mi érettünk tö-
kéletesen be töltötté a' Törvént : az Isten
penig örök életet igért azoknak kik azt be
töltik. Másodszor, örök fégnék jussával. Mert
minekutánna a' Christus miénk lett, mi nem
csak az ő lelki gazdagságiban vettünk részt,
(minéműék az ő tökéletes igasága és enge-
delmesége, mellyekkel mi Isten előtt igazak-
nak tartatunk) hanem egy berf mind az ő méltó-
ságábulis ; ugymint a' menyiben mi ő véle
edgyütt Istennek fiaivá lettünk. Ezért mond-
gya Sz: Pál: hogy ha fiak, tehát örökösök is, ő-
örökös Istennek, örökös tarsai penig a' Christus-
nak, Rom. 8. 17. Es ismet más helyen az
örökéletet az benteknek örökiségének nevezi.
Es

Colos. 1. 15

Es így láttyuk, hogy a' Christusban mind ezek a' gazdagfágok meg voltanak, mellyek által mi az örök életet el nyerhettyük.

Theoph. Annakokáért egyedül csak a' Christusban tanállyuk mi fel a' mi idveffégünknek bűkséges eszközeit?

Philad. Ugy bizonyára. Mert ő benne vagyon az igazság, és az életnek tellyes volta: és ő kivülötte az ember semmit nem tanál, hanem csak örökké való átkot. Ezért mondgya Sz: Péter, hogy nincsen senkiben másban idveffég: és nem adatot emberek között, más név mely által kelletnek meg tartatnunk Apost. cselek. 4, 12. Ez okáért adatot néki az Egből ez a' névis J E S U S, mely által az ő tísti adatik előnkben: az az, mind azok, valamellyeket ű a' mi idveffégünkért végben vitt, és még mostanis véghez vissen.

Theoph. Mond meg tehát ennékem mit jegyez, és kitűl adatot néki ez a' nevezet, Jesus Christus?

Philad. Ez a' nevezet J E S U S annyit tehen mint Idvezítő: ezt pedig az Angyal attá az Isten fianak: mert (a' mint ő maga meg magyarázza) ő szabadította meg az ő népét minden bűneiből. A' mi e' nevezetet illeti CHRISTUS meg kel tudnunk, hogy az ő Testamentumban a' Christusnak ábrázoloi voltanak a' Királyok, Prophetak, és a' Papok,

pok, kik midőn felkentel tettenek, meg sok-
tak volt kenetni olajjal, mely jedzette a' Sz:
Léleknek ajandekat. E' meg igirtetett Id-
vezitő Sidó nyelven *Mesziásnak* hivattatott,
Görögül pedig *Christusnak* melyet mi Meg-
kenettetenek fordítunk. Mely nevezeti előnk-
ben adgya minékünk az ő hármastisztit, ho-
gy ő igaz Király, Propheta, és Pap légyen, ki
meg kenettetett nem valamely külső lathá-
tó olajjal, hanem a' Sz: Léleknek kegyelmé-
nek tökéletes mértékével; hogy ostan ő
mint egy Fő, obtogassa azt az ő tagjainak, u-
gy mint a' hiveknek; úgy hogy ezek is ő véle
edgyút királyok, Prophetak, és Papok le-
gyenek. Im már és a' Görög név C H R I-
S T U S minden nyelvekben meg tartatott,
ezért, mert önön magok is az Apostolok Gő-
rög nyelven így irták ki. Ez annakokáért
az oka, hogy a' Christusnak nevezetiről a'
Hivek neveztettenek *Christianusoknak*: mi-
vel hogy ők részesek az ő kenetiben, és egy-
fersmind az ő király, Papi, és Prophetai
tisztiben - s.

Theoph. Miert nem neveztettek hát a'
J E S U S névéről, *Iesuitaknak*?

Philad. Elsőben azért, mert az illyen név
nyfág a' Sz: Írásban, ugymint a' melyben so-
hol fel nem talaltatik: Másodszor, mert ez a'
név oly tulajdon saját tisztit, s-cselekedetitt

E

jedzi

jedzi a' mi meg Válonknak, mellyet a' hie-
vek semmiképen végben nem vihetnek.

Theoph. Mostan annokokáért lássnk, mi-
képen vitte a' Christus végben ez ő hármás
tístit : és annakutanna, miképen közli azo-
kat a' hivelkel.

Philad. Végben vitte a' Christus az ő Ki-
ralyi tístit, midőn az ű Isteni ereje által meg-
fabadított minket a' mi ellenségünknek, az
ördögnek a' bűnnek, és a' halálnak dűhőskő-
désektől : kiket ő meg győzvén, minket az
ő háltalmok, s-jussok alól fel szabadított, és
az ő Királysága alá hajtottt : mellyet még
mostanis gyakorol mi rajtunk, midőn ő az ő
Igijének, és lelkének királyi palcsájával
igazgat minket.

Végben vitte az ő Prophétiai tístitis, mi-
dőn ő az Istennek minden akarattját az ő
igije által meg jelentette:e' mellé, Sz: Lelke-
tis adot minekünk, a' mely által mind megér-
thettyük azt mind penig hiteltis adhatunk
annak. Ez tístitis minden nap gyakorollya ő,
midőn az Iginekki szolgálata, és a' Sz: Lé-
leknek munkálkodása által ő nevel, és napon
ként eléb eléb vißen minket ez ismértben.

Utólsor, végben vitte az ő Papi tístit-is,
midőn a' kereszfán az ő testét és vérét az At-
tya Istennek mi érettünk meg áldozta. Mely
tístinek gyakorlásának még mais helye va-
gyon,

gyon, mivel ő bűntelen esedezik az Attyának mi érettünk. Es ez az ő Papi tísti véget vetett minden o Testámentombéli áldozatoknak.

Theoph. Szóllyunk immára' mi Kiralyi, Papi, és Prpphetai tístünkrül.

Philad. Mi a' Christusban lelki Királyokká lettünk, hogy az őrdögöt, és a' bűnt meggyőzhesük.

Mi Papok vagyunk, hogy ő általa az Attya Istennek a' háladásnak kedyes áldozat-tyát megáldozhassuk.

Mi Prophéták is vagyunk; hogy meg tanitattak lévén a' Mennyei igazságra, másokatis tanithassunk arra, es meg nyissuk nékiek a' Mennyeknek Országának titkainak tárházát.

Theoph. Immár elég séges képen meg mutogattad, miképen szabadított meg minket a' Christus a' kárhozattul: és micsoda ezeközök által tett minket alkalmasfokká az őrdökeletnek el vételére. Hatra vagyon a' Harmadik rész tudn: Miért bűkség, hogy az ő jótéteményit mi magunkévá tegyük.

Philad. Mert másképen azok minéküink semmit nem használnak, az Istennek igazságának tőkélletes elégtételére: a' miképen hogy a' más ember gazdagfága semmit nem használ a' mi adosságunknak meg fizetésére, hanem ha miénk lejend.

Theoph.

Theoph. Miképen lehetnek az ő jótétemenyi miéink?

Philad. Hogyha mi egygyé leszünk ő véle. Mert ez egygyesülés által lehetünk mi részesek minden ő lelki gazdagtságban; melyek nem kevesbé tulajdonítatnak mi nekünk Isten előtt, mint ha természet szerint miéink volnának.

Ezért szól így az Apostol: Mostan bizonyára megbékeltettünk Istennel az ő testében való halál által Colos. 1. 21. Mely fávaiban azt adgya tuttunkra, hogy a' Christus halálának érdeme senkire nem tartozik, hanem csak azokra, kik az ő testében bé részesítettek, és az ő tagjativa lettenek.

Theoph. Nem leheté tehát senki részes a' Christusnak jótéményiben, másképen hanem ha egygyé lesz ő véle?

Philad. Nem: a' miképen hogy az Affonyiállat nem lehet részes valamely Fő embernek gazdagtságiban, hanemha a' hazaságnak kötele által egygyé legyen vele: így a' tagok is nem vehetnek életet a' főtől, ha véle nem egygyesülnek. Annakokáért, nem valóságos részesi azok a' Christusnak, a' kik ő véle nem egygyesülnek. Azert mondgya a' Christus a' Capernaumbélieknek: Ha nem eszitek az ember fiának testét, és ha nem iszátok az ő vért nem lesz en élet ti bennetek Ián. 6. 53.

Mely

Mely igikben világosan meg mutattya, hogy mi nem vagyunk rébesek az ő jótétéményiben; hanemha ő véle igen borassan egygyesülünk, a' miképen fokot az étel, és ital egygyesülnia' testel mely mindenek fellet leg erősebb egygyesülés. Mert az étel, és ital meg emésztvén a' gyomorban, ugyanynyira mi testünké válnak, hogy azok semmiken meg nem különböztethetnek atól.

Theoph. Ez a' tudományis felül haladgya az emberi elmét.

Philad. Ugy vagyon bizonyára. Minekokáért Sz: Pál szólván erről, azt mondgya: *Felette nagy titok ez. Eph. 5. 32.* Ha azért csak a' napnak binére sem nézhétnek a' mi bemeink, homalyosodás nélkül: hogyhogy hathatnának által a' mi elméink az Isteni Felségnek meg foghatatlan világosságán, az ő Mennyei titkainak meg fogására? A' minéműek ezek a' dolgok, mellyekről eddig befélgettünk.

Elsőben. A' Sz: Háromságról.

Másodszor. A' Két természeteknek a' Christusban való egygyesüléséről.

Harmadszor. A' hiveknek a' Chrístussal való egygyesüléséről.

A' mi tistünk azért ez, hogy job mi nekünk ez Keresztényi Vallásnak fundamen-

tomos réseit, minden alázatossággal elhinnünk, hogy sem mint felsuvalkodot elmével ezeket kétségben híván felőlők tudakoznunk.

IV. RESZ.

A' Hitről, mely által mi a' Christussal egygyekké lébünk és így minden ű javaibanis rébesülünk.

Theoph. **E**Ddig én hallottam elsőben, hogy az Isten, tőkélletes igaz. Másodszor, hogy az ember igen nyavalyás bűnös lévén, az Istennek igazsága berént, az örök halálra méltó legyen. Harmadszor, hogy a' Iesus Christus, az ő halála által az Istennek foross igazságának eleget tett, mely mi nekünk tulajdonitatik, hogy így megfába dulván a' kárhozattúl rébesü lehetnenk az örök életnek, hogyha mi ő véle egygyesülnenk. Hátra vagyon immár, miképen egygyesülünk mi a' Christussal?

Philad. Hit által, az mint önön maga, az Attya Istennek tett im ez imatságában bizonyittya: Nem csak ő érettek könyörgők pedig, hanem azokért-is a' kik az ő befédek által hijendők lébnek én bennem. Hogy minnyájan egyek legyenek miképen te Attyám én bennem, és én te benned, hogy űkis mi bennünk egygyek legyenek. Ián. 17. 20. 21.

Ide

Ide valo Sz: Pálnak-is ama,mondása : *hogy lakozzék a' Christus hitnek általa a' ti szíve-
tekben.* Innét vagyon, hogy imez mondás-
nak formait-is ottan ottan elől hozza a' Sz:
Írás.

1. *Hogy minden a' ki hisen ő benne, megiga-
zul az által.* Apost: tse: 13.39.

2. *Hogy ez által Istennak fiaivá lefnek Ián:*
1. 12.

3. *Hogy a' ki hisen ő benne, el ne vessen, ha-
nem örökélete legyen Ián.* 3. 16.

Mely mondásokban oly dolgok tulajdoni-
tatnak a' hitnek mellyek egyedül csak a'
Christusra tartoznak; hogy mi jobban meg-
tudhassuk, hogy mind ő, s-mind pedig az ő
jótéteményi hit által ajándékoztatnak mi ne-
künk.

Theoph. A' megigazulásrúl kérlek főly *A' megiga-
bővebben.* Mert vessem esemben, hogy Sz: *zulastrul*
Pális gyakran emlegeti azt?

Philad. Isten előt megigazulni semmi
nem egyéb, hanem igazzá tetetni, az az, mo-
csok nélkül valová, Sz: Pál pedig azért em-
legeti ezt oly gyakran mert a' hitnek ez egy-
gyik derékas és nevezetes fundamentoma.

Theoph. Miképen igazulunk meg tehát
Isten előtt?

Philad. A' Sz: Írásban kétféle igazságrúl
vagyon emlekezet.

I. A'

1. A' Törvénnek igazságárúl.

2. A' Hit által való igazságárúl.

De egyfermind aztis tanította a' Sz: Irás hogy a' Törvény által meg nem igazulhatunk, hanem csak hit által.

Theoph. Mondhatja meg tehát ennekemiben all e' két féle igazság, és micsoda különbség vagyon közöttük?

Philad. A' Törvénnek igazsága semmi nem egyéb, hanem annak tökéletes betöltése. Mert ha mi mind azokat, valamelyeket a' Törvény parancsol, tökéletesen megcselekedhetnénk, tehát mi az által Isten előtt megihazulhatnánk, nemis bújkölködnénk más egyéb igazság nélkül. De az Apostol sok helyeken megmutatta, hogy ez lehetetlen; mert minden emberek bűnösök: Minekokaért be rekefti, s-azt mondgya, hogy mi megigazulunk hit által. A' hit által való igazság pedig a' Christusnak igazsága, mely hit által, ingyen kegyelemből ruhztatik mi reánk. Eből világosan meg ertheted, miben különbözzön a' Törvényi igazság a' Hitbéli igazságtól.

Gal. 3. 11
Rom. 3. 12
Rom. 3. 23

1. A' Törvénnek igazsága kívánja azt mi magunktól; de a' Hit elvonson minket magunktól, és a' Christushoz vezet.

2. A' Törvény azt kívánja, hogy minden ő parancsolatit be töltsük; hanem, a' tok-

átokkal fenyeget. De a' hit csak azt kívánja
mitűlünk, hogy hidgyűnk, és mindennemű
áldásokat igir a' hívőknek.

3. A' Törvénnek igasága, mely mi ma-
gunktul volna, felemelné a' mi fáját érdemün-
ket, és lenyomná az Istennek kegyelmét: El-
lenben pedig a' hitbűl való igaság, mely az
Istentől vagyon, felemeli az Istennek kegyel-
mét, és lábalá tapodgya a' mi érdemünket.

Theoph. De a' mint a' te bebeddből e-
bemben vettem, a' következik innét, hogy,
tulaidon képen nem hit által, hanem a' Chri-
stusnak érdeme által igazulunk meg.

Philad. Igazán mondád. Mert ha a' hit
valamely tulajdon belső ereje által igazitana
meg, mivel hogy a' mi hitünk mindenkor erő-
telen, és nem tökéletes; tehát a' mi megiga-
zúlásunkis nem lenne tökéletes. A' hit an-
nakokáert csak mint egy eszközt, mellyel mi a'
Christus igazságát magunkra babjuk, mellyet
Sz: Pál világosan le tett ez egikben: *Mert
minnyájan vétkeztenek, és az Isten dicsőségé-
től el marattak: megigazulván pedig ingyen,
az az Isten kegyelméből a' Iesus Christusban let-
váltságunk általa, kit az Isten rendelt engesztelő
áldozattul, az ő vérében való hitnek általa.*
Rom. 3. 23. 24. 25. Holot az Apostol Elsőben
bizonságot tében, hogy minden emberek ha-
mislak: ugyannyra, hogy mindenek vétkez-
tenek,

tenek, és annakokáért az Istennek kegyelméből ki estenek.

Másodszor, Tanít minket, hogy az az igazság, mellyel mi Isten előtt meg igazulunk, fundáltatik a' Christus hálálának érdemében.

Harmadszor, Bérekeftvén megmutattya, hogy ingyen kegyelemből hit által rebesívé lettünk a' Christus igazságának. Valamenyíber annakokáért ez bollaának modgyával él az Apostol, *Megigazulunk hit által, azt akarja jelenteni,* hogy a' mi megigazittatásunk lehen a' Christushnak tökéletes igazsága, és elégtétele által.

Theoph. A' következiktehát, hogy a' mi megigazittatásunk csak tulajdonítás által lehen.

Philad. Ugyvagyon. Mert búkség az, e végre, hogy mi igazakká tétettefsünk Isten előtt, hogy a' mi hamisságunk ne tulajdonítássek minékünk, hanem a' Christushnak igazsága ruháztatsek mi reánk. Melynek mi nekünk tulajdonítása által a' mi bűneinknek terhe mi rolunk el vétetik, és azoknak ruhása az Istennek tekinteti elől el töröltetik.

Theoph. De mivelhogy a' mi igazságunk, és a' mi üdvességünk egyedül csak a' hittől függ. mond meg ennékem micsoda a' hit?

A' Hitrul

Philad. A' Christusban valo igaz hit, semmi nem egyéb, hanem az Istenben valo tökéle-

kéltetes bizodalom, mellyel mi elhísbűk azt, hogy mi a' Christus halálának, és feltámadásának érdemében rébesek vagyunk, úgy, hogy a' lettlégyen mi érettünk tőkelletes elégétel, és minden mi bűneinknek boczanattya; és ez bizonyára az egész keresztényeni Vallásnak fundamentoma.

Theoph. Micsoda hitet értesz te it ez aránt?

Philad. A' Hitnek nevezeti sokképen vétetik. Neha az igireteknek megtelleyesítéseért: és így mondatik valaki hitit megtartani, kiaz ő igiretit bé telleyesíti. Ide valo Sz: Pálnakis imez mondása: *hiv az ur,* mint ha azt 2 Tess. 3:3 mondaná, hogy az Isten senkit meg nem csal az ő igiretiben. Néha ismét vétetik a' csuda tételnek ajandékaért: mint midőn Sz: Pál azt mondgya, *ha egész bitem volnais, ugyanynyira, hogy a' begyeket elvi hešsem helyekrűl, de ha szeretet nincsen én bennem semmi vagyok* I Cor. 13.2. Néha ismét a' kegyésségnek egész tudományát jelenti, mint midőn Sz: Pál arra inti Titust, hogy *sedgye őket minden kimillés nélkül, hogy a' hitben éppek legyenek.* Tit: 1.13. Ez értelemmel sokták mondani, hogy hamis hitben vagyon, a' ki a' Tudománnak tisztaságátul el tévelyedett. De végezetre leg IV tulajdonabb jedzése a' hitnek ez, hogy tudniillik jelencze az igaz üdvezítő hitet,

Gal 2.16
Síd. 11.6

és így vesszük miis e' helyen; így vétetika'
Sz: Írásbanis fok helyeken, midőn azt mond-
gya, hogy megigazulunk hit által; és hogy hit
nélkül lehetetlen dolog, hogy valaki Istennél ked-
ves legyen.

Theoph. De miért mondád te azt eléb,
hogy a' Christusban valo hit fundamentoma
önnön magának a' hitnek?

Philad. Mivelhogy mi nem lehetünk bi-
zonyosok a' felől, hogy az Isten megkegyel-
mezett mi nekünk, hanemha mi elsőben meg-
tudágyuk, hogy a' Christus az ő halála ál-
tal eleget tett az Isten igazságának a' mi bű-
neinkért, és minket ő vele megbékéltetett. En-
nekokaért mondgya Sz: Peter, hogy a' Christus
által hiszünk mi Istenben ki feltámasztotta őtet
a' halálból, és dicsőséget adott néki, hogy a' mi
hitünk Istenben lenne. 1 Pet. 1. 21. Melyből
könnyen megérthetjük, hogy a' Christus
egyedül valo fundamentoma a' mi hitünk-
nek, mellyet a' Sz: Lélek nemzett a' mi fi-
vünkben. Az egész Keresztényi Vallás pedig
mint egy rövid summában az Apostoli Cre-
dóban befoglaltatik, mely ez: Hiszek egy Isten-
ben.

Az Apostoli Crédónak rövid magyarázattya.

Theoph. SZóllunk annakokáért a' hitnek Se' Vallástételéről. De minekelőtte annak Rebeire mennenk, három dolgot rakok én elődben, mellyekre felely meg rövideden.

1. Miért neveztetnek é hitnek ágazati APOSTOLI CREDONAK?

2. Mivelhogy ezekben befoglaltatott tudomány, közönségesen minden Hívekre tartozik, miért mondgyuk mi tehát hogy HISEK, és nem HISZUNK?

3. Micsoda Hinni az Istenben?

Philad. Ez Hitnek ágazatitt Görög nyelvűlvett szóval SYMBOLUMnak hívjuk, mely annyit teben mint, sok részeknek egyben fedegettetése. Nem is ok nélkül pedig, mert ez, a' Hitnek sok részeiből rakatott össze. APOSTOLInak neveztetik pedig azért, mivel az O és Uy Testamentomban leiratott Apostolok Tudományának rövid summája. CREDONAK pedig ezért, mert a' Deák nyelvben első szó e' Vallás tételben ez, CREDO, az az, Hisek.

Theoph. Láfluk tehát rövideden a' másodlik dolgotis?

Philad. Két okokra nézve mondgyuk mi az Apostoli Credoban, hogy HISZEK egy Istenben s' nem H I SZ Ű N K.

1. Mert kiki az önnön maga hitiről tehet bizonságot; és nem a' másérül.

2. Hogy mi megtudhassuk azt, hogy ez hitnek, ágazati nem csak közönségesen minnyajunkat tesznek bizonyosokká a' mi Idvőségünk felől. Mert így nem többet használna minékünk, mint a' mely beteg ísméri azokat az orvosfágakat, mellyek az ő meggyógyulására foglálnak s-azoknak munkálkodo erejeket is jól tudgya; mindazonáltal azokkal nem él. Hanem arra való, hogy ki ki magára szabja ezt mondvan: H I SZ E K.

Theoph. Lássuk immár harmadszor: Mit tében tulajdon képen, HINNI az ISTENBEN?

Philad. Három képen bollandunk mi az Istenben való hitről.

1. Elsőben. Hinni az Istent.

2. Másodszor. Hinni az Istennek.

3. Harmadszor. Hinni az Istenben.

Melleyek között a' két első mint egy garádicz a' harmadikra.

Hinni az Istent semmi nem egyéb, hanem elhinni azt bizonnyal, hogy vagyon egy Isten.

Hinni az Istennek semmi nem egyéb, hanem

nem minden kétségnélkül hitelt adni mind azoknak valamellyeket Isten az ő igijében megjelentet.

Hinni az Istenben semmi nem egyéb, hanem embernek minden ő reménységét az Istennek igaz igireti berént, ő benne helyhez-tetni: és ez egyedül csak a' hivekre tartozik, kik igaz hitnek általa az Istennek igiretit magokra szabják.

Theoph. Hát a' hitetleneknek semmi hitek nincsen Istenben?

Philad. Vagyon, de csak a' két első gradicsa a' hitnek, az az, elhiszik ők azt, hogy vagyon egy Isten, ki a' bűnöknek erős büntetője. Elhiszik azt is, valamit Isten az ő igijében megmondott, de nem hisznek az Istenben, az az, tellyes reménységeket nem helyheztesik csak egyedül ő benne.

Theoph. Eddig ezekről legyen elég. Há- A' Crédónak Részei.
ny Rése vagyon az Apostoli Crédonak?

Philad. Kettő: egygyik vagyon az Istenről; a' másik pedig a' Hivekről.

A' mi az Istent nézi, annak ismét három Rése van:

1. Az Attya Istenről.

2. A' Fiúról.

3. A' Sz: Lélekről.

A' mi pedig a' hiveket nezi, az befoglaltatik az Anyaszentegyháznak nevezetiben, a' hol ismét negy dolgok vannak.

I. A'

1. A' benteknek edgyesége.
2. A' bűnnék bocsánattya.
3. A' Testnek feltámadála.
4. Az örök élet.

Theoph. De miért obstatik a' mi hitünk három megkülömböztetett semellyekre, holot mi csak egy Istenben hiszünk?

Philad. Azért hogy a' mi hitünk jobban megerősödgyék: e' pedig úgy lében, hogyha mi mindenik semélt külön az ő saját tulajdonfágiban nézzük, a' berént a' mint, mindenik a' mi üdvességünknek dolgában forgolodott. De mindazonáltal a' mi Hitünk csak egyedül az egy Istenben vagyon.

Theoph. Miképen lehet az?

Philad. Mert, fínten annyit teken az, mint ha én azt mondanám, hogy en minden hijedelmemet az egy Istenben vetem, a' kinek hozzám való beretetiben semmit nem kételkedem. Mert noha három semellyekre obstatik az Istenség, mindazonáltal csak edgyik erőssíti azok között meg ez hitet az én fivemben. Mert az Attya mind teremtet engemet az ő mindenható ereje által, mind igazgatis engemet az ő Gondviselése által. A' fiu megváltott engem az ő halálával, megbékéltetett az Attya Istennel, és még mostis esdedzik én érettem. A' Sz: Lélek az ő Isteni erejével megfentelt engemet, és a' Chri-

a' Christussal edgyesített, hogy az ő jóté-
ményiben részes lehessék, és ez cletnek után-
na ő véle örökké élhessék.

*Az Apostoli Credónak Első Réfőrül, mely va-
gyon az Attya Istenrül.*

Theoph. **I** Mmár annakokáért megtartván
az elébb le tett refeknek rendit,
folljunk az Attya Istenrül, kirül en te túled
két dolgokat kérdek: *Elsőben*, Csak egyedül
az Attya Isten teremteté minket? *Másodszor*.
Miért emlekezel te az Istennek kegyes
Godviselésérül, holot a' Credoban arról sem-
mi emlekezet nincsen? Mit felel az elsőre?

Philad. Az Istenfégnék három seméllyei
semmit külön, edgyik a' másik nélkül nem
munkálkodnak. Annakokáért mind a' mi
Teremtetésünkben, mind a' mi Megváltá-
sunkban mindenik semely az ő tulajdonlá-
ga berent munkálódott.

Theoph. E' három Isteni munkáldodáfok-
ról főly világosabban ennékem?

Philad. A' mi a' Teremtest nézi, a' Sz: Iras
e' felől azt mondgya, hogy az *Vrnak* beféde
által Istenek az Egek, és az ő hájának Lelké-
vel minden ő seregei Solt. 33. 6. az az, az Isten
Fiá, és Lelke által. A' mi Megváltatásunkrül
azt mondgya a' Christus; Vgy berette Isten e'
vilá-

Világot, hogy az ő egy bűlött fiát adná, hogy minden valaki hissen ő benne, el ne vessen. Ián. 3.

16. Ki a' keresztnék halálát a' Sz: Léleknek ereje által viselte el, Sid. 9. 14. Így kel értünk a' mi Megbenteltetésünk felől-is, melynek az Atria, mint egy kutfeje, a' mint Christus Urunk amaz imátságában mondgya; *Attyám benteld meg őket.* Ján. 17. 17. Annak pedig Matériája vagyon a' fiu Istenben, mert ezen Rébnek 19. vers: így bol. *Es ő érettek bentelem meg magamat, hogy ő kis bentek legyenek.* A' Sz: Lélek pedig mint egy Csatorná, mely által a' Christustul a' mi Megbenteltetésünk foly, nem különben mint a' Főtől a' tagokra.

Theoph. Honnét vagyon hát az, hogy az Irás, a' Teremtést az Attyának, a' Megváltást a' Fiúnak, és a' Megbentelést a' Sz: Léleknek tulajdonítja?

Philad. Csak mi reánk nézve mondgya azt a' Sz: Irás: mert a' Teremtésben az Attyának, a' Megváltásban, a' fiúnak; a' Megbentelésben az Sz: Lélek munkalkodása láttzik meg. Mert a' Teremtésben az Attya Istent úgy adgya minékünk előnkben a' Sz: Irás, mint egy hatalmas és uralkodo királt. A' Megváltásban a' fiát, a' ki megjelent a' testben, és haláltis benyvedett mi érettünk. A' Megbentelésben a' Sz: Léleket, ki az ő Isteni erejét kiterjeszti, és

az által mi bennünk lakozik. Innét vagy on, hogy az Attya *teremtőnek* mondatik. A' *Fiu mi Vrunknak*, azaz, mi Megvaltonknak. Es a' Lélek *szentnek*, hogy mi megtudhassuk ezt, hogy ő tőle benteletünk meg.

Theoph. Miért mondod te azt, hogy midőn mi a' fiat *mi Vrunknak* nevezzük, annyit tehen, mintha őtet *Megváltónknak* mondanók?

Philad. Mivelhogy az ő Uraságát a' mi Megváltásunkal berzette. Mert ez által szabadított meg minket az ördögnek hatalmától, és az ő Urasága alá hajtott.

Theoph. Ugy veszem én eszemben, hogy a' Lélek nem az ő állattya berént való bentségért neveztetik bentelek?

Philad. Bizonyára ilyen értelemmel az Attya, és a' Fiuis méltán neveztetetik bentelek. Mert űkis nem kevesbé bentelek állatyo berént, mint a' Sz: Lélek: de bentelek neveztetik ezért, mert a' hiveket meg bókta benteletni.

Theoph. Eddig az Előőről legyen elég. Lássuk immár, miért emlekezel te az Istennek Gondviselésérül; holot a' Crédoban semmi emlekezet nincsen felőle?

Philad. Az Istennek Godviselése oly erőssen egybeköttetet a' teremtéssel, hogy bűkséges képen követiazt. Mert ellenkezik az, az Isten természetivel, hogy az ő teremtet

Az Istennek
Gondviselé
sérül

állatit elhagyván reájok gondot ne viselien, kiváltképen pedig ha a' hivekről főllunk, kiknek idveffégéért az ő fiát ez Világra elbocsátotta. Mert noha az Isten, mindeneket az ő gondviselésével igazgat; mindazonáltal kiváltképen vigyáz a' hivekre, hogy őket alkalmas időben minden főükséges jokkal bétöltsse, és minden veszedelmek ellen megőrizze. Mind ezek pedig a' hitnek első ágazattyában, mely az *Attya Istenről* vagyon, világossan befoglaltatnak.

Theoph. Noha tehát mind ezeket egygyenként világossan magyarázkmeg?

Philad. Midőn mi az Istent *Attyának* nevezzük, kétségnélkül a' Christusra nevezéselekedésűk azt, ki ő néki terméket ferént való fia, kiben minketis fiaivá fogadott, honnét mi esűnkben vehettyük, hogy ő minékünk kegyelmes Attyánká lett. Ez Attyai nevezet pedig az ő ingyen való feretetit jelenti. Továbbá *Mindenhatónak* neveztetik ő, hogy mi megérthessük azt, hogy nem csak megcselekedheti ő mind azokat, valamellyeket akar; hanem hogy mind akarattya vagyon ő néki arra, hogy mi velünk jóltegyen; mind hatalma ez ő joakarattyának végben vitelére, melyben ő néki senki ellene nem állhat.

Végezetre, *Menynek földnek Teremtőjének*

mondatik ō, nem csak azért hogy mind azokat teremttette, valamellyek Mennyen, és földön vadnak: hanem hogy nyilvánvalová tétessék minékünk, hogy mindenek az ō kezében vadnak, és hogy minden kéfedelem nélkül jelen lehet ō minékünk, hogy az őrdőgtől, es minden ellenségtől megtarthasson. Nem ok nélkül vetik tehát a' Hívek minden ō hijedelmeket Istenben a' Daviddal egygűt, a' ki ilyenképen biztattyá ō magát: *Az Istenben bizom, nem félek; mit árthatna nékem az ember?* Solt. 56. vers. 5. *Még ha bientén a' halálnak árnyékának völgységében járok is, nem félek a' gonosztól, mert te én velem vagy.* Solt. 23. 4.

Theoph. De gyakorlatossággal meg esik az, hogy a' hívek kegyetlenül nyomorgattatnak az ō ellenségektől.

Philad. Soha nincsen az, az Istennek akaratya nélkül, mely nélkül csak egy hajunk bálais el nem esik *Matt. 10. 29.* Innét vagyon az, hogy ō azokat javunkra bocsátja mi reánk.

Theoph. De nem job volnae' azt mondanunk, hogy az Isten csak megengedi s-nem akarja azokat?

Philad. Senki nem bakaſthattya el az Istennek engedelmet az ō akaratyától, hanem ha egyſerſmind az Iſtentis bocsúsággal illeti, a' Híveketis minden vigasztalásoktól megfosztja.

Theoph. Miért úgy?

Philad. Mivel így az Isten hívőkodóvá tétetnék, és a' mi ő benne való bizodal munkának minden alkalmatossága elvételnek. És így a' hiveknek valóban nyavalyás állapotok volna, hogyha az őrdögnek agyarkodó incselkedésitől, és minden Istentelen ellenségektől szabadon nyomorgattatnának. A' Sz: Írás pedig más képen tanít minket, tudniillik, hogy az őrdög semmit nem árthatott addig Jobnak, valamig az Isten néki arra szabadsgot nem adott: Job: 1. 12. ísmét hogy az őrdögök nem mehettek addig a' dífnokban, valamig Christus Urunk nékiek meg nem engette Matth. 8. 31. Végezetre hogy Senakérib, az Isten népének ellensége az Isten haragjának veskeje, és az ő büfülésének kezének pálcsája. Esa: 10. 5.

Theoph. De hogyhogy lehet az, hogy valamely gonos az Istennek akarattya bül, és rendelésébül legyen, meg is-mindazonáltal ő azt ne javallya? Annakfelette, ha az igaz, tehát nem kárhoztathattyuk a' hitetleneket, midőn gonosságot cselekefnek; mivel űk az Istennek akarattya t visik véghez,

Philad. Noha az Istennek akarattya s-rendelése nélkül nem mehet végben akarmigonaflágis: mindazonáltal, sem akarja, sem javallya ő azt, annyiban a' menyiben bűn, sőt inkább

kább terméket berént gyűlöli és irtozik azoktól: de a' jót, mellyet ő az ő csudallatos bölcsességével a' gonoszságból kihoz igenis akarja, és javallya. Megtetszik ez a' Christusnak halálában, mely felől azt mondgya a' Sz: Péter, hogy az Istennek tanácsából, és rendeléséből ment végben. Apost: csel. 2. 23. Mindazáltal nem javallotta ő a' Iudás elarulását, sem a' Sidoknak vérontásokat.

Innét vagyon az, hogy ámbár a' hitetlenek vétkezvén az Istennek akarattját vigyek véghez mindazonáltal megis bűnösöknek találtnak őelőtte. Mert ők nem úgy cselekedik azt, mint Istennek akarattját.

Theoph. Annakokáért, ha meg nem csatkozoin, úgy veszem esemben hogy a' hitetlenek nem cselekedik azt, mint Isten akarattját: de Isten az ő gonoszságok által viszi végben azt őakarattját.

Philad. Igazán itilled. Mert a' hitetleneknek feltett bándékok mikor vétkeznek, igen távol vagyon az Istennek feltett bándékatól. Ezt bizonyítja Elaiás, midőn ememondása után: hogy Senakerib az Isten haragjának veséje, és az ő busulásának pálcája ő kezében vagyon. Es noha a' képmutato Nép ellen küldi őtet, és a' mely nép ellen megharagut, az ellen parancsollyon neki az Ur Isten ottan mindgyárt utánna venti: Mert ő nem akké-

Solt. 5. 5

akképen alittya, és az ő hive nem úgy gondolja; hanem hogy az ő akarattya berént vesessen, és mindeneztől fogva ki gyomlállyon sok népeket. Esa: 10. 6. 7.

Theoph. Az Isten annakokáért bizony csudállatos munkálkodo, ki akárminemű eszköz által is el végezi az ő akarattját.

Philad. Ugyvagyon: Ugyanis ő mind a' jók-s-miud a' gonosfbok által az ő dicsőségét vísi véghez, de külön külön módon. Mert a' jókat, ugymint az Angyalokat, és a' Hiveteket az ő lelkével igazgattya, a' végre, hogy ő általok valóágos jó dolgot vigyen véghez. De a' gonosfbok, ugymint az ördögök, és a' Hitetlenek őt önönztetnek az ő gonosságoztól; és így ők az Istentől éppen különböznek, ki mindazonáltal az ő csudállatos bölcseségével úgy igazgattya az ő cselekedeteket, hogy azokkal az ő dicsőségét vigye végben.

Theoph. Ez tudomány annakokáért így tetszik hogy azt állattya, hogy a' hitetlenek önön magoktól vétkeznek ugyan: de midőn vétkezvén ezt vagy amazt cselekedik, az Istentől vagyon.

Philad. Helyesen mondád. Mert így vísi Isten végben az ő iteletit; mivel ő eggyik bűnt a' másikkal bünteti, és gyakrabban azon bűnnek nemével: ugymint a' lopást lopással,

pással, a' gyilkosságot gyilkossággal : az Istennek egybér megmondott, megváltozhatatlan sententiája berént ; a' ki embernek véreét ki ontya, ember által öntetik ki annak vére. Terem. 9.6. Iaj tenéked ki koborlas; mikor meg bünöl koborlani, te is el koboroltatol. Efa: 33. 1.

Theoph. De gyakorlatossággal láttjuk, hogy a' hitetleneknek boldog állapottyok vagy, úgy hogy ők minden nyomorgatásoktul, s-még az ő bünöknek büntetésétülis üressék ; az Istenes hivek pedig a' fok nyomoruságokkal ugyan el burittatnak.

Philad. Az Isten némely bünöket megbüntet e' Vilagon, hogy mind az ő gondviselése, s-mind az ő igazsága megteísek : Mert másképen azt gondolnák az emberek hogy az Isten semmiképen nem vigyáz az embereknek cselekedetekre. Es ismét fok bünöket büntetetlen hágy ő, hogy mi meg tudhassuk azt, hogy még ez élet után más életis leíen, a' hol ő az embereknek minden bünöket az ő itilletinek forosága berént, az ő hobbu törő várakozásához, mellyel ő az embernek meg térese után várakozott, és az ő fok jöteményihez, mellyekkel ez életben látogatta, alkalmasztatott büntetéssel megbünteti. De a' mi a' hiveknek nyomoruságokat illeti, midőn az Isten azokat reájok bocsáttya az ő dűcsőfűségére, és a' hiveknek lelkek üdvessé-

vefségére igazgattya. Mert az Apostolnak mon-
dásaként, azoknak, kik Istent keretik, mindenek
javokra szolgálnak. Rom. 8. 28. Annakfelette
innétis vagyon az, hogy sok képmutatók vad-
nak a' hivek között, kiknek bűnököt Isten ő
bennekis megbünteti.

A' Nyomo-
ruságoknak
hasznai

Theoph. De micsoda hasznok bármaznak
a' nyomoruságokból a' hivekre?

Philad. Bizonyára sok hasznok: én mind-
azonáltal rövidségnek okáért csak hat haszno-
kat nevezek:

Theoph. Mellyik az első?

I, Az Ala-
zatosság

Philad. Azok által Isten minket hív az
Alázatosságra: midőn, a' mi semünk láttára
megmutattya minékünk, hogy valemely dol-
gokat csudállunk mi magunkban, mind azok
csak semmi. Látta ezt Dávid s' azért bóll így:
Midőn megfedded az embert a' hamiságért, meg-
emélted az ő képességét, mint a' moly: ennek-
okáért minden ember csak semmi. Solt. 39. 11.

Theoph. Mi az oka, hogy Isten így alázza
meg a' hiveket?

Philad. Elsőben, Hogy minden dicsőffég
és tisztesség, csak egyedül az Istennek tulaj-
donitások.

Másodszor, Hogy mi minden hiában valo
bizakodást leteheffünk, és csak ő hozzája ra-
gaskodgyunk, és a' mi reménységünket ő
benne helyheztefsük.

Harmadkor, Hogy mi annál jobban el
késítesünk az ő kegyelmének bévételére,
mellyet ő csak egyedül az alazatosoknak ad. 1 Pet. 5. 5

Theoph. Látluk a' másodikat.

Phil. MASODSZOR. A' nyomorúságok által ^{2 A' Meg}való ^{térés.} hi minket Isten a' penitencia tartás által
megterésre. Mert midőn a' mi bűneinkért súj-
tol minket, azt akarja tuttunkra adni, mely
igen utállya ő a' bűnt; hogy miis akképen utál-
nók azt. Es egyfésimind a' mi gyakran pártot
űtő testünket megzabolázza, (mint a' jó
bántó vető ember az ő zilaj, és ígához nem
bokott tulkát az ekével) és naponként job-
ban jobban tanít minket az ő hozzá való en-
gedelemre. Innét mondgya Dávid, *Ió enne-*
kem, hogy engemet megaláztál, hogy megtanúl-
nám a' te parancsolatodat. Solt: 119. 71.

Theoph. Tehát Isten a' nyomorúságok ál-
tal, elhagyatván mivelünk a' mi bűneinket,
a' jocselkedetre vezérel?

Philad. Igenis. Mert mint a' vasat, mely
gyakran munkában nem forog, megemeštíe'
rosda: és a' bántó föld, melyet gyakran nem
bántanak, tövisnél, és bogácز kórónál egye-
bet nem terem: így a' hivekis, ha gyakor-
nyomorúságokkal nem látogattatnak, élfun-
nyadnak az ő gyönyörűségekben, és tunyákká
lésznek az Isteni solgálatban. Ezért mond-
gya a' Sidóknak az Apostol: *Minden dorgálás*

pedig mostan jollehet nem láttatik örvendetes-
nek, hanem bormorunak: mindazonáltal vége-
zetre az igazságnak csendes gyümölcsét adgya-
azoknak a' kik abban gyakorlották magokat.
Sidok. 12. 11.

3 A' Máso
kon valo
konyorules

HARMADSZOR. A' nyomorúságok
által Isten tanit minket a' mi telebaratunk-
nak nyomorúságán valo könyörületességre;
hogy mit tudgyunk azokon könyörülni kiket
Isten hasonlatosképen fujtol: mert nehezen
könyörülhet ember az olyan nyavalyában
lévő telebaráttján, mellyet ő valaha nem kó-
stolt. Ez erősséggel bizonyittya Sz. Pál a'
Sidoknak, hogy a' Christus az ő nyomorúsá-
gokon megeshetik, és az Attyánál ő érettek
esfedezik, midőn így fól: Mert nincz oly fő Pa-
punk, ki a' mi erőtelenségünknek érzésén meg
nem indulhatna, hanem oly, ki megkísírtetett
mindenekben hasonlatosképen, a' büntül meg-
válva, Sidok. 4. 15.

4 A' Kő
nyorges

NEGYESZER. A' nyomorúságok,
által az Úr ki veri az álmot a' mi bemeinkbül,
és a' buzgó könyörgésre felbuzdit: Es innét
nem ok nélkül mondatnak a' Sz: Léleknek
Oskolájának, melyben mi a' buzgó imatsá-
gra tanittatunk. Ezért int minket az Úr a'
Profétánál: Hij segetségül engemet a' te nyor-
morúságodnak idején; én meg segitelek tégedet,
te pedig dicsőítesz engemet, Solt: 50. 15. Ezt
pedig

pedig minden Hívek megprobalhatták ön-
nön magokban : Mert a' mint ugyan azon
Proféta mondgya : Kőzel vagy on az Vr a' tő-
redelmes hívekhez : és a' tőredelmes lelkűeket
megtartya Solt. 34. 19.

O' T O' D S Z O' R. Azok által az Ur nyil-
ván valova teszi a' mi hitűnk, hogy mi a'
felől bizonyosak léven abban jobban jobban
megerősödgyűnk. Mert Sz: Péter ezt mond-
gya, *hogy a' mi hitűnk megpróbáltatik nem kü-
lőmben mint az arany a' tűzben,* 1 Pet. 1. 7.
mely igen alkalmatos hasonlatosság ; mert a'
míképen a' tűz az alávaló dolgokat, minémű
a' fa, vagy megemésztí ; vagy megkeménnyíti,
mint a' fát ; de a' drága ércz nemeket , mint
az ezüst és az arany, megolvasztja, és megtí-
stíttya : Így fínten külőmb külőmbféle mun-
munkálkodási vadnak a' nyomorúságoknak
a' seméllyeknek külőmbfége ferént, a' kikre
bocsáttatnak. Mert avagy megemésztik a'
hitetleneket a' békételenféggel ; avagy meg-
keményítik , a' kétségben eséssel. Ellenben
pedig.

1. A' híveknek híveket meglágyíttják, és
az Ur nevének segítségül való hívására indít-
tyák.

2. Megtístíttják az ő híveket ; mivel a'
nyomorúságok által a' gonos kívánságok ő
bennek megöldököltetnek.

H 3

3. Meg-

5 A' Mí
Hitűnknek
nyilván va-
lo volta

3. Megpróbálják az ő hiteket, mert mindőn az Úr a' nyomorúságnak keferőségét az ő Attyai berelmével elegyíti, akkor ő azt czelekefi, hogy ők békefégesen benyvedvén, magokat az ő bent akarattyához babják: és ez által nyilatkozikki a' mi hitünk. Ezért mondgya Sz: Iakab: Boldog ember, a' ki kiseretet benyved, mert minekutánna megpróbáltatik, elvefi az életnek Koronáját. lak: 1. 12. Mely mondásában a' nyomorúságokat kiseretnek nevezi: Ide valo a' Sz: Pálnak eme mondásais: A' háborúság békefégesét őt nem, a' békeféges tűrés pedig megkiseret, a' megkiseretés reménységét, Rom: 5. 3, 4. Mert azt akarja mondani az Apostol, hogy Isten a' nyomorúságokban minékünk foglaltatott vigasztalás által meg akarja mivelünk próbáltatni az ő igiretinék igazságát: mely által attúl fogva megerősítetünk az örökélet felől valo reménységünkben.

6 E' Vilag
nak megu
tallasa; es
az orok e
letnek ki
vanlaga

HATODSZOR. A' nyomorúságok által elvonnyal Isten a' mi elménket e' földiek-től, hogy mi annál fogalmatosabban kívánnyuk az örök életet. Mert, ha az Izrael fiai, mind Egyiptumban, mind a' pusztában nem fanyargattattak volna a' sok kerebtvifelések által soha nem gondolkottak volna oly fogalmatosan a' Canahán földere valo bemeneletről, mely a' mi Mennyei örökfégyünknek ábrá-

ábrázattya vólt. Ennekokaért Isten ugy cselekesik mint egy kegyes dajka, ki a' gyermeket a' csecstül el akarván valasztani, valami kezerűséget teszen emlőjére, hogy annakutánna a' gyermek megne kívanná, sőt inkább meg utálván elhadná. Látod immár mely sok okokra nézve szükség minékünk a' kereseteknek viselese. Látod aztis hogy minket nem ok nélkül int az Apostol a' bekecssegestűrcsre ez igikben: *Fiam ne vesd mdg az Vrnak dorgálását, és elne faradgy lelkedben, mikor ő időle dorgáltatol, mert a' kit beret az Vr, megdorgállya, valakit fiáva fogad, megostorozza, ha a' dorgálást el benyveditek, az Isten ő magát néktek ajánlya, mint fiamnak, mert kicsoda oly fia, kit az Attya megne dorgal? Hogyha dorgálás nélkül valók vattok, melyben mindenek rébesek bizonyára fattyak vattok nem fiak. Mindezeknek utánna veti: A' mi test berént valo Attyáink minékünk dorgálóink voltanak, és őket bűcsűlöttük. Avagy nem sokkal inkább engedmünk kellé a' Lelkeknek Attyának hogy éllyünk? Mert azok kevés ideig, a' mint nekiek teszik vala minket dorgálnak vala: a' ki pedig a' mi hasznunkra dorgál, hogy rébesi legyünk az ő bentségének. Sid: 12. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

Theoph. Nincsen tehát semmi oka, hogy a' hivek boldog állapotot kívánnának évilágon?

Philad,

Philad. Nincsen bizonyára, hanem ha meg akarják magokat csalni. Mert más képen bukás, hogy

1. Az Őrdög irigység nélkül való.
2. E' Világ gonofság nélkül való.
3. Mimagunk bűn nélkül valok legyünk.

De az őrdög mindenkoron irigységgel gerjede az hivek ellen: E' Világ gonofsággal: és a' mi bűneink elégséges okot szolgáltatnak Istennek, a' mi ellenfegyünk által való nyomorgattatásra: Minekokaért (az Apostolnak imez mondása szerént Tim:2.lev.3.12.) minnyájan mi, kik szentül ukarankélni, a' Iesus Christusban háboruságot szenyvedgyünk. Add hozzá, hogy a' boldog állapot nem mindenkor hasznos mi nekünk.

Theoph. Miért vagyon az?

Philad. Mert gyakorta megbántanak minket a' mi idvességünknek utában. Mivel oly gyümölcsöket teremnek mellyek ellenkeznek azokkal, a' mellyeket csak mostan bálálánk.

1. Mert azok kevélyekké es felsualkotakká tesznek minket, és meggátolnak minket a' mi bűneinknek megfűrésében.

2. Igazgatnak minket a' mi Istentelen kívánságinak való szolgálatra: mely mint egy tűz jobban jobban gerjezt minket.

3. Restekké tesznek minket a' könyör-
gésben.

4. A' békételenségre, és a' hárágra inge-
relnek minket, és tunyákká tévnek az irgal-
maságnak munkáiban.

5. Megrészegetnek minket, a' minnen
magunk, és e' világnak feletteb való szeretet-
tivel; és elvonsonak az örök életről való se-
rény elmélkedéstől. Azert nem ok nélkül
mongya a' Sz: Irás, *hogy sok nyomorúságok*
által kel nekünk az Isten Országában mennünk,
Apost: csel: 14. 22. Ez sok helyeken a' Bi-
bliában CSAPASNAK neveztetik, e'
végre, hogy mi megérthessük, hogy a' keresz-
tiségek mint egy lelki orvosságok, mellyek
külömb külömb féle módon boldogtatnak
kia' semellyeknek külömbfélek, és a' mi
betegségünknek mineműsége berént. Mind-
azonáltal oly irgalmasan bánik mivelünk *hogy*
nem hágy minket fellyeb kísértetni annál a' mint
elbényvedhettyük 1 Cor. 10. 14. Mert midőn
ő edgyik kezével sujtol minket, a' másikkal
hozzája édesget, és azt cselekebi, hogy a' mi
nyomorúságunknak kimenetele mindenkor
bóldog legyen: és így mutattya meg miné-
künk az ő mihozzánk való irgalmas, s-ke-
gyelines voltát, mind a' mi nyomorúságunk-
ban, mind peniga' mi boldog állapotunkban.
Mert gyakorta azokkal egyelíti ű a' mi nyo-
morúságunkat, avagy pedig eggyenként kül-
di el azokat, hogy mi se felne fuvalkodgyunk
I a' bol-

a' bõldog állapotban, se le ne nyomattassunk az háboruságokban. Ezért mondgya a' Proféta: *estve siralmon vagyon de reggel örömem* Solt: 30. 6. Ugyanis azért változtattya ű azt ily gyakorta, hogy mi annál inkább megismerhefsűk a' bõldog állapotnak édesfégét, és znnális bõrgalmatosabbak lennénk a' háladásban. Mert a' mint a' kőz beféd tartya, *A' ki a' keserűt nem kostolta, nem tudgya mi izű az édes.*

Theoph. Eddig te neminémű vigasztalásokat fámlálál elől a' nyomoruságokban, melyek, ha meg nem csalatkozom ezek:

1. Hogy a' nyomoruságok egyedül csak az Istennek joakarattýából bármaznak.

2. Hogy azok Istentől a' mi javunkra bocsattatnak mi reánk.

3. Hogy az Isten azoknak el bonyvedésére az ő jelen létevel erőt bõlgáltat.

4. Hogy az Isten bõldog kimenetelit ígerte azoknak.

5. Hogy azok által a' bõldog állapot gyönyörűfégesbétetetik.

Philad. De egy kiváltképen való nevezetes dolgot el hattál, tudniillik, az Istennek Attyai bõrelmét, mellyet ő gyakorol akkor, midõn minket sújtol. Mert ő mindenkor irgalmasan, és kegyelmesen banik mivelünk a' mi nyomoruságunkban. Ezt bizonyittya

David

David ez igikben: Irgalmas, és kegyelmes az Vr; késedelmes a' haragra, és igen kegyelmes. Nem mind Örökké feddődik: és nem tartya meg mind Örökké az ő haragját. Nem a' mi bűneink berént cselekedik mi velünk, és nem fizet minékünk a' mi álnokságunk berént. Mert mely igen magas az ég a' földtől, olyan igen nagy az ő jóvólta az őtet félőkhöz: Mely távol vagyon a' Napkelet a' Napnyugatiúl, oly messze vetette mi tőlünk a' mi bűneinket. Miképen könnyőről az Attya az ő fain azonképen könnyőről az Vr az őtet félőkön. Mert ő tudja, hogy romlando edények vagyunk: Megemlekezik róla, hogy porbúl valok vagyunk. Solt. 103. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

Theoph. Miért nevezed te ezt kiváltképen valonevezetes dolognak?

Philad. Mert hanemha mi a' nyomorúságnak idején az Istennek Attyai berelmére függéstyűk a' mi bemeinket, minden egyéb vigasztalások semmire valóok lesznek. Ellenben pedig, ha ez előlmégyen, amazok pedig követik, (ha meg nem csalatkozom) nem lehet oly fanyarú keresztviseelés, mellyet a' kegyes ember meg neingyőzhetne: kiváltképen ha ő azt az Evangéliumért benyvedgye.

Theoph. Honnan vagyon az?

Philad. Őt okai lehetnek ennek, azokon kívül, a' mellyeket csak mostan hallottál.

I

Theoph. Örömezt hallanám én azokat.

Philad. Első ez: Hogy az igazságért való üldözések által az Ur minket feltisztel a' Mártíromságnak koronájával, az az, az igazság felől való bizonságtétellel. Es úgy igazgatty azzal edgyüvé kötöttett büntetést, melyet mi megérdemletrünk, hogy a' legyen mi nekünk dicsőfféges bényvedésünk, melyről Sz: Péter szólván azt mondgya: *Iob hogy a' jocszelekedetekért bényvedgyetek, ha az Isten, ugy akarja, hogy nem a' gonosz cselekedetért.*

II

Pét: 1. lev: 3. 17.

Második ez, hogy ezek által mi hasonloká leűnk, nem csak a' Patriárkákhoz, Próféta'khöz, Apostolokhoz, és egyéb Mártíromokhoz, kik mi előttünk vóltanak: hanem még önnön magához a' Christushozis, a' ki még önnön magát minékünk például attá, hogy őtet követnénk; a' *kivel, hogyha edgyűt bényvedűnk, edgyűtis dicsőűlűnk meg.*

Rom-8. 17

III

Harmadik ez. Mivelhogy az Istennek dicsőffége, melynek mi nalunk dragabnak kel lenni a' minnen magunk életénél; nem kicsinnyé mozdítatik eiől ekképen. Mert gyakorlatossággal meg esik az, hegy még a' keresztyének nek kegyetlen ellenségijs ez által a' Christusnak igaz ismémentire, és az Istentelenek is a' mi álhatatosságunk, és az Isten nevéül való válás tételünk által megtérjenek: Ez okaért

*Tertuli: in
Apol. adv.
Gent.*

mon-

mondotta ama régi Sz: Attya, hogy a' Martiromoknak vérek, magva az Ecclesianak.

IV

Negyedik ez. Hogy midőn mi a' Christusnak benyvedésének részesivé lettünk, a' Sz: Lélek megnyukszik mi rajtunk, ki által mi csudállatos képen megerősítetünk. Mert miképen bővelkednek mi bennünk a' Christus benyvedési, azonképen bővelkedik a' mi vigasztalásunk is a' Christus által.

per. 1. lev. 4
14

Cor. 2. lev. 1.5

V

Ötödik ez. Mert a' mi jutalmunk nagy az Egekben, a' mint önnön maga Christus Urunk bizonyította, s' ezzel vigasztal, hogy örüljünk, és örvendezzünk. Sz: Pális azt mondgya, hogy a' mi nyomorúságunknak egy Szempillantásig való könnyűsége, a' dicsőségnek selette örökké való állandóságát berzi minékünk: mivelhogy nem azokra nézünk, a' mellyek látatnak. Mert a' mellyek lattatnak idő berént valók, de a' mellyek nem lattatnak örökké valók. Ez okáért semmi alkalmatosságuuk nincsen minékünk ez állapotban a' nyomorúságra, hanem inkább intetünk a' békelséges türeldre, a' magunk vigasztalására, és e' lelki jón, való örömről, mellyet ő csak egyedül a' hivenek, s-az ő berelmes fiainak fokot ajándékozni. Mert Sz: Pál azt tanította, hogy adatott minékünk, nem csak hogy bízgyunk a' Christusban, hanem hogy benyvedgyünk is ő érette. Más helyen is ugyan azon Apostol így szól:

Math. 5. 12
Luk. 6. 23

Cor. 2. lev. 4. 17. 18

phil. 1. 19

Gal. 6. 14

Távol legyen én tőlem, hogy dicsekegyem hanem csak a' mi Vrunk Iesus Christusnak keresztiben, ki általa' Világ nékem megfeshittetett, énis e' Világnak.

Az Apostoli Credonak első részének második csikkelye, mely vagyon a' Christusban való Hitről.

Theoph. **B**őszégesen tanítottál ekkédiglen Bengemet a' Credónak első csikkelyéről: következik immár, hogy szóljunk a' másodikról, mely vagyon a' Christusról, ki felől te azt mondád, hogy ő váltott meg minket, és még mostanis esedezik mi érettünk. Mostan annakokaért azt kérdem te tőled: Mellyik ágáztatban vagyon emlekezet a' mi megváltatásunkról, és a' Christusnak érettünk esedezéséről?

Philad. Egyáltalában a' mi váltságunk kiváltképen fundáltatik a' Christusnak benyvedéséről, és haláláról való ágáztatban, mely a' mi váltságunknak ára. Mert az által mi az Ordógnak hatalma alól felabaditattunk, és az Isten fiainak szabadságokban beállattattunk. önnomaga a' Christus bizonyítja, hogy az embernek fia azért jött hogy adná a' váltságára, Matth. 20. 28. A' Christusnak érettünk esedezéséről

illeti, Sz: Pál azt egyben kőti az Attya Istennek jobbjára valo ülésfel, mint ennek rébét, im ez bokban: kicsoda a' kikárhoztatna? Christus az, a' ki megholt, sőt a' ki feltámadott, ki az Istennek jobján vagyon, ki esedezik mi erettünk. Rom. 8. 34. Mert az Attya Istennek job keze felől valo ülés jelenti a' Cbristusnak méltóságos dicsőséget, mellyel az Attya őtet megajándékozta; é pedig a' királyoktól vett hasonlatóság által mondatik, kik az ő kedves, és tisztelgésre méltó, vendégeket job kezek felől bokrak ültetni. Egybe kőti pedig ezt az ő esedezésével azért, hogy minekünk tuttunkra adná, hogy a' Christus az Attyával egyenlő méltóságot vett ebben, hogy az ő halálának érdeme által irgalmas kegyelmes lehetne minékünk.

Theoph. Hogyha a' Christus haláláról, feltámadásáról, és Menyben meneteljről valo ágázatok, a' mi idveffégünknek leg nevezetesebb rébei, miért adgyuk hozzájok tehat a' Christusról valo több ágázatokat; holot a' Credonak a' mi hitünknek igen rövid summájának kellene lenni?

Philad. Aert, hogy a' mi hitünk az O'rdögnek, és a' testnek minden kísértés batorlágosab leheffen.

Theoph. Igen akarnám ha ezeket bővebben megfejtegete-
go-
fan

Miert sz am
laltatnak a'
Credoban
a' Christus
ról tob aga
zatok?

fan megmutatnád, mindenik ágazat micsoda kisírtetnek vettetik ellenében.

Mindenik
ágazatok
egy egy ki
írtetek el
len valók

Solt. 57.7
Eph. 2.3

Ki fogonta
tek Sz: Lé
lektul

Philad. A' mely dolgokat eléb a' Christusnak bemélyéről és tisztirúl mondottunk, nem bűkség itt ismét elől hordani, hanem csak azt mutatom meg hogy mindenik ágazat oly helyessén tetetett le a' Crédóban, hogy mi könnyen e' bűnkben vehettyük azt, hogy a' Christus minékűnk minden lelki betegségünk, és bűneinkel érdemlett büntetésünk ellen jó orvoságunk legyen. Mint elsőben, hogy mi bűnkben fogontattunk, minekokaért a' haragnakis fiai vagynnk: ez ellen orvoságunk minékűnk a' Christusrúl való első ágazat, tudniillik, hogy ő Sz: Lélektül fogontatott, hogy így ő benne a' mi fogontatásunk megfenteltetnék, úgy hogy, a' mi bűletésünknek első idejétől fogva mi Istennek fenteltettek lennénk.

Theoph. Mi okért kellett e' végre a' Christusnak a' Sz Lélektül fogontatni?

Philad Mivel a' terméket folyása berént való bűletés megveket, és megmoczokoltatott; és így egyátallában bűkséges volt, hogy a' Sz: Léleknek munkálkodása által, a' Szűz Máriának méhe megfenteltetnék, hogy ő az eredendő bűnknek moczkatul tista lenne: mellyel ha ő megmoczokoltatott volna, ő magais

gais megváltó, és közbenjáró nélkül bűköl-
kódott volna, s-minket is se meg nem valtha-
tott, sem Istennel meg nem békeltethetett
vólna. Add hozzá ezt is, hogy az Istenféggel
semmi tiszátalan nem egygyűlhet.

Theoph. Miért foglaltatik ottan mind- Szulerete
gyárt ez ágazáthoz, im ez: Szűleték Szűz Szuz Mári
Máriátul?

Philad. Azért, hogy minékűnk előnk-
ben adgya azt, hogy nem csak felvette ő ma-
gára a' mi termésetünket, úgy mint a' ki Ab-
bonyi állattul lett, a' mint Sz: Pál áll Gal: 4:
4. hanem hogy egyberfőmind meg bizonyít-
sa azt is, hogy ő amaz régi Sz: Attyáknak
megigirtetett igaz Mefsiás, mivel hogy ő A-
dám-tul, és Dávid-tul fármazott Szűztul, a'
Profétáktul megjövendőltetett időben, és he-
lyen bűletett.

Theoph. Miért vólt bűklég, hogy az ő An-
nya Szűz yólna?

Philad. Hogy mind az ő fogontatásában,
mind az ő bűletésében az Istennek kivált-
képen való munkálkodása megtefsek, és
hogy semmi ne légyen az ő bűletsében oly,
a' mi őtet csak leg kevesbéis megmoczkol-
hatná.

Theoph. Mutasd meg a' töb ágazatoka-
tis?

Philad. Mert a' mi fogontatásunk, és bű-
K leté-

Szenyvede
PontiusPila-
tusnak alar-
ta

Megfeszíte-
tek
Matt. 27. 36

Meghala-
Matt. 27. 50

letésünk után, naponként cselekedett bám-
lálhatatlan bűneinkel mindennémű lelki és
testi büntetésekkel és ez élet után ama rette-
netes kinokkal tellyes gyehennának tűzét ér-
demlettük mi; ennekokaért vallyuk hogy a'
Christus mind ezeket el senyvette mi éret-
tünk, midőn azt mondgyuk: *senyvede Pontius
Pilatusnak alatta*; mert ő alatta mi érettünk,
és mi helyettünk megkötöztetett, bídalommal
illettetett, megtsapdosztatott, és tövissel koro-
náztatott. Ennekfelette mi kegyetlen, és igen
gyálázatos haláltis érdemlettünk volt: eztis
el senyvette a' Christus mi érettünk. Mert ő
két latrok között feszítettetett meg, mely halál-
nak nemét önnön maga az Isten megátkozta;
mivelhogy a' gonosztévő, és istentelen em-
bereknek rendeltetett volt. De ő az ő halá-
lával a' halált meggyőzte, úgy hogy immár
az nem halálos minékünk, sőt inkább által út
az örökéletre. Annakfelette a' Biró, ki alált
senyvedett, megneveztetik, nem annyira a-
zért hogy a' meglett dolognak valóságos vol-
tát bizonyítaná; mint hogy minékünk tut-
tunkra adná, hogy a' Christus, ki noha artat-
lan, és igaz volt, de mindazonáltal e' Világi
Biró előtt megfententíátott, nem külömb-
ben mint egy gonosztévő, hogy az ő hamissan
lett kárhoztatása által mi az Istennek igaz
itilló béki előtt megigazítatnánk.

Theoph.

Theoph. Igen akarnám, hogy ha ezeket a' Christus halálául énnékem bővebben megfejtetgetnéd, tudniillik, hogy a' Christus az ő halála által a' halált meggyőzte, és hogy immár a' halál minékünk nem halálunk, hanem megelevenítünk.

Philad. Hogy te ezeket igazabban megértheffed, meg kel tunnod, hogy midőn a' halál a' Chtistust, ki az életnek kútfeje, elakarná nyelni, önnön maga nyeleték el, úgy hogy ő a' halálnak halalává lőn, a' mint megjövendőlte Hoseás : *O halál, te veszedelmed lebekén.*

Hogyhogyl
lett a' halál
nak halála
a' Christus?

Hof: 13. 14. Hogyha azért immár a' halál eltöröltetett a' Christusnak győzedelme által ; tehát a' hivesek megszabadultanak az ő kegyetlen hatalmától. Annakokáért nincsen semmi oka, miért félnénk a' haláltúl, sőt inkább bátrann felkiálthatunk az Apostollal : *O halál hol a' te diadalmad?* *Cor: 1. lev: 15. 55*

Theoph. Hát miért kegyetlenkedik mégis minden ná a' hiven, megölvén űköt?

Philad. Semmiképen nem kegyetlenkedik azzal: mett midőn láttatikis megölni akkor kiragadgya űköt sok ezer halálok között, az az, e' Világnak fámlálhatatlan nyomorgatási között, hogy űk ostan őrók boldogságban élhesse az Egekben.

Theoph. Mennyünk a' többire immár.

Philad. Megérdemlettük volna mi aztis,
K 2   hogyha

Eltemette
tek

hogya a' mi testünk, holtunk után a' koporsóban maradot volna; és hogy a' mi lelkünk az örökké valo kinokkal tellyes pokolban bévettetett volna. Immár a' Christus, hogy minket mind a' két büntetéstől megszabadítana, eltemetteté, hogy ő a' halált bintén az ő Táboráig, az az, a' koporsóig, üldöznék, melynek terméketit megváltóbratá, hogy e' többé minékünk ne legyen a' halálnak tömlőtze, hanem az Istentől rendeltett hely, melyben a' mitesteink, mind az utólló ádcsőséges feltámadásnak napjáig megtartassanak. Ezért állattya a' Sz: Irás, hogy a' hiveknek e' vilábúl ki mulások *nem halál, hanem álom*. Innét lett az, hogy az első Ecclesiában lévő hivek, az ő temető helyeket κοιμητήρια az az, aluvásnak helyének nevezték.

Szálla le a'
poklokra

Annakfelelte a' Christus, harmad napig akart maradni a' koporsóban, hogy bizonyosan megmutassa, azt, hogy ő valósággal megholt. Akkor szállott pedig le a' Pokolra, midőn ő ama rettenetes kinos nyavalyákat, s-az Istennek haragját, mellyet mi érdemlettünk elsenyvedte. Minekokaért vérrelis veritezett ő a' kertben, nem a' következő testi hártól való féltében, hanem az Isten haragjából bármazott fájdalmak miat. Annakfelelte ez rettenetes kinok csafártak ki ő belőle imez Eokatis: *En Istenem, En Istenem, miért hagyl*

hagyál el engemet ! Matth. 27:46. Nem, hogy az Isten őtet tellyeséggel el hatta volna, hanem hogy ő a' mi képünket viselte, és önnön magát, mint igaz kezeft, az Attyának megáldosta, ezért büklég volt, hogy az ő Istenfége idejig mint egy elrejtezzék, míg az emberfég mindazokat el bényvedné, valamellyeket mi, mind ez, s-mind a' következő életben bényvettünk volna. Es noha a' mi bűneinknek büntetése örökké való, és véghetetlen volt, a' Christus bényvedése mindazáltal ideig való, és meg határostatott, ezért, mert ő magais örökké való, és véghetetlen volt.

Theoph. De mivel a' Christusnak pokorra állásárúl való ágazat, az ő eltemettetése után helyheftetett, úgy tessék hogy nem vitethetik azokra a' fájdalmokra, mellyeket ő halála előtt bényvedett. Annakfelette ugy vessem e' szemben hogy ugyan ezen dolog befoglaltatik amaz ágazatbanis: *Szenyvede Pontius Pilatusnak alatta.* Mely igikben nem csak azok a' fájdalmok, mellyeket ő testiben el viselt, hanem azok a' kínok is, mellyeket lelkeben bényvedett, befoglaltatnak.

Philad. Ez ágazat nem magyarástathatik másképen, hanem a' mint immár én elődben attam: mert ha az ő eltemettetésérúl kellene et értenünk [a' mint némelleyek akarják, és a' Sz: Irásnak olyan helyeiből bizonyították, a'

hol a' koporló pokolnak neveztetik] tehát semmi nem egyéb volna, hanem csak az egyszerű megmondott dolognak hijában való előlámlálása; mely semmiképen meg nem egyez a' Crédónak rövid summájával. Nem is értetik ez ágazatban, hogy a' Christus való fággal az el kárhoztak helyére le szállot volna; mert azt mondgya a' Tolvajnak, hogy *ma velem lész Paradicsomban.* Luk: 23.43. Annakfelelte, nem bukféges dolog vólt immar az, mert mindeneket elvégezett a' keresztfán, a' mint ő maga bizonyította ez igikben: *El végeztetett minden.* Ian. 19.30. A' mi pedig a' rendet nezi megmondottuk mi azt eleb hogy a' mely keresztyének e' Crédót írták, arra vigyástanak, hogy mindennemű lelki proba ellen egy egy ágazatot tegyenek le, mely lelki orvolsagunk legyen minékünk a' mi lelki nyavalyánkban. Azért nem csak azokat a' fájdalmakat bámlállyá kelől, mellyeket ő az ő testében el viselt; hanem egybesmind ama rettenetes kinokatis, mellyeket mi az örökké való pokolnak kinnyában benyvertünk volna, el benyvedte. Minekokaért minden ő benyvedési közönségesen bé foglaltatnak ez ágazatban: *Szenyvede Pontius Pilátusnak áltatta*; annakutánna pedig egygyenként felvévén szól azokrúl. Elsőben is pedig azokat bámlállyá elől, mellyeket, az ő testében be-

benyvedett, ez Igikben: *Megfeszíteték, meghalá, és eltemetteték*, mellyekhez igen alkalmasan foglallya az ő eltemettetését, mint egy bérekeftő igijét, mind azoknak, valamelyeket ő testében benyvedett. Ezeket így lerajzolván, hozzájuk adgyák ama rettenetes kinokatis, mellyeket ő lelkében el viselt, ez igikben: *Szálla le a' Pokolra*; mellyet ők azért cselekettenek, hogy mi megtudhassuk azt, hogy a' Christus mind azokat az örökké való kinokat mellyeket minékünk Pokolban kellett volna benyvednünk, oly bizannyal el benyvette, mint ha ő valóágósan a' pokolra leállot volna, és minket onnan ki szabadított volna.

Theoph. Ezeket ily szép rendel megmagyarázván fies a' többireis.

Philad. Immár következik az *halálból való feltámadása*, mely által a' Christus meggyőzővén a' halált, a' poklot, a' bünt sőt önnön magátis az ördögöt nagy diadalommal megtért, és fogva hozta az ő fokságát, és felment Menyégben, a' hol ő igen méltóságos dűcsősségre emeltetett; nem annyira ő magaért, mint hogy az által ő minékünk útát nyitna az örökéletre, és abban minékünk helytartónk lenne mind addig, míg a' mi lelkünk ez életből ki költőzővén, testünk pedig az utólló feltámadáskor feltámadván, és lelkünk-

Harnad na
pon halot
taiból fel
támadott

künkel egyyefülvén, azzal megajándékoftatnák. De mivelhogy mind addig, mig itt ez életben élünk, még minekutanna hit által mi a' Christus jóteteményében résfelfülünkis, sok bűnökben esünk, mellyek a' mi lelkelkünk ismémentit meghaborittyák, és a' mi hitünköt megerőtelenítik, ottan mindgyárt hozzájá adatik, hogy Ille az Atya Istennek jobbara, hogy megtudnók mi azt, hogy minekutánna ő egyker a' kereszfán a' mi bűneinkért megholt, immár bűntelen esedezik az ő Attyának mi érettünk, minekokaért az Attyais itgalmas kegyelmes voltát mutattya mi hozzánk. Ezt bizonyittya a' Sz: Pál Rom: 8. 34. *Christus az, a' ki megholt, sőt a' ki feltámadott, ki az Istennek jobján vagyon, és esedezik mi érettünk.* Továbba él ő ez ő néki engettetett dűcsősféges méltósággal akkoris, midőn az ő it e' Világon bujdosó Anyasente-gyházát igazgattya, és minden ártalmos ellenfégek ellen őltalmazza. Végezetre, mivel némelleyek igen félnek a' kárhozattúl, mely még amaz utolsó napon is elménkben őtlík: minekokaért, hogy ez a' kisírtet, minékünk semmit ne árthasson, azt mondgyuk a' Credóban, hogy azon Christus, ki mi érettünk az ő Attya előtt esedezik, legyen a' mi bíránk az utolsó napon. Es így kel értenünk ez hitnek ágazattyat, melyben mi azt hisszük; hogy
elje

eljö itilni eleveneket és holtakat : ugy hogy mi a' kárhozattúl való minden félelemtúl, üres-
 sek lehessünk, sőt inkább bizonyosan meg-
 tudgyuk azt, hogy ezen bironak sententiája
 által vesszük el az örökéletet.

Eljövendo
 itilni eleve
 neket es
 holtakat.

Theoph. Kicsodák azok az elevenek és holtak, kiket a' Christus meg fog itilni?

Philad. Az elevenek azok, kik mind az utófsó napig életben fognak maradni, a' mint Sz: Pál szól I Cor. 15. 52. Egy bempil-
 lantásban minyajan el változnak. A' holtak pedig azok, kik annak előtte régen meghól-
 tanak.

Theoph. De szükséges az, hogy azok a' holtakis feltámadgyanak, kik annak előtte megitiltettek?

Philad. Semmiképen nem tartoztattya a' meg ő ket a' feltámadástól ; két okokra néz-
 ve. *Elsőben.* Mert az első itilet csak egyedül a' lélekre tartozik ; az utólsó pedig az egész emberre. *Másodszor.* Hogy így a' magánosan való itilet minden emberek előtt ki nyilat-
 kozzék, és így az Istennek igazsága vilago-
 sabban megteessék. Ezért mondgya a' Sz: Irás, hogy azon a' napon mind a' jókat, s-mind a' gonosbokat meg itilli a' Christus, az ő cselekedetek berént ; mellyek kétség nélkül, mint egy bizonyágok világosságra hozzák mind a' hiveknek hiteket, az ő ud-
 vössé-

vösségekre; mind a' hitetleneknek az ő hitetlenlégeket örök kárhozattyokra, a' mint ezt önnön maga a' biro megmutattya imez favaiban: A' ki hisen ő benne, el nem kárhozik; a' ki pedig nem hisen, immár elkárhozott; mert nem hit az Istennek egyetlen egy fiának nevében. Ián. 3. 18.

*A' Credonak első részének harmadik csikke-
lye, mely vagyon a' Sz: Lélekről.*

Theoph. **L**'Egyen elég eddig a' Christus-
ban valo hitrűl bollandunk, láf-
luk rövideden a' harmadik csikkelt, mely va-
gyon a' Sz: Lélekről, kiről te eléb azt mon-
dád hogy ő bantel meg minket, és a' Chri-
stussal egyyefit; a' holén te túled elsőbennis
két dolgokat kérdek.

1. Miben ál a' mi Megbenteltetésünk?

2. Micsoda értelemmel mondod te azt,
hogy a' Sz: Lélek egyyefit minket a' Chri-
stussal, holot eléb azt mondád, hogy hit által
eggyefülünk mi ő véle?

Philad. A' Megbentelés, mellyet a' Sz:
Lélek munkalodik mi bennünk, ebben áll,
hogy a' mi elménkben megrögzött vesetsé-
get, kiirtya, és a' mi lelkünknek az eredendő
bűn által lett nagy esetit, helyre állattya.

Theoph. Micsoda munkálkodási vadnak,
ennek a' helyreállatásnak? *Philad.*

Philad. Elsőben megvilágosítja a' mielménket, úgy hogy mi megismerhesük az igaz Istent a' Christusban, és az ő méltóságához illendő tisztességgel tisztelhesük őtet. *Másodszor.* Hitet nemzvéni mi bennünk, megújítja a' mi szívünket, mellyet nyomában követ az kegyes élet, az az, az Istennek felelme, és szereteti; innét ered ostan az igaz megtérés is: mert az a' hit, mely a' mi szívünkben mélyen gyökeret vert, mint egy ugyan ujjal mutattya azt minékünk. E' Megbenteltes pedig gyakorta *ujjábűletésnek* is nevezetik.

Theoph. Miert neveztetik ez ujjábűletésnek?

Philad. Mert midőn a' Sz: Lélek az ő kegyelme, és ereje által, úgy munkálodik mi bennünk, hogy igazán ő hozzá megtérvén mi áthatatosan elhídigyuk azokat, mellyeket annakelőtte kárhoztattunk, és azokat cselekedgyük, mellyek bintén ellenkeznek a' mi előbbeni életünknek cselekedetivel: tehát akkor mi valósággal esünkben vessük, hogy ujjábűlettettünk, és új emberekké lettünk; és egyérsmind, a' mi lelkünk minden részeiben, és minéműségében úgy megújult, mint-ha ugyan tellyességgel elváltozott volna.

Theoph. Tehát ez ujjábűlettetés semmi nem egyéb, hanem az Adámban elvesztett Micsoda a' mi ujjaszeretünk,

Isten ábrázattyának helyre állatása?

Philad. Igazán mondád. Sz: Pális ugyan ezt bizonyította, midőn így szól: *Es felöltöztetek amaz új embert, melynek ujjúlása vagyon annak ábrázattyához illendő ismeretben, a' ki teremttette azt Colos. 3. 10.* A' Christus pedig az, ki ez Istennek ábrázattyát az Egből minékünk lehofta, és a' lelki ujjásűletés által minékünk ajándékofta, nem külömben, mint Adám a' testi űletés által minket az eredendő bűnnel megmoczokolt vala.

Theoph. Hányféle tehát a' űletés?

Philad. Kétféle: Testi, és Lelki. A testi által éarmaztunk Adámtól: A' lelki által pedig a' Christustól űlettettünk a' Sz: Lélek által.

Theoph. Miben különböznek ezek egymástól?

Philad. 1. A' testi űletésben mi bűnben lettünk e' Világra; de az Ujjá űletés által igazságban öltöztetünk fel.

2. A' testi űletésben haragnak fiaivagyunk mi: a' lelkiben pedig Istennek fiaivá leszünk.

3. A' testi űletésben a' halálra űlettettünk mi: a' lelkiben pedig az örökéletre. Ezért mondgya a' Christvs Nicodémusnak: *Ha valaki ujjonnan nem űleténdik, nem láthatgya az Istennek országát Ian. 3. 3.*

Theoph.

Theoph. Immár eddig megtanúltam én, hogy az Ujjászületés nem egyéb hanem a' mi értelmünknek, és akaratunknak megújulásá, mely azt cseleksi, hogy mi a' Christus által Istenben erőssen hidgyünk; all pedig ez az Istenes, és a' mi lelkünk idveffégét nézendő dolgoknak értésében. De honnét vagy az, hogy az Apostol ama mondásában, melyet csak most hallek te tőled, egyedül csak az értelemről teben emlekezetet, és nem az akaratról is? Col. 3. 10

Philad. Noha ez helyen csak az értelemről vagy nyilván valo emlekezet; mindazonáltal, ennek nevezeti alatt a' Sz: életnek gyakorlásais értetik, mely az akaratban áll. Mellyet ugyan ezen Apostol más helyen kifejezett, az holott így szól: *Es felkel öltöznőtök ama új embert, mely Isten berént teremtetett az igazságra, és a' valóságos Sz: életre.* Eph. 4. 24. Látod immár, hogy amott az egyiknek nevezeti mind kettőért vétetik; mivel a' Sz: Lélek mind kettőt egyfésimind ujjiítja meg; noha külömb külömb féle módon: mert némellyeknek ő bővebben adgya az értelmet, hogy nem mint a' kegyességek gyakorlására valo kegyelmet; némellyeknek pedig a' Sz: életben nagyobb buzgótságot nyújt, hogy sem mint az ismertetben.

Theoph. De honnét vagy az, hogy gyakor-

korlatossággal, a' kik az Istenes dolgokban igen tudósoknak latfának, igen fellelt, és Isten-telen életet élnek?

Philad. Egyátallyában megengedem én azt, hogy az Isten gyakorta ád ugyan a' hitetleneknek is valami tudománt, mellyet ők sok himes beszédekkel soktanak festegetni, és csak külső képen fitogatni. De az nyilván nem igaz ismereti az Istennek; mert ez mindenkor őőve köttetett az ő Törvényéhez való engedelmeiséggel: úgy hogy senki igazán meg nem ismerheti őtet, hanemha egyszerű mind beretiis, az ő beretetinek pedig út-társa az ő Törvényéhez való engedelmeiség. Ezért mondgya Sz: Iános, ez által tudgyuk meg, hogy őtet ismérjük, ha az ő parancsolait megtartjuk: A' ki azt mondgya, ismértem őtet, és az ő parancsolait meg nem tartja, hazug az, és abban igazság nincsen lan: 1. lev: 2. 3. 4.

Theoph. De mellyik job e' kettő közzül, az isméreté vagy az engedelmeiség?

Philad. Bizonyára az isméret job az engedelmeiségnél annyiban, a' menyiben az isméret nem z mi bennünk mind Istenhez való beretetett, mind pedig félelmet; de kíváltképen azért, mert ez által elváltoztatunk mi dücsőségből, dücsőségre, (a' mint az Apostolból Cor. 2. lev: 3. 18) az az, mint egy bizonyos gradicsokon, nevedik mi bennünk

ez ísméret. Mindazonáltal, az Istennek képe, és hasonlatossága nem annyira tetűik meg az ísméretben, ugymint a' mely a' mi elménkben elrejtetve vagyon; mint az engedelmes-ségben, példának okaért, midőn mi bentűl, józanűl, és kegyesen elűnk, mert ez nevezetes jószágos cselekedetek által tetűik meg, hogy mi nem fattyak, hanem az Istennek berelimes fia i vagyunk.

Theoph. Honnan vagyon ez?

Philad. Mert a' miképen mi a' test berént való fia iakat, az ő testi ábrázattyoknak, az ő bűléjekhez való hasonlatosságábűl ísmérűk meg: így itillűnk mi a' lelki fia iak felől is, az ő lelki ábrázattyokbűl, az az, cselekedetekbűl. Így itille a' Christűs a' Sidők felől, midőn így felelnek vala néki: A' mi Attyánk *Abraham*. Ha *Abraham* fia i volnátok, az *Abraham* cselekedetű cselekednétek. Ti őrdög Atyátűl valok vattok, és a' ti Atyátoknak kívanságát akarjátok betellessíteni. *Ian: 8.39.44.* Ez a' Sz: életnek gyakorlása pedig edes gyűmölcs az igaz Istenhez való megtérésnek.

Theoph. Micsoda tehát az igaz Istenhez való megtérés?

Philad. Nem egyéb, hanem az eléb meg- A' Megte
fokott bűnöknek bűves megutállása, és a' Sz: restrol
életnek buzgo bereteti, mely által mi ottan ottan felindítatunk a' bűnőktűl való irtozáf-
ra,

ra, és mozdítatunk a' jószágos cselekedeteknek elkövetésére mellyek mi bennünk nem a' büntetésnek félelmétől, sem a' jutalomnak reménléséből harimaznak, hanem az Istenhez való buzgó szeretetünkől, mely azt cselekedni bennünk, hogy mi vig bível induljunk az engedelmeségre, és irtozzunk az ő Törvényétől való eltántorodástól, Itt tellyesedik be Istennek a' Profétánál le tett ama s'óp igireti: *Es adok tinéktek uy bivet és uy lelket a' dok ti belétek: és elvešem a' kő bivet a' ti testetekből, és adok néktek hús bivet.* Innét vagy onostán az, hogy az Istennek Törvénye, mely annakelőtte minékünk utállatos volt, immár többé nem utállatos, sőt igen kedves, és gyönyörűséges, a' mint a' Proféta megírta.

Ezech. 36.
26
Jer. 31. 33

Solt. 119.
14

Theoph. Hány része vagy on a' Megtérésnek?

Philad. Kettő, tudniillik az O embernek, az az, a' bűn által mi bennünk lett vetett indulatoknak megöldöklése: és az Uy embernek megelevenítése. Ezen részei vadnak az Ujjábületésnek is, mert búkság az, hogy a' Sz: Lélek elsőben minden fesset indulatokat megfojcs on mi bennünk, minekelőtte valami jót plantalna a' mi szívünkben. E' megöldöklés pedig minden erejét veszi a' Christusnak halálától; melynek midőn mi hit által részesivé lettünk nem csak el törli minden bűneink-

bűneinknek mocskát, hanem egybersmind aztis cseleksi, hogy mi valósággal azoknak rutságát megismervén, tellyes erőnkbul utáljuk azokat. Ezt tanittya Sz: Pál imez béédében: Aztudvám, hogy ama mi o emberünk ő véle megfessitetett, hogy a' bűnnek teste meg-erőtelenüllyön, hogy ez után ne szolgáljunk a' bűnnek; Rom. 6.6. Annakfelette az uy embernek megelevenítése minden ő erejét kölcsönvéven a' Christusnak feltámadásátul erősen munkálódik mi bennünk mely által mitel-lyes fővünk berént az Istenhez valo engedel-mességre adgyuk minnenmagunkat; eztis u-gyan azon Apostol tanittya midőn így szól: Eltemettünk azért ő véle edgyütt a' kerestség által az halálban, hogy miképen feltámadot a' Christus, az Attyanak duksőségére, azon képen miis uy életben járjunk Rom. 6.4.

Theoph. Ez két részei a' Megtérésnek eg-
gyütt jarnaké mindenkor?

Philad. Bizonyára oly korólsan egybeköt-
tettek ezek, hogy a' hol az egyyk vagyon,
fűkségesképen ot kellyen a' másiknak is len-
ni: mert lehetetlen dolog az, hogy valaki a'
Christus halálában részt vegyen, az ő halála-
nak pedig hasznaiban részes ne legyen. A'
mint az Apostol világosan tanittya, midőn így
szól: ha az ő hálálának hasonlatosága berént
ő beléje öltetvén véle eggyé lettünk, bizonyára
M_a feltá-

feltámadásának hasonlatossága beréntis ő véle
eggyé leűnk, Rom. 6. 5. Ez okaért valame-
nyiser a' Sz: Irás a' Megtérésről szól, érti nem
csak a' bűnöknek akárminémű megútállását,
hanem egybermind az életnek megjobbitá-
fatis, mely tanubizonfsága a' mi fives peni-
tentiataartásunknak. Minekokaért az ollya-
nok, a' kik csak dicsekednek a' Megtéréssel,
mindazonáltal valosággal meg nem térnek,
sem az életnek megjobbitására magokat nem
adgyák, hazugok, és az Istent önnön magatis
megjázottatyák.

Theoph. Ugyvagyon bizonyára, enis meg-
engedem mind azokat, valamellyeket eddig
az Ujjáűletéről tanítottál: mert ezek által
erősödik meg az, a' mit az első részben mon-
dál, hogy tudniillik az ember terméseti be-
rént rabja a' bűnnek, a' ki még csak nem is
értheti a' Mennyei és lelki titkos dolgokat,
fokkal inkább nincsen neki szabadakarattya
valamely jónak cselekedetire. Mert midőn
ezek a' lelki ajandekok az Sz: Lélektől mi
belénk öntetnek, kétségnélkül űrefsek levén
azoktól, űűkölködünk azok nélkül, és így mi
tellyelsséggel erőtelenek vagyunk a' jónak
cselekedetire.

Az Ember
nek szabad
akarattya
ról

Philad. Igazán mondád: de mivel az em-
bernek szabadakarattjáról jót bé a' űő, noha
ez előttis űollottunk felőle valamit, mindaz-
által

által im mégis rövideden megmutatom a' Sz: Irásból, hogy a' bűnös embernek az ujjafületes előtt, nincsen szabadakarattya a' lelki dolgokban. Elsőbenis pedig az Istennek, és a' Iesus Christusnak igaz ismertetiről, önnön maga a' Christus ily bizonságot tében: *Senki nem isméri a' fiat, hanem csak az Atya, sem pedig az Atyát, hanem csak a' fiu, és a' kinek a' fiu megakarja jelöntení Málutt ismeret, Senki nem jöhet én hozzá, hanemha az Atya, a' ki engem elbocsátott, vonándgya azt* Ian. 6. 44. Az akaratról pedig, és az erőről, mellyel jót szoktunk cselekedni, azt mongya a' Sz: Pál: *Isten az, a' ki azt cselekebi, mind hogy akarjátok mind hogy véghez vigyétek* Phil. 2. 13. Ezt igen alkalmas hasonlatossággal, bizonyította a' Christus, midőn így szól: *Miképen a' bölövebő nem teremhet gyümölcsöt magátul, hanemha a' bölötökében marad, azonképen tiis, hanemha én bennem marattok. A' ki én bennem marad, és a' kiben én maradok, sok gyümölcsöt terem, mert én na lam nélkül semmit nem cselekedhettek.* Ian. 15. 4. 5. Ezek így lévén mit cselekedhetik az ember az idvességnek dolgában önnön maga erejéből, bűnnel egyebet? micsoda kedves dolgot vihet véghez az Isteni tiszteletben? Ad hozzá a' Sz: Pálnakis eme mondását, melyben igen rövideden ez egész tudományt befoglallya: *Megholtatok vala ti a' vétkekben, és bűnökben.*

Eph. 2. 1. Nem mondgya hogy betegek voltak, hogy meg valami kevés élet maradot volna benne, hanem hogy tellyeséggel meghóltak vala. Ugyan ezen dolgot erősíti a' következendő igikbenis, a' hol így szól: mikor a' vértkeknek általa meghóltunk volnais, egyyüt megelevenített minket a' Christus által. Eph: 2. 5. 6. Ha annakokaért az ujjá nem fűlettett ember, lelki képen meghólt a' bűnökben, a' következik tehát, hogy ő nem többet ért az idvességnék dolgához, mint a' hólt ember ez életnek cselekedetihez. Annakfelette ha az ujjá nem fűlettetett ember meghólt a' bűnökben, tehát nem több ereje vagyon ő neki a' jocselekedetre, mint a' hólt embernek ez életnek cselekedetinek gyakorlására. Annakokaért a' miképen hogy a' mi lelkünk eleveníti a' mi testünket, így az Istennek lelkeis a' mi másképen meghólt, és minden jocselekedetre erőtelen s. alkalmatlan lelkünket.

Theoph. Egyátallyában mind ez egész tudománnak hitelt adok én, mivel látom, hogy a' Sz: Írásban fundáltatik, mindazonáltál derekas nehétségem vagyon itt ez aránt énnékem: tudniillik, hogyha a' megromlott embernek nincsen szabadakarattya a' lelkiekben, tehát csak megjatszott az Isten minket, midőn a' Profétaknál oly gyakran int, és nógat az ő hozzá való megtéréfre, és az ő parancsolatnak

latinak megtartására. Annakfelette ez ilyen intések csak mind hasontalanok, és hiában valók, a' fenyegetések is csak merő nevetések, hogyha a' bűnös embernek hatalma nincsen a' jótselekedetre.

Philad. A' kik az embernek erejét az Isten parancsolatihoz mérsekelik, igen megcsalatkoznak mert azt parancsollya a' Christus: *Szereffed a' te Vradat Istenedet tellyes bivedbül tellyes lelkedbül, és tellyes elméd bül*, Mat. 22. 37. *Es ilmet: Legyetek tökéletesek, miképen a' ti Mennyei Atyátok is tökéletes.*

De kicsoda az, a' ki azt merné mondani, hogy ő az Istennek tökéletességét elérheti, és őtet, fogyatkozás nélkül beretheti? Ennek okáért világosan megfelel erre *Augustinus*, midőn azt írja, hogy az Isten azért parancsol minkünk oly dolgokat, mellyeket mi nem cselekedhetünk, hogy megtanulnok mit kellyen ő tölle kérmünk. Mely innétis megtetfík, mert Isten a' Proféták által ottan ottan parancsollya minékünk hogy megtérjünk ő hozza, és a' mi bűneinktől eltavozzunk. De megfelel *Iérémiasis*, s-azt mondgya: *Térics meg engemet, Vram, és megtérek Ier: 31. 18.* Midőn te megjobbitottál engemet, én megtértem te hozza. Ezért írja *Augustinus* a' babadakaratról más helyen: *Vram adgyad énnekém azt, a' mit te parancsolsz, és parancsollyad a' mit a-*

In Euc. ad
lauren. de
gra. & lib.
arbit. cap.

16

Ezec. 13. 30
Ioel: 2. 2

karb. Ad hozzá eztis, a' melyet Sz: Pál mondásiból fedegethez, hogy az életnek bentségére való intések nem a' mi természetünknek erejen fundáltattak, hanem az Istennek igiretin, melyben ő azt igiri, hogy mi velünk leßen, nem csak a' mi szabadakaratunknak segillésében, hanem hogy minket egészen megújítson.

Theoph. Hozz elől Sz: Pálbulis valami bizonságokat e' tudománnak etölsítésére.

Tess., lev. 5
23.24

Philad. Sz: Pál Tefsalonikában irt levelében, minekutanna arra intette volna a' Tessalonikabélieket, hogy fegyhetetlen, bents, és jozan életet éllyenek az beretben és békelséges tőrésben megmaradgyanak, könyörög az ő megfenteltetésékért, hogy ők mind ezeket elkövethessék; Vegezetre azt mondgya: hív az, a' ki titekkel elhivot, ki azt véghez is víti. Más helyenis, minekutánna a' Philippi Városbélieket intette volna, hogy félelemmel, és rettegéssel vigyék véghez az ő üdvösségeket, mingyárt utánna veti: Mert az Isten az, a' ki azt cselekebbi ti bennetek, mint hogy akarjátok, mind hogy véghez vigjétek az ő ingyen való jókedvéből. Phil. 2. 12. 13.

Theoph. Micsoda hasna vagyon tehát a' sok intéseknek a' hitetlenekre nevezve?

Philad. Azok tanubizonságok lehetnek
ő elle-

ő ellenek az Istennek igaz itillő béki előtt: mert ők annál inkább meggyőzetnek az ő Isten ellen való pártütésekről, és az ő megkeményedésekről.

Theoph. Most vessem eszemben hogy ez a' tudomány megerősíti azt, a' mit én te túled ez előtt gyakorta hallottam, hogy midon az ember vétkezik, az őnnön magátúl vagyon, de hogyha valami jót cselekedhetik az nem ő magátúl, hanem az Istentúl vagyon.

Philad. A' bizonyos. Nincsenis más egyéb oly derekas oka, a' mellyért ez tudománt igaznak itillyük, hanem hogy mind az Istennek dűcsőféségére mind a' mi megalázásunkra szolgál e' pedig csalhatatlan jele az igaz tudománnak.

Theoph. Ezeket így értvén, mennyünk tovább immár, mivel elég bőven állottunk az elein feltett első dologrúl, láfsuk immár a' másodikat. Miképen egyesít minket a' Sz: Lélek a' Christussal, holot te eleinten azt mondád, hogy az igaz hit egyesít minket a' Christussal?

Philad. Midőn én ezt a' hitnek tulajdoni- Miképen egyesít a' Sz: Lélek a' Christussal. tom, akkor álllok a' Sz: Irafnak fókása be-
rént, mivel a' hit ezköz, és mint egy lelki kéz, mellyel mi a' Christust minden ő jótéteyivel megfogjuk. Gyakorlatossággal pedig a' Sz: Léleknek tulajdonítatik ez. Mert a' mi
Chri-

Christussal való egyesülésünk, ki az Egekben vagyon, nem lehet meg máskepen, hanem csak az ő Isteni ereje által. Ad hozzá hogy a' hitetis a' Sz: Lélek nemzi mi bennünk és ő bentel meg minket, hogy mi alkalmasok lehessünk a' Christusnak hozzánk való kapcsolására.

Az Apostoli Credónak Második Része, mely vagyon az Anyaszentegyházról.

Theoph. **K**'Et fő részekre osztottad vala az Apostoli Credót, mellyek közül az elsőt minden ő czikkelyeivel és ágazatival eddig, elégséges képen megmagyaráztad. Lássuk immár a' Másodikatis, de csak rövideden. Elsőbenis azért az Anyaszentegyházról két dolgokra kívánom hogy megfelely:

1. Micsoda az Anyaszentegyház?

2. Miért mondád, hogy a' Sz: Léleknek munkalkodása által egyesülünk mi azzal?

Micsoda az
Anyasz:
egyház

Philad. Ez a' nevezet *Ecclesia* avagy Anyaszentegyház itt és aránt jelenti az örökeletre elválasztott hiveknek társaságát: mely noha az ő természetiben a' Christusnak egy egyedül való Iegyese, és titkos teste, mindazonáltal kétképen szokunk erről elmélkedni: Elsőben

ben a' menyiben látható. Másodszor a' menyiben láthatatlan.

Theoph. Mit értesz te a' láthatatlan Anyaőentegyháznak nevezetén?

Philad. Minden őrökéletre elvalaőratott hűveket, kik mindaz által három karban helyheőtethetnek.

A' láthatatlan Anyaőentegyházról

1. Az elsőben vadnak azok kik immára' Mennyei bődsgságban uralkodnak, minekaért *Triumphans Ecclesiának*, az az, Győzedelmes és megboldogult Anyaőentegyháznak is neveőtetik mivel hogy mindennémű kifirteteken, és kereőtviseleőseken győzedelmet vévén, immár a' Mennyei dűcsőősséggel megkőronaőrattak.

2. A' Másodikban vadnak e' feldőn bujdosó hűvek.

3. A' Harmadikban azok, kik még nem őűlettettek. Immár ez három karban lévő hűvekegybe gyűjtetnek az utolsó napon, és megdűcsőűlt gyűlekezetté leőnek.

Theoph. Mellyik a' látható Anyaőentegyház?

Philad. A' Christus nevében e' végre egybeőbedegettetett it e' Világon lévő Tárfaőág, hogy az igaz hitben, az Iőinek tista predikáltatása, és a' Sákraimentomoknak igazán való kifolgáltatása által megtánitatván, megerőősitessenek; ezek ama két megősal-

A' Látható Anyaőentegyházról

hatatlan jelek, mellyekkel Isten az ő Anyaszentegyházát e' Világon mindenekkel megismérteti, és ugyan láthatóvá teszi, hogy így az ő fiait ezt megismérvén véle eggyesüllyenek. Ez pedig *Vitezkedő* Anyaszentegyháznak neveztetik, mivel szüntelen hadat visel az Őrádóg, e' Világ, és a' Tűst ellen.

Theoph. Mi végre gyűjti Isten egybe az ő fiait az Anyaszentegyházban?

Philad. Hogy ő igazán tiszteltethessék azoktól, mely akkor vagyon, midőn a' hivek ő szivegyülekeznek az Isten nevének segítségül hívására; és hogy Isten mint jó cselédes gazda táplálhassa őket az ő igijének lelki eledelel, mely által ők naponként erősfödgyenek, mind addig, miglen az ő Mennyei örököseiknek birására bévitetnek.

Theoph. Micsoda házna vagyon ez Agáznak?

Philad. Igén könnyen e' szedben veheted te azt, hogy ha megemléled Sz: Pálnak amaz Anyaszentegyháznak méltóságát commendalo dicsiretít, mellyekben ő az Anyaszentegyházat nevezi -

Tim, 1. lev.
2. 15
Gal, 4. 26

1. Istennek házának.

2. Az igazságnak erős oszlopának.

3. Minden hiveknek Anyjának.

Theoph. Lassuk mind ezeknek rövid Magyarázattát; Elsőben is miért neveztetik Istennek házának?

Philad.

Philad. Hogy mi megtudhassuk, hogy az Isten az ő Anyafentegyházának közepette lakozik, ezt az ő Sz: Lelkével igazgattya, és minden veszedelmek ellen őrizi s oltalmazza a' mint őnnön maga a' Christus mondgya: *Valahol ketten, vagy hárman egyben gyűlnek az én nevemben, ott vagyok ő közöttök.* Mat. 28. 20.

Theoph. Miért neveztetik igasfágnak oblopnak?

Philad. Mert ez által tartya meg Isten az igasfágot e' Világon.

Theoph. Micsoda az igasfag?

Philad. A' Christus őnnön maga, midőn őtet megismérik az hivek, nem csak igaz Istennek és embernek az egy személyben hanem ő megváltojoknak, és idvezítőjöknek is lenni, mely leg tökéleteseb, és a' hiveknek leg hasznosab igasfag, mert ez által vébik el az örökéletet. Ezt bizonyittya Christus ama mondasában: *En vagyok az út, az igasfag, és az élet.* Ian. 14. 6.

Theoph. A' következik tehát, hogy az az Anyafentegyház, a' mellyet mi hisünk, el nem tevelyedhetik.

Philad. Bizonyára a' fundámentomos ágazatokban mellyek nézik a' Christnának személyt, s tiszteit semmiképen el nem tevelyedhetik: de az igaz tudomannak más egyéb

zatiban igenis eltévélyedhetik, a' mint gyakorta elis tévélyedett.

Theoph. Miért nem tévélyedhetik el azokban az ágazatokban, a' mellyek a' Christust nézik, úgy, mint fíntén a' többiben?

Philad. Mivel hogy a' Sz: Pálnak tanúbizonsága szerint csak egyedül a' Christus az Anyaéntégyháznak fundámentoma, mely ha megromol semmiképen nem állhat meg önnön maga az épület.

Cor. 1. lev.
3. 15.

Theoph. Hogyha pedig ezekben az ágazatokban is el tévélyedik az Anyaéntégyház?

Philad. Így immár nem igaz Anyaéntégyház többé, hanem a' Sátánnak Sinagogája: mivelhogy a' Christus felől való tudománt elhagyván önnön magátúl is, mint egyedül való fundamentomátúl elpártolt.

Theoph. De úgy tetszik, hogy a' Christus magánkívül más fundámentomot is rendelt, úgy mint Sz: Pétert, a' kinek így szólt: Te Péter vagy, és ezen a' kősziklán épitem fel az én Anyaéntégyházamat. Matth. 16. 18.

Philad. A' Kősziklának nevezeti semmi úton módon nem vitethetik Sz: Péterre, noha a' Szóknak folyásából úgy látszik. Mert Sz: Pál azt állattya, hogy más fundámentomot senki nem vethet, a' kívül, a' mely egyben vettetett, mely a' Iesus Christus Cor. 1. lev. 3. 11. Annak.

nakfelette, mely igen képtelen dolog volna az; hogy a' láthatatlan Anyaőentegyháznak valamely halando, és az ő hitiben oly erőtelens-gyenge ember volha fundamentoma, a' ki nem sok údó mulva őnnön magatis a' Christust megtagatta? Ugyanis bizonyára erősebb fundamentomának kel annak lenni, mely az őrdögnek és e' vilagnak fámlalhatatlan incselkedési s-kifirteti ellen meg akar állani.

Theoph. Mutasd meg hát igaz értelmét e' Christus űavainak?

Philad. Mivel Sz: Péter a' Christusról ilyen nevezetis vallást tett vala: *Te vagy az élő Istennek fia, ama Christus*; megfelel a' Christus, s-azt mondgya neki: *De enis mondom néked: Te Péter vagy.* Matth. 16. 16. és 18. holott a' Christus nevezi őtet azon nével, mellyet az ő Simon névéhez adot volt, Péternek, melynek Siriai nyelven levő nevezeti követ jegyez, mivel hogy ő volt az építendő Anyaőentegyháznak egyik eleven kőve, ki megismérte s-megvallotta a' Christust Istennek igaz fiának, és az Anyaőentegyháznak fő segelett kővének lenni. Midőn pedig hozzá adgya: *Ezen a' kősziklán épitem fel az én Anyaőentegyházamat.* Ez immár vitetik arra a' kősziklára, kiről Sz: Péter megismérvén vallást tett, tudniillik a' Christusra. Meg eggyez

102 AZ ANYAŐENTEGYHÁZ RÓL:

ezzel a' felelettel Augustinus, mert azt mondgya: Az Anyasz: építetett azon a' kőbik lán a' melyről Szent Péter az ő nevét vette vala: minekokaért igazán mondgya az Vr; Ezen a' kőbiklán épitem fel az én Anyaőenteházamat: azt mondgya vala Sz: Péter, Te vagy ama Christus, az élő Istennek fia; ezen a' kőbiklán annakokaért ugymond, a' melyről te vallást tettél épitem fel az én Anyaőentegyházamat. Mert a' kőbikla a' Christus vala, mellyen felül őnnönd magais Sz: Péter építetett volt, mert más fundamentomot senki nem vehet, a' kívül, mely egy-ber vettetett, mely a' Iesus Christus. Ezek az Augustinus sava: mellyekkel meg egygez Sz: Péter emez savaiban, midőn ő a' hiveket inti hogy mint élő kővek épitesenek fel a' Christoson, mint fő kegelet kővön, mely intést az Esaias tanubizonyágtételével bizonyította: Imé én vetek Sionban kővet, próba kővet, dragalátos kegelet kővet, a' ki abban hisen, meg nem ségyenül. Hozzá adgya a' Dávid bizonyágtételétis: A' kő, mellyet az építők megvetettek, lett fő kegelet kő, és botrankozásnak kőve.

Super Ioh.
Tract. 12.4

Pet. 1. lev. 2
5

Esai. 28. 16

Solt. 118. 22

Theoph. Miért neveztetik tehát az Anyaő: minden hiveknek Annyának?

Philad. Elsőben, mivel Isten az Anyaőentegyházban az ő igijének halhatatlan magvábül bűli az ő fiait, és egyberfinind az Anyaő: mint jó Anya gondot viselvé azokra, felneveli

veli őket az igaz hitben, és az Isteni félelemben, és mind addig tartya miglen oltán az Ő Mennyei Attyoknak örökségével megajándékoztatnak. Minekokáért valakiaz Ő Anyának gondviselését megveti, annak az Isten sem lehet Attya, sem a' Mennyei örökségben részt nem vehet.

Theoph. Látluk annakokáért az Credo-nak szavait. Miért mondatik SZENTNEK az Anyaszenthelyház?

Philad. Két okokra nézve: Elsőben s-nevezetesen, mivel Sz: Pál azt mondgya, *hogy* Miért mondatik szentnek az Anyasz: azt megfontelné, megtisztítván viznek fürdőjével, az iginek általa. Eph. 5. 26. Mint ha azt mondana, hogy az, minden ő bűneitől, az Christusnak drágálatos vére által, mely naponként az Igiben, és a' Sacramentomokban minékünk ajándékoztatik, megmosogatott.

Másodika ez, mert ennek Tagjai, kik kétség nélkül ujjafülettettek, és megfonteltettek a' Sz: Lelek által, a' valóságos b: életnek gyakorlására atták önnön magokat: melyben naponként az Iginek és a' Sacramentomoknak kioltgáltatása által, éléb, éléb mennek. Mindazonáltal a' bizonyos, hogyők magánosan sok vétkekkel, és erőtelenségekkel, rakvák, de azok nem tulajdonítatnak őnékiek, mert ők a' Chri-

104 AZ ANYASZENTEGYHAZRÓL:

Christusnak érdemében részesek, mely által bűnök bocsanattját nyerik.

Miért ne
veztetik ko-
zonlegesen
nek?

Theoph. Miért neveztetik KÖZÖNSEGESNEK?

Philad. Hogy mi megérthessük, hogy mostan valamely kiváltképen való néphez mint az O' Testamentomban, nem köttetett, hanem e' feles vilagon minden nemzetiségek között elbélegett, mely fok tagokra osztatik, mellyek *magánosan való egyes Ecclesiáknak* neveztetnek, ezek noha külön külön helyeken bédegetternek, mindazonáltal ugyan azon egy testnek tagjai: mett ugyan azon egy Christusban való hittel ruháztatnak fel.

Az O' Test.
Ecclesiáruul

Theoph. Tehát az O' Testamentombéli Anyaszentegyház más különb volté az Új Testamentombelitül?

Philad. Semmiképen nem: mert noha a-
maz némely környülálló dolgokban kü-
lömböz a' miénktül, mindazáltal állattya be-
rént egy volt ezzel, mert

1. Ugyan azon egy Atya Istent,
2. Ugyan azon egy Megváltó s-közben-
járó Iesus Christust ismerte s-vallotta.
3. Mert az is ugyan azon reménységgel
völt, ugymint hogy az örökéletet a' Christus-
ban való hit által vehettyük el, mely által az
hívek eggyesülnek az ő testekkel, és így az ő
jöttetemenyiben is részesek.

4. Mert

4. Mert ők azon Igeinek, és Sactamentomoknak (a' mi azoknak állattját nézi) ki-
bölcséltetésével éltenek.

Theoph. De hogy hogy lehettek az O' Testamentombéli hivek rekesi a' Christusnak valóságos testének, a' ki még akkor nemis bűletet vólt?

Philad. Szintén úgy lelki képen hit által vették ők azt, mint mi e' mai napon; csak ezzel külömböztettek meg, hogy a' mi hitünk néz a' régen eljött, és mi erőtünk eleget tett Christusra, de az O' Testamentombéli hiveknek hitek nézet az eljövendő Christusra. Nemis rekesetnek ők ki ezért a' Christus valóságos testével való rekesüléstől, mert az Istennél mindenek jelen valók. Más az, hogy Sz: Iános a' Christust a' földnek fundamentomának felvetésétől fogva megöletett Báránnak nevezi Titk: jelen: 13.8. A' Christus is ezen dolgot állattya, midőn azt mondgya: Abraham a' ii Atyátok nagy kívánsággal kívánta látni az én napomat, látta és örvendezet. Ian: 8.56.

Sz: Pális azt mondgya, hogy minnyájan az Atyák egy lelki eledelt ettek mi velünk, és minnyájan egy lelki italt ittanak: ittanak pedig a' lelki kőből, mely őket követi vala, a' kőből pedig a' Christus vala. Cor: 1. lev: 10.3.

4. Mely igikben azt adgya előnkben, hogy
O az

106 AZ ANYAŐENTEGYAZRÓL.

az Atyák az ő Sácramentomokban nem ke-
vesbé rébesi voltak a' Christus testének s-
jótéteményének, mint mi e' mai napon.

Theoph. Micsoda külömbség vagyon az
O' es Uy Testamentombéli Anyaőentegyház
közöt?

Az O es Vy
Anyafzi ku
lombfegi

Pbilad. Négy külömbfégeket adhatok én,
mellyekel ezek egymástól megkülömböz-
tetnek.

1. *Előez:* Mért az O' Anyaőentegyház
a' Christust, és az ő halálát igen fetétesen, és
homályosan adgya előnkben, néminémű kül-
ső Ceremoniakban, ugymint az áldozatok-
ban, mosakodásokban s-egyéb e' félekben,
mellyeket az Apostol a' következő dol-
goknak, mellyeknek valósága a' Christus, ár-
nyékának nevezi Colof: 2. 17. Minek okáért
mivel az ő eljövetele által eltörölte, és elvé-
gezte azokat a' Ceremoniakat, mostan immár
lokkal nyilvánban, és világosabban jelentette
meg önnön magát, minékünk. Mert ő mint
egy délfenben tündöklő nap világnál jött e'
Világra, hogy őtet minden szem lathatná. Ez
az oka, hogy az Apostol a' régi Atyákat a' tu-
dománnak első kezdetit, ugymint a' betűköt
tanuló gyermekekhez hasonlittya, hogy
meg mutassa azt, hogy ha mi ő vélek egyben
vettetünk, immár tudósóak vagyunk.

2. A' második áll az életnek megjobbítá-
sában

faban mert a' miképen hogy a' Christusnak
isméreti nagyobb, így a' Sz: Léleknek ereje-
és munkálkodásais, mely a' testet öldöklő, fok-
kal nagyobb, úgy hogy mi immár engedel-
mesebbek lehetünk az ő parancsolatihoz, a'
mint a' Profétánál le tett igireti bizonyította :
Ez a' bűvetség, mellyet vetek az Izraelnek há-
zával, ez napok után, azt mondgya az Ur: Adom
az én törvényemet ő beléjek, és az ő hivekben
írom bé azt, Jer: 31. 33. Es az én lelkemet adom
ti belétek, és azt cselekedtem, hogy az én paran-
csolatimban járjatok, és az én itéletimet megő-
rizzétek, és azokat cselekedgyétek. Ezech. 36.
27. Mindazonáltal, nem úgy kel ezeket érte-
ni, mintha az O' Testamentombeli hiveknek
nem adatott volna az Ujjáélesztésnek lelke,
hanem, hogy mi megtudhassuk, mely bűsé-
gesen öntötte ki Isten a' Christusnak eljőve-
tele után, [kinek vérében a' mi Istennel való
bűvetségünk meggujjitatott] a' hivekre az ő
lelki ajándékit. Ez az oka, hogy az Ur sok
fogyatkozásokat elsenyvedett az Izrael né-
pében, mellyeket mi bennünk el nem seny-
vedne; nem külömben mint az ebes, okos A-
tya sok gyermeki esetekeket, és fogyatkozóso-
kat elsenyved az ő fiaiban, mind addig, mig-
len a' gyermekségből ki kelnek, mellyeket
ostan akkor semmi képen el nem senyved ő
bennek. Példánk erre minékünk az elválás-
rúl

rúl való lével, mellyel akár mi kicsiny dologbanis éltenek a' Sídók. Christus Urunk pedig azt mondgya, hogy az engettetett ő nékiek az ő hiveknek kéménységeért. Matth. 19. 8. az az, az ő tudatlanfágokért, és etőtelen gyenge vótokért. Egy bérsmind megmutattya aztis, hogy immár mostan törventelen dolog, és paráznaság volna, hogyha valaki az zal élne.

Theoph. De talám azt mondhatná valaki, hogy az Uy Testamentombéli mostani hivek között alig találhatna a' bentségben, és a' kegyes életben oly méltóságú embereket, mint az O' Testamentomban voltak, minéműek Moses, Illes, Daniel s- a' többi.

Philad. Midőn mi az O és Uy Testamentombéli Anya bente gyháznak külömbségéről szólunk, nem kel akkor néminémű nevezetes ajándékokkal felruháztatott egyes embereket elől bánálalnunk; hanem azt kel derekasabban esünkben vennünk, micsoda lőt legyen az O' Ecclesiának egész ép teste, mert abban áll a' külömbség.

Theoph. Látsuk immár a' harmadik külömbségetis.

Philad. A' harmadik ez: Hogy az örökélet felől való igiret, igen homalyosan, és a' testi joknak igiretiben takartatott, volt. Mert az idő béli hivek a' mint Sz: Pál szól, csak gyermeki állapattal vóltanak, mely inkább

kap az látható, és mulandó, hogy sem mint a' láthatatlan, és állandó dolgokon. De mi- nekutánna mi öregebb állapotra jutottunk, és az Evangyliom által az örökéletnek vilago- sabb, és nyilvánlagosabb tudományára meg- tanítottunk, immár mi igaz, és egyenes után vagyunk az örökéletnek, mellyen elébb elébb menvén, hátunk megé hadgyuk e' világi mu- landó dolgokat, és csak egyedül a' Mennyeie- kre függéstvén bemeinket azokra igyekez- űnk.

A' Negyedik ez: Hogy a' Törvény alatt lé- vő Anyabentégyház csak egy kiváltképen való néphez, és a' Juda Országához volt köt- tetve. De az Uy Testamentamentombeli, bélese' Világon el o'blott, és semmi bizonyos helyhez nem köttetett. Ez oka, hogy midőn a' Christus a' tanítványokat az Evangyli- omnak predikálására el küldötte volna az ő halála előtt, nyilvánvalo szókkal megparan- csollya nékiek, hogy a' poganyok közzé vezető uton ne mennyenek, hanem inkább az Izrael házának eltévelyedet Iuhaihoz. Matth. 10. 5. De az ő feltámadásának utánna, midőn ő minden törvénybéli Cérémoniákat, végben vitt, és eltörlőt volna, azt parancsollya az Apostoloknak: El menvén mind e' béles vilá- gra, prédikállyátok az Evangéliumot minden

Mark: 16

16

110 AZ ANYAŐBENTEGYAZRÓL:

mentombéli Ecclesiának külömbfégi. Ez az oka, hogy a' Christus eljövetele előtt írott könyvek *O Testamentomnak*; az ő feltámadása után íratott könyvek pedig *Vy Testamentomnak*, avagy bővettségnek neveztetnek: nem mint ha két Testamentomok, avagy bővettségek volnának Isten s-az ő Anyaőbentegyháza között; hanem csak ugyan azon egy, de külömb külömbféle módon vétett dolog ez.

Theoph. De mennyünk tovább. Mi az oka, hogy a' Credóban azt mondgyuk. *Hiszem*, és nem, *Látom az Anyaőbentegyházat*?

Philad. Noha a' magánosan való eggyes gyülekezetek láthatók, mindazonáltal, mivel a' Credo a' közönséges Anyaőbentegyházról szól, mellyet mi testi feneinkel semmikepen nem láthatunk, ennek okáért nem mondgyuk hogy *LATOM*, hanem *HISZEM* az Anyaőbentegyházat. Annatfelette hozza értjük azt is, hogy az Anyaőbentegyház tulajdonképen csak egyedül az elválasztot hiveknek gyülekezeti. Mert a' képmutatók, és a' megvertetek, kik az magános gyülekezetekben egyelednek, nem tagjai a' közönséges Anyaőbentegyháznak. Ezeknek nagyobb bizonyágára két erősségeket hozok én elől: Elsőben.

1. Mert gyakorlatossággal megessik az,
 hogy

AZ ANYAŐENTEGYAZRÓL. III

hogy az űldőzések által az Anyaőentegyház
 annyira elnyomattatik , hogy ugy lássék,
 mintha tellyességgel eltőrőltetet vólna.
 Ambár nem ugy légyen , hanem csak ideig
 rejtezzék el a' mi feneink elől, nem külömben
 mint a' tista búza a' pelyva közé. Igy
 vólt dolga Illés idejében, midőn a' Proféta azon
 panaszkodik, *hogy csak egyedűl maradt.*
 Mert ő azt alította, hogy az egész nép elfajűlt
 az igaz Isteni tistelettűl ; mindazáltal meg-
 felel az Ur, s-azt mondgya. *Meghattampe-*
nig Izraelben hét ezer embert, kiknek az ő tér-
dek meg nem hajlot a' Bálnak. Annakokáert
 noha az Anyaőentegyház vagy egeűlen, vagy
 réűberént el rejtezzek, mindazáltal nem kel
 minékűnk azt itilnűnk , hogy tellyességgel
 eltőrőltetetett légyen. Mert az Ur azt mond-
 gya a' Profétánál, *hogy valamig a' napnak, és*
a' hóldnak redelése meg nem változik, mind ad-
dig az Izrael népe el nem fogyatkozik. Vgyan
 ezert erőűti a' Christűsis, midőn azt mond-
 gya, *hogy a' Pokolnak kapuierőt nem ves-*
 nek az Anyaőentegyházon ; mintha azt
 mondaná, hogy sem az őrdőg sem annak gon-
 nos Angyalitellyességgel el nem fogyathat-
 tyák azt, ambár Isten gyakorta oly szabadfá-
 got adgyon nekik, hogy ők féle nyomoru-
 lágokat őncsőnek ki ő reaja. Melyre néz-
 ve igen alkalmatosan hasonlithatik az Anya-
 ően-

Kiral. 1. köny. 19. 13

Ier: 3. 11. 37

Mat. 16. 12

Kijov. 3. 2

Szentegyház ama lángoló csipke bokorhoz
mellyet Moyses a' pusztában látott, hogy lán-
gol, de meg nem emésztetik.

Theoph. Miért nevezi a' Christus az Ör-
dögöt, és annak incselkedő kísértetét pokol ka-
pujának?

Teremt. 34
20

Philad. Hasonlatosság által, mely vétetett
a' régi közönséges társaságban való fokáftúl,
melyben az itileteket a' Váratnak kapniban
fokták vala vegben vinni, minekokáért a' ka-
pukat fegyveres néppel, és erőss bástyákkal
fokták vala őrizni.

Theoph. Mellyik a' második erősség?

Aug. Hom.
45. super
Ioh.

Philad. 2. A' második vétetik innét, hogy
noha az Anyaszentegyházban mindenkoron
fok örökéletre el válaftatott Hivék legye-
nek: mindazonáltal mindazokat, kik mago-
kata' látható gyülekezetben mutogattyák,
nem mingyárt mondhattuk a' közönséges
Anyaszentegyháznak igaz tagjainak. Mert a'
mint *Augustinus* szól: Sok juhok vadnak még
a' Christus aklán kívül, kiket Isten az ő idejé-
ben el fog hini: Igy fok farkasok is vadnak az
igaz hivéknek gyülekezetiben, kiknek fin
mutató vóltokat még valaha Isten ki nyilat-
koztattya. Itt vágyon helye Sz: Pálnak eme
mondaának: Tudgya Isten kik legyenek az
ővei. Tim. 2. lev. 2 19. Ez az oka, hogy midőn
a' láthatatlan Anyaszentegyházról bollottam,

ez

ez nevezet alatt, csak egyedül az örökéletre elválasztatott igaz hiveket értettem.

Theoph. De midőn Isten az hiveket elhívja, és valamely magános gyülekezetben beámlállyá, bizonyosoké akkor az ő üevőiségek felől?

Philad. Igenis. Mert kiki isméri az őnnön maga hitit a' Sz: Léleknek benne határos képen munkálkádó ereje által. Ez a' fő pedig *H I S Z E M*, mind ezeket őnnön magában befoglállyá; mert bintén annyit teszen ez, mint ha azt mondanád: Hiszem, hogy vagyon az Anya s betegházban az Istennek választott hiveinek bizonyos tártsága, mellyet Isten megtart é Vilagon, elhísem aztis bizonyosan, hogy én is azoknak ámlók között való vagyok. De néha a' keresztényeni beretet azt kívánnyá mitőlünk hogy mi mind azok felől jó itéletben legyünk, valakik mivelünk együtt valamely magános gyülekezetben vadnak, mind addigis, míg őnnön magokat jámborúl viselik, és a' jó intéseknek helyt adnak.

Theoph. Eddig elégéges képen állottunk az igaz Anya s betegházzal. Lásuk immár, mi az oka hogy te azt mondad, hogy mi a' Sz: Lélek által nem különben eggyesítünk az Anya s betegházzal, mint a' Christással?

114 AZ ANYAŐENTEGYAZRÓL.

A' Szentek-
enek egygy
flegérol,

Colof. 1. 18
Cor 1.
Lev. 12. 27.

Apost csel.
9. 4.

A' Bun bo-
csanatrol,

Philad. Mert nem eggyefűlhetnek a' hi-
vek a' Christussal, hanemha őnnőn magokkal
eggyefűlnek elsőben az Anyaőentegyház-
ban : nem külömben mint a' tagok nem
eggyefűlhetnek a' Fővel, hanemha magok
közöt elsőben eggyefűllyének. Ez hason-
latossággal igen képen meg mutattika' mi
Christussal valo eggyefűlésünk mert a' mi-
képen a' Fő, hogyha a' tagokkal egyben
foglaltatik, igazgattya, táplallya, és moz-
gással ajándékozza meg őket : így a' Chri-
stusis mindezeket végben vísi az ő Anyaőent-
egyházában, melly ő vele eggyesítetett. Ez
az oka, hogy az Apostol, oly gyakorta emle-
geti e' állásnak formáját ; Christus az ő
testének, az Anyaőentegyháznak feje, a' hivek
pedig az ő testének tagjai. Ezért a' Christusis
a' maganevén neveziaz Anyaőentegyházat,
midőn Sz: Palt meg téríti : *Saul, Saul, miért
űldösz engemet*, mivelhogy a' tagok a' Fő-
vel eggyek.

Theoph. Világosan s-élég bőven taní-
tottál eddig az Anyaőentegyházról, állott-
tál rövideden abban lévő hiveknek Isteni ke-
gyelméből ajándékoztatott első jótétemény-
ről is, tudniillik a' *Szenteknek eggyeségéről* ;
álllyunk immár egy vagy két főval a' máso-
dik jótéteményről is mely a' mi bűneink bo-
csánattya. Elsőben is azt kérdem te tőled :
Miért

Miért kel minékünk hinnünk és bizonyosokká lennünk a' mi bűneinknek bocsánattya felől.

Philad. Elsőben. Mivelhogv a' mi bűneinknek bocsánattya mint egy fundamentoma és első gradiccsa a' több üdvösséges dolgoknak: minekokaért, hogy ha ebben kétefelek lesünk' semmikepen nem lehetünk bizonyosoka' mi megigazulásunk, fiuva fogattatásunk, és meg benteletésünk felől. Annakfeletté, hogy ha mi bizonyosan el hihettyük azt, hogy a' mi bűneink minékünk megbocsátattanak, ez nagy lelki jönkra és vigaságunkra szolgál minékünk: mert így bizonyosak léven a' mi megigazittatásunk felől, naponként inkább inkább nevedünk az igaz hitben, és az Istenenesség kegyes életnek gyakorlására való buzgóság ugyan lángallobog mi bennünk; hogy az Istennek hozzánk való szeretetét, és az áránt való jótéteményét esünkben vévén annál fívesebben folyamodhassunk ő hozzá, neki mindenekben kedvét keresvén. Végezetre mindennémű kifiztetékben nagy lelki vigasztalásunkra szolgál mi nekünk a' mi bűneink bocsánattyanak bizonyos volta: mert az ördög gyakran kifizetvén minket, a' mi bűneinknek fámlálhatatlan sokaságát, mint a' tengernek fővenyét, lobbantya a' mi semeink eleiben, kinek, ha a' mi bűneink bocsánattya felől bizonyosak lesünk,

lesünk, a' Sz: Léleknek kegyelme által, igen könnyen ellene állhatunk.

Theoph. Honét lehetünk mi bizonyásak a' mi bűneink bocsánatya felől?

Philad. Elsőben, az igaz, s-tísta fiből bármazot Penitentia tartásból; mert Isten, ki az ő igiretiben meg változhatatlan, minden igaz penitentia tártóknak bűnök bocsánatját ígerte. Az igaz penitentia tartásra pedig ezek kívántatnak.

1. Hogy valaki Isten előtt tista és töredelmes fivel, minden ő titkos, és nyilván való bűneit nevezet berént megvallya.

2. Hogy fíve berént azokat megbánnya s-meg bännnya.

3. Hogy Istentől azoknak bocsánatját kérje, kötelezván önnön magát következendő életének megjobbítására.

Masodszor bizonyosok lehetünk mi e' felől, hogy ha mi immár tellyes fivünkbul, és minden indulatunkbul, megutálván ellene mondottunk, s-azokat valósággal elhadtuk, mellyekben annakelőtte nagy gyönyörűséggel éltünk, és egybers mind az Isten törvénye, s-kévánfága berént való életre, minnen magunkat egéslen úgy attuk, hogy csak legkisebbik dolognanis ő ellene jární neigyekezzünk, hanem mindenekben az ő benünk munkálkodo lelkének sugarlását fogadván

ván tellyes életünket ő néki kedvös áldozatúl bentellyük.

Theoph. Mennyünk eléb, s-lásuk a' *test-* A' Testnek feltámadásáról.
nek feltámadásárul velo ágazatot. Honnet bizonyítod az egyber megholt, s-porra lett testnek feltámadását?

Philad. Mivel nem csak az igaz Isten ísméretin kívül való Pogányok; sőt meg a' kereftvények közöttis, fokban tagadgják ez agazatot, igen búkséges, hogy ezt erős bizo-
ságoakal megtámogassuk.

Azent az Első erőiséget vessem az Istennek a' hivelkel tött bővetlégebül, melynek sum-
mája ez: *Lészek Istened tenéked és a' te ma-* ier. 32. 38.
godnak te utánad, te pedig lésszes én népem.
Mely bővetlég nem csak ideig, hanem örök-
ké való. Ha immar az Isten, örökké Istene
leben az ő Népének, a' hivelkis örökké való
bővetlég által népei lesnek az Istennek; tehát
minden kétség nélkül a' következik, hogy
Világ teremtetétül fogva mind Világ végeig
meg holt s-meghalandó emberek feltamad-
nak. Ugyanis ha Isten az ő népét örökké a'
kaporsóban hagyná, hogyhogy neveftet-
hetnének *Istennek népének*? az Isten pedig,
mivel örökké élő, az élőknek s-nem a' hól-
taknak Istene. Ez erőiséggel czá follyá meg
Christus Urunk, a' feltámadást tagadó Sadu-
leusokat, midőn azt mondgya: *Az Isten nem a'*

holtaknak, hanem az élőknek Istene: az Isten Abrahamnak, Isaknak, Jakobnak, kik megholtaknak Istene: tehát a' megholtaknak felkel tamadni, hogy azoknak Istenek lehessen az Isten.

Theoph. Minekelőtte eléb mennél, kérlek ne nehezteld elmémre e' kételkedésektől megfabadítani, tudniillik: it ez helyen s-chez hasonló több helyekben 'a' Sz: Irás talám csak az örökéletre elválasztott hivekről szól és nem az hitetlenekről?

Philad. Semmiképen nem. Mert így a' hitetlenek, kik e' Világon Istent fok bűnökkel megbántották, egybersimind nagy gyönyörűségbenis éltenek, semmi nyomorúságot nem szenvedtenek; semmi érešhető büntetéssel meg nem büntettnének, minekokaért az Istennek igazsága bé nem tellyesednék, hogyha ezek mind lelkestől meghalának O'nnön magais Christus Urunk ezt bizonyította eme mondásában: Mert eljő az ora, mellyen mindenek, kik a' koporsóban vadnak, hallják az ő szavát: és a' kik jokat cselekettenek, kijűnek az életnek feltámasására, a' kik pedig gonoszt, kárhoznak feltámasására. Jan. 5. 28.

Masodik erőtséget vessem Sz: Pálnak eme tanubizonyságából, mellyel őis ugyan ezen dolgot erőtsíti, tudniillik: Ha a' Christus feltámadott, mijs feltamadunk, ha mi felnem-

tama

támadunk , tehát a' Christus sem támadotfel ; ő pedig feltámadott , nem magáért hanem mi érettünk , és mivel ő minékünk fejünk , felkell minékünkis mint tagoknak támadnunk. Harmadik erősségünk legyen a' Sz: Irásnak nyilván valo savaiból. Sz: Iób ilyen vallást tésen ő maga felől : Enis joltudom , hogy az én megváltóm él , és hogy az utolsó ember a' földből feltámad. Továbbá minékutanna a' férgek az én testemet megrágják , és minekutánna felebredek , ebben a' testben meglátom az Istent. Iob. 19. 25. 26. Sz: Pális fokerősségekkel bizonyittya a' Corintusbelieknek a' feltámadást , mellyek közzül csak egyyet emlitek : Hogy ha a' Christus fel nem támadott , hijában valo kétség nélkül a' mi predikéllásunk , hijában valo a' rihitetekis. A' kik a' Chiistuban el aluttak is tehát azok is el vesztettek Cor. 1. Lev. 15. 14. 18.

Theoph. De, hogy hogy támadhat fel a' test mely porráléssen ; avagy a' vadaktól el fag-gattatik , a' vad pedig az embertől , vagy egyeb állattól megemstetik ? Ostan Sz: Pális azt mangya , hogy a' test , es vér nem birhattya az Istennek országát , mint alhat hát meg a' testnek feltámadása ?

Cor. 1. Lev.
15. 50 vers.

Philad. Noha az embernek teste , meghalván porrá leßen , és a' földnek porával elegyedik , mindazáltal nem ellenkezik a' feltámadás

dás az emberi okossággal, sem az Istennek mindenható erejével; Mert a' ki semmiből ez egész Világot tutta teremteni, az embernek testét pedig oly porbúl tutta formálni, mely annakelőtte emberi test nem vólt; hogy ne tudna porból; még pedig olyból, mely annakelőtteis emberi test vólt épp testet formani? A' mi a' másodikat isleti, s ha fínten a' megtörtennékis, megis semmi kepen nem gáttlodnek meg a' testnek feltámadása; mert még ígyis fínten annyi teste lenne annak kit a' vadak megettenek ameny, az ő akkori dűcsőfségehez elégséges; nem árt tehát semmit ezeknek testeknek feltámadásának, ha fínten kétfér, vagy háromfor meg egyékis őket a' vadak: mert vagyon Istennek elég-féges hatalma azoknak helyre állatására.

A' Harmadik ellenvetésed, ha jóljút esemben eme Sz: Pál mondása vala: *A test és vér nem bírhattya az Istennek orszagát.* De erre könyű a' felelet, mert a' testnek és a' vérnek nevezetén nem érti Sz: Pál ezt a' lathato, és tapasztalható testi állatot, hanem a' testnek törvéntelen, és fajtalan gonof kévénságait, és annak fesslet indulatit. S-ha fínten a' testet, s-a' vért értenéis, de azt csak annyiban veszi a' menyiben sok erő telenségekkel rakva, és a' halandó ság alá vettetett. Mert gyakorta a' Sz: Irás a' *testnek* nevezeti alalt érti a' mi

termé-

természetünknek vesztését néha pedig ön-
 nön magat za embernek természetit, a' meny-
 ben fokerőtelenlégeknek, nyomorúságoknak
 és romlandóságoknak alaja véltetett, mint ez
 megtetzik ugyan ezen Apostolnak követke-
 zendő mondasából : *Es a' rothadandóság a' rothadatlan természetnek örök ségét nem veheti.* Cor. I. Lev. 15. 50.
 Így immar eléggé megbizonyítottuk a' fel-
 támadást : De nem csak feltamastya Isten a'
 hiveket ; hanem egbersmind örök életteli
 megajándékozta őket , melly semmi nem
 egyéb hanem az Istentől a' hiveknek ajándé-
 koztott utolsó jóteteménye, mellyben őket,
 véghetetlen, dőcsőfséges , és minden lelki vi-
 gasságokkal telly es életteli megajándékozta ;
 és pedig áll az Istennel , és ő magokkal való
 eggyesülésben , mely ísmét miben állyon,
 megtanítja Sz: Pál Corint I. lev. 15:28. mi-
 dőn azt mondgya: *Minekutánna pedig mindenek*
az ő birodalmában vettettének ; hogy az Isten
mindenekben minden legyen, az az , Isten akkor
 minden közbevetés nélkül való leg főbb jó-
 lében a' hiveknek, mind azok felet, valamel-
 lyeket embernek five kívánhatna, úgy hogy,
 valami az örökéletben a' hiveknek kívána-
 tos volna mindazokat az Istennek látásában
 feltalálván abban megnyugosnak. Eddig a z
 Apostoli Ctédonak rövid magyaráttya.

MASODIK KÖNYV.

Melyben a' mi üdvességünknek tanubizon-
ságtételi megfejtegettetnek.

E E S Ő R E S Z.

A' Jö cselekedeteikről, mellyek által a' mi
szívünkbe mélleyen rejtett hitünk láthatóvá
leszen, és mindenekül megismértetik.

Teoph. **A**Ldassék az Úrnak neve a' ki mi-
nénkünk segítségvel lőtt az igaz
hitnek első fundamentomiról való Sz: elmél-
kedésre, s-befélgetésre. Mostannis kérjük
őtet alázatosan, hogy szolgáltaeson eléglées
kegyelmet a' mi feltett Sz: bándékunkban
való bődög előlmenetelre.

Immár, ha meg nem csalatkozom, rend-
berént következik hogy főlljuk a' jocseleke-
tekről, mellyek szükséges képen egyben köt-
tetnek az igaz hittel, ugymint annak tulaj-
don gyümölcsei. Mivel az Első könyvnek
két első réseiben meg mutatók, hogy egy
Isten legyen. A' harmadik és negyedik rész-
ben pedig megláttuk, miképen visellye Isten
őnnön magát mi hozzánk; csak é maradott
hátra, hogy megércsük, miképen kel minc-
künk magunkat ő hozzá viselnünk, az az,
minémű

minémű dolgokat kellefsék minékünk cselekednünk, hogy mi ő hozzá engedelmesek, és ő Felfégének kedvesek lehessünk.

Philad. E' kívántatik tehát, hogy te mennél könnyeb rendellehet, e' dologról kérdezkedgyél, e' végre, hogy ez dolog, mely ő magában igen homályosnak, és fok kételkedésekkel rakvának látszik, világossá, és nyilván valóvá legyen.

Theoph. Nem látok könnyebb rendet annál, melyet te tőled tanúltam tudniillik, hogy a' mi egész beélgetésünk im es kérdésekben foglaltassék be.

1. Micsodák azok a' jócselekedetek, melyeket minekünk cselekednünk kel, hogy Isten előtt kedvesek lehessünk?

2. Miképen cselekedhettyük mi meg azokat a' dolgokat?

3. Mivégre cselekeessük mi azokat, és mi hasznok vagyon azoknak?

De mivel a' Másodikról bőven szólottunk az Első könyvben, arról többet nem szóllok, hanem ama kettőt vizsgállyuk meg röviden, ha tenéked tetszik, melyekre nézve két cikkelyekre oszthtlyuk mi e' Rést.

1. *Micsoda Jöcselekedeteket kelmi nekünk végben vinnünk?*

Theop. **L**A'suk tehát immár az első c'fik-
kelt: tudniillik, Mellyek azok a
Jöcselekedetek, mellyeket minékünk cse-
lekednünk kel, hogy Istenhez engedelmesek
lehe'sünk?

Pihlad. Valamellyeket minékünk csele-
kednu'uk kel, hogy Istenhez engedelmesek
lehe'sünk, megvadnak irattatván az Istennek
Törvényében.

Theoph. Hogyha csak azok a' Jöcseleke-
detek, mellyeket Isten az ő Törvényében pa-
rancsolt; lá'suk annakokaért micsoda az
Istennek Törvénye?

Az Erkol-
csi Torve-
nyekrol
kijov. 22, 2.
Moses v. k.
5, 6.

Philad. Semminem egyéb, hanem az I-
stennék, az Izrael népének Ægyiptombúl va-
ló megszabadúlása után, negyven nappal, két
kő táblára, saját ujjjaival le irt, s-Moses által
kiadott Tíz parancsolattya. Mely annako-
kaért E R K Ő L C S I, avagy Erkölcsökről
iratott Törvénynek neveztetik.

Theop. Miért neveztetik Erkölcsi Törvénynek?

Phil. Mivel az Erkölcsökről tanit. Mert
előnkben adgya minékünk, mind a' Ió'ágos
cselekedeteket, a' mellyeket minékünk,
megkell eselekednünk, hogyha Istenhez
en-

engedelmeselek akarunk lenni ; mind a vétkeket , mellyeket tellyes igyekezetünkkel el keltavosztatnunk , hogyha mi az Istennek haragjában nem akarunk esni. Továbbá Erkölcsi Törvénnek neveztetik meg is hogy megkülönböztessék , 1. A' Ceremonias Törvényektől, mellyekben befoglaltatnak az Egyházi dolgokban való Ceremoniak, mellyeket Isten az O Testámentombéli Ecclesiának adott vól. 2. A' közönséges Társaságbeli Törvényektől, mellyekben befoglaltatnak a' Törvénkézésekéről, és a' Tizparancsolatot által hagók büntetéséről való Törvények.

Az Erkölcsi
Törvény
megkülön-
böztetik a'
Ceremoni-
as és Polga-
ri Torvé-
nyektől,

Theoph. Ez az Erkölcsiokról való Törvény nem ugyan azon tudományé , melyről a' régi Philosophusok sok könyveket irtanak s-Moralis Philosophianak nevezék ?

Philad. Bizonyára az Erkölcsi Törvény semmi nem egyéb , hanem a' Természetnek Törvénye , mellyet Isten a' mi fivűnkben béóltott vól ; mivel hogy pedig immár ez a' bűn által, mint egy kitörültetett vól a' mi fivűnkben ; azért Isten megújította ezt, újjanaleírván, és az embereknek kiadván. A' mi immár a' Philosophusokat nézi ők csak mint egy árnyékát irták le az Erkölcsi Törvénnek melynek valósága igen rövideden , és világosan leíratott a' Tizparancsolatban : és anna-

226 A' JOCELEKEDETEK RÖL:

kutánna ékefebb féstékekkel leiratott a' Proféták, és Apostolok által. Mert valamenyiser a' Proféták, és az Apostolok a' Jóágos cselekedetekről, és a' vétkekről tanítanak, mindannyisor a' Törvének igaz magyarázói.

Theoph. Miért mondd te, hogy a' Proféták, és az Apostolok, valamenyiser a' Jóágos cselekedetekről és vétkekről szólnak, mindannyisor a' Törvént magyarázzák?

Philad. Mivelhogy, midőn az Ur megtiltotta, hogy semmit se hozzá ne adgyanak, se el ne vegyenek az ő Törvényétől; szükségképen a' következik, hogy tökéletes legyen a' Törvény ésez okáért/valamit, valahol parancsol, vagy tilt, mindazt a' Törvényre kellesék vinni, és annak magyarázatjának tartani. Es ez által minden mentegető eszközről megfosztja ő a' Törvének általhágoit.

Theoph. Miképen?

Philad. Elsőben, hogy senki őnnon magát ne mentegethesse e' Törvének ből és nagy voltával, hogy ő azért ezt meg nem tanulhatná; minekákáért az Ur ezt csak annyi Parancsolatokban foglalta be, a' menyi uj-jaink vadnak a' mi kezeinken. Innet Mósesis gyakorta tiz lgiknek nevezi ezeket. Továbbá hogy senki ennek rövid ségével se mentegethesse őnnon magát, hogy tudniillik ő ezeket

zeket meg nem érthetne ; ezért Isten fok helyen megmagyaráztatta , és megvilágosította a' Proféták által.

Az Erkölcsi Törvényeknek rövid magyarázattya.

Theoph. **H**A'ny része vagyon az Erkölcsi Törvénynek ?

Philad. O'nnön maga az Ur Isten két Táblákra o'stotta ezt a' Törvént. Az Elsőben mely négy Parancsolatokból áll , tanít az igaz Isteni tiszteletre : mert valaminémű tiszteletet kévan ő mitűlünk , mind azt előnkben adgya ebben. A' Másodikban , mellyet hat Parancsolatokban foglal bé , tanít minket az igaz Atyafiúi szeretetre , és barátságos társaságra : mert e' második Táblán lávó Parancsolatokban , tanít minket mind azokra a' dolgokra , mellyek az embereknek közönséges társaságában a' békeféget , és az egymás közöt való egyyességet megtartják. Rövideden , az Első Tábla előnkben adgya s-parancsollya minékünk , minden mi Istenhez való tistűnk , mellyel mi ő neki tartozunk : a' második mind azokat , valamellyekkel az embereknek az Istennek akarattya szerént tartozunk. Mert a' második Táblának Parancsolati az Elsőre vitetnek , az az , ezeket megkel tartanunk
nem

nem csak a' mi Felebarátunkért, hanem ön-
 nön magaért az Istenért a' ki azokat paran-
 csollya.

Az Erkölcstörvénynek első Táblája.

Theop. **M**Ennyünk immár az első Táblá-
 nak Parancsolatira : Azt kér-
 dem annakokaért te tőled : Micsoda rendet
 gondolnál te könnyebnek s-alkalmatosab-
 nak lenni, hogy ez egész dolog világosabb, és
 nyilvánvalóbb lehessen?

Philad. Az en tanácsom ez, hogy Elsőben
 a' Törvénynek előjáró beszédit világosan
 megmagyarázzuk.

Mofodszor, né hány közönséges, de igen
 hasznos Regulákat tésekíén le, mellyek az
 egész Törvénynek nagy világosságot nyujto-
 nak.

Hármadszor ezeket így végben vivén az
 első Táblán lévő négy parancsolatokat köz-
 önségesen megmagyarázom, és egybers-
 mind megjelenem miképen eggyez meg eg-
 gyik a' másikkal. Végezetre a' több parancslo-
 latokatis egyenként megfejtegetem.

A' Törvénnek Előljáró beszéde: *Hald meg Izrael, én vagyok a' te Vrad Istened, ki az Egiptomnak földéből, a' szolgálatnak házából kihoztalak tegedet.*

Theoph. A' Te túled előmben szabottt Arendet követvén a' Törvénnek előljáró beszéden kezdem el kérdéskedésemet. Micsoda értelme ez előljáró beszédnek?

Philad. Elsőben az Úr a' Törvénnek figyelmetes halgatására akarván minket indítani, azt mondgya: *Hald meg Izrael.*

Másodszor ez figyelmetes halgatásra indit minket az ő hatalmával és méltóságos Iusával, ez Igikben: *A' te Vrad:* mellyekben ő megmutatja, hogy mi engedelmességgel tartozunk ő nékie, mint Urunknak.

Harmadszor, Mivel ő mitűlünk, nem kénserítésből, hanem szabadakarattól bármazott engedelmességet kíván; azért erre édesget ő minket az ő hozzánk való Atyai szerelmének megkettőstetésével, midőn azt mondgya: *A' te Istened*, mint ha azt mondaná: *A' ki tégedet az én Atyai kedvemnek, és szerelmemnek s-joakaratomnak kezeivel ápolgatlak.*

Végezetre, Igen nevezetes jótéteményit hozza Isten elől ez ő Atyai szerelmének bizon-

zonfágára: ki kihosztatlak tégedet Egyiptomnak földéből, a' szolgálatnak házából. Mely fávai lelki magyarázat szerint, mi reankis Uy Testamentombéli hivekre tartoznak, mintha azt mondaná: En fabadítottalak meg tégedet az O'rdögnek és a' bűnnek dúhoskodó hatalma alól, hogy az örökelettel megajándékoználak. Mert ez az Izrael fiaival tett üdőszerént való jótémény, ábrázolója volt az Anyaszentegháznak megfabadulásának.

Theoph. De nem lattatik az Ur ez Igikben, Hald meg Izrael, mi felőlünk bóllani, hanem csak egyedül az Abrahamnak, és Iakobnak maradékirul, kik az ő Attyokról Izraelnek neveztetnek vala.

Gal. 3. 7

Pbilad. Az Apostolnak tanúbizonfága szerint mind azok, a' kik hitből vadnak, Abrahamnak fiai. Minekokáért az Izraelnek nevezeti alatt minden hiveknek ból az Isten: nem mint ha a' Törvényhez való engedelmesgről a' hitetleneket kitekestené, hanem hogy ezeknek nincsenfűlők a' hallásra, sem bivek értésre, ezárt az Ur nem bóllittya meg őket.

Theoph. Látsuk immár azokat a' közönséges Rágulakat, mellyekről te ide fellyebb igiretet rettel.

Pbilad. Háromigen hasznos; és az egész Törvénnel nagy világosságot nyújtó Rágulakat adok én te elődben, mellyek közzül

ez az Első: Midőn Isten valamely jót parancsol, nem csak megtiltya az azzal ellenkező gonofságot, mely bököt lenni az emberi Törvényekben; hanem midőn ő tiltya a' gonoszt, egybesmind parancsolja minékünk azzal ellenkező jót: és ez kiváltképen való tulajdonfága az Isteni Törvényeknek. Példának okáért midőn Isten tiltya, hogy az ő nevét hijában fel ne vegyük, ő ellenben parancsolja hogy azt megfenteljük s-ti fenteljük. Midőn tiltya, hogy ne lopjunk, parancsolja hogy egymással jól tegyük, és az Atyafiúi szeretetet kövessük. Es így minden parancsolatokban.

Theoph. Mi az oka, hogy majd többire minden parancsolatok tilalmazás képen tétetnek le?

Philad. Egyátallyában igen helyesen vetted te azt eszedben: mert az egész Tíz parancsolatok közöttis csak kettőt talállok én, melyek állatò avagy parancsoló képen tétetnek le, ugymint a' negyedik, mely a' Szombatnak megfentelése férül vagyon; és az ötödik, mely a' mi fűlénknek tiszteletire int: A' többi pedig mind egyig tilalmazás képen adatnak előnkben. De ezt azért cselekette a' Törvényt kiadó Isten, hogy mi megérthessük, hogy senki nem adhattya önnön magát a' jónak gyakorlására, valamig az ő fiven

132 A' JOCSELEKEDETEK RÖL.

ben fésket vÉrt, és minden jóval ellenkező vétkek ki nem gyomlálatnak: Szintén a' mi képen ki fokták elsőben a' fántó földböl irtani a' töviset, és úgy vetni belé a' tista búzát. Minekokáért a' Proféta hívan az Izrael fiait a' penitentiátartásra, azt mondgya: *Szancsatok magatoknak új ugarat, és ne vessetek a' tövisekben.* Annakfelette, minnyajan megtartották e' reedet, még azokis kik az Istennek Igijét irták, mert előbbör tilalmaztanak az után pedig parancsoltanak valamely dolgot, megtetűk ez a' Profétaknak fok helyekböl, mint ezekbölis: *Szünyyetek meg a' gonofságnak jöselekedetét, tanullyatok jöt cselekedni.* Ismét: *Hajolyel a' gonofságnál, és cselekedgyél jöt.*

A' második Régula ez. Akarván az Ur azon egy nemű fok vétkeket megtiltani; azokat valamely nagy vétkeknek nevezetiben foglalta: e' végre, hogy mi megtudhasuk, hogy a' mely vétkeket az emberek csak leg kisebbeknek tartanak, azt az Isten egyenlőnek irtilli azzal, a' melyben bé foglaltatik. Példának okaért, midőn Isten tiltya a' haragratást, a' bosszúállást, az irigységet, a' bosszúságtételt, és a' gyűlölséget, mind ezeket bé foglallva a' gyilkoságnak nevezetiben, hogy minket megtanítana arra, hogy valaki gyűlöli az ő Atafiat, gyilkos az, a' mint Sz: Iános

102. 4 3.

Esa. 1. 16.
Sola 34. 15.

102. 1. 15.
3. 13.

fol:

bol: Ugyanezént mondhattuk arrulis, a' ki
 asbonyiállatra tekint gonos kívánságnak
 okaért: mert a' Christus önnön maga mond-
 gya, hogy ezillyen immár *paráználkodott*. Mat. 5, 28

A' Harmadik Régula ez: Midőn valamely
 vétket tilt Isten, nem csak azt, vagy azon ne-
 műeket tilalmaz, hanem egybersmind annak
 minden gradicfit, mellyeken ember arra a'
 vétekre vetemethetnék; sőt még azokat a'
 dolgokatis, mellyek akármiképen alkalma-
 tofságot szolgáltatnak az olyan vétékben va-
 ló esésre. Visont ellenben, midőn valamely
 jóságos cselekedetet parancsol, nem csak azt
 kívánnya mitűlünk, hanem egybersmind
 mind azakat az eszközökötis, mellyek által
 azokat végben vihetjük.

Theoph. Igyértvén e' Régulákat, lássuk
 immár az első Tablán lévő parancsolatoknak
 rendes egyben berkeftetéseket.

Philad. Csak nem régen hallád, hogy az
 első Táblán az Istennek tiszteleti adatik
 előnkben: mivel mi nem csak testünkben,
 hanem lelkünkben is tartozunk ő neki fol-
 gálni, mert ő mind a' kettőnek kegyes te-
 remtője.

Az Első Parancsolat azért előnkben adgya,
 a' mi lelkünknek tisztit, megmutatván, miné-
 mű belső isméreret, s-tiszteletet kívánnyon I-
 sten mitűlünk.

234 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

A' *Másodikban*, a' mi testünknek, az ő tiszteletit nézendő dolgokban való maga viselkedését szabja előnkben. Mellyel edgűtt kárhóztattya a' Bálványimádástis, mellyel az emberek kiváltképen szoktak vétetni e' Parancsolatellen.

A' *Harmadikban*, a' mi hájunknak bókllását határozza meg, ugymint a' mellyel minékünk a' mi belső tiszteletünket kel jelentenünk.

A' *Negyedikben* bizonyos időt szab az ő tiszteletinek, a' hétnek egyik napját rendelvén annak végben vitelére.

A Z E L S Ő P A R A N C S O L A T.

Ne legyenek tenéked én előttem idegen Istened.

Theoph. **M**Ennyünk az Első Parancsolatnak magyarázattyára, melynek rövid értelmét immár te túled megerttettem, lássuk annakokaért ennek részeit.

Philad. Mivele' Parancsolat tagadás képen avagy tilalmazóan adatik előnkben, azért az első Régula ferénta' Parancsolatis belé foglaltatik. Ennekokaért két részei vának e' Parancsolatnak.

1. Az Első, mely nyilván való Igikkal ki nem fejeztetett, azt parancsollya minékünk,
 hogy

hogy egyedül csak őtet ismerjük Istenünknek.

2. A' *Masodik* mely nyilván való Igikkal kifejeztetik, tilt minket valamely más idegen Istennek tiszteletitől, hogy tudniillik senkit ő kivülte Istenünknek ne ismerjünk.

Theoph. Hány részekből áll ez az ismeret, melyet Isten kíván mi tőlünk?

Philad. Négy részekből: ugymint a' mi-néműek.

1. Az Imádás avagy tisztelet.
2. Réménységünknek benne helyheftetése.

3. A' segít ségül való hívás.

4. A' Háladás.

Esigy inimár senki nem ismerheti az Istent ő Istenének, hanem ha elsőben őtet az ő terfmesztetiben, ki legyen, jól megismerje.

Theoph. Rövidebb s-világosabb formában mutasd meg ezeket ennekem.

Philad. Elsőben, nem tisztelhettyűk mi őtet; hanemha egyfersmind mi teremtőnknek és Urunknak lenni ismerjük őtet.

Masodszor, nem helyheftethettyűk ő benne a' mi reménységünket; hanemha megvalljuk mi azt, hogy ő Mindenható, és tőkellétes Ió, és hogy a' mi búkségünkben minket megse-gilhet.

Harmadszor még csak nemis gondolkodhatunk

tunk mi az Imátságról, és Háláadásról; hanemha mi bizonyosan elhiszük azt, hogy ő minden jóknak kibuzgó s-kifolyó kútfeje.

Theoph. Csak ezek a' Ióágos cselekedetek foglaltatnaké bé az Első Parancsolatban?

Philad. Ha ennek állatnyát nézed, csak ezek: noha többek is fármaznak ezektől. Mert az igaz könyörgéssel avagy tisztelettel mindenkor őve köttetett a' kegyesség, az az, a' fiui félelem, és az ő hozzá való szabad akaratból fármazott engedelmeség. Mint példának okáért:

A' reménfégből fármazik

1. A' bizodalom, az az, az Istennek igiretinek valóágos bétellyesedésének hiedelme.

2. A' nyomorúságokban való békeséges tűrés.

3. Az Isteni szolgálásban való végig megmaradás.

4. A' lelki és bent bátorfág;

Az imátságtól, és a' háláadástól fármazik a' fiveknek alázatósága. Mert ez által intünk mi meg, hogy mi mind addigis üressék vagyunk mindennemű jótól, valamig Isten azt el nem kezdi mi bennünk és hogyha fíntén valami jó vagyonis mi bennünk, azis Istentől vagyon. Továbbá ettől a' fivnek alázatóságától fármazik azis, hogy ember maga

maga forrával, és hivatallyával, melyben Isten
ötet állatta, megelekedgyék.

Theoph. Mivelhogy eddig az Első paran-
csolatban lévő Ióágos cselekedeteket elől
fámlaltad, lássuk immár azzal ellenkező vét-
keketis.

Philad. Ezek azok.

1. Az Isten ellen való párt ütés.
2. Az ő igiretiben való kételkedés.
3. Kétségben valóelés.
4. A' nyomorúságokban való békételen-
ség.
5. Az Istennek tiszteletiben, és a' mi hiva-
talunkban való álhatatlanság.
6. Az Evangyéliumi igalságtól való elsa-
kadás.
7. Felfuvalkodottság.
8. A' Kevelség.
9. A' nagyra vágyodás.
10. A' jó dolgokban való lágy melégység;
Végezetre a' nem szükség ellenkező dol-
gokban az Istennek gondviseletének sine a-
lat való vakmerőség.

Theoph. Mennyünk a' második részére e'
Parancsolatnak, melyben tilalinnazza Isten,
hogy ő kivülötte más Istent ne ismerjünk.
Miképen szoktunk mi ez ellen véteni?

Philad. Midőn mi ama négy dolgokat
avagy azok között valamilyiket a' teremtet,
S állatra

állatra ruházzuk, midőn oly dolgokat tulajdonítunk ezeknek, mellyek tulajdon képen egyedül csak az Istent illetik: Minekokáért Isten e' Parancsolatban nem mondgya hogy, engem ismérj te Istenednek, hanem, *ne legyen tenéked én előttem más Istened*: mely Igikben mi ezeket talállyuk:

Elsőben: Hogy minékünk egy Istent kel tartanunk:

Másodszor. Hogy ő maga légyen az, a' kit minékünk Istennek kel tárttanunk, a' mint ő ezt nyilvánfágos beszéddel megjelentette a' Törvénnnek Előljáró beszédiben.

Hatmadszor. Nem elég az, hogy mi őtet Istenünknek ismérjük, hanem hogy csak egyedül őtet, és ő kívül őtte lenkit Isten gyánánt ne tarcsunk, se tisztellyünk: mellyet azok fohsok cselekedni kik a' Szenteknek könyörögnek, és az ő reménfségeket azokban vetik; akár miképen binezék bálványozások, és akár mi módon mentegések önnön magokat.

Theoph. Ugy, de nem tiltya talám itt Isten, hogy az előkben vessük reménfségünket: példának okáért, a' mi solgainkban, barátinkban, kívánván a' mi szükségünknek idején az ő segedelmeket, avagy megköszönvén ő nekik az ő túlok elvett jótereményeket?

Philad. Nem, hogyha mi azokat úgy hívjuk
begitfe-

segítségül mint eszközöket, melyek által Isten minket, meg akar segiteni, és hogy ha ő felőlök csak úgy gondolkodunk, mint a' kiknek a' mi szükségünknek bétöltésére való erejek csak Istentől legyen: mert így nem vettyűk a' mi reménységünket a' teremtetett állapotban, hanem önnön magában az Istenben, kifelől mi azt megvallyuk, hogy csak ő hatalmas, a' mi szükségünknek bétöltésére, és az ő segítségé nélkül az ember semmit nem használhat minékünk. Mindazonáltal illendő, hogy mi nekik megköszönnyűk mind annyisor valamenyiszer mi elvebbük őtőlök a' jótételemért.

Theoph. Hogyha tehát mi a' teremtetett állapotban vettyűk a' mi reménységünket, inkább hogy sem mint a' Teremtőben, mi következik belőle?

Philad. Így azokat mi Istenünké tesszük: minekokáért főlván Sz: Pál a' fősvénységéről, Col. 3. 5. Bálványimádásnak nevezi azt: mely savaiban azt adgya minékünk előnkben, hogy a' fősvény ember az ő gazdagfágiból, ő magának Isteneket csinál; mivel ő az ő reménységét inkább veti azokban, hogy sem mint az Istenben. Mely nem csak a' fősvénységben esik meg, hanem mind annyisor, valamenyiszer ember a' teremtetett állatot, nagyobra becsülli a' Teremtőnél, midőn tudniülük azt inkább

féli, szereti, és őtet fogálla. Azért mondgya Sz: Pál, (bólván az ilyenekről, a' kik csak élhessenek testi gyönyörűségben, és bátorságban, semmit nem gondolnak az Isteni tisztelettel) hogy ez ilyeneknek Istenek az ő hálok Phil. 3. 19.

Theoph. Talámez értelme a' Christusnak eme befédénekis: Senkit e' földön Atyátoknak ne hijjatok: mert edgya' ti Atyátok, ki Menyegben vagyon. Math. 23. 9.

Philad. Ugyvagyon bizonyára: mert ez Igikben nem csak intetünk mi, hogy az Istent ismérjük kegyes gondviselő Atyánknak; hanem nevezetesen, hogy fereszük, és tisztelyük őtet minden mi testi bűlcünk, és gondviselőink felett.

Theohh. Immár megértettem, mimódon hihattyuk segítségre az embereket, és miképen vethettyük ő benne a' mi reménységünket, az Istennek tisztetségének megkísébbedése nélkül. De mi az oka, hogy mi ezeket nem cselekedhettyük a' meghólt, és megbóldogult Szentekkel, az az, hogy mi őket segítésgül nem hihattyuk, reménységünket ő benne nem vethettyük, még ilyen conditio alattis, hogy mi ő túlók valamit úgy váránk, mint Istentül arra rendeltetett ezközöktül?

Philad. Isten ezt a' hatalmat engétte az élőknek; mert ugyanis meghatta ő, hogy egy-

egymást segillyük: de ez nem lehet a' holtaktól, mert Salamon azt mondgya, hogy a' holtak semmit nem tudnak: és mind szívet-
 meteségek, mind gyűlölségek, mind kíváncsiságok immar elveszet; és többé részek nincsen semmi dologban, mely lesz en a' nap alatt. Predi. 9. 7 8

Theoph. Hogy tudod te azt, hogy Isten a' holtaknak nem adott annyira való hatalmat, hogy minket megsegíthetnének; és hogy minékünk ne kellesek imádnunk őket, akár minemű szükségűl borongattasunkis.

Philad. Csak egy példánk is nincsen erre az egész Sz: Írásban, mely mindazonáltal csatlakoztatlan regulája az igaz Isteni tiszteletnak. Ellenben pedig azt taníttya a' Sz: Írás, hogy egyedűl csak az Isten tudgya a' távúl levő dolgokat, és csak ő érti a' bűnök titkait, melyekből e'ünkben vehettyük, hogy csak ő halgathattya meg a' mikönyörgésünket, és ő töltheti bé a' mi szükségünket. Minekokaért senki nem hihattya segítségűl a' holtakat, sem ő benne reménységét nem vetheti, hanemha Istent az ő neki illendő tiszteletűl megfőstvan, amazokat maga Istenévé tegye. Jer. 17. 10
Solt. 7. 10

Theoph. Ambár megengedgyük mind azokat, valamellyeket eddig a' bontokról mondtál, de úgy tessék, hogy ezek nem tartoznak nevezet szerint az Angyalokra, mivelhogy a' Sz: Írásnak nyilván való bizonyágté-

142 A' JOCSELEKE DE TEKRŐL.

Solt. 91. 11
Sid. 1. 14

tele berent Isten ezeknek szolgálattya által,
segítséget nyujt minékünk, annakfelette, mi-
vel ők büntelen miközöttünk forognak, két-
fégnélkül halhatták a' mi könyörgésün-
ket.

Philad. Nem jól okoskodol te; mert ők
nem segithetnek minket semminémű dol-
gokban, azokon kívül, mellyeket Isten ő rea-
jok bizott, mellyeket mi nem tudhatunk. De
mivel ők azokat szép rendesen, és forgalmato-
san végbe visik, nem búkség hát, hogy mi ő-
köt segítségül hijjuk, ha bintén minékünk
tuttunkra volnanakis azok á' dolgok. Egyá-
tallyában búkséges pedig hogy mi e' földön
elő embereket a' mi búkségünknek idejen
segítségre hijjuk, mivel ők alig segillenének
meg minket hanem ha őket hinók. De mi-
vel te, azt mondád hogy az Angyalok mikö-
zöttünk forogván, látták a' mi búkségün-
ket, és hallták a' mi könyörgésünket, az igaz:
de mindazonáltal nem lehetnek ők mindenűt
jelen, nemis tudhatnak mindeneket: mert ez
az Istennek tulajdona: s-ez az oka, hogy mi-
nénkünk őket segítségül nem kel hinünk. De
ha mind ezek erőtelenek volnanakis, a' mel-
lyeket eddig mondottunk midazáltal mivel
sem parancsolatunk sem példánk az egész Sz:
Írásban erre nincsen, hogy az Angyaloknak
tiszteleti Isten előtt kedves volna. Sz: Pál
pedig

pedig azt állattya, *hogy valami hibbül nincsen,*
bűn az Rom. 14. 23. nem bűkség hogy őket
imágyuk.

Theoph. Miért adgya Isten e' parancso-
 lat hoz emez igiket: *En előtttem vagy: az én*
orcám előtt?

Philad, Hogy minket annál inkább el-
 vonhasson e' Parancsolatnak általhágásátul,
 és hogy megtanicson minket arra, mely nagy
 bossúságára szolgál ez ő néki midőn mi az ő
 femeinek láttára az ő Parancsolatit általhág-
 ván vétkezünk; mert ha bűntén a' mi bűvünk-
 ben elrejtetve légyenis a' gonótság, mind-
 az-által az ő femei előtt nyilván vagyon,
 mert mindenek meztelenek az ő femei előtt,
 a' mint az Apostol bol. Sid: 4. 13. Nem
 külömben vagyon tehát itt a' dolog, mint
 midőn valamely tisztatalan Ábbonyi állat az
 ő jambor férjének bosszontására az ő fe-
 meielőtt más idegenekkel fajtalanságot veg-
 ben vívi.

MASODIK PARANC SOLAT.

Ne csinálj magadnak semmi faragott képet, és semmi hasonlóságot azoknak formájára, melyek odafel az Egben vadnak, se a' melyek itt alatt a' földön, se a' melyek a' vizekben, se a' föld alatt. Ne hasonlj meg azok elött, és ne tisztellyed azokat, mert én vagyok a' te Vrad Istened, erőss bosz szúallo, ki megbüntetem az Atyáknak vétkeket a' fiakban harmad, és negyed iziglen, azokban, a' kik gyűlölnék engemet. Es irgalmaságot cselekeuszem ezeriglen azokkal, a' kik engemet szeretnek, és megtartják az én parancsolatimat.

Theoph. **M**Eg magyarázván eddig az első Parancsolatot, látsuk immár a' Másodikatis. Hany rébe vagy on a' Második Parancsolatnak?

Philad. Három:

1. Az elsőben vagy on a' tilalom, és a' tilalmazott dolog, a' melyek körül ember a' külső Isteni tiszteletben vétke szhetik.

2. A' másodikban vagy on azokról a' dolgokról való Parancsolat, melyeket mincünk a' külső Isteni tiszteletben, a' mi telünknek külső maga viselésével végben kell vinnünk: Ez a' Parancsolat pedig be foglal-
tatik

laltatik a' tilalomban az első kézönféges Rēgula szerént.

3. A' harmadikban vagyon a' Törvénnek általhágói illen való fenyegetőzés, és annak cselekedőinek letett drágalátos igiret.

Theoph. Látsuk tehát ezek között az első.

Philad. Az első befoglaltatik ez Igikben: Ne csinály magadnak semmi faragot képet, és semmi hasonlatoságot azoknak formájára, kik oda fel az Egen, vagy itt alatt a' földön, vagy a' föld alatt a' vizekben vadnak. Ne hajoly meg azok előtt, és ne tisztellyed azokat.

Theoph. Mi az oka, hogy ez Igiknek, Ne csinály magadnak faragot képet, mindgyárt utánna vettetik, Es semmi hasonlatoságot?

Philad. Ez, hogy mi megtudgyuk, hogy az írott, avagy akármiképen csinált Isteni titeltetre rendeltetett képek nem kevesbé megtiltattak Istentől, mint a' faragott képek, melyeket nevezet szerént letett e' Parancsolatban.

Theoph. Mit értesz te azokon a' dolgokon a' mellyek oda fel az Egen vadnak?

Philad. A' Napot, Holdat, Csillagokat, és Madarakat: azok pedig, mellyek itt alatt a' földön vadnak befoglaltatnak az emberekben, az oktalán állatokban, a' vadakban és az élőfákban: Végezetre, azokon, mellyek a'

földalatt a' vizekben vadnak értem a' halakat. Annakfelette a' vizek, az az, a' Tenger mondatik a' föld alatt lenni az emberekre nézve, kik a' földön laknak ; mert másképen a' Föld, és a' Viz egy kerekded gömbölyűséget tesznek ; minekokaért edgyk a' másikkal egyaránt vagyon,

Theoph. Miért fámlallya Isten elől mind ezeket a' teremtettt állatokat ?

Philad. Mivel hogy csak egyféle teremtettt állatis nem vólt, mellyel a' Pogányok a' Bálványozásban gonosbúl nem éltenek volna : mellyet akarván Isten, hogy az Izrael népe borsalimatofan eltravostafson, nevezet ferént megakarta azokat tiltani.

Theoph. Ugy de e' helyen semmi emlékezet nincsen a' lelki, és Mennyei állatokról mellyekkel mindazáltal gyakorta gonosbúl éltek a' Bálványozók.

Philad. Az igaz. De azért nem emlékezik ezokról, mivelhogy ki nem formáltathatnak, hanem ha a' teremtettt, és látható állatoktól kölcsön vett hasonlósággal, a' mellyek itt elől fámláltatnak. Minekokaért a' látható dolgoknak nevezeti alatt, a' láthatatlan dolgokis befoglaltatnak.

Theoph. De mindennémű képek megtiltatnaké e' Parancsolatban ?

Philad. Egyátallyában mind azok a' képek

pek kárhóstatnak e' parancsolatban, valamelyek az Istennek felféges vóltát akarják ki-
rajzolni: mert azokat nyilván való főkkal
megtilalmafta ő. Mivelhogy nem rajzol- Mof. 5. koni
hattya ki ember őtet az ő felféges vóltának 4. 15
bőbfűsággal való illetése s-megútállása nél- Apost: csel: 17. 18

kül; ugymint midőn az örökre való, vég-
hetetlen, test nélkül való, és láthatatlan Is-
tent, az romlandó múlandó halandó testes
és látható teremtetett állatnak képe, formál-
lya. Ez az oka hogy Esaias dorgálván az ő
idejebeli Bálványozokat, kik az Istent látha-
tó formában leirván tisztelték, az ő csuldála-
tos nagyságát predikállya, midőn így fől:

kicsoda mérte meg marokkal a' vízeket, és arab- Esa 39. 12
bal az Egeket? avagy kicsoda foglalhattya há-
rom ujja közé a' földnek porát? és kicsoda
mérte meg fontal a' hegyeket, és serpenyőben a'
halmokat? Es így ezeket elől főamlálván, ottan
hamar utánna veti: Mihez hasonlítottok tehát ver: 18
a' Istent, és kicsodát hasonlítottok ő hozzaja?

Theoph. Megengedem én azt, hogy az Is-
tent, nem szabad semmi látható formában ki-
képzelni: De miért nem szabad tehát vala-
mely teremtetett állatot a' maga formájában
leirni?

Philad. Igenis szabad, de csak addig, míg
azokat az imádásnak végeért nem formál-
lyuk: mellyet őnnön maga az Ura' képek-
nek

nek csinalásának tilalmazása után le téven ez Igikben: *Ne hajoly meg ő előttök, és ne tisztelyed azokat.*

Theoph. Mind egygyé tehát az embernek önnön magát a' Bálványok előtt meghajtani, és azokat tisztelni?

Philad. Bizonyára mind egy. Mert az imádlág jelent minden Isteni tiszteletet: senki pedig önnön magát meg nem hajtya a' Bálványok előtt, hanemha azokat Isteni tisztelettel illetendi.

Theoph. Mit értesz a' tiszteletnek nevezetén?

Philad. Tiltja Isten e' nevezet alatt, hogy a' Bálványokat ruházattal ne ékesgessük, azoknak joillatú füstöt, és gyertyákat ne gyújtogassunk, templomokat ne építsünk, oltárokat ne állassunk, Innep napokat ne bentel-lyünk, és több egyéb ilyen bent tiszteletre való dolgokat reájok ne ruházzunk.

Theoph. Szabad tehát olyan képeket tartanunk, a' melyeket Isteni tisztelettel nem illetünk, az egy Istennek képeitül megválva?

Philad. Egyűser mind minden b: tiszteletre rendeltetett képektől megválva, a' mi harmadik közönséges regulánk berént, hogy azokkal az ember a' Bálvány imáadásra gonos-
súl ne éllyen, mivel ő természet berent felet-
téb hajlandó ez illyen vétetekre. Erre int Sz:
lános az ő levelének vegin, midőn azt mond-

gya:

gya: *Fiacskájim, őltalmaZZátok meg magatokat a' Bálványoktól.* Ian, 1. lev. 5. 21.

Theoph. De a' képek a' tudatlan köfségnek könyv gyanánt vadnak, és őket taníttyák?

Philad. Ugy vagyon, könyvök ugyan a' tudatlanoknak; mert tanítták őket, de nem egyébre, hanem, hijaban való lágra, és ház-
 1er: 10. 8
 Zach, 10. 2
 ug lágra, a' mint erről az Irás tanúbizonyságot tésen: Minekokáért ezek az embereket az ő tudatlanságokban megtartják főt még napoként a' köz népet balgatagabbá tésik; De vagyon egy igen bátorlagos ut, mellyen minden renbbéli hivek az igazságnak ismértire juthatnak, mellyet őnnön maga az Ur adot minékünk előnkben, ugymint az ő Igijének tisztán való prédikáltatása, mely által azt mondgya Sz: Pál: *A' Christus a' mi szemünk életben le irattatott.*
 Gal: 3. 1

Theoph. Micsoda más egyéb vétkeket tiltalmaz Isten e' Parancsolatban?

Philad. Két vétkek vadnak ezen kívül, mellyeket Isten tilt, ugymint:

1. A' Teremtett állatoknak tíftelei.

2. A' Superstitio,

Theoph. Mi az oka, hogy e' két vétkeket is a' Bálványozáshoz fámlálod?

Philad: Mivel ezek is ugyan azon neműek: Mert erre czéloznak, hogy a' testnek küllő maga

150 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

maga viselése által mutogassák azt a' tisztelet-
tett, melyet ők úgy itillik, hogy az Istennek
tulajdonítyák: Innét vagyon, hogy ezek
Bálványozásnak is neveztetnek.

A' Terem-
tett állatok
báztelerei

Theoph. Szollyunk tehát ez két vétkek-
ről: Mit értesz te a' Teremtett állatoknak
tiszteletin?

Philad. Ertem azt a' b' tiszteletet, melyet az
emberek a' teremtett állatnak fokbanak ten-
ni. Mivel az imádás egyedül csak az Istenre
tartozik, melyről az egész b'. Irás elég fékes ta-
nubiz onfágunk minékünk. Honnét a' követ-
kezik, hogy mi annak csak legkisebbik részé-
tis a' teremtett állatnak nem adhattuk, ha-
nemha egyérsimind mi attúl a' tereintő Istent
megfogytuk. Minekokaért az Angyal azt
mondgya Sz: Iánosnak, midőn ő előtte arcsal
leborúlt volna, hogy őtet imádaná: *Meglásd
azt ne miveld, te szolgatársod vagyok, a' te
Atyádfiai közéül való; Istent imádgjad. Titk.
Ielen. 19. 10.*

Theoph. De e' tilalomban befoglaltatiké
az elő embereket néző tiszteségtétel?

Philad. Semmiképen nem, hogyha az csak
külső társaságbéli legyen; melyhez ha csak
legkisebb mőrsalékja elegyedéndik is a'
Sz: tiszteletnek, ottan mingyárt megvész, és
Isten előtt útálatos. Ez az oka, hogy Sz:
Péter megvetette a' Cornéliusnak tiszteség-

Apost: csel:
10. 26

tc-

tételét: Mert e'ben vette, hogy nem csak külső, és emberi tíftelesség legyen; hanem a' Sz: tíftelettel meg elegyítetett. Immár, hogyha a' Szenteket, sőt még önnön magokat a' Sz: Angyalokatis nem szabad tífteletünk fokkal inkább nem szabad azoknak képeket, és ezekhez hasonló hijaban valóságokat tíftelességgel illetnünk.

Theoph. Mit értesz te a' *Superstition*nak nevezetén?

Philad. *Superstition*nak nevezem én azt, midőn valaki Istent az emberi agytúl koholtatott mód és ceremónia szerént tíftelettel. A' Szabat akarát szerént való tífztelettel
A' minéműek ezek:

1. Kiváltképen való ruházatban járni, Isteni tífteletnek okaért.

2. Az Isteni tífteletnek helyeiben külömbiséget tartani.

3. Ennek napjaiban és idejében válogatni.

4. Az étkeknek nemeiben válogatást tenni.

5. A' Házaságtól magát megtartóztatni és több e'féle emberi találmányok által Istent tíftelettel: mellyek felől Sz: Pál így szól: Mellyek jöllehet bölcsőségnek láttatnak lenni, az szabadakarat szerént való Isteni tífzteletért, és az elmének tettes alázatóságaért, és azért hogy a' testnek nem kedveznek: mindazáltal
hasznos

152 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

haszontalanok, mivelhogy a' testnek bizlalására valók. Colof. 2. 23. Annakfelette ezek által az Isten megutáltatik, és a' léleknek idvefsége megbántatik.

Theoph. Miképen foglálnak ezek az Istennek megútállására?

Philad. Mivel Isten a' Csérémonias áldozatokat immár eltörlötte, és ennakutánna nem akar emberi találmányokkal tiszteltetni, hanem csak az ő kijelentett akarattya ferént. Ezért mondgya Christus a' Pharisenfoknak: *Hijában tisztelnek engemet, ha oly tudománt tanitonak, mely embereknek parancsolattya.* Matth. 15. 9. Annakfelette efféle tiszteletek az embert az Istennek parancsolatinak megútállására vezetik, midőn őket azokkal ellenkező tiszteletnek módgyara tanittyák.

Theoph. De miképen gatollyák meg a' mi lelkünknek idvefséget?

Philad. Mivelhogy ez illyen tiszteletnek követői azt gondollyák, hogy ők azzal érdemelnek valamit, mely gondolkodás elsőakasztja őket a' Christustúl, és így az üdvességnék dolgábanis meggátollya. Minekokaért Sz: Pál az étkeknek, és a' házasságnak megtiltását *ördög tudománnak* hijja. Iob tehát az Urnak utaiban sántikáván ötet alázatossággal tisztelni, hogy nem mint az emberi találmányok után járván, ő tüle elsőakadni: mennel tovább

Aug. Melius
est in via
claudicare;
quam prae
ter viam
currere

tovább megyen valaki e' hamis ösvenyen annál tavolabb esik Istentől, s' az örökelettől.

Theoph. Így eztem ertis. De mivel e' Parantsolatban ilyen három vétkek tilalmaztatnak, miért hogy megis csak a' Bálványozás neveftetik?

Phil. A' mi második közönséges régulánk berént vagyon ez, mert itt Isten akarván három, ugyan azon egy nemű vétkeket megtiltani, azokat csak az egyiknek, még pedig csak a' leg nagyobbiknak nevezetiben foglallyabé.

Theoph. Miért mondod te a' Bálványozást e' három vétkek között leg nagyobbak?

Phil. Mert mihelt az ember az igaz Istentől elkezd szakadni, és valamely nevezetes ajándékért, mellyet Isten valamely Bálványnak engedett, azt kezdi tisztelni; ottan mingyárt mint egy ugyan megduhódvén nagy fűt féggel elebeleb fűt abban: mindazáltal mégis rettenetesen gyótródik ő ez ő dühösségében való Bálványozása miatt. Minekokaért a' Sz: Irás bolván azt mondgya a' Bálványok felől, hogy azok embereknek munkái, szajok vagyon, és nem szolnak, szemek vagyon és nem látnak, fülök vagyon és nem hallanak; orrok vagyon és nem illatoznak, kezek vagyon de nem tapogatnak; lábok vagyon de nem járnak. Solt.

154 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

115. 4. 5. 6. Mely Igikben azt akarja Sz: David előnkben adni, hogy elragattattak elméjekben, és eltávoztak esektől az olyan emberek, kik az önnön magok kezek munkáját tisztelik, és a' néma, siket, vak, értelmien érzékenység nélkül való képeknek bologálnak.

Theoph. De a' képeknek tisztelői, nem ellenvevtes, engedike ezt meg tenéked, hogy ők a' képet tisztelnék, sokkal inkább, hogy azokat Isten gyanánt tartanak. Mert ők sem oly bolondok bintén, hogy ne tudnák s-ne látnák, hogy a' képek kőből, fából, vagy egyéb materiából való: sőt inkább alhatatosan vallyák, hogy az a' tisztelet, mellyet ők azoknak tesznek, az Istennek, és a' bentekeknek, kiknek képeit tisztelik, tiszteffégekre bologál.

Philad. S. ha binten mind ezeket megengednőkis mi ő nékiek, nem nagy bolondság, és vakmíróség volna mégis, az Istent oly módon tisztelni, mellyet ő nyilván való Igikkal migtiltott? és a' melyfélől azt monddotta, hogy neki nem kedves? De akár mint tagadgyák, elég ha a' dolognak valófága bérént úgy vagyon. Mert midőn ők edgyik Bálvány képet a' másiknál nagyobra becsüllik, azoknak tiszteffégeknak kedveért messze földre való búcsú járásokat felvesznek, azok eltőt az ő sokor timatságokat elbirbitelik;

lik ; innét világosan megtetzik hogy ők
 a' képeket Isten gyanánt tartják. Innét
 vagyon, hogy Esaias igen dorgállyá az ő
 idejébéli Bálványozókat , kik mindazáltal Esa. 44. 17.
 ugyan ezen minőséggel szoktak vala élni. Igy
 szokta az őrdög meg igizni azokat, kik a'
 Bálványokat tisztelik : mert elsőben el hiteti
 azt ő vélek, hogy az Isteni tisztelet végben
 vitethetik azok által ; annakutánna jobban
 migvakittyá őket, hogy azokat Isteni tiszte-
 letnek nemével tiszteltessé ő vélek, és remén-
 légeketis azokban helyheftetessé. Mert ugy-
 anis (a' mint *Augustinus* igen helyesen mond-
 gya) sinki nem tisztelheti a' képeket, hanem
 ha bizonyosan eltheti elsőben magával,
 hogy azok hallyák az ő könyörgését. Ez az
 oka, hogy az *Elbertinumban* egybe gyüle-
 kezett Doctorok, Urunk fületése után 130. Concil. El-
 éstendővel, a' képek felől ilyen végezést bert, can. 6.
 végeztenek, hogy semmi képek a' Templo- 8c 32.
 mokban ne helyheftetessenek, hogy a' mit
 köszönésgesen tisztelnek azt a' falakra ki ne
 írják ; azok ellen, kik a' képeket a' Templo-
 mokban akarták helyheftetni.

Theoph. Miképen lőtt tehát az, hogy a'
 képek a' Templomokban bévitettenek ?

Phil. Sok ellenkezősek voltak erről a'
 tudósok között mikor immár ő tudomán-
 nak tisztasága homályban kezdett menni ; De
 V 2 a' folk

a' lok veselkedés után győzedelmet vett a' tévelygés, és így ezt végezték az utolsó *Nice-numi* gyűlekezetben Christus Urunk bűltése után 754. eftendő tájban: midőn ostan az őrdög folk hamis, és Bálványozó tisteleteknek modgyát hintette bé az Ecclesiában: de annakelőtte a' Christustúl fogva mind, e gyűlekezetig űressék voltak minden Templomoka' kepektől.

Theoph. Ha jól rea emlekezem, azt mondád nem régen, hogy a' régi bálványozók azon magokinencségének formájával éltek, mellyel a' mi időnekbeliék, kik mindenkor azon panaszkodnak hogy nagy méltatlan bosszúság az ő nékiek midőn őket valaki azokkal egyben veti, mivelhogy igen nagy közbenvetés vagy közöttök.

Phil. Ha tenéked tetszik, megmutogatom én mind azokat a' dolgokat mellyekben ők megakarnak különböztetni azoktól, egyébersmind ezeknek hijában valóságokatis elődben adom; mind pedig azokat, mellyekben az uy bálványozók a' régi Bálványozó Poganyokkal, és Sidókkal meg egyeznek.

Theoph. Valóban kedves dolgot cselekedel így ennékem. Mert négy kiváltképen való dolgokban állattyák ők az ő közöttök, és a' régi Bálványozók között való különbséget, mellyeket én tenéked elődben rakván azokra

azokra tüled feleletett városok.

1. *Elsőben*, Hogy a' régi pogányok és Sídók elhitették azt ō magokkal, hogy az ō képek Istenek; ezek pedig azt nem hiszik.

2. *Másodszor*, Amázok sok Isteneket tisztel-
tenek; ezek pedig csak egyet.

3. *Harmadszor*, Mivel a' régi bálványo-
zók, érzékenység, és értelem nélkül való
dolgoknak képeit; sőt a' mi nagyobb, sok I-
stentelen férfiaknak, és asszonyállatoknak,
a' minéműek, Jupiter, Márs Venus s' a' többi,
hasolatosságit tisztelték: és ez ilyen ké-
peket mondgyák, hogy tilaln azza Isten e'
parancsolatban, nem pedig a' Christus, Szűz
Mária és több bontek képeit.

4. *Negyedszer*, A' régiek az ō bálványok-
nak, és hamis Istenéknak, oly tisztefféget tu-
lajdonítottanak, mely csak az egy Istent il-
leti; a' mostaniak pedig nem így tisztelik a'
képeket.

Phil. Rendel mind ezekre a' négy dolgo-
kra megfelelek s' azt mondom, hogy

1. Igen meg csalatkoznak az uy Bálvá-
ozók ebben, hogy ōk azt gondolják a' régi
bálványozók felől hogy azok az ō Bálványo-
kat Istenéknak vélték volna: mert ōk meg-
változtatták az ō képeket, mihelt ō nékiek
tetztzett, de ugyan azon Isteneket megtar-
tották s' nem változtak.

Az uj Bál-
vnyozok-
nak magok
men tsege-
nek meg-
czafolata.

2. Nem volt a' Régieknek egy Istenek is, melynek sok képei nem voltak volna : mindazonáltal nem sokasították az ő Isteneket a' képeknek sokasága berént.

3. Végezetre amazok naponként ujjab ujjab képeket bantelenek : noha semmi bándékok nem volt, hogy új Isteneket csinállyanak. Mellyekből világosan megtekinthető, hogy azok sem voltak oly értetlen gorombák, hogy elhitték volna azt, hogy a' kőből, fából, ezüsből aranyból csinált Bálvány valóságos Isten volt volna ; hanem csak azt itilték félőők, hogy azok az Istennek, hasonlatossági. Igaz ugyan az, hogy a' Proféták gyakorta feddették az Israel népét ezért, hogy az ő Bálványoknak azt mondták : *Te vagy azen Istenem.* De ezt csak azért cselekedték, hogy ők azt a' tiszteletet tulajdonították a' Bálványoknak, mely csak az egy Istent illeti, hogy ők azokat annyira becsülték, mint az Istent, noha sok mentőgekkel fedezgették Bálványozásokat.

Theoph. Az Előre én ezekkel meg elégettem, Lászluk mit monda a' Másodikra, tudniillik hogy a' Régi Pógányoknak sok Istenek voltak.

Phil. A' bizonyos dolog, de ők sem becsülték azokat egyaránt ; sőt inkább mindegyikre

denkor azt állatták, hogy egy kiváltképpen való fő Isten vagyon, kinek a' többi alája vettetnek: Mert az egy Istenségnek tudása úgy beolratott az embereknek elméjekben, hogy semmiképen ki nem töröltethetik, ám-bár az megvesétt légyenis az ő elméjeknek gonosz találánya által: Minekokaért a' több Isteneket, mellyeket ők imáttak az egy fő Istenen kívül, csak e' végre tisztelték, hogy azok nékiek Pátronusok legyenek: mellyet még e' máinapi Bálványozók is cselekednek, midőn a' Szenteket tisztelik, és imádgják. Mivel ők azokat Istenek gyanánt tartják, midőn azoknak képeket, és egyéb maradákokat oly tisztelettel illetik, mely csak az egy Istennek való.

Theoph. Lássuk immár mit, felel a' harmadikra.

Phil. Hamissan külömböztetik ők ezeket Εἰδωλον.
meg egymástól: mert a' Bálvánnak Imago. *Görög*
nevezeti mind egyet téken a' képnek *Deák*
nevezetivel. Mind kettő pedig jelenti azt a'
hasonlatosságot, mely az értetleneknek o-
stoba buzgótságoknak végeért csináltatik.
Innét vagyon az, hogy azok, kik ezeket
tisztelték, **BALVANY IMADOKNAK**
nevezetttenek. De bár engedgyük meg ő
nékiek e' bók között való külömbséget, mel-
lyet ők állatnak, de mégis semmit nem has-
nál

nál ő nékiék. Mivelhogy oly közönfőgefen-
tította meg Isten a' kipecet e' Parancsolat-
ban: *Ne csinály magadnak faragot képet, és
semminémű hasonlatoságot*, hogy az ellen-
semmiképen nem excipialhatni. Mert ez ma-
gában befoglal minden tífteletre rendelte-
tett, mind elős' mind érzékenység nélkül va-
lo allatoknak mind férfiaknak, s' mind aszó-
nyi allatoknak; mind az Egekben meg böl-
dogúlt benteknek, mind pedig e' világi hi-
tetleneknek képeket és hasonlatoságokat.
Mert azoknak a' dolgoknak meg külömböz-
tetése, mellyeket Istenhez illendő tíftelet-
tel tífstelnek, semmiképen nem töllel azt a'
bocsúságot, és gyalazatot, mellyel az egy-
elő Istent illetik.

Theoph. Immár mit felelsz az utóllóra:
tudniillik hogy ők nem azon tífteletnek ne-
mével tífstelik a' képeket, mellyel a' régi Po-
gányok tífstelték az ő Bálványokat.

Phil. En erre azt felelem, hogy bintén u-
gyan azon tíftelettel tífstelik ezek az ő bál-
ványokat, mellyel; amazok; mint megte-
tsik ez, hogyha valaki forgalmatosan egybe-
veténdi ezeket amazokkal, mellyet én a' te-
kédvedért igiretem berént meghcsseleksem.

A' régi es a'
mostani
Bálványo-
zoknak e-
gybe ha-
sonlitása.

I. A' régi Pogányok az ő bálványoknak
tíftelességére áldozni szoktak vala: nem kü-
lömben az uj Bálványozókis. Mert ők a'
bentek-

benteknek tífteffégére fűntelen valo Miféket foglaltatnak.

2. *A' régiek* ajándékokat attanak az ō Bálványoknak : így az *uj Bálványozókis*.

3. *Amazok* az ō Bálványokat kőbőntéssel, térdhajtással , arczra-borúlással tíftelevén, azokat imátták. Mind ezeket az *uj Bálványozókis* igen fogalmatosan megtartván gyakorollyák.

4. *Amazok* az ō Bálványokközűl némellyeket háborúfágnak , vagy dőlgalálnak idején, némellyeket a' Tengeri félvefekben, némellyeket egyéb nyomorúságokban hitták segítségűl; *ezekis* hasonlatosképen foglaltak cselekedni.

5. *Amazok* az ō Bálványokat ruhazatokkal ékesgették, azoknak gyertyákat, és joillatú fűstőt gyujtottanak : *ezekis* hasonlatosképen cselekefnek.

6. *Amazok* rendelt űdőkben, vállokon kőnyűl hordosták a' Bálványokat, és azokat seregenként követtek, e' végre hogy az ō kívánágokat megnyerhetnék : végben viflik ezt *ezekis* eftendőnként arra rendelt Innepekben.

7. *Amazok* bizonyos formában foglaltattott könyörgésefekkel, és tífteletnek fomáival tífteleték a' Bálványokat, azoknak Templomokat épitettének, Papokat rendeltének,

kik azoknak foglalnának : ezek hasonlatosképen követik ezekben is a' Pogányokat.

8. A' régi Pogányok magas helyeket kerestének az ő Bálványoknak, azoknak, előfakat ültetnek, Kápolnákat építtetnek; hogy ezek által a' begény goromba kösséget megvakítván esektől elvonhatnak, és így nagy feregenként azokra a' helyekre gyűlekezzenek, nem különben, mintha önnön maga az Isten test szerént volna ott jelen. Az új Bálványozók is kétség nélkül, mint a' mindennapi semmellátott dolog bizonyíttya, ebben is megegyeznek a' régiekkel.

9. Minden Országban, Tartományban, Városban, Faluban egy nevezetes Pátronus, vagy őriző Istene volt a' Pogányok között: így vagyon a' Pápiszták között is.

10. A' Pogányok az ő Bálványoknak nevére fogtak vala eskünni, azoknak képeket mindenkor és mindenütt ö magokkal hordozván tisztelték: ezt cselekedik a' Pápiszták is. Egyből csak fíntén neveket változtatták a' régi Bálványoknak, de ugyan azon Bálványozásnak valósága ő náluk egyátallyában megmaradt.

Minékünk pedig nagy fogalmazóssággal kel vigyáznunk a' Pokolbeli Sátannak ez áránt való csalárdságára. Mert e' végre, hogy
 ő a

Ő a' régi Balványozást helyre állathassa, az ő csalárdfágának minden mérget ki öntötte, és a' régi Bálványokat az Apostoloknak, és a' Martiromoknak, nevek alatt béfinlette, kik annak előtte a' Bálványozásnak üldözői, és ferény kigyomlálói vóltanak, és így azokat más semellyeknek állorcájával befedezte, hogy a' megvakúlt nép azokat meg ne ismérhesse.

Theoph. Igen kedves dolgot cselekedél én-velem kedves Atyámfia, hogy ezeket nékem tuttomra adád. Im már én néhány ellenvéteket adnék te elődben, hogy azokra megfelelnél, ha teneked nehésségedre, nem lenne: nem azért, mintha én ez ilyen világos dologban valamit kételkedném, hanem hogy ha valaha kívántatnék, ezekre készen megfelelhetnek.

Phil. Nem les' énnékem nehésségemre, ambár bőven elől fámlállyadis azokat: mert gyönyörködöm én, ha midőn valami alkalmatosságot kaphatok az őrdőgnek csalárdfágának ki nyilatkoztatására; ki az Isteni tiszteltnék sine alatt azt cselekeksi, hogy a' Bálványozok által önnön magát tisztelteffe. Minnekokaért hord elől azokat bizvást.

Theoph. Az Első Ellenvétes ez, hogy ők nem azzal a' tiztelettel tisztelik a' kepeket, mely az Istent illeti, hanem más valamely

Az Első
Ellenvétes.

Δουλεία

λατρεία.

Felelet.

alábbvalóval, mellyet ők *Duliának* neveznek, megtartván Istennek á' magáét, mellyet *Látriának* hinak.

Phil. Híjában való, és csak merő hazzugság ez a' Tisztletnek meg külömböztetése, mert ezzel az Isten népe közze bé binlett Bálványozásnak undokságát akarják palástolni. Ambár ők ezzel azt akarjákis jelenteni, hogy az Istent *tisztelik*, a' Bálványokat pedig csak *szolgálgatják*. De a' dolognak valósága és az önnön magok cselekedetek más külömbet mutat. Mert, hogy ha ők azon tisztellettal akarnákis tisztelni a' képet, mely csak az egy Istennek tulajdona; mit cselekedhetnének iminár többet annál a' mit cselekekesnek, midőnazok előtt arccal leborúlnak, térdre esnek, és azokat köbföntvén imadgyák?

De ambár megengedgyúkis mi ő nékiek, hogy ők nem *tisztelik* a' bálványokat, hanem csak *szolgálnak* azoknak; mindazáltal ígyis e' Parancsolat ellen vétkeznek mert nyilván való Igikkal megtiltotta ezt Isten, midőn azt mondotta: *Ne hajoly meg azok előtt.* Ezek így lévén nyilvánfagos dolog tehát, hogy ez a' megkülömböztetés semmire kellő, és csak a' szóban vagyon, mellyel az eggyűgyű köbégnék semet ki akarják tolni; mivel a' Sz: Irásis ezekkel a' szókkal: *Dulia és Latreia*

Rom. 1. 9.
ess. 6. es
22, 11.

gyan

gyan azon egy dolgot jelenti, és mind kettőt az Istennek tulajdonítja.

Theoph. A' Második Ellenvetéseket véssük A' második Ellenvetes.
a' *Cherubimoknak* és az *ércz kígyónak* példájából, mellyeket önnön maga az Isten csináltatott vala. Ezekből ōk azt hozzák ki; hogy szabad a' Templomokban képeket tartani.

Phil. Ezeknek példái egycsepnnyére sem Felelet.
segítik ōköt. Mert az Isten önnön maga parancsolatot adott vőlt a' *Cherubimoknak*, és az *Ertzkígyónak* csináltatása felől, de nem a' végre, hogy azokat imádnák, és tisztelnék, hanem hogy azok valamely Ceremoniás dolgot jelentenének. Mert a' *Cherubimok* helybessettek vőlt a' leg a' szentéssé helyen mely *Szentek* *Szentének* neveztetett, holott azokat senki nem láthatta, hanem csak a' fő Pap, megazis csak egyfő estendőben: és így minden, azzokkal való gonoszságul élésnek alkalmatosságát elharította vőlt Isten. A' mi az *Ertz kígyót* nézi, igen megdicsíri a' Sz: Lélek Ezéchiást, hogy azt el rontotta, midőn a' Néptől tisztességgel illetenék. Így immár micsoda orczával merik elől hozni e' példákat az ō bálványképeknek támogatására holott nem hogy az Istennek nyilván való parancsolattya volna azoknak csinálása felől, sőt inkább erős tilalmazását talállyuk fel ennek a' Tíz Parancsolatban?

Theoph. De mit jegyeztének a' Chérubimok, és az Ercskigyo?

Phil. Mindenik Chérubimoknak négy szárnyai voltanak: mellyeknek ketteivel az ő orcsájokat fedesték be; mellyel az jelentetett, hogy még az Angyalok is rettegik az Isteni Felsőségnek fényességes vóltát, úgy, hogy ők azt semiképen el nem szenvedhetik, mely re nézve kényszeritetnek ők orcsájokat befedezni, a' kettivel pedig befedesték a' kegyelemnek tábláját, mely vólt a' bővetőségnek ládáján; hogy minékünk tultunkra adnak, hogy az Isten meg foghatatlan; minekokaért nem kel őtet semminéniű hasonlatosság által ki ábrázolnunk. A' mi az Ercs kigyót nézi, az Isten jelentette azzal hogy mind azok, kiket ama régi kigyó, a' Pokolbéli őrdög megmart volt, gyógyulást vesznek, hogyha hitnek általa a' Christusra tekintenek. Mert az Ercskigyo ábrázolaja őlt a' Christusnak, a' mitit őnnön maga az Ur tanittya ez Igikben: *Miképen pedig felemelte Mozes a' kigyót a' pntában, a' képenkel felemagastaltatni az embernek fiának. Hogy valaki hisen ő benne, el ne vessen, hanem örökéletet végyen.* Ian. 14. 15.

A' Harmadik, Ellenvetes,

Theoph. A' Harmadik Ellenvétést veszik a' bámlalhatatlan csudatételekből, mellyek lettenek azoknak a' képeknek tisztelőinek ked-

kedvekért, és azoknak útaloinak, büntetésekért.

Phil. Noha én méltán megvethetném jobbrésbent ezeket a' csudatételeket, mint hamissakat; mind azáltal engedgyűk meg hogy ezek igaz csudatátelek legyenek: De mit epithetnek ōk ezeken? Nemde a' Poganyokis nem hántorgathattyaké ezeket? Olvassa meg valaki e' Világi Historicusokat, és azokban samtalan példakat talál erre; nemis csuda pedig ez: mert az ōrdög, hogy az ō hamis tudományat jobban állathassa, abban az Istent sokta követni.

Felelet;

Vall. Max.
Lib. I. Cap.
2.

Theoph. Mimódon?

Phil. Mert a' miképen az Isten, midőnaz embereknek az ō igazságot meg akarja mutatni, bizonyos Profetákat, és Apostolokat, küld el, kik által azt predikáltattya, kiket felruház a' Sz: Léleknek erejével, hogy az igazságot sok csudatételekkelis megerősíthessék: Így a' hazugságnak Attya a' Pokolbéli ōrdögis, midőn e' Világra valamely gonoszságot, (minémű a' Bálványozás) akar behozni, ezen dolgot próbálgattya. Mert ōis hamis Profetákat, és hamis Tanitakat állat, kik azt tanicsák, és hatalmat ad nékiek, hogy azt hamis csudatételekkel erősítsék. Innét vagy az, hogy a' Christus int minket, hogy a' hamis Profetákat szorgalmasan eltávolítsuk.

taszuk, kik nagy jeleket, és csudákat téznek; ugannyira, hogyha lehetne, még a' választottakatis elhíternék Math. 24. 24. Ide való Sz: Pálnak az Antichristusról való imez mondálais: A' kinek eljövetele vagyön a' Sátannak hatalmas ereje által, minden hatalommal, és jelekkel, és hazug csuda télekkel, Tessa: 2, lev. 2. 9.

Theoph. Miért nevezi azokat az Apostol hazug csudatételeknek.

Phil. Nem annyira azért, hogy meg mutassa azoknak hamis vóltokat; mint hogy minékünk tuttunkra adgya ezeknek véget, mely ez, hogy ezek által a' hamis és hazugfággaltellyes Tudomány megerősítessék; Ilyenek pedig a' Bálványozás és a' Superstitio, mellyek ellenkeznek az Ustennek Igijével; mely minékünk csalhatatlan próba kövünk, mely megvalástya az igaz csuda tételeket a hamissaktúl, hogy mi semmiképen meg ne csaláttasunk azoktúl.

Theoph. Tehát mind azok a' csuda tétélek, mellyek a' hamis tudománnak meg erősítésére szolgálják az ördögtől bármaznaké? és ennekokaért meg kellé azokat vetni mint hazuglágokat, és az ördögnek csalogatásit?

Phil. Ugyvagyön bizonyára; Minekokaért int minket az Ur Moyses által, Ha támadánd mi közöttünk Proféta, a' ki a' jövőendő dolgo-

dolgokat meg mondgya, avagy más valami je-
leket mutat, hogy minket az Vrnak tiszteletitül
el vonnyon, nem kel halgatnunk ez ilyen Profé-
tát. Mert a' mi Vrnk Istenünk káírt minket,
hogy ha tellyes szibúl szerettyüké őtet.

Moses v.
Kön. 13. 12.
vers.

Theoph. De hogy hogy lehet az Ordógnak
hatalma a' csudáknak cselekedetire, holot
ez az Istenre tartozzék?

Phil. Az Ur bocsáttya őtet zabolájára, és
őadgyaneki azt a' hatalmat, hogy meg-
bóssbüllya azokat, a' kik megútállják, és
megvetik az ő igazságát, melyrül Sz. Pál azt
írja, Hogy azért bocsáttya, az Isten reájok a' te-
velységnek erejét, hogy higyenek a' hazugság-
nak Tessál. 2. Lev. 2. 11.

Theoph. A' Második Parancsolatnak első
Részérül eddig elég bőven s' elég világosan
beálllettünk: Rend szerént immár követke-
zik, hogy szóllyunk a' Másodikról. Micsó-
da tisztelet az, mellyel mi az Istennek külső-
képen tartozunk, hogy az ő ő: akarattyához
alkalmasítathassuk minnen magunkat?

Phil. Ez, Midőn mi oly tisztelettel tisztellyük
őtet mely az ő természetivel meg eggyez, és
ő Fellege előtt igen kedves, és kellemetes.

Theoph. Micsoda tisztelet az, mely az I-
stennek természetivel meg eggyez?

Phil. Megtanittya azt önnön maga a'
Christus, bőlván a' Samariabéli Aőbőnyi ál-
lattel,

lattal, midőn azt mondgya: *Eljöt az ora, és a' mostan vagyon, mikor az igaz imádók imádgyaák az Atyát lélikben, és igazsághan. Ian. 4. 23.* Holott ellenében veti a' *Lelki tífteletnek*, mellyet Isten mitűlünk kíván, a' *testi*, és az emberektől taláztatott tífteletett: mely mivel az embereknek vesett termésetekkel meg eggyez, csuda, a' mint tetzik ő nékiek; az Istennek pedig, a' ki Lélek, semmiképen nem tetzik. Mert ugyanis semmi egyéb tíftelet, (hanem csak a' mely Lélek berént vagyon) nem hedves ő néki.

Theoph. Látsuk immár miben áll ez a' Lélek berént való tíftelet?

Phil. Ennek nevezetes része a' tökéletes, és töredelmes bibűl fármazott imárlág, akár közönséges, akár magán való legyen, midőn a' mi bívűnket tífte l lelki isméréttel, minden dolgokat, valamellyek a' mi elménket Istentől elvohatnák (minéműiek a' képek, és egyéb emberi találmányok) félre háritván térden álva, felfedezett fővel, és felemelt kezekkel, Istenhez az Egre felemellyűk.

Theoph. A' térden állás, fejűnknek felfedzése, és kezűknek az Egre felemelése, nem csak testi, és világi Ceremoniaké?

Phil. Semmiképen nem: mert mi azokat hijuk testi külső Ceremoniaknak, mellyek csak embereknek berzéfi, és mellyek a' mi elmén-

elménket a' földi dolgokhoz begezük: De ezek az Istentől bereztetett dolgok, és egyfersmind fokkal külömb gyümölcsöket hoznak. Mert ezek a' mi elménket a' földi, és romlandó dolgoktól elvonják, és azokat az igaz kegyességre, és a' Sz. elmélkedésekre felindítyák.

Theoph. Nem kívántatiké semmi egyéb az Lélek szerént való Isteni tisztelethez, azoknál a' mellyeket már elől fámláttál?

Phil. Vagyon még valami: ugymint az Iginék halgatása, és a' Sácramentomokkal lelki alázatossággal, és lelkünk ismértetinek tisztségével való élés. A' mi a' többit nézi, [csak bintén a' Bálványozást, és egyéb hiban való emberitalálmányokat serényen eltávoztassunk), azokban kel élnünk azzal a' szabadfággal, mellyet Christus minékünk az ő halála által berzett.

Theoph. Következik immár a' Harmadik Rése e' Paransolatnak: melynek rövid szóval való magyarázattyát kívánom tetűled.

Phil. E' Parancsolatnak harminadik rése kezdetik ezekben a' szóban: *Mert én vagyok a' te Vrad Istened erős bős szű álló etc.* Holott mi Isténünknek mondgya ő magát, mind a' Bálványoknak ellenébe vetve, mind pedig, nevezetesen hogy megmutassa, hogy csak ő egyedűl az, a' kihez minékünk ragas-

gaskodnunk kell; mivel csak ő a' mi irgalmas s' kegyelmes Istenünk. Nevezi őnnön magát *eröss boszszúállónak*, hogy tuttunkra adgya minékünk, hogy ő neki mind hatalma, s' mind akarattya vagyon az Istenteleneknek hitetlenségeknék megbüntetésére, még pedig oly eröss boszszú állással, mely a' fiaknak harmad és negyed izireis ki terjeszti őnnön magát.

Theoph. Három dolgoknak akarok én itt ez aránt te túled végire menni: *Elsőben.* Micsoda értelemmel mondatik Isten *eröss boszszúállónak*; mivel a' boszszúállásnak indulattya semmiképen meg nem egygez az ő természetivel?

Phil. Az Úr őnnön maga nevezi magát *Boszszúállónak*, nézvé az ő mi velünk tört bővetségére; mellyet ő gyakorta a' házassághoz hasonlít: *mind a' mi ő vélevaló egygyesülésünkre; mind pedig a' mi ő nekie ígirt hűségünkre, és szeretetünkre nézve.* Minekokaert a' Profétanal azt mondgya: *Es eljédezek tégedet magamnak igazsággal, és irillettel, kegyelmemből, és irgalmasságomból.* Hos. 2. 18. Mint ha azt mondaná, hogyha ő az ő tífist, mely az igaz férjet illeti, hiven végben víbi; tehát mitőlünkis az ő bővetségének ereje által, igaz házassághoz illendő szeretetet, és bűzességet kíván. Ez az oka, hogy oly

gya-

gyakran panaszolkodik a' Profétaknál, hogy az Israel paráználkodván megferteszte önnön magát a' Bálványokkal Jerem. 3. Hof. 2. Annokaert boszszúállónak nevezi önnön magát, hogy egy sóval elvághassa a' Bálványozóknak minden magok mentiségét, hogy semmi fzin alatt az ő néki illendő beretettel, és tisztelettel a' Bálványokat ne illethessék: Mert a' miképen az igaz férfi, ki az ő feleségét tisztán beretiel nem benyvedheti, hogy az ő felesége akármi bép bín allatis az ő hozzá való beretetiének, és bátárságának jegyét másokkal közölné. Annakfelette e' nevezet által tuttunkra adgya ő minékünk hogy vegtére a' Bálványozókra az ő boszszuállását kiönti, nem különben, mint a' boszszú álló férfi az ő feleségére, valamenyíber azt paráznaságban találja.

Theoph. Másodszor. Miképen egyez meg az Istennek igazságával, hogy az Atyáknak bűnökért a' fiak bűnhődgyenek?

Phil. Nem azt akarja itt az Ur, hogy a' fiak az ő attyoknak bűnökért büntettetnének, hogyha azokban nem részesek: minekokaért azt mondgya a' Profétánál: *A fiu nem viseli az Atyának álnokságát, sem az Atya nem viseli a' fiuak álnokságát.* Ezech. 18.20. Bc tellyesedik pedig ez az Urnak latogatása, midőn ő a' hitetleneknek házoktól az ő kegyelmét, az ő

az ő igazságának világát, és az idveffégnek mindennemű eszközeit megvonnyá. Es így ostan semmit egyebet nem várhatnak az ő maradéki, hanem hogy az Istentől megvetetvén Istentelenül élven, az Istennek bősű állását vonnyák fejekre. Honnét vagyon, hogy a' fiak rendeletlen kívánsággal követik az ő Attyoknak Bálványozását. De ha ily rettenetes büntetéssel fenyegeti Isten azokat a' Bálványozókat, kik úgy megvakultanak, hogy azt gondolják, hogy az Istent ők az által igazán tisztelik, menyivel rettenetesb irileit várhatták azok Istennek fejekre, kik az ő igazságának világával megvilágo sitattak, mindazonáltal mégis megfertebsterik az ő lelkek isméretit a' bálványozásnak undokfágával?

Theoph. De mi az oka, hogy az Ur azt mondgya; *A' kik engemet gyűlölnék.* Es nem: *A' kik én hozzáam engedetlenek?*

Phil. Ez, hogy ő azoknak Istentelenségeket, kik ő hozzá engedetlenek lévén az ő parancsolatit megrontják, annál jobban ki nyilatkoztosa. Mert az ő engedetlenségek által kimutátták az ő belső Isten ellen való gyűlölségeket: ellenben pedig a' hivek az ő parancsolatinak megtartásával megbizonyítják az ő hozzá való szereteteket, és tisztességtételeket.

Theoph.

Theoph. Harmadszor. Mi az oka, hogy Isten büntetéssel fenyegetőzven, csak *harmad és negyed iziglen* terjeszti azt; bőlván pedig az ő irgalmafságárúl *ezer iziglen* igéri azt?

Phil. Azért cselekedti ezt az-Isten, hogy minket oktathatna s' meg-tanítana arra, hogy ő sokkal hajlandobb az irgalmafságnak gyakorlására, hogy sem mint a' haragra. Mindazonáltal ez az Istentől kiadatott sententia nem mindenekkel közönséges, mert ő magának hatta azt a' szabadfágot, mellyel az ő irgalmafságát mindenkor s' mindeneken gyakorolhattya, a' mikor neki tetűk, mind a' hitetleneknek, mind pedig a' hiveknek maradván, a' midőn ő neki jónak látűk. De mégis úgy igazgattya ezt a' fenyegetőzést, és igíretet, hogy soha hiájában való nem lehet, és senkit meg nem csal.

Theoph. De úgy látűk, hogy ezek a' dolgok inkább az egész Törvénre tartoznak, hogy sem mint e' Parancsolatra?

Phil. Igazán mondád: Mert az Apostolis azt bizonyított, hogy az ötödik Parancsolat első (nevezetes és kiváltképen való) igírettel egybenkötöttetett parancsolat.

Ephes. 6. 2.

Theoph. Miért tétetnek tehát le e' Parancsolatban?

Phil. Mert e' Parancsolatnak általhágását követ

követi az egész Törvének megrontása. Mert midőn valaki az igaz Istenen kívül mást valakit, avagi őtet más képen tiszteli, a' mint ő kívánja, az az egész Törvént megrontotta: Minekokáért akár mit cselekedgyekis, nem tarthattuk azt Isten parancsolattyához való engedelmesfégnék, hanem undok Bálványozásnak.

A' HARMADIK PARANC SOLAT.

A' te Vradnak Istenednek nevét hijában ne vesgyed, mert nem hadgya az Vr büntetés nélkül azt, a' ki az ő nevét hijában veszi.

Theoph. SZÓlottunk eddig a' Második Parancsolatról. Következik immár a' Harmadik. Hány részei vadnak e' Parancsolatnak?

Phil. Három, mint a' Másodiknakis.

1. Az Elsőben tiltya Isten az ő nevével való gonoszsúl élelt.

2. A' Másodikban parancsollya annak megfentelését: mellyet befoglal a' tilalom alatt.

3. A' Harmadikban vagy on e' Parancsolatnak megrontoi ellen letett fenyegetőzés.

Theoph. Hogy e' Parancsolatnak világosabb magyarázattyához könnyebben juthassunk, három dolgokat kérdek én tetőled.

1. Micso-

1. Micsoda értelemben vétetik itt e' helyen az Istennek neve ?
2. Micsoda az Istennek nevét hijában felvenni ?
3. Hányféle képen szoktuk mi az Istennek nevét hijában felvenni ?

Mond meg immár mi érterik az Istennek néven ?

Phil. Az Istennek neve vétetik Elsőben önnön magáért az Istenért ; a' mint ezt könyűesünkben vennünk Mosefnek imez bebedébül : *Hogy ha meg nem örizénded, és bé nem tellyesíténded e' Törvének minden Igejét, melyek megvadnak irván e' könyvben, hogy séllyed ez dicsőféges és rettenetes nevet, tudnillik a' te Vradat Istenedet, csudállatos képen meg öregbini az Vr a' te csapásidat. Mos. 5. Könyv. 28. § 8. Másodszor jédzi mind azokat a' dolgokat, valamellyek nézik az ő dicsőfféget : minéműek az ő igije, és az ő cselekedeti.*

Theoph. Micsoda tehát immár az Istennek nevét hijában felvenni ?

Phil. Az Isten, az ő igije, és az ő cselekedeti felől megútállásbúl, avagy tréfabúl, avagy magagondolatlanúl, minden ok nélkül bóllani. Ezért ból így inkább : *A' te Vradnák Istenednek nevet ; hogy sem mint : Az én nevemet. Minekokáért így elmélkedhetünk mi : Hogyha a' mi Istenünk UR ; tehát minékünk*

A' Harmadik parancsolatnak első része. Kettőt jegyez az Istennek Neve.

Az Vr nevet hijában felvenni, mitelzen.

178 A' JOCSELEKÉDETEKRŐL.

nékünk oly bentül és tífteffégesen kél ő fel-
lőle elmélkednünk, és emlekeznünk, hogy
az őneve mi előttünk mindenkoron nagy tíf-
teffégben, és becsületben maradjon.

Theoph. Láffuk immár hány uton s' mo-
don vétetik az Isten neve hijában?

Many ke-
pen vétetik
az Vr neve
hijába.

Phil. Sok külömb külömb féle módon
bokot e' meg lenni: mindazonáltal én mind-
azokat csak őt kiváltképen való dolgok-
ban foglalom be.

II.
A' károm-
kodással.

I. *Előszőz*, Midőn valaki nem csak
megútállásbul ból az Isten felől, hanem e-
gybersmind oly Isten nevének boffúságára
bolgaló bokkal él, mellyek az Istennek fel-
féges méltóságának kiffébségére vadnak: Ez
igen retenetes, és Istentelen, káromkodás.
Ide való azis, midőn valaki a' mi idveffé-
günknek a' Christus által vegben vit titkát la-
baalá tapodgyá, midőn csak a' rosz bokásbul
az ő halálára és egyéb effele dolgokra, gya-
korlatossággal csak femmire kellő dologert,
femminémü búkfégtül nem kénberiterven,
esküfik: noha nincsen olyan búkféges do-
log, mely az émbert Isten előtt ez illyen ret-
tenetes káromkodásért megmenthetne.

II.
A' fz Irással
gonofzul
eleffel.

II. *Másodszőz*. Midőn a' fz. Irással go-
nosbul élünk: mellyet kiváltképen három-
módon cselekbünk.

I. *Elsőben*, Midőn valamely játékos, tré-
fás,

fás, és mocskos dolgokban élünk azzal.

2. *Másodszor*, Midőn az megvesztegette-
tik, azaz, az ő igaz értelmétől el vonattat-
ván hamis értelmre fordittatik.

3. *Harmadszor*, Midőn azzal valaki a'
bűjös bájos, varáslásokban, ugymint vala-
mely nyavalyának meggyógyításában go-
nosszúl él.

Theoph. De ugy látjuk, hogy az ilyen gyó-
gyításban nincsen semmi vétek: mert a' jó vé-
gre jó ez közökkel elnek ugymint jó egészsé-
nek helyre állatására az Istennek igijével?

Phil. Ió ezközzel s' jó végre élnek ugyan,
de rosz, és Istentől megtiltatott módon. Mert
ugyanis az őrdög az embereknek abrazat-
tyában öltözik' az az, *világosságnak Angyaláva*
változik, e' végre, hogy az embereket annál
inkább megcsalhassa. Mert tudgya ő azt hogy-
ha a' maga ábrázattyában jelennék meg,
minden ember irtoznék ő tőle. Minekoka-
ert nem talált, ő job ezkőft, mint az Isten-
nek igijét, mellyet mindazonáltal megvesz-
tegetett ő, mind annak igaz értelmét hamis
értelemre fordítván, mellyel megcsallja az
Eretnekeket: mind pedig azokkal való saba-
dos, és igaz élést a' nyavalyáknak meggyo-
gyítására, és egyéb törvéntelen dolgokra sza-
bván; mellyel megferteszeti, és hijában ve-
si az Istennek nevét. Melyből megtetzik,
Z 2 hogy

Cor. 2. Lev.
11. 14.

hogy az ilyen nyavalyáknak meggyógyítása nem az Istentől, hanem az őrdógtól legyen.

Theoph. Megbizonyíthatodé te azt, hogy az ilyen gyógyításnak nemé az Ordógtól vagyon?

Phil. Igen könnyen meg. Mert az Isten csak két rendbéli eszközökkel szokott élni a nyavalyáknak meggyógyításában: Mellyek közzül az egyik Természet s' rendszerent való: ugymint az orvosságok, mellyeknek ő gyógyításra való erőt adott. A' másik pedig rend kívül és természet felett való, és a' Tszudatéselek által szokott vegben menni, midőn tudniillik Isten az ő ereje és hatalma által minden arra rendeltetett eszközök nélkül valamely nyavalyát meggyógyít. De ez a' gyógyításnak uttya s' módgya, tudniillik mely lehen a' Sz. Írásnak válogatott fávainak elszuttogása által, sem természet, és rendszerent valóknak nem mondadhatik: mivel hogy az Istennek igije nem azért adatott, hogy általa' testi nyavalyák; hanem hogy a' lelkiek gyógyíttassanak. Sem pedig csuda tetteleknek nem mondhattyuk azokat: mert az Istennek csudát tévő hatalma nem köttetet némely igiknek elszuttogásához; mert más képen csak egy ember sem volna, a' ki a' maga teczése s' kívánsága rendszerent csudákat nem cselekednék, mely igen kép-

képtelen dolog. Mert ebből a' követkén-
nek, hogy Isten az ő hatalmas erejét nem
az ő szabad akarattya, hanem az embereknek
tétczésekre ferént vinné végben. Minekoka-
ért senki ne kételkedgyék, hogy az ilyen
gyogításnak modgya, nem Istentől, hanem
az őrdőgtől légyen.

Theoph. Egy dolgot kérdek én tetűled:
Honnet vagyon az őrdőgnek a' nyavalyákat
meggyógyítható ereje?

Phil. Az Isten engedi azt ő nékie, az ő i-
gaz itéletiből, hogy annál inkább megva-
kullyanak azok, kik effélék után járnak;
hogy így őnnön magok vétkek által az ő té-
velygéseken őrdőkké elvekeszenek.

Theoph. Ezeket itt elhagyván lálsuk a'
harmadik módot.

Phil. III. Harmadszor, Midőn valaki őn-
nön maga felől azt vallya, hogy ő az Istent
ismeri az ő cselekedetivel pedig őtet megta-
gadgya, az az, tellyes az ő életének minden
cselekedeti és maga viselése nem egyéb ha-
nem hijaban valófágfág. Ez ilyenekről
tesben emlékezeret a' Proféta, midőn őket így
feddi: *Miért hirdeted te az én rendelésimet, és
miért veszed az én szövetségemet a' te szádra.
Hólott té gyűlölted a' fenytéket, és hatad me-
gvetetted az én bekédimet.* Solt. 50. 16. 17.
Ide valók a' képmutatók is, kik sokkal gőnös-
sabbak

III.
Az Vt neve
hijaba ve-
tetik az e-
letnek fes-
letsegevel.

szabak ezeknél, mert külső beszédekben s' cselekedetekben nagy fennnyen mutogattyák az Istennek félelmét; de az ő sívek egyáltalában méssé vagyon attúl. Ezek közötté számláltathatnak azokis, kiknek elméjek az imátság közben idestova elvonattatik.

iv.
Midon az
Isten nevet
magunk
gondo-
lalhanul
emlityuk,

Theoph. Látsuk rövidében a' következendőkötis.

Phil. iv. Negyedszer, Midon ezt az Igét, ISTEN, avagy ez nevezetet, JESUS CHRISTUS hijában, és minden ok nélkülű gorombájű emlegettyűk: a' mint némellyeknél szokás, hogy midon valamely dolgon csudálkoznak, avagy valamitűl félnek, ezekkel s' ezekhez hasonló szólásoknak formájával élnek.

v.
Midon
hamissan
eskuszunk.

v. Otódszor, és utolszor. Mégis hijában vétetik az Istennek neve, midon valaki hamissan eskűsűk.

Theoph. Minekelőtte tovább mennek, azt kévanom én tetűled, mond meg elsőben micsoda az Eskűvés.

Phil. Az Eskűvés semmi nem egyéb, hanem az Istennek a' mi bizontalan beszédűnknek igaz vóltának megbizonyitására való segítségűl hívása.

Theoph. Hány nemei vadnak az Eskűvésnek?

Phil. Két kiváltképen valo nemei. Mert némely

nemely Esküvés forog a' meglett és elmúlt dolgok körül : Némely pedig a' jövőendő, és meg lejendő dolgok körül ; mint midőn valaki valamit igir másnak esküvés alatt : mely igiret ha Istennek leßen , FOGADASNAK neveſtetik.

Teoph. Láſſuk tehát immár, mikor esküſik valaki az *Isten* *nevére* *hijában* ?

Phil. Mindannyiſor, valahányſor azokat a' környűlálló dolgokat, mellyek az esküvésben ſűkféges képen megkévántatnak, meg ném tartya.

Theoph. Hány környűl álló dolgokat kel minékűnk megtartanunk a' mi esküvéſűnkben ?

Phil. Abban az *Esküvésnek* nemében mely ſokot lennia a' *meglett dolgokrúl*, három kiváltképen való dolgokat kel minékűnk megtartanunk, mellyek nélkül a' mi *Esküvéſűnk* egyátallyában *hijában* való leßen.

1. Mellyek közzűl ez az *Első*, hogy az a' dolog melyrűl minékűnk megkel eskűnűnk, nem csak igaz legyen, hanem annak igazſága felől minékűnkis bizonyosaknak kel lennűnk.

2. *Másodikez*, hogy az a' dolog, mind az *Istennek* dicsőſégének előmozdítására, mind pedig a' mi felebarátunknak hasznára ſolgállyon.

3. Harmadik ez, hogy mi semmiképen ne esküdgyünk, hanemha oly dolog lejjend, mely más képen világosságra nem hozathatik. Ezeken kívül minden Esküvés az Isten bosszúságára való nevének felvétele. De a' mely esküvés nézi a' jövőendő dolgokat abban ezeket kel megtartanunk.

1. Hogy az a' dolog, a' melyről esküfünk, hasznos legyen.

2. Hogy az jó, tisztességes, és szabados dolog legyen.

3. Hogy az a' mi hatalmunkban legyen.

4. Hogy mi annak végben vitelére alkalmasok legyünk.

5. Hogy midőn annak ideje eljőn, mi azt valósággal megteltyesítsük, ha bintén mi magunknak kárunkal lebesis a' mint ezt a' Profeta által Isten mitűlünk kívánnya Solt. I 5.4.

Theoph. Hogyha mindezek a' környűl álló dolgok meg nem tartatnak, tehát hijában visűké igy az Istennek nevet?

Phil. Igenis. Minekokaért rettenetesen vétkenek azok; kíváltképen pedig és nevezetesen midőn az a' dolog a' melyről eskűfnek, nem igaz. Mert midőn valaki igy eskűfik az igaz Istent, hamistanúbizonylágga, és hazugá tébi, és igy, az ő Isten ségétűlis őtet megfoszta, és az őrdőghöz hasonlóa tébi

tesí ki a' hazugságnak Attya Ian. 8. 44.

Theoph. De midőn valaki valamely gonosságnak, ugymint a' gyilkosságnak végben-vitelére esküszik, tartoziké annak megteljesítésével?

Phil. Semmiképen nem mert a' mi kereket fégünkben azt fogattuk mi Istennek hogy mi foglálunk ő néki, és engedelmesek akarunk lenni.

Ez illyen esküvés pedig megsegeti mi velünk e' fogadást, és minden ezzel ellenkező vétkekre utat nyit. A' vétek pedig it ezaránt áll ebben, hogy a' Törventelen esküvéssel vakmerő képen, ok nélkül, és az Isten akarattya ellen élünk; ambárig nagy hasnot hajtanánk is az mi fogadásunknak megtartása. De ha mi a' gonosznak meg cselekedésére nem köteleztetünk, ha binten nyilvánfággal igirtük is azt: sokkal inkább nem köteleztethetünk mi valakitül akármely igiretnek sine alatis a' mi gonos' végre tett esküvésünket megtartani. Minekokaért *Herodes* sem tartozott volna a' *Herodiásnak* gonos' kévanfágára fogadását megtartani, *Math.* 14. 7.

Theoph. Így immár (ugy itillem) elégfegsképen állottunk e' Parancsolatnak Első részérül: mennyünk a' másodikkra, mely az Isten nevének megfentelésérül vagyon. Miképen fenteltetik meg az Istennek neve mi általunk?

A a

Phil.

Második
Rész a'
111. parancsolatnak.

Phil. Őt kepen.

1. *Elsőben* Midőn mi az Istennek nevének dicsiretét éneklyük, az ő Igijérül beszélgetünk, és ő rola mindenkoron nagy tiszteléssel állunk.

2. *Másodszor.* Midőn a' mi bódogtalan állapotunkban őtet mind bívunkel, mind bánunkal: dicsirjük a' mint Sz. Iob felől olvassuk, ki midőn a' sok nyomorúságokban silyyedezni kezdet volna, azt mondgya: *Légyen áldot az Vrnak neve.* Job. I. 21.

3. *Harmadszor,* Hogyha mi, valamenyi bér a' búkség kívánnya, az Isten igazságáru tőkelletesen vallást tessünk; és egybiersmind ahhoz illendő életet élünk.

4. *Negyedszer,* Midőn mi buzgó bíbúl alázatolán könyörgünk ő neki, és egybiersmind háládássalis magastallyuk őtet.

5. *Ötödször,* Hogyha, midőn a' búkség kívánnya, az ő nevére igazán eskűbünk.

Theoph. Miképen benteletik meg az Istennek neve, midőn mi arra eskűbünk?

Phil. Mivelhogy *Elsőben* a' mi igaz eskűvessünkben megismerjük őtet igaz Istennek lenni: Mert megvallyuk azt ő felőle, hogy ő a' biveknek, és minden titkos dolgoknak vizsgálója legyen, midőn a' mi emberek előtt bizonytalan beszédünknek tanúbizonfág tételére híjuk őtet.

Másod-

Másodszor, Mivel mi ő hozzá, ugymint az igazságnak erős bástyájához folyamodunk; és egybersmind a' hazugságnak s' hamis esküvéznek rettenetes megbüntetőjéhez járulunk. Mellyek egyedül csak az Istennek tulajdon tíftei.

Végezetre a' mi esküvéssünk által megfenteltetik mégis az ő neve, midőn az által a' mi Atyáinkfiai között való ellenkezésnek vége szakad, a' mint az Apostolból Sid. 6. 16. Mellyekből ki tétzik az Istennek mi hozzánk való nagy irgalmasága ki annyira megalázza önnön magát, hogy mi velünk a' mi ellenkező dolgainkban jelen lenni, és azokat elvégezni nem ártallya. Minekokáért nincsen semmi ok, miért kételkedhetnénk mi az ő nevére igazán eskünni, midőn az, Törvény, és igaz sententia gyanánt esik, mert így valamenyíber mi eskünni nem akarunk, az Istennek nevét nem akarjuk dicsőíteni.

Theoph. De a' Christus azt parancsollya, Math. 5. 34. hogy semmiképen ne esküdgyünk, sem az égbe, sem a' földre; hanem a' mi beszédünk legyen, úgy, nem, a' mint ezt Sz. Iakabis bizony- Iak. 5. 12. ittya.

Phil. A' bizonyos. De a' Christus ugyan azon résben azt mondgya, hogy nem jót a' Törvének, és a' Profétáknak eltörlesztére, ha- ver. 17.

*nem inkább azoknak bétöltésére. Minekoka-
ert nem az a' Christusnak feltett czéllya, ho-
gy az igaz esküvést tellyességgel kárho-
tatná, az Istennek nyilván valo parancsolattya
ellen, midőn azt parancsollya Moses által:
Hanem félljed a' te-Vradat Istendet, és őtet ti-
tellyed, es az ő nevére esküdjél. Mos. v. Kö-
nyv. 6. 13.*

Theoph. Micsoda értelemmel tilalmazza
hát a' Christus az esküvéssel való élést?

Phil. Hogy a' Phariseusoknak, és az Írás
tudóknak kováfos tudományokkal megve-
tegettetett esküvéssel valo élést az ő paran-
csolattyanak értelme berént megmagyaráz-
ná s helyre állatná. Mert ők azt tanították,
hogy a' teremtetett állatra eskünni semmike-
pen nem bűn. A' Christus azért akarja itt
ez aránt megmutatni, hogy noha ez ilyen
esküvésekben az Istennek neve nyilvánvalo
képen ki nem fejeztetik, de belsőképen elég-
gé bele foglaltatik; és így vétkestenek azok
e' Parancsolat ellen. Annakokáért nem akar-
ja itt a' Christus az esküvéssel törvény berént
valo élést megtiltani, hanem azzal valo go-
nofszúl élést megjobbitani.

A' Harma-
dik Paranc-
solatnak,
Harmadik
Refze,

Theoph. Mennyűnk immár e' Parancso-
latnak harmadik refere, mely e' Parancso-
latnak megrontói ellen valo *senyegetőzés.*

Phil. A' harmadik Parancsolatnak har-
madik

madik része, ez igikben foglatatik bé : *Mert nem hadgya az Vr büntetés nélkül, a' ki az ő nevét hijában veszi.* A' honnét kitezik, hogy e' parancsolatnak általhágoi Isten előtt rettenetes bűnös emberek, mindazonáltal mégis az emberek csak semminek tartják : Minekokáért Istenis rettenetes büntetéssel fenyegeti azokat, kik az ő nevét hijában felvéstik.

Theoph. Szinten oly rettenetes véteké ez, a' mint félyeb mondád ?

Phil. Kétfélegnekül olyan. Mert 'nincsen csak egy Parancsolatis, melynek megrontása az Istennek megútallásának s' tüle való elszakadásnak ily nevezetes jele volna.

Theoph. Honnan vagy az ?

Phil. Mivelhogy mi a' több parancsolatoknak megrontására hajlandók vagyunk, avagy az Isteni tisztelet felől való hamis vélekedésből mint midőn mi magunkat a' Bálványozásra, és a' szabadakarat szerént való Isteni tiszteletre adgyuk; avagy a' mi tulajdon becsületünkért, midőn a' mi rajtunk tett bűségért bosszút állunk; avagy a' mi magunk gyönyörköttetéséért, mint midőn *paraználkodunk*; avagy a' mi hasznunkért, mint midőn *lopunk*; avagy más valamelydologtól való feltelem miat, mint midőn *hazudunk*; De e' Parancsolatnak megrontásában mi sem az Isteni tisztelettel, sem a' magunk haszná-

val, sem gyönyörűségünkkel, sem valami félelemmel magunkat meg nem menthettyük: Tehát e' Parancsolatnak megrontásának, és nevezetesen a' káromkodásnak egyéb kezditi nincsén, hanem az Isteni felfégnek nyilvánfágos megútállása.

A' NEGYEDIK PARANC SOLAT.

Megemlekezzél a' Szombathnapról, hogy azt megszenteljed. Hat napon munkálkodjál, és minden dolgaidat elvégezzed. Heted napon pedig a' te Vradnak Istenednek szombatya vagy, semmi dolgot ne tégy azon, se te, se Fiad, se leanyod, se szolgád, se szolgálóleányod, és semmi némű barmod, se a' te jóverényed, Mely a' te kapud közelé vagy. Mert hat napon teremtetted az Vr a' Mennyet, és a' földet, a' Tengert, és megnyúgókák a' hetedik napon azért megáldá az Vr a' szombatot, és megszentelé azt.

Theoph. **A**Z Első Táblának negyedik Parancsolattya következők rendfevént, melynek megmagyarázásában a' mi eleintén fel töltt rendünket követvén, Lássuk elsőbennis annak részeit.

Phil. E' Parancsolat négy részből áll.

I. Az elsőben befoglaltatik az egész Parancsolat.

csolatnak summája, ez Igikben: Meg emle-
kezzél a' Szombatnak napjárul, hogy megszen-
tellyed azt.

2. A' második előnkben adgya, mi legyen
a' sombat nap, midőn azt mongya: Hat na-
pon munkálkodgyál, és minden dolgaidat elvé-
gezzed: de a' hetedik napon a' te Vradnak
szombattya lésszen.

3. A' harmadik megtanít minket arra mi-
képen kelleffiek e' napot megfentelnünk:
Ne mivelly (ugy mond) azon a' napon semmit
fi te, si a' te fiad, se a' te leanyod, se szolgád, se
szolgálóleanyod, és semminémű barnod, se a'
te jővevényed, mely a' te kapud között
vagyon.

4. A' Negjedik okát adgya, miért rendel-
te Isten inkább a' hetedik napot, hogy sem-
mint akár mellyiket egyiket a' többiközzül:
Mert hatnap teremtetten Isten az Eget, és a' földet
és a' tengert, és minden benne való állatokat.
De a' hetedikken meg nyugovék; annakokáért
megáldá az Vr a' szombatot, és megszentelé
azt.

Theoph. Lássuk immár rendre e' Negy ré-
feket. Micsoda értelme az első Réfnek?

Phil. Midőn az Ur azt mondgya, megem-
lekezzél a' Szombatnak napjárul, jelenti az-
zal e' Parancsolatnak nehéz terhes voltát.
Melynek igazsága ebből is megtetzik, hogy
e' pa-

e' parancsolatnak több részeinek megtartása, fűg ennek megőrzésétől. Melyre nevezve fok helyeken mellyekben az Ur a' Profeták által íemekre hánnya az Izrael fiainak e' Parancsolatnak megrontását, akarja jelenteni az egész Törvének megtörését. Továbbá azt mondgya: *Hogy meg szentelleyd azt*, az az, *Hogy megűnnyél*, és magadat megtartóftassad minden némű testi rabotás munkától, hogy annál alkalmatosabban, és forgalmatosabban a' minnyei, és lelki dolgokban való forgolodásra adhassad magadat.

Theoph. Mellyeket nevezed te Mennyei, és lelki dolgoknak?

Phil. Hogy mi ezt jobban megérthessük, igen reá kel vigyaznunk arra, hogy e' Parancsolatban Isten, mind Cérémóniás és ideig való, mind pedig Erkölcsi és állandó dolgokat rekestet be; A' Cérémóniás dolgot pedig két képen vehettyük. Mert a' testi nyugodalom által az Ur akarja inteni az Izrael népet az ő munkájoktól való megűnésre s' megnyugovásra, mivel ők testiek, hogy így a' benne munkálkodó Sz. Léleknek munkálkodását inkább elvilelhetnek. Ezt bizonyította ő emez sávaiban: *Mind-azáltal az en Szombatomat megtarcsátok: mert jel az én közöttem, és ti közöttetek a' ti nemzetsetekben:*

tekben: hogy megtudgyatok, hogy én vagyok az
 Vt, a' ki titeket megszentellek. Mos. 2. köny.
 31. 13. Melyből világosan kitetzik, hogy
 ez a' Ceremonia ábrázoló árnyékalót legyen
 a' mi Ujjáépítésünknek.

Másodszor. Ez a' Ceremonia jédzetté a'
 mennyei örökre való nyugalomban kö-
 vetkezendő megfenteltetésünket, mely mint
 egy része amaz elsőnek. Ez az oka, hogy az
 Ur a' Canahán földet *nyugalomnak* neve- Solt. 92. 11
 zi, mert az jelentette az örökéletben való
 nyugalmat az Apostolnak magyarázattya Sid. 4. 1. 3.
 berent.

Továbbá mégis a' testi nyugalomnak
 vége ez, hogy mi annál alkalmatosabbak lé-
 hessünk az egyházi szolgálatra, és Isteni tisz-
 teletre: mellyet Isten e' Parancsolatban fel-
 állator.

Végezetre, hogy mi az Istennek sok csu-
 dallatos cselekedetiről józanábbam elmél-
 kedhessünk, és borgalmatosabbak lehessünk
 a' mi felebarátinknak szeretetiben, és a' mi
 hazánk népének, az Urnak kívánsága be-
 rent való intézésében. Ezek voltanak végül
 a' testi nyugalomnak, mellyék közzül az
 Első a' Ceremoniás nyugalommal edgyütt
 elvértetett a' Christusnak halálával. De a'
 másik örökké való, és mindenkor megmara-
 dandó. Minekokáért mijs kötelestetünk e'

nyugodalomra, hogy minden héten egy napot Istennek bentelvén azon megnyugodgyunk.

Második
Refze ez
Parancso-
lant.

Theoph. Menyünk immár a' *Második* ré-
bére.

Phil. Minekntánna az Ur egy napot adott volna a' nyugodalomra, annakutánna megmutattya ő, mellyik napot akarja, hogy megtartsék, mely a' hetedik, ngymint a' hétnekutólsó nájja. Holot megmutattya egyfersmind miképen kelleffék minékünk a' hétnek több nájja it előttenünk, tudniillik a' munkában, az az, a' mit títünk s' hivatalunk ferént való dolgainknak ferény végben vitelében, é' végre hogy mi alkalmasabbak lehessünk a' hetedik napon való nyugodalomra, és az Istentől nekünk parancsoltatott dolgoknak végben vitelére.

Theoph. Mellyik az a' hetedik nap?

Phil. Az, a' mellyet mi közönlégesen Szombatnak hívunk. Mert az *Vr napja*, avagy a' *Vasárnap* tulajdonképen a' hétnek első napja, énnön magának az Istennek megkülömböftetése ferént. De a' hetedik napot az első nappá változtatták az Apostolok é' végre, hogy minket bizonyosokká tegyenek abban, hogy a' Ceremoniak tellyeffégesen éltörölttenek, és a' Nyugodalmat az első napra, úgy mint az *Vr napjára* vitték, mely
napon

napon Christus Urunk az ő feltámadásával minden Ceremoniaknak véget vetett.

Theoph. Miképen vetett a' Christus véget az ő feltámadásával minden Cérémoniaknak?

Phil. Mivel hogy mi az ő halálának éreje által lelki képen feltámatunk, hogy mi Istennek szolgálhassunk és a' mi kívánságunkat megoldókhessük: úgy hogy e' végre, nem búkség minékünk valamely bizonyos napot megtartanunk.

Theoph. Nem azt a' napokban való válogatást parancsollyáé it Isten, melyet te fellyeb, mint babonás dolgot kárhoztattal?

Phil. A' napokban, és üdőkben való válogatás semmi nem egyéb, hanem, midőn valaki eggyik napot, avagy üdőt babonásúl bentebnek tartya a' másiknál, mely ellenkezik az Ur napjának megbentelésével. Mert mi nem tulajdonítunk annak nagyobb bentséget, mint egyéb napoknak. Midőn pedig az Apostolok a' hetedik napnak Ceremoniaját elakarnák törteni, annakhelyére rendelték az Isteni tiszteletnek végeért az első napot: és a' miképen hogy a' más egyéb napok alkalmatosok lettek volna, így ez is nem alkalmatosab, mint a' többi.

Theoph. Mittanit a' harmadik része e' Parancsolatnak?

A' Negye-
dik paran-
csolatnak
Harmadik
részze,

Phil. Azt, hogy ez napon semmi hivatalunkot nézendő munkát ne tegyünk, hanem ha elmúlhatatlan szükségűl kényszerítünk. De eűnkben kél vennünk, hogy az olyan cselekedeteket, a' Sidók vétkeinek és törvéntelenek itilteneik, mivel azok ellenkeztenek azokkal a' Ceremoniákkal, a' mellyeknek őők megtartására kötelesek voltak. De Mostán, midőn a' Ceremoniak elvételtek, azok nem tilalmaztatnak, mint ha magokban robbák, és törvéntelenek volnának; hanem csak a' menyiben meggátolnak, és megakadályozttnak minket a' kegyességeknek gyakorlásában, és a' Sz. elmélkedésekben.

Theoph. Minémű munkák tehát azok mellyeket Vátsornap avagy az Vr napján szabad végben vinni?

Phil. Hat rendbéliék azok; ugymint:

I. Elsőben az irgalmasságnak munkái, mellyeket cselekednünk kél a' mi betéségben, vagy egyéb nyavalyában lévő telebarátunkkal. Mat. 12. 10. Avagy pedig annak mar hájával: 11. ver.

II. Másodszor a' szükségnek munkái, mellyekre az elmúlhatatlan szükségűl kényszerítünk: minémű az étel, Mark. 2. 23.

III. Harmadszor a' tisztességeknek munkái, mellyeket nem a' bujaság, hanem az életnek tisztessége kíván mi tölűnk, mint P. O.

a' ru-

a' ruhában való felöltözés; mivel a' bombath az emberért lőtt, nem az ember a' bombatért, Mark. 2. 27.

IIII. Negyedszer a' köszönhető ember-ségnek munkái, mint egymásnak köszönni, és több egyéb efféle dolgok, mellyek it nem tiltatnak.

V. Ötödször azok, mellyek másképen magok természetiben szolgál munkák mindazáltal az Istennek tiszteletire megkívántatnak, mint a' Templomban való menés. Luk. 6. 6. avagy egy helybül másban az Isten Profétájához menni. királ. 2. köny. 4. 22. 23. mellyeket ha valaki törvéntelen dolognak mond, tuttára legyen, hogy ez nem kárhuzatos dolog. Mat. 12. 5.

VI. Hatodszor a' mi egészségünknek helyre állatására szolgáló magunk mulatásának s' megújításának munkái, mint a' sétálás, mely az Istennek serény tiszteletivel megálhat Luk. 6. 1. Nem értyük pedig it ez helyen a' játékokban való mulatást, Mos. 2. Köny 32. 6. avagy a' mi magunk gyönyökörttetésére szolgáló sétálást, vagy egyéb mulatóságokat, mert ezeket megtiltotta Isten Esa. 58. 13.

Theoph. De miért tében emlekezett a' szolgálóknak, szolgálóknak, barmoknak, és jóvevényeknek Nyugorásáru?

Phil. A' mi a' szolgálókat nézi, az Isten paran-

parancsollya ezeknek nyugodalmát azért, hogy legyen nékiek is az ő munkájoktól annyira való bűnetek, hogy ōk is az Isteni tié-
teletben, jelen lehessenek, és így az ő lelkek-
nek idvefféjére nem kevesbé, mint a' Gaz-
dák, s' Gazdasbonyok forgalmatosan vigy-
ázhasanak. A' Barmoknak nyugadalmárúl
pedig azért emlékezik, mivelhogy azok
semmi munkát nem tehetnek, hanem csak
a' bolygók segítségék által. Szól végezet-
re a' lővevényekről is, mert hogyha ezek azon
egy igaz Valláson valók mivelünk, binten
ugy köteleztetnek e' napnak megtartására,
mint mi: hogyha nem, tehát mégis igen vi-
gyáznunk kelarra, hogy ōk másoknak gonob
peldát ne adgyanak.

Theoph. Hatra vagyon e' Parancsolatnak
Negyedik része.

A' Negye-
dik paran-
csolatnak
Negyedik
része.

Phil. E' Részben az Ur az önnön maga-
peldájával int és őstönöz minket e' nyugoda-
lomnak ferényen megtartására. Es egybers-
mind e' bűnben jutattya ő minekünk, it e'
Világnak teremtetét, hogy mi meg emle-
kezhessünk arról, kitől legyen a' mi életünk-
nek kezdeti, és kitől vettük legyen azokat a'
fámlálhatátsán jótéteményeket, mellyekkel
mind ez ideig éltünk.

Minekokaert a' Szombath nap mintegy
ábrázolója, és lerajzoló képe e' Világ te-
remté-

remtésének : hogy mi e' napon ferényen elmélkedhesünk a' tiremtésnek csudállatos munkájáról, hogy így ezt nem cselekedvén abban a' bűnben ne essünk, melyről Isten régén a' Sido Nepet Moses által feddette, midőn így bol : *Az Istenről, a' ki szült tégedet elselekesztélel, fetkeztel az Istenről, a' ki nemzet tégedet.* Mos. v. Kőn. 32. 18. Iunét vagy on az, hogy mindenik cselekedetet tulajdon maga nevén nevezi elől, midőn így bol : *Mert hat napon teremte az Vr az Eget, a' Földet, a' Tengert, és valamellyek ezekben vadnak?* Az Vrnak nyugovásárául pedig einlekezet vagy on, nem, mint ha minden teremtetett állatra való gondviselést letett volna magárául: mert ő büntelenül munkálodik a' teremtetett állatoknak megtartásában, és igazgattyá azokat az ő gondviselése által. Hanem csak azt akarja jelenteni, hogy ő megbünt légyen minden dolgoknak új neveinek teremtésétől. Végezetre a' Szombath napnak megfentelcsét mind ezeknek utánna veti, nem azért, mint ha ez a' nap fenteb volna a' többinél, hanem hogy ez, Istentől rendeltetett, e' végre hogy mi megnyugodnánk mindennemű munkáinktól, és forgalmatoskodnánk egyedül csak a' menyeyi, és fent dolgoknak végben vitelében.

Theoph. Ha a' szombath nap megfenteltetett Istentől a' menyiben azt a' b. tistelennek

letnek végben vitelére rendeltetett. Mijs tehát megfentellyük azt, midőn mi magunkat ezeknek borsalmatos végben vitelére adgyuk.

Phil. A' bizonyos.

Theoph. De a' több napok nem fentelretteké meg Istentől, hogy azok rendeltettek e' Sz. tífteletnak végben vitelére?

Phil. Igenis, a' menyiben azokra a' mi dolgainknak végben viteletül érkezünk. De a' Szombath napon minden egyéb dolgainkat félre tévén egészen csak erre kel adnunk minnen magunkat; és így bizonyára magok menthetetlenek az emberek, ha ezt nem cselekefik; Mert mivel az Ur a' hetet hét napokra osztotta, csak egyet választott magának azok közzül, a' hatát pedig minékünk engette a' mi dolgainknak vében vitelére.

A' Törvénynek Második Táblája.

Theoph. **A**Z első Táblán levő négy parancsolatot eddigh megh magyaráztad; A' rend kívánja hogy a' második Táblának hat parancsolatihoz fogljunk. De minekelőtte azoknak egyenként való magyarázattyához kezdenek, akarnám, ha azokat közönlégesen és rövideden meg fejtetget.

tegetnéd, meg mutatván ezeknek egy más-
 tal való egygyezéseket, mint fellyeb az első-
 táblán cselekedtéel.

Phil. A' miképpen az első táblán tanittya A' Második
táblának
summja.
 az Ur az igaz kegyeliséget, az az, az igaz I-
 steni tífteletnek reguláját s' mondgyát: ugy
 e' második táblán előnkben írja mi nékünk
 az embereknek a' közönseges társaságban
 bentül való igazgatását, hogy ôk a' bekefé-
 get magok között meg tarthassák és az Istent
 egy bível lélekkel tíftelehessék. A' közönse-
 ges társaságnak békefégeben való meg mara-
 dására pedig búkfegekeppen meg kívántatik
 hogy némellyek felső, némellyek pedig alsó
 rendben helyhezettek legyenek; és hogy a'
 felső rendben helyhezettek kiváltképpé való
 méltósággal meg ajándékoztaffanak, mellyel
 az ô alattok való népet az ô tífteknek hatá-
 riban meg tarthassák, és egyber s-mind bor-
 galmatosan rea vigázhaffanak, hogy a' hatal-
 masabbak az alacson rendűeken erőt ne ve-
 heffenek s' el ne nyomhaffák. Mind ezeket
 pedig az ötödik parancsolatban rendelte az
 Ur; mellyek hogy jobban meg leheffenek
 ugyan itt kívánnyá mi tőlünk hogy magun-
 kat minden jó törvényeknek alája vessük, e'
 végre Magistrátusokatis rendelt, kiknek ke-
 zekben törvényeket adot, mellyekkel az ô
 alattok való népet békefégesen igazgathaf-
 C c fák

fák és az igazságban meg tarthassák : Hogy így kiki a' bűnösnek reguláját követven élhetne felebaráttával az Istennek akarattya bűnös.

Előbenn is pedig, mivel hogy nincsen semmi bűnösség az emberi tarthatásnak meg tartására az ember életének meg maradásával ; a' hatodik parancsolatban az Ur tiltja a' G I L K O S S A G O T , és egybelső-mind parancsolja hogy a' mi felebarátunknak életét őrizzük s' elb' mozdítsuk nem különben mint a' minnen magunkét. A' Hetedikben tiltván a' P A R A Z N A S A G O T parancsolja a' H A Z A S S A G O T mind azoknak valakiknek magok meg tartoztatására való elégleges ajándékok nincsen, e' végre hogy az emberi nemzetiség szaporodhassék és meg tartathassék. A' Nyolczadikban rendelte, hogy kinek kinek tulajdon faját java legyen, midőn tiltja a' L O P A S T , mellyel a' bűnösségben lévő jószág meg haboríttatik ; parancsolja ismét, hogy igyekezzünk gazdagságot teremteni mind a' mi magunk hasznára, mind pedig a' bűnösöknek adakozására. Annakfelelte, mivel mint egy lehetetlen hogy a' mi javainkal élhessünk úgy, hogy gyakorta veszekedések és ellenkezésekne támadnának mellyeket a' Magistrátus le nem csendesíthet, hanem ha a' dolognak valóságos igazságát

A' JOCSEKELEDETEKRÓL. 203
gat tudándgya. A Kilenzedik parancsolatban tiltja az Ur a' HAMIS TANVBI-
ZONYSAG TETELT, mely igen meg-
fokta gátolni az ellenkezéseknek jó moddal
való lecsendesítését; és egybersmind paran-
csollya hogy mi igazat állani igyekezzünk
mind a' magistratus előtt, mind pedig máskep-
pen akarminémű dologban.

Végezetre, mivel a' Törvénykiadó Lelki,
tudtunkra akarta minekünk adni eztis, hogy
a' Törvényis Lelki, azaz, hogy nem csak
külső engedelmességet kívánnyon mitőlünk,
mint az emberek által adatot Törvények, ha-
nem egybersmind a' mi Szívünknek belső
indulatitis. Minekokaert a' KIVANSAG-
NAK nevezeti alat, mellyet Isten tilt a' Ti-
zedik parancsolatban, aztis kívánnya hogy mi
tellyes szívünkben engedgyünk ő néki; ugy
hogy semmi némű csak leg kisebb dologis ne
legyen mi bennünk, mely az ő akarattyával
ellenkeznék.

AZ OTODIK PARANCSOLAT.

Tisztelgyed a' te Atyádat es a' te Anyádat, hogy
hosszszu ideig ély a' földön, mellyet a' te Vrad
Istenned ad tenéked.

Theoph. **M**ennyünk a' Második Táblán
levő parancsolatoknak egy-
C c 2 enként

enként való magyarázattyára; Kezdgyűkel pedig az ötödik parancsolaton. Hány részekből áll e' parancsolat?

Phil. Kettőből, Első a' parancsolat, tudniillik: *Tiszteltyed Atyádat és Anyádat. Második e' parancsolatnak megtartoinak le tett ígéret, hogy hosszú életű légy a' földön &c.* melyben alattomban be foglaltatik e' parancsolatnak meg rontói ellen, való fenyegetés.

Az Ötödik parancsolatnak első része.

Theoph. Hogy mi az első Rést világosabban meg érthessük két kérdéseket kel minekünk it meg feitenünk. Elsőben, kiket foglal be Isten az *Atyáknak* nevezeti alat? *Másodszor*, mit kell értenünk a' *Tiszteletnek* nevezetén? Felely meg tehát az elsőre.

Kik értetnek az Atyáknak nevezeti alat.

Philad. Az *Atyáknak* nevezeti alat be foglaltatnák mind azok, kik akármiképen az ő tisztekre, nézve tartoznak mi hozzánk Atyai tiszteket megmutatni, tudniillik, azok, kiknek gondot kell viselniük a' mi oktatásunkra, egészségünkre, életünkre, javainknak meg tartására, hírünkre nevünkre és békeségünkre. Mert ezekben a' dolgokban áll az *Atyáknak* fiokhoz való tisztek. Minekokaért az *Atyáknak* nevezeti alat értetnek. Először:

1. A' TUTOROK, kik minekünk búleink gyanánt vádnak.

2. A' MAGISTRATUSOK, kik az ő hazá-

hazájoknak Attyoknak neveztetnek,

3. Az EGYHAZI SZOLGAK, és a' SCHOLA MESTEREK, kik minékünk Lelki főléink.

4. A' GAZDAK és GAZDASZSZONYOK, kik az ő cselédgyeknek igazgatói.

5. Az URAK, kiknek az ő allattok való főlgájokhoz Atyai indulattal kel lenniük.

Theoph. Mi az oka, hogy Isten az *Atyaknak* nevezeti alatt mind ezeket befoglallya?

Phil. Mivelhogy, olyan az emberi természetnek dőlyfős felfuvalkodottsága, s' kevélysége, hogy igen igen nehezen vetheti önön magát valakinek hatalma alá. Ez az oka, hogy a' felső hatalmasság, mely természetű berent igen kedves és kellemetes, minékünk példajul előnkben adatik, hogy a' mi felfuvalkodot elménk annál könnyebben meghajtsáék, és így jobban önön magát másoknak alája vethefle.

Theoph. Második kérdés ez: Miben áll az a' tisztességtétel, mellyel mi a' mi főleinknek tartozunk?

Phil. Három dolgokban áll az:

1. Elsőben a' külső öltamazásban, mely bármazik attúl a' belső tisztességtételestül, mellyel mi tartozunk ő nékiek; mely ugy lében, hogy ha mi megésmérjük őket oly ez-

közöknek lenni, mellyeket Isten a' mi javunkra rendelt.

2. Másodszor az engedelmeffégből, mellyet mi cselekefünk az ő baráncsolatttyokra, a' ményiben azok nem ellekeznek az Isten a' karattyával: Mért a' sz. Peter regulaja férent az Istennek kell inkább engedni hogy nem mint az embereknek. Apost. Cselek 5. v. 29.

3. Harmadszor hogy az ő szegénységeiben őket segécsük a' mi javainkkal. Es egybers mind erreiskel minekünk figyelmeznünk, hogy az Isten nem csak az alsó rendben levőknek fobb itt ez aránt regulát, mely férent a' felső rendben helyezettettek tisztelyek; haneim tanittya a' felső méltóságban lévőket is az ő tistekre, mellyel ők tartoznak az ő alattok lévő köfségnek.

Theoph. Hogy ha pedig a' felső rendbeliek az ő tisteket nem cselekefik; nem vétetneké ki az ő alattok valók, az ő hozzájuk való engedelmeffég alól?

Philad. Semmiképpen nem: Mert a' mi bűneinket nem menthettyük meg a' más ember vétkeivel. Annakfelette, az az engedelmeffég mellyet cselekefünk ő nekik, egyenessen az Istenre vitetik, ki azt parancsolta; és tulaydonképen nem az emberekre.

Az Otódik
parancso-
latnak Ma-
sodik része,

Theoph. Eddig elég bőven follottunk e' parancsolatnak első részéről; lassuk a' másod-
dik

dikrészét, mely ez ígéletben foglaltatik be :
*Hogy hosszú ideig ély a' földön, melyet a' te
 Vrad Istened ád te néked.* Melynek világossab
 megfejtésére őtt kérdéseket kérdek énte tő-
 led.

1. *Előszőr.* Miért adgya az Ur ez ígé-
 retet e' parancsolathoz inkább, hogy nem
 mint akármeltyekhezis a', következők
 között ?

Philad. Tanítván Isten a' felsőrendbelie-
 ket önnön maga példájával, miképpen kel-
 leffek önnön magokat viselni az ő alattok va-
 ló nephez; meg mutattya azt hogy őket fe-
 lédsséggel és ígéretekkel hajcsák inkább az
 engedelmeffégre, hogy semmint kegyetlen-
 séggel és büntetésekkel.

Theoph. 2. Másodszor azt kérdem: Miért
 teben Isten ígéletet a' *hosszu élet* felől in-
 kább, hogy sem mint más egyéb dolog fe-
 lől ?

Philad. Ez ígélet igen alkalmatossan fa-
 batik e' parancsolatra; mert ez a' jó és enge-
 delmes fiakat tanittya, hogy ha az ő fiule-
 léjeket, mint életeknek eskőzeit, tisztelén-
 dik, tehát ők azokkal fokkáig élhetnek. El-
 lenben pedig halállal fenyegeti az engedetle-
 neket: Mivel ők tellyesflegel érdemetlenek e'
 nagy jó tétmennyel való élésre, melynek
 eskőzeit ők meg nem becsüllötték.

Theoph.

Theoph. 3. Harmadszor azt kérdem : Val-
lyon bármaziké mireánk valami jó tétém-
ny az olyan hoűű életből, mely fok nyo-
morúságok alá vettetet ?

Philad. Ugy vagyon ugyan, hogye' testi
élet igen nyomorúságos és boldogtalan hog-
ha az Istennek kegyelme kívül lejjend : De
fép áldása Istennek a' hivekre nézve. Mert
mi abban meg maradván szolgálunk ő néki
az ő dicősfégére : Es neha meg engedi miné-
künk hogy nagy békefégben és cséneffég-
ben éllyünk neminemű ideig való jötemé-
nyivel. Tovabba, ez ígérlet ábatik e' paran-
csolatra az embereknek közönfégés véleke-
désekre nézve Mert ők azt alittyák, hogy a'
hoűű élet igen nagy áldás.

Theoph. 4. Negyedik kérdés ez : Micsoda
föld az, melyről az Urit e' helyen emleke-
zik ?

Philad. Az Izrael népére nézve, értetik
a' Canaán földé; mellyet vettek birodalmúl
az Utúl : de mi reánk nézve, sokkal külyebb
terjed : Mert ákár holott légyünk mi e' vilá-
gon, de jussunk vagyon minékünk az urtúl
a' kié a' föld, az ott való lakáfra.

Theoph. 5. Ötödször és Utolször azt kér-
dem : Miképpen tellyefiti be Isten ez ígére-
tít, holot a' bizonyos dolog, hogy gyakorta
az engedelmes és jo fiak ifjuságokban meg-
hálnak,

halnak ; az engedetlenek pedig hosszú életűek ?

Philad. Erősítik ezt az Absolon', Kore , Datán , Abirom es az Eli Papszainak példái. A' mindennapi szemmel látot dologis ezt bizonyította a' vakmerő és engedetlen fiak felől: mert azok többire láttatnak lenni a' tömlőzben vagy akasztó fánn. Ellenben a' jó sóhaló fiak többire hosszú életűek és csendes békességűek. Hogy ha pedig néha máskülönben történik, meg kell azt gondolnunk hogy Istennek minden e' földi dolgokat néző igéreti ilyen conditio alatt valók : Hogy ha tudniillik , azok , mind az ő nevének dicsőségére , mind penig a' mi lelkünknek idveffé-
gére szolgálnak. Midőn annakokaért Isten azokat idején e' világból ő magához ki szólította , sokkal jobban cselekedtek vélek , hogy nem mint , ha hosszú életet engedne önékiek. Mert ki vévén őket e' világi nyomorúságok között , be viszi az örök életnek bírására. Ellenben pedig, enged ő neha hosszú életet a' hitetleneknek ; de mindazonáltal az , oly nyomorúságokkal telyes , hogy ön-
nön magánál a' halálnális keservesebb. Ez okáért , Moses az Istennek törvényét ujjonnan elősámlálván , ez igéretet im ez sokban tesile : Hogy félted a' te Vradat Istenedet és meg őrizzed minden ő ítéletit és parancsolatit,

210 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

Az 1 Kő.
nyv. IV.
Refz. 57.
Lev.

hogy hosszú ideig élhesz. Moses v. Kőn. 6. v. 2. Hogy ha pedig máskülömben törté-
nendik, ennek oka nem egyéb lében, hanem
a' mellyet oda fellyeb elég bőven letettünk,
holot a' nyomorúságokrul beállértünk.
Mert ott megtanítottuk azt, miért akarja az
Ur, hogy néha a' hitetlenek fokkaig és bol-
dogúl éllyenek e' világon, a' hivek pedig min-
dennemű nyomorúságok alá vettessenék.
Mindazonáltal igaz lében mégis Salamonnak
im ez mondása: Ha meg hosszúabbitanáis I-
sten életét a' bűnösnek, a' ki szájszoris vétkezik;
mindazáltal tudom en hogy az Istenfelőknek
lész en jól dolgok, a' kik az ő orcáját felik &c.
Predik. 6. v. 12. 13.

A' HATODIK PARANC SOLAT.

Ne ölly.

Theoph. **H**ány rebe vagyon e' Parancso-
latnak?

Phil. Kettő:

1. Az első tiltya a' Gyilkosságot.

11. A' második parancsollya, hogy meg-
tarsuk a' mi felebarátunkal való békefés-
günket s' barátságunkat.

Theoph. Mit értes a' Gyilkosságnak neve-
zetin?

Phil.

Phil. A' Gyilkosságnak nevezeti befog-
lallya önnön magában annak minden grádi-
czsait, melyeken mi a' Gyilkosságra bök-
tünk menni: Annakfelette mind azokat a'
dolgokatis, melyekkel mi felindittatunk,
és mint egy öftönőztetünk a' Gyilkossá-
gnak cselekedetire. A' mi harmadik Régu-
lánk? *berént.*

A' Hatodik
parancso-
latnak első
része.

Theoph. Mellyek azok a' Grádicsok?

Phil. Harom grádicsok vadnak, melye-
ken mi a' Gyilkosságra megyünk. Az első
a' bívben fogadot *GYŰLŐLSEG* mivel hogy
az nyilván való bökkel meg tiltatott *Moses*
III. Könyv. 19. v. 17. Ne gyűlöllyed a' te
felebarátodat szivedben.

Theoph. Hogy ha pedig a' mi felebarátunk
istentelen életű ember lezend, tartozunké
megis ötet beretni?

Philad. Tartoztunk ugyan gyűlölni az ő
benne lévő vétket, de semmiképpen nem
az ő seméllyét. Mindazáltal igen börgalma-
tosan el kell tavoztatnunk im ez két bélső
dolgokat, melyekben mi vétkezni bökünk.

1. Elsőben, hogy mi a' semelyt ne gyű-
löllyük az ő benne való véteket.

2. Másodszor, hogy mi a' semelynek ked-
vejét ne szerelsük a' bünt.

Theophil. Mellyik a' második grádics, mel-
lyen mi a' gyilkosságra bökünk menni?

Philad. A' HARAG: mely a' mi szívünkben fogadott gyűlölségnek jele?

Theoph. Nem szabadé hát semmiképpen valakire meg haragudni?

Phil. Igenis szabad: mert a' harag természet szerint való indulat, melyben hogy ha mértéketlenséget tartunk bintén olyan dicseretes dolog, minemű gyalázatos hogy ha mértéketlenség nélkül vagy.

Theoph. Micsoda az a' mértéketlenség?

Philad. Midőn mi az Isten dicsősége mellett, nagy buzgósággal és igaz Szomorúsággal meg haragunk, mivel hogy méltatlan bosszúsággal illetetünk; és midőn a' haragban módot tartunk, ilyen okkal, hogy mi se böllyünk se cselekedgyünk semmit olyat, valami az Istennek tisztességével, és a' mi felebarátunknak szeretetivel ellenkeznek. Ez értelemben parancsolja Szent Pál, hogy *meg haragydgyunk és ne vétkezzünk.* Ephes. 4. v. 26.

Peccatur
tū in Ex-
cessu.

Theoph. Látsuk tehát a' Haragban e' két felső dolgokat. Elsőbennis pedig azt, midőn felettébb és modnénkül haragunk.

Phil. Felettébb és modnénkül haragunk akkor, midőn vakmerőképpen, az az, minden ok nélkül a' mi haragunk felgerjed. Avagy, midőn igaz októl indittatunk ugyan, de mindazáltal a' mértéketlenségnek hatá-
rán

rán kívül lépünk, midőn oly dolgokat fő-
lünk, mellyek az Istennek tisztelege es az
Atyáfiúi szeretet ellen vadnak. E' pedig ugy
lében, hogy ha mi oly indulatoktól igazgatta-
tunk, mellyekkel a' mi itéletünk fel háborit-
tatik, a' mi elménk meg homályosittatik;
mert olyankor bizonyos ideig hasonlók va-
gyunk mi a' bolondokhoz, kik nem tudgyak
mit cselekednek. Ezért mondgya Sz. Jakáb
hogy a' fersűnnek haragja az Isten igazságát
nem cselekesi. Lev. 1. Refz. 20.

Theoph. Mennyünk immar a' Második fel-
ső dologra. Mikeppen vétkezünk mi a' Ha-
ragnak meg fogatkozásában?

Phil. Midőn, eszünkben vévén, hogy az Istennek tisztelege, avagy a' mi becsületünk
meg bántatott, még pedig ok nélkül; mi
mindazonáltal fel nem indulunk ugy, mint
a' mi tisztunk s' hivatalunk kívánná, mely
azt akarja, hogy mi a' gonoszt el ne fenyyed-
gyűk, hanem inkább a' mi tisztunk érint az-
oknak ellene álljunk. Innen lőtt, hogy Mozes-
nek annyira fel gerjedet volt haragja az Israel
fiai ellen, az arany bozjunak tiszteletiert: Ke-
resztelő Iánosnak az Irástúdokra es Phariseu-
sokra: Jakobnak az ő ipára Lábánra, Mozes az-
ért, igaz októl indittatván a' haragra, fegy-
vert fogott, mivel hogy ő magistratus volt.
Keresztelő Iános erősen es keménnyen meg

Tum in de-
fectu.

Mos. 11.
Könyv. 32.
v. 19.
Mat. 3. v. 7.

Mos. 1. Kö-
ny 31.

Mos. 11. k.
32. v. 27.

214 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

dorgálta a' Sidokat, mivel hogy az igének predikállására, a' binmutató es bűnökben meg keményedet emberekhez küldetet volt. *Iakob* mértékletessen cselekedvén *Lábánnal*, együgyűképpen intette őtet, mivel hogy ő egygyes, magános személy volt, és egybersmind az ő dolga felől volt a' villongás.

Theoph. Látsok vegezetre a' harmadik grádicsot, mellyen mi Gyilkosságra bókunk inenni.

Phil. Minden K A A R valamellyél a' mi felebarátunkat illettük: melyből neha önön maga a' Gyilkosságis következik, mely vetek igen utálotos az Istennek semei előtt; a' mint meg teczik a' gyilkosok ellen rendelt kemény büntetés bőlis. Mert ő azt rendelte hogy nem csak az ember, hanem még az ok-talan állatis hogy ha embert ölend, meg ölettef-sék. *Mof. 11. Könyv. 21 v. 29.* Minekokaért meg tiltotta ő a' vernek meg ételetis. Mely Ceremonia által azt akarja mi nekünk meg mutatni, mellyigen irtozzék ő a' vérontástul és következőképpen a' gyilkosságtulis. Világossan előnkben adgya ő azt mi nekünk *Mof. 1. Könyv. 9. v. 6.* a' holot midőn azt mondotta volna: A' ki embernek vérét ki ontja, ember által ontassék ki viszontag annak vére; ot-tan mindgyárt utánna veti. Mert az ő ábrázattára teremtetten Isten az embert. Mely bókban

Mof. 11. Könyv. 17. v. 10.

őökben Isten előnkben adgya, hogy az ő képét illeti bősűséggel valaki embert áll.

Theoph. Az első részről e' parancsolatnak addig elég bőven tanítottál ; lássuk a' másodikat rövideden : Micsoda jófajos cselekedeteket parancsol Isten abban ?

A' Hatodik parancsolatnak második része.

Phil. Hogy tudniillik mi belédek, békeségnek es eggy elsőnek szeretői, együgyűek, bekecsleg szerzők es a' meg engesztelésnek kívánoi legyünk. Rövideden, ez parancsolatban Isten négy dolgokat kíván mi tőlünk, mellyeknek kettei meg mutattyák mit kellesek mi nekünk el tavoztatnunk ; a' kettei pedig, mit kellesek mi nekünk cselekednünk, hogy azt be tölthessük.

Teoph. Mellyek azok a' két első dolgok ?

Phil. Első ez ; Hogy mi senkit ne gyűlölyünk : sokkal inkább kárral ne illessünk se becsédünkben, se cselekedetünkben. Második ez, hogy, hogy ha mi valakitől meg bántunk tehát a' Sz. Pál reguláját kövessük, mely arra tanít, hogy magunkért bosszút ne álljunk, hanem adgyunk helyt, az Isten bosszúállásának. Rom. 12. v. 19. Mert vagyon irván : enyém a' bosszúállás en megfizetek. Mos. v. Könyv. 32. v. 35. Innen ő másutt neveztetik erős bosszúálló Istennek Solt. 94. v. 1.

Theoph. De, midőn mi a' bősűséget békefélegesen el fenyyedgyük, nem adunké alkalma-

kalma-

kalmatosságot azzal a' mi ellenségünknek továbbá való kegyetlenkedésre?

Phil. A' bizonyos, hogy a' mi ellenségünk gyakorta kevélyebbé lében a' mi feled alazatosságunkal, de a' csak semmi sem. Mert mi nekünk kébbbeknek kell lennia' sokbósságoknak el viselésére, hogy sem mint azoknak meg bőssülésára, a' Christusnak im e' parancsolattya berent: *ne álljatok ellene a' gonosznak, hanem a' ki tégedet job felől arczul csapánd fordítsad a' másikat is* Mat. 5.v.39. Ez igaz értelme e' Christus mondásának. Mert az UR nem azt akarja, hogy midőn egy bőssúságot benyvedtünk, a' másikat is magunkra vonnyuk, a' mint az igék első tekén-tettel láttatnak kívánni. Mert bűn volna az jo eleve meg látott bőssúság tételt el nem tavoztatni, kiváltképpen, hogy ha alkalmatosságunk lenne rea. Mivel önnön maga a' Christus es ő utánna Sz. Palis, midőn arczul vezettetnének nem fordítottak a' másikat orczájokat: Sőt inkább panaszkodtának az ő rajtoktól bőssúságon.

Theoph. Miért tartotta Isten magának a' bőssúállásnak tisztit, es miért tiltja ily erősen hogy mi bőssut ne álljunk?

Miért tartotta Isten magának a' bőszt állást?

Phil. Ezt láttatik cselekedni három okokra nézve: Először, mivel önnön maga bántatik meg kiváltképpen a' mi raytunktól bőssúsággal.

Theoph.

Theoph. Miért vagyon az ?

Phil. Mivel hogy ő minekünk kiváltképpen való Urunk lévén, sokkal inkább tartozunk őtet becsülni, hogy sem mint az embert, a' kit az Isten teremtet. Mind annyifor tehát, valamenyőben mi az ő parancsolatit megutállyuk és meg rontyuk, bosszúságot tévén valakinek, avagy nem kiváltképpen az Isten ellen vétkezünk ?

Theoph. Mellyik a' második oka ?

Phil. Mert ő sokkal jobban tudja a' bosszúságnak nagy voltát, hogy sem mint az, a' ki bosszúsággal illetetik : Mert ő elhatt az embernek gondolatának mélyseges titkaira.

Theoph. Mellyik a' harmadik oka ?

Phil. Mert ő neki kiváltképpen való hatalma vagyon a' bosszúságoknak meg bosszúsására, a mint ő leg igazabbnak és hasznosabbnak ítelendi, mellyet mi nem cselekedhetünk. Mert az, a' ki a' rayta tölt bosszúságot meg akarja bosszúllani, gyakorta őregbiti inkább azt. De, ámbár mi magunknak volnais hatalmunk arra ; mindazonáltal azok az indulatok, mellyektől vífelterünk, által hágattyák velünk a' mereteletességnek határát. Ez okáért az Vr őnnön magának tartotta a' bosszuállást, es egybersmind azt igerte hogy meg fizeti azt ; es így meg szabadit

dit minket e' munkától es mind azoktól az alkalmatlanságoktól, mellyek arhatnának mi nekünk a' borbélyállásban : De hogy mi magunkat ne mentegethessük, Magistratus általott, kiaz ő képében borbélyt állyon, e' végre hatalommal es méltósággal is fel ruházta, hogy alhatatos elmével meg vizsgálván a' borbélyágnak nagy vóltá', minden haborúságnelkül meg büntethesse es le esendefithesse azt, a' ki borbélyággal és kárral illetet minket.

Theoph. Szabadé tehát a' *Magistratus*hoz folyamodni és azokat meg büntettetni, a' kik mi nekünk ártanak ?

Phil. Igenis szabad : mert mi így ő magához az Istenhez láttatunk folyamodi, midőn mi az ő foglájatul segítséget kívánunk ; csak hogy a' legyen minden borbélyállásnak kívánfáganélkül, e' lévén minden kándékunk hogy a' közönséges békeesség előbbmozdittatsek, midőn mi azt meg büntettetttyük, a' ki azt elsőben fel háborította es megrontotta vólt.

Theoph. Hogy ha pedig a' *Magistratus* nem akar minket meg segéteni, avagy mi ő hozzá nem folyamodhatunk, mit kellesek mi nekünk cselekednünk akkor ?

Phil. Az egész dolgot Istenre kell bízunk, ki egy napon borbélyt áll mind azokón kik minket borbélytöttanak, mind pedig a' *Magi-*

Magistrátuson, ki az ő tiszteiben hiven el nem járt. Es egyáltallyában, ez a' leg jobb út: mert ha mi magunk akarunk bősűt állani, a' midőn mi tőlünk lehet; tehát mi több kárt teszünk magunknak hogy semmint a' minket bősűontóknak: mivel mi a' mi felebaratunknak vagy csak javat károsíttyuk meg, avagy penig az ő testet; de mi magunknak lelkünk ismeretig úgy meg lérttyük, hogy gyakorta a' mi lelkünket utólsó veszedelem-benejtyük: Minekokáért, jobb bekecséges-sen el benyvedni a' bősűfagokat; Mert így mi nem csak sok és meg számíthatatlan nyavalyákat s' nyomorúságokat hárítunk el magunktul, hanem egybersmind az UR, ki a' mi engeldelmességünket láttya, sok rendbéli áldásával áld meg minket. Es ha binten a' bősűállást ideig el hallastya is, mindazonáltal tellyességgel el nem mulattya:

Theoph. Tsuda dolog tehát, hogy az emberek olyigen kevéssé a' bősűállást, és hogy oly kevesen találtnak, kik ez aránt bekecséges túrók lévén, az ő dolgokat Istenre biznák.

Phil. A' bizonyos: Es innét teczik meg hogy mi Adám maradeki vagyunk, es a' bűnnek örökös; noha mi nekünk nem kellene az Istennel egyenlővé tennünk magunkat.

Theoph. Miért nem szabad mi nekünk a'

boffuállásban egyenlővé tennünk magunkat az Istennel?

Phil. Mert az Uregyedűl csak magának tartotta a' boffuállást. Nintsén pedig semmi a' mit az ember oly buzgóan kívánna mint ezt. Ugyannyéra, hogy sokszor utolsó védelemre veti önnön magát, csak hogy az ő gonoszkévanágát végbe vihesse. Azert, csak egyedűl azok győzhetik meg e' gonosz indulatokat, es azok bizhatták a' boffuállást Istenre, a' kik az ő Adámot levetkeztek es az ujjat őltőztek fél.

Theoph. Látsuk vegezetre azokat a' két utolsó dolgokat, melyeket az Ur kíván mi tőlünk?

Phil. Azoknak Egygyike ez, hogy mi hozza menvéna' mi ellenkező felebarátunkhoz, ő véle meg békellyünk, a' Christusnak parancsolattya berént, melyben azt kívánja, hogy ha a' te ajándéodat az oltárhoz akarod vinni, és ott meg emlekezel arról, hogy a' te felebaratod haragszik te read. Hadd az oltár előtt a' te ajándéodat, és meny ell: békellyel meg előszűzör a' te atyádszával, és az után ügyvigyed fel a' te ajándékidat. Mat. 5. v. 23. 24. Holot ez törvénybéli Ceremonia által tanít minket arra, hogy minden tisztelet, melyet mi Istennek téstünk, nem kedves ő előtt te mind addigis, valamig mi a' mi ellenkező fele-

felebarátunkkal meg nem bekellünk.

Annakfelette, Sz. Pális arra int, hogy ez a' meg bekelles hamar legyen, es egynaprúl másrá ne halogattassek, midőn azt mond-gya: *A' nap le ne mennyen a' ti haragotokon.* Eph. 4. 26. Mely bizonyára igen alkalmas eszköz a' gyűlöfegnek el rontására es a' bosszúállásnak meg zabolázására. Mert a' mikeppen hogy a' nyavalyák eleinten könnyen meg gyógyít-tathatnak, de mellynel tovább hallastatnak annál nehezebben gyógyúlnak meg: Így a' gyűlöfegnekis nehéz oltán ellene állani, ha idejen reá gondor nem viselünk. Ezokáért Sz. Pál, minekutánna arra intett volna ben-nünket, hogy *a' nap le ne mennyen a' mi hara- v. 27. gunzon,* mindgyárt utánna veti, *se pedig az őrdögnek helyet ne agyartok.*

Theoph. Miért adgya hozzá ezeket az i-géket?

Pml. Mert a' gyűlöfég, ha csak leg kif-sebb edeig legyenis ellreytve a' mi elmejn-kben, ottan mindgyárt utat nyit az őrdögnek, ki a' mi fiweinkben be férkezvén, egéslen u-gy birja azokat, hogy meg vetvén a' meg en-geszteltetést, fel indittya a' mi fiweinkben a' meg bosszúállásnak kevanóságát, miglen oltán nyakra főre a' vesedelemben tasít minket. Mivell azért ily ártalmas vendeg legyen ez, méltó hogy mi jo eleve ő előtte a' tőkélle-

222 A' JOCSELEKEDETEK RŐL.

tes meg békéllés által az ajtót be zárjuk.

Theoph. Mellyik a' második dolog, mely e' parancsolatnak bé töltésére kívántatik.

Phil. Ez, minekutánna mi forgalmiatof-
san meg cselekedtük a' mi tistűnket, hogy
ha a' mi velünk ellenkező felebaratunk vak-
merőképpen megveti a' meg engeszteltetést,
mi mindazonáltal meg ne bűnyünk ötet be-
retni, Istennek ő érette könyörögni és min-
den dolgokban ő neki teczzeni, a' Chri-
stusnak parancsolattya berent. Szerefétek a'
ti ellenségetek, algyatok azokat, a' kik titeket
átkoznak, jól tegyetek azokkal, a' kik tite-
ket gyűlölnék, és imádkozzatok azokért, a'
kik titeket háborgatnak és kergetnek. Hogy
legyetek a' ti menyei Atyátoknak fiai. Mat.
5.v. 44-45. Ide való Sz. Pálnak im ez inté-
seis, ha ehezük a' te ellenséged adgy enni, ha
szom juhozik adgy innya. Mert ha ezt mive-
led az ő fejere szemet gyűjtesz Rom. 12.v. 20.
Végezetre, aztis esünkben kell vennünk,
a' mit Sz. Pál a' következő 21. versben
mond: Ne győzetteffél meg a' gonosztól ha-
nem inkább a' gonoszt jóval győzd meg.

A' HE-

A' HÉTEDIK PARANC SOLAT,

Ne Paráználkodgyál.

Theoph. **H**ány Rései vadnak e' Parancso-
latnak ?

Phil. Kettő. Az Elsőben tilalmazza a'
Paráznaságot. A' Másodikban parancsolja a'
tísta Szűzeséget.

Theoph. Mit ért az Ur a' PARAZNASÁG-
NAK nevezetűn ?

Phil. Nem csak a' Férfinak az Aßbonyi-
álattal házasság kívül való egygyűlését; ha-
nem egbersmind minden tístatalan fertelmef-
ségnek neveit, valamellyekkel ember ma-
gát megferteztetheti. Annakfelette, minden
gonos kívánságnak indulatit; és végezetre
mind azokat az eszközöket, valamellyek
fel gerjesztik és táplállyák a' mi gonos kívá-
ságunkat; minéműek :

A' hetedik
Parancso-
latnak első
Része.

A' Törventelen, gondolkodások.

A' búja és fajtalan öltözetek.

A' trágár beszédek.

A' fajtalan éneklések.

A' feslet életű ekkkel és fajtalanokkal való
társalkodás.

A' buja nézések.

A' hivalkodás, mely annya minden vétkek-
nek, kiváltképen pedig a' paráznaságnak.

A'

A' fajtalan Tanczolás, mely nyilván való őstőne, és izgatő farkantyúja minden fertelmességnek. Mivel annakokaért bizonyos dolog az, hogy mi természet szerint hajlandók vagyunk a' buja kívánságokra, hanem ha mi forgalmatosáneltavoztatandunk, minden ezekre ingerlő alkalmatosságokat, annakel ki jőni belőle hogy mi végezetre a' paráznaságnak végbenvitelere agyuk minnen magunkat: Mely vétek Isten előtt igen utálatos, kiváltképen azok között kik a' Christus nevéül neveztetnek.

Theoph. Mi ennek az oka?

Phil. Igen bép okát adgya ennek Sz. Pál, midőn így szól: *Avagy nem tudgyátoké, hogy a' titesteinek a' Christusnak tagjai? Elszakaszamé azért a' Christus tagjait, hogy a' paráznának tagjává tegyem? Tavol legyen. Avagy nem tudgyátoké, hogy a' ki a' Paráznához ragozkodik, egy test a' Paráznával. Mert azt mondgya, az Ur: Ketten lesznek egy testé, a' ki pedig ragazkodik az Vrhoz egy lélek ő véle. Távoztassátok el a' Paráznaságot: minden bűn a' mellyet az ember cselekeszik, a' test kívül vagy: de a' ki Paráználkodik, az ő maga teste ellen vétkezik. Cor. 1. Lev. 6. 15. 6. 17. 18.* De hogyha nagy bosszúsággal illetetik it ez aránt a' Christus, egyátallyában nem kicsinybosszúság azis, mellyel a' mi felebárátunk illet-

illetetik. Mert így a' tisztelt ház nép nagy gyalázatban kevertetik. Annakfelelte a' buzességis, melyet mind végig tartoznánk megtartani, gyakorta ez által megrontatván, nagy gyalázatos büntetéssel illetetünk. E' bosszúság pedig annál nagyobb lében, hogyha vagy a' Ferfi, vagy az Asszonyi állat, vagy mindketten, házasságban élő fémélyek le-
jéndenek. Mert így a' Házasságnak kötele a' Hit, megromolás elfakad, egész ház nép gyalázatban kevertetnek, és gyakorta a' fattyak, az igaz fiaknak helyekben örökösökké lésnek. Ez okaért az Ur halálos büntetést rendelt ez ilyen gonosztévőknek.

Mof. 3. Könyv. 20. 10.
5. Könyv. 22. 22.

Theoph. Lássuk e' Parancsolatnak Második részét. Vagyoné még valami eszköz, mely általa' mi Szüzességünket megtarthatjuk?

Phil. Vagyon tudni: az Istentől mindazoknak parancsolatott Sz. Házasság valakiknek belső magok megtartoztatásának ajándéka nem adatott. Mert azt mondgya Sz. Pál. Hogyha magokat meg nem tartoztathatják házasságban éllyenek: mert jobb házasságban élni, hogy nem mint égni. Cor. 1. Lev. 7. 9.

A' Második Résznek magyarázattya.

Theoph. Mivel te a' házasságot emlited, akarnám tetűled megtudni, mi okokra nézve rendeltetett a' házasság?

Phil. Három okokra nézve:

Ff

I. Elősz.

226 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

1. Elsőször, A' fiaknak nemzéseért.
2. Másodször. Egymásnak hűleges legítéséért.
3. Harmadszor. A' Paráznaságnak eltávoztatásáért.

Theoph. Mellyik ez okok között a' legderekasab?

Phil. Az Istenre nézve az első tudniillik az emberi nemnek, a' fiaknak nemzése által való megtartása s' szaporítása: De mireánk nézve az utolsó, ugymint a' Paráznaságnak eltávoztatása.

Theoph. Miért mondod te azt, hogy ez utolsó mi reánk nézve legderekasabbok?

Phil. Mert ez bűkfégés kepen kenberit minket a' hazaságra, mellyet a' több okok nem cselekeznek. Ez okaért mongya a' Sz. Pál: hogy a' Paráznaságnak eltávoztatásának okaért minden férfinak tulajdon felesége legyen, és minden Afzszonyi állatnak tulajdon férje. Noha pedig ő ittezaránt szól az olly-

Cor. 1. 7. 2 azokról, kiknek nem adatott magok megtóztatására való elégséges ajándék; kiknek ő nyilvánfággal azt parancsollya, hogy házasságban éllyenek; mindazonáltal igen ebsünkben kelvennünk, hogy mi e' b. rendelést a' mirendeletlen bűjálágunkal megne fértezteszük. Melyre intetünk mi az Apostoltól, midón így szól: Tisztességes dolog a' ház-

Sid. 13. 4.

zasság

zasság minden embereknél, és a' tiszta ágy.

Theoph. Mit akar az Apostol ez Intésében ?

Phil. Int minket arra, hogy ámbár az Ur a' házasságot rendelte legyen is a' mi erőtelen segünknek megorvoslására: de mindazonáltal azzal mi nem élhetünk gonoszként a' mi zabolátlan magunk gyönyörköttető kívánságunknak végben vitelére, mivel a' házasság-beli tisztaság tilalmazza azt. Minekokaért mind azoknak, kik megházasodnak, tutto-kra legyen, hogy ő nékiek sem szabad akármit a' testnek gyönyörköttető kívánsága ferént cselekedni; hanem hogy ő magokat egymáshoz hűségesen és tisztán viselleyek, az Vrnak félelmében, úgy élven egymással, hogy a' Sz. házasságban semmi illetlen, bestelen, és mértékletlen dolgot, ne cselekedgyenek. Minekokaért Sz. Palis így int bennünket: *Es tudgya mindenitek birni az ő edényét, szent-ségben és tisztetségben, nem a' kívánságnak indulatyaival, miképen a' Pogányok, kik nem is-mérik az Istent. Tess. 1. Lev. 4. 4.*

A' NYOLCZADIK PARANCSOLAT.

Ne Lopj.

Theoph. **H**Any Rése vagyona a' Nyolcsadik Parancsolatnak?

Phil. Kettő. Az Első tilalmazza a Lopást: A' Második pedig azt kívánja mit tölünk, hogy mi minden tehetségünkkel a' mi felebarátunk javát nem különbben mint a' magunkét őrizzük, és baporicsuk, és őtet minden-némű bűkségében segillyük.

Theoph. Micsoda dolgokat foglal be az Vra' Lopásnak nevezeti alatt?

Phil. Minden rof útakat s' modokat valamelyek által a' mi felebarátunk az ő javaiban, megkárosíthatik, rof ezközők által megfosztván azoktól: mely őt módon foskot lenni.

1os, 7. 1.

1. Elsőben a' SZENTSEGTŐRES által midőn valaki az Istennek benteletett marháttörvéntelenül magacává teszi.

2. Másodszor a' TOLVAILAS, által midőn valaki felebaráttyat az ő javaitól, akár nyilván való, akár titkos erőbaktétellel megfosztja.

3. Harmadszor a' CSALARDSAG által, mint midőn valaki valamely rof marhát jogyanant

gyanant, avagy himeshámos befédekkel dragábban ád el, hogy sem mint kellene: avagy végezetre hamis mértékkel él, hogy valakit megcsalhasson.

4. *Negyedszer* az *USORA* által, midőn valaki pénzét kölcsön kiadván, törvény felet való nyerefféget kíván arra: ez egyátallýában mind a' kölcsön adót, mind pedig a' vevőt megkárosítja, amazi, lelkeben, ezt pedig javaiban.

Theoph. Minekelőtte tovább mennél egy keveset tudakozom itt az *Uforárul* te tőled. Nem kárhoztatode hát te azt a' nyerekedést, mely a' *Törvények* berént vagyon?

Phil. En semmiképen nem.

Theoph. De hogy eggyez e' meg a' *Christusnak* eme mondásával: *kölcsönt adgyatok semmit abból nem várván, Luk. 6. 35.*

Phil. Ezt értenünk kel a' *begényekről* kiknek nem csak kölcsön, hanem még ingyen is semmire nem tekintvén tartozunk adni. De midőn a' *Gazdagoknak* adunk kölcsön, a' kik megfizethetik, még pedig nyerefféggel, semmi okát nem látom miért nem követhetnénk a' *Magyistratusnak* törvényt, csak hogy fínten az *Attyasíui* beretet ellen ne legyen. Mert a' kölcsön vevőkkel többet nyerhet azon, hogyha nem tékozol, annál a' mit a' kölcsönadónak kel fizetni.

Theoph. Szorgalmatosan kellé tehát vigyáznunk azokra, a' kiknek kölcsön akarunk adni, és megkellé aztis vizsgálunk, hogyha tékozlóké avagy nem?

Phil. En ugy itillem: mert hogyha nyilván tudgyuk hogy tékozló az, a' kinek kölcsön adunk, semmiképen nem kel annak adnunk.

Theoph. Ezeknek akarek végire menni. Láfsuk immár az ötödiketis.

Phil. Az ötödik áll a' *mesterféges MEGCSALAS*ban midőn tudniillik valaki a' Törvénnek fine alatt felebarattjának javát ellopja: nem másképen, hanem csak egyedül a' Törvénnek elfordításával. De' e' Lopásnak nevezeti alatt befoglaltatnak a' Latroknak Partarói, az Orgazdák, és mindazok, kik valamiképen a' Lopásban megegyeznek.

Theoph. Nem tilté Isten semmit egyebet e' Parancsolatban?

Phil. Igenis tilt, tudniillik mindazokat az eszközöket valamellyek által mi a' Lopsásra indítatunk.

Theoph. Mellyek azok?

Phil. Elsőben a' *FŐSVENSEG*, az az, a' Gazdagfágnak felettéb való kívánsága, mely felől az Apostol azt álatya, hogy minden gonosfágnak gyökere legyen, mivel nincsen oly

232 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

tetnek régulája szerint éllünk, hogyha Isten minket sokkal megáldott, azokkal éllünk mind mi magunk, a' menyire a' szükség kívánja, mind pedig azokból a' mi búkolkodó begény Atyáinkfiainak adakozzunk. Valaki pedig e' Régulát meg nem tartja, az a' más ember javát magának hamissan koporittja.

Theoph. Azt véledé azért te, hogy valaki a' begény búkolkodót nem segíti, az Isten előtt e' Parancsolatnak undok megrontoja legyen?

Phil. Igenis azt. Sőt bizonyára sokkal nagyobb lopó az, hogy nem mint az a' Jobbág, ki az ő földes Úrának mezeinek és kertinek jövedelmét be nem adja. Mert valami javunk minékünk vagyon, az egészen az Uré, és ő engette azt minékünk ily conditio alatt, hogy mi estendőről estendőre annak jövedelmét neki befolygáltassuk, melynek betakarítá az ő rendelése szerint a' begények. Valaki annakokért nem akarja segíteni a' begényeket, nem csak lopó az Isten előtt; hanem egybersmind Szentsegtörőis: Minekokért egyátallában méltó az olyan ember, hogy a' kit az Ur minden javaitól megfosson, mivel nem cselekedt az ő tisztit és hivatallyát.

Theoph. De azt alittyák némellyek, hogy min-

minden zűrzavar és vesékedés e' Világon csak eme két főzkából fármazik, tudniillik: ENYIM és TIED. Minekokáert azt állattyák, hogy sokkal jobb volna, hogy ha minden javok az embereknek mindenekkel közönfégések volnának.

Phil. Valaki ezt a' jóknak közönfégés birását hantorgattya, magát az Istennél bölcsebbé akarja tenni, ki a jószágoknak külön külön magánosan való birását rendelte. Az igaz ugyan, hogy az embereknek nagyobb része gonosbúl él azzal; honnét samtalan vesékedések fármaznak. De midőn a' mi javainkal Istenesen élünk, e' Parancsolatnak kívánsága berént; tehát nem hogy ebből valami gonosb támadna sőt inkább mind az Atyafi üseretnek 's mind pedig a' közönfégés társaságnak megtartálára való gyümölcsök fármaznak.

Theoph. Mellyek immár ennek a' magános és tulajdon jokkal való gonosbúl elefnek nemei?

Phil. Három nemei vadnak ennek. Az Elsőben, letétetnek azok, kik így bókta bókla: Valami Enyim, Enyim az: De valami Tied, az is Enyim; az az, Az én tulajdon marhám nem elég ennekem, hanem még a' tiedreis vágyodom. Ezeknek sámok kozzúl valók azok is, a' kik valamely rof eszközök

által magokéva teszik a' más ember javait.

Másod rendbéliek azok, kik így bóllanak: A' mi Enyim, Enyim aꝛ; a' mi pedig Tied Tiéd-aꝛ: az az, Nem kívánom a' Tiedet, de nem is adom néked az Enyimet.

Harmadik és utolsó rendbéliek így bókta bóllani: A' mi Enyim, Tied; a' mi pedig Tiéd; Enyim: az, az az, kétféle vagyok én arra, hogy tégedet rébeltesselek az én javaimban, de ily *Conditio*val, hogy te is kedveskedgyél ennéken a' te javaiddal. Mely három rendbéli emberek között az Első Rendbéliek távolabb vadnak az Atyafiúi szeretettől, hogy semmint a' második rendbéliek; ezek ismét távolabb, hogy sem mint a' harmadik rendbéliek, kik valamenyivel közelebb vadnak ahhoz.

Theoph. Nem láthatom én micsoda foggyatkozás legyen az utolsó rendbéliekben.

Phil. Ez, hogy ők nem adakoznak az ő javokból, hanem csak azoknak, a' kiktől reménlik, hogy mássat vehetik, minek ökaért nem engednek a' Christusnak imez tanácsának: Midőn te ebédet avagy vacsorát készítesz, ne híjjád arra a' te barátodat, sem a' te Atyafiáit, sem a' te ismerőidet, se a' te gazdag felebarátodat; hogy ők is elne híjjanak tégedet, és visítsza ne adgyák néked. Hanem midőn te Lakadalmat készítesz, hídel a' sántakat, bennakát, és

Luk. 14. 12.

3. 14.

és vakokat, és boldog léssz, mivel ők nem adhatták viszsza te néked, hanem megjutalmaztatik az tenéked az igazaknak feitanádásoknak idején. Holot tiltya a' Christus, hogy ne hijuk vendésegben az olyanokat, kik minékünk vissza adhatták, és nevefsük meg a' begényeket a' kik búkolkodnek a' mi segítségünk nélkül.

Theoph. Miképpen élhetünk tehát igazán ez sokkal ENTIM's TIED ?

Phil. Midőn fíntén ellenkező-képpen állunk az első állásnak formájával, tudniillik: a' mi enyim, tiéd; de a' mi tied, tied az. Az az, kéb vagyokén tegedet rébessé tenni az én javaimból, ámbár te néked ne legyen is hatalmad, hogy te engem hasolatossképpen rébessé tégy.

Theoph. De, hogy ha azok, a' kikkel mi a' mi javainkat közöllyük, oly gazdagok lejéndenek, hogy ők azokat minékünk megfizethessék, nem szabad é mégis azokat megkérni őtőlők ?

Phil. Igenis szabad ; a' mint én elébbis meg mutattam értelmemet. Mert szabad a' kezünkől ki adott marhát visszaakérni: de mindenkor illyen okkal : hogy mi azt a' begényeknek, kik az ő kézi munkájok által magok szükségének eleget nem tehetnek, segítségekre s' tápláltatásokra meg tarcsunk.

236 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

Mert azok a' kik az ő kézi munkájok által el-
táplálhatnák magokat elégségesképpen, az-
onban pedig a' hivalkodás és restség által be-
gényiségre jutnak; semmiképpen nem érdem-
lik hogy ő nekik segítségvel legyünk: Mert
azt parancsolja az Apostol, *hogy a' ki nem*

Thef. 2.
Lev. 3. 108

munkálodik neis egyék.
Theoph. Miképpen köteleztetünk mi a'
bégényekhez valo adakozásra?

Phil. A' menyiben az ő bűkségek kíván-
nya. Mert Keresztelő Iános arra int, hogy a' ki-
nek két köntöse legyen közöllye azzal a' ki-
nek nincs. Illy értelemben kell vennünk
a' jóknak köszönséges voltát, melyről te fel-
lyeb állottál: tudniillik, hogy senki az
Apostolok idejében lévő kereszténynek köz-
zúl ugy nem gondolkodott, mint ha az a' mit
ő birt csak tulaydon magáé volt volna, ha-
nem bőségesen adakoztak azokból a' mint
az gyülekezetnek bűksége kívánta. Mert
ők bántóföldeket és házokatis el adták, hogy
a' bégényeket segíthetnék. Ez igaz értelme
e' b. írásbéli helynek: de nem kell minenkünk
itt ugy vélekednünk, mint ha akkor minden
jószágoknak őve zűrésé zavarása lett volna;
mint ha a' hivek köszönséges jókból éltenek
volna.

Luk. 3 v.
II,
Apost Csel.
4. v. 34.

Theoph. Meg vallom én azt, hogy a' jók-
nak köszönséges voltáról így kell értenünk;
De

De az Apostolok ideje után igen meg hideg a' béreret a' Gyülekezetben : mert mostan csak egy sincsen , ki az ő házat vagy fántó-földet el adván a' begényeknek osztogatná.

Phil. Ugy vagyon, sőt még csak olyanok is igen kevesen találtnak , kik az ő jószágoknak jóvedelméből bőfégsen adakoznának. Noha , azoknak az okoknak , mellyek az embereket az adakozástól el bóktaák vonni, [tudniük, a' begénytegtől való felelem, és a' gazdagságnak felettéb való kívánála) kellene minkét fel gerjeszteni az adakozásra , hogy ha mi az Istennek ígértinek igazán hinnenk, mely által mi intetünk, hogy azok kik a' begényeket segéllik, soha begysegre nem jutnak; ellenben pedig azok, kik az ő fe-meket az begényekről fordittyák átokkal rakvák. Példa. 21. Annakokáért kölcsön ad az Vrnak, V. 11. a' ki kegyelmessen ad az begénynek : és az ő Péld. 19. v. jó téteményét meg fizeti neki. Sőt inkább a' 17. Christus azt mondgya: a' ki egy pohár hideg vizet ad ezek között egyiknek tanítványnak nevében, nem veszti el jutalmát Mat. 10. 42. úgy hogy , a' mi jószágunkban csak azt kell magunkénak tartanunk méltán , a' mit a' begényekre költünk : Mert , a' mi a' többit illeti, azok nem állandók , mivel avagy csak a' ha-

lál által is azokkal való éléstől meg fosztunk. Azok pedig, mellyek a' b'eretetből a' b'egényeknek adattatnak, az ő kezek által az Egekben gyűjtetnek, és az Istentől b'orgalmatosan meg őriztetnek, és az utólsó napon az ő igéreti b'erint nekik nagy jutalommal meg fizettetnek.

Theoph. Az Isten tehát az ő kegyelmességből sokat enged minékünk, midőn azt igéri, hogy meg fizeti, még pedig jutalmason mind azokat, valamellyeket mi a' b'egényeknek őstogattunk, holot mi nem adhatunk semmit egyebet hanem csak a' mi az Istené.

Phil. Igazán itéled: de ezt ő azért cseleksi hogy minket fel serkencsen a' hiedelemre és a' b'eretetnek gyakorlására, midőn láttya hogy mi hidegek és túnyák vagyunk azokban.

Theoph. Mi az oka, hogy az UR mindenneknek elég s'eges gazdagfágot nem ad, kiváltképpen a' hiveknék, a' kiket ő b'eret, úgy hogy egigyis közzülők ne b'ükölködgyek a' másiknak segítségé nélkül?

Phil. Ez, mert az Ur gyakorlani akarja a' gazdagoknak b'ereteteiket és a' b'egényeknek hiteket 's békeséges tűresekét. Iminár a' jóknak nem egyenlősége által meg tartya Isten az emberi nemzetiséget, mely bizonyára meg nem álhatna, hogy ha minden embe-
rek

rek, egyirányú tiszteffélgel s' gazdagfággal
birnának.

A' KI LENCZEDIK PARANC SOLAT.

*Ne mondgy á' te felebarátod ellen hamis
tanúbizonyfágot.*

Theoph. **H**ány része vagyon e' parancsolat-
nak?

Phil. Kettő. Az edgyikbe tilalmaztatik
a' hamis tanúbizonyfágtétel; A' másikba pa-
rancsoltatik az igaz mondás.

Theoph. Mit ért az Isten a' HAMISTANV-
BIZONY SAGTETELnek nevezetén?

Az Első
refznek
magyára-
zása,

Phil. Mind azokat a' dolgokat, valamely-
ekben mi kárral illethettyűk, a' mi felebára-
tunkat a' mi nyelvünkkel: Noha e' vétkeknek
nemei mint egy példájúl tétetik itle, a' mi
első Regulánk szerént, mivel mi mindenek
felet leg nagyobb kárral illethettyűk felebará-
tunkat, hamistanúbizonyfágot szólván.

A' 11. Ko-
nyy. 1. Refz.
131. Lev.

Theoph. Akarnám, hogy ha előfámlálnád
kiváltképpen való neveit azoknak a' vétkek-
nek, mellyek befoglaltatnak e' parancso-
latban.

Phil. Hogy ezt jobban meg érthessed két
rendben kell mi nekünk ostanunk azokat.
Az egyigyik rēdbéli hamistanúbizonyfágtétel
főkot

A' Törvény-
ben levő ha-
mistanúbi-
zonyfágté-
telről.

Isokot lenni a' Törvénykezelésekben: a' másik pedig a' Törvénykezeléseken kívül, mely nezi a' mi emberekhez magunkviselésében való cselelekedetünket. A' mi a' Törvénykezelésben valót illeti, mivel az esküves Isokott oly dolgoknak köziben vétetni, mellyek nezik vagy életét, vagy jószágát a' mi felebarátunknak, tehát ez a' vétek nem lehet meg, hanem ha ez három utálatosságok bármaznak ki belőle, tudniillik, a' hamistanúbizonyfág té-
tel, a' hamis esküvés, a' lopás és a' gyilkos-
fág.

Ez okáért Isten ugyan azon büntetést rendelt a' hamis tanúknak, mellyet érdem-
let volna az, a' ki ellen tanú volt, hogy ha az igazán vádoltatott volna. Mindazonáltal tud-
nunk kell mi nekünk, hogy kétféle hamis-
tanúbizonyfág Isokot lenni az ítéletben: az egyik, mely tellyesfégesen hamis, minémű volt az Istentelen *Achabnak Nábot* ellen való vád-
gya, tudniillik, hogy ő Isidalommal illette volna az Istent és a' királyt. A' másik melly csak rész szerint hamis neveztetik *tetovázo és család vádlásnak* midőn valamely dolog a-
vagy igazért vétetik, avagy ahoz valami ad-
atik, avagy el változtatik, a' mint azok mi-
veltek, kik a' Christus ellen azt bizonyi-
tották, hogy ő mondotta volna; *El ronthatom én az Istennek Templomat és ismét harmadnap*
múlva

Kivály.1.
K.21. Kefz

A' JOCSELEKEDETEKRŐL. 241

múlva fel eppitherem azt ; noha mindazáltal az ő bavaí ezek vóltanak : Róncsárok el ez Templomot es harmadnapra fel eppitem azt, Ianos 2. v. 19.

Theoph. Lassuk immar azt a' hamistanúbizonfagtételt , mely a' Törvénykezésen kívül bókot lenni.

Phil. Sok neméi vadnak ennek , de mi mind azokat csak három karban állattyük A' Törvény kívül való hamis tanubizonfagtétel. mellyek ezek ;

1. Az ember rágalmazás avagy szollás.

2. A' Hízékedés.

3. A' Hazugság.

Teoph. Micsoda az ember Rágalmazás a- Rágalmazás, vagy szollás ?

Phil. Midőn az ember gyalázza és rágalmazza az ő távól levő felebaráttját , es így annak hírét nevét meg kissebbíti. Mely igen-útálatos véték , mivel az emberrágalmazó háromnak árt egyfetsmind :

1. Önnön magának.

2. Annak a' ki hallja : mert az vétkezik a' rágalmazásnak hallásában, mellyet az Isten megtiltot.

3. Annak a' kit rágalmaz es undokit : Noha az ember rágalmazó , leg kevesebbet árt ő neki : mert csak az ő nevet mocskollya meg : de a' rágalmazónak es annak hallojának lelkek ismereti meg fértődik azzal a' vé-

H h

tekket,

tekkel, mely vagyon Isten es az ő felebarát-
tyok ellen. E' rendben helyheztenek az a-
lattomban futtogók és titkos fő kihordók, kik
egyátall yában inkább meg nehezitik az em-
ber rágalmazásban lévő vétkeket, mint mi-
dön futtogvan sok gonofságokra alkalmaso-
ságot ádnak, es kiváltképpen hogy ha ők azt
fáporittyák es öregbitik, a' mint közönsege-
sen szokott lenni. Ezokáért mondgya Sala-

Peld. 6. v.
16. 17. 18.
19.

mon: Ez hat dolgot gyűlöli az Vr: sőt hét dol-
gok utálatosok az ő lelkének. A' kevély sze-
mek, hazug nyelvek, es artatlan vérontó kezek.
Az elme, ki forral alnok gondolatokat: a' go-
noszra sietséggel futó lábak. Hazugság szerző
hamis bizonyság: végezetre a' ki bérez haboru-
ságokat az Atyafiak közöt. E' vétkeknek ne-
me alat be foglaltatnak mind azok a' dolgok,
valamellyek alkalmasoságot szolgáltatnak az
gonos bűllásra, ugimint a' mi felebarátuk felől
való hamisgyanúság, mely vagyon valamely
nyilván való es igaz oknélkül, mért ez az á-

Cor. 1. Lev.
13 Ref. v.

tyafiüi beretet ellen vagyon, mely a' mint 6. Pál
ból, nem gondol gonosz. Ide való a' mifele-
barátunkrol való vakmerő itélet, mellyet

Mat. 7. v. 1. nyilván meg tiltot a' Christus.

Theoph. Hogy ha pedig az a' ki gyaláz-
za az ő felebaráttyát, igazat szólánd, nevez-
hettyűké azt rágalmazásnak?

Phil. Ketségnélkül: mert ő kétképpen
vét-

vétkezik. Elsőben, az ő elméje elidegenedet az atyafiúi szeretetnek indulattjától, sőt e' gonoszságra indittatik ő, a' gonos' bölésnek kívánságátúl, avagy máskeppen, hogy magának más ember gyalázásával dicséretet nyerhesse. Mely innetis ki teszik, hogy ez ilyen rágalmazók elhalgattyák az ő felebaráttyoknak jószágos cselekedeteket, ez az ő fogyatozásokat elő bámlálván, gyakorta ő-regbitik es faporittyákis azokat.

Másodszor, semére hánnya es elő hordgya az ő felebaráttyának, vétkeit, nem oly elmével, hogy annak meg jobbitását kívánná; nemis jelenti az olyanoknak, kikre tartoznék hogy őtet meg intenek; hanem csak futog azoknak, kik semmi eszközöket nem szabhatnak annak fogyatozásának meg jobbitására: sőt inkább hamis velekedéssel vadnak ő az ő felebaráttyok felől.

Theoph. Lászluk immár micsoda a' HIZEL- Hizelke-
KEDES? des,

Phil. Ez a' vétek nem oly utálatos mint az első: mert ez nem oly távól vagyon az keresztényi szeretettől. Annakfelette, a' Hizelkedés csak két rendbeli embereknek árt, tudniillik, a' Hizelkedőnek es annak a' kinek *bizelkedik*. De a' rágalmazó, a' mint meg mondtuk három embereknek árt. Mindazáltal, eztis kárhoztattya az Úr: mert a' hi-

244 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

zelkedő tápllya annak vétjét, a' kinek ő lágyan hizelkedik, 's nem kételkedik be binleni azokat az jószágos cselekedeteknek feftékével. Ezért mondgya a' Propheta: Iaj azoknak kik a' gonoszt jónak, a' jót gonosznak mondgyak. Esa. 5. v. 20.

Theoph. Hátra vagyon a' hamistanubizonyfágnak harmadik neme, tudniillik a' HAZUGSAG.

A' Hazugfágnak három nemei.

Mof. 1. k. 12. Rétz. v. 13. ilmet. 20 v. 2.

Mat. 12. v. 36.

Phil. A' Hazugfágnak sokfele nemei vadtak: mert némely hazuság barmazik a' fősvenyfégből, es ez igen utálatos, mert igen ártalmas a' mi felebarátunknak. Némely az erőtelenségből es félelemből, ilyen vol azt Abrahami hazugfága, midőn azt mondotta hogy Sára neki huga légyen. Némely pedig a' mi magunk gyönyörköttségének okaert való tréfás beszédből, melly mindazáltal vetek, mert a' Christus azt mondgya: hogy akarmi hivolkodó beszédet szollyanak az emberek, számot adnak arról az ítélet napján.

Vadnak a' biseretnek fine alatt levő más rendbéli Hazugfágok is, mellyek hivattatnak Barátságos Hazugfágoknak, midőn valaki hazudván azt gondollya, hogy az ő felebarátjának hasznot tében; mivel így meg sabaditja őtet avagy valami jelen valo vesedelemtől avagy ragalmazástól; avagy máskeppen, midőn valaki hazud az ő maga hasznáert, hogy magár-

gáról valamely alkalmatlanlágot elfordit-
hasson. Ezek a' Hazugságnak neveztetes ne-
mei, mellyek allat be foglaltatik a' tettető
Simmutatas; midőn az ember ollyat tett a'
mi nincsen; ismet, a' *Szinezés*, midőn az em-
ber be finli azt, a' mi valóságos dolog, e'
végre, hogy azzal ellenkező dolog lattaslék
igaznak lenni.

Theoph. Vallyon; s minden hazugságnak
neme vetkése?

Phil. Ugy itélem: Mert az irás kárhoz-
tat mindennemű hazugságot és egyedül csak
az igaz mondásra int minket.

Theoph. Nem szabadé tehát néha el titkol-
ni az igazlágot?

Phil. Nem csak szabad; hanem még gyakorta
hasznos is, mind közönséges, mind magáno-
son való javára a' mi felebarátúinknak: Mind-
azáltal illyen okkall, hogy mi ne kötelestet-
sünk azt a' *Magistratus* előttis esküvellet meg
erősíteni. Mert máskeppen, nem szabad mi
nékünk el fedeznünk az igazlágot, hanem
ha kérdés támad az Anyafentegyhaznak bé-
kefőgeről es a' mi atyánkfiainak meg ma-
radásokrol. Mert azt atyafiui beretet azt ké-
vannya, hogy mi akarmit el benyvedgyünk
inkább, hogy nem mint nyavalyában ejcsük
valamely atyánkfiat, annál inkább az egész
gyülekezetet. Peldának okáért, hogy ha va-

laki meg tömlőczőztetet az ő ellenségitől, tartozik inkább mindennemű kénokat el benyvedni, hogy semmint csak leg kisebb dolgotis ki nyilatkoztatni, mely az ő felebarátinak károokra bolygálna.

Theoph. Ez tehát a' te értelmed, hogy szabadon tőlt hasznos el titkolni az igazságot; de nem szabad semmi alkalmatossággal, sem a' mi magunk, sem pedig a' mi felebarátunk hasznáért hazudni.

Phil. Ugy vagyon. Mert az Istennek dicsőfféget, ki irtózik a' hazugságtól, a' mi életünknek es a' mi felebarátunknak szeretetnek eleiben kell tenni. Annakfelette, az szeretetnek regulája azt nem kívánja, hogy a' hazugság által el fedezzük a' mi felebarátunknak vétjét, mellyet az Istennek törvénye meg büntet.

Theoph. Immár vésem esemben, hogy nincsen csak egy hazugságis mely bűn nem volna. De nem bámlálhattyuk ezt a' leg kisebb vétkek közé.

Phil. Azzal való gyakor élés azt láttatik állatni: de az 8. írás fokkal különben itél felelőle; mert azt mondgya: *Vram el vesztet a' kik hazugságot szólnak.* Másutt ismet előbámlálván azokat a' vétkeket, mellyek meg akadályoztattyák a' mi idvesszögünket, nevezet berént emlekezetet tében errőlis, és a' gyil-

gyilkossággal, paráznásgal és egyéb utálatos, vétkekkel egyűve bámlállyz: mert azt mondgya Sz. Iános: A' félelmeseeknek és hitetleneknek és átkoztaknak gyilkosoknak, paráznakak, bűjös bájosoknak bálványozoknak és minden H A Z V G O K N A K részek lészzen a' tűzzel eskénkövel égő tóban, mely a második halál. Tin. jel. 2 1. v. 8. Nem is ok nélkül pedig: mert az egyenesen ellenkezik az Istennek terinészetivel, ki merő igazság; ellenben pedig meg egygyez az ördöggel, a' ki hazugságnak attya. Nincsen Ián. 8. v. 44. pedig csak egy vétke is, melyre mi bűletésünktől fogva haylanáóbbak vólnánk, mint ez. Mely elégfégesképpen meg mutattya, hog mi az eredendő bűn által le vétkeztük az Istennek képét, és az ördögnek képét öltöztük fel, a' mint mi fellyeb meg mutatók. 1 Konyv. 2. Refz.

Theoph. E' parancsolatnak első részéről tudnillik a' tilalomról eleget bollottunk immár. következik a' második, tudn. a' parancsolat.

Phil. Parancsollyá itt Isten, hogy a' mi felebarátunkat tanúbizonyfágtétellel, segítük, A' kilencz-
edik pa-
rancsolat-
nak máso-
dik része. hogy ha azt a' bűkség kívánnya, mind kőzönféges helyen, a' törvénykezésben, mind pedig külön magánossan. Annak felette, hogy teherfégünk berént felebarátúnknak jó hírtnevét őrizzük, és az ő rágalmazását meg-
és tá-

be távoztassuk, sőt csak haragos orczatis nekik a' tanúbizonyság tételben ne mutassunk, hogy ez ilyen beféddelel ő előttök kedvetlenléget mi magunknak ne berezzünk. Mert azt mondgya Salamon : *Mint az északi szél el tiszttitya az essőt, azonképpen a' haragos ábrázat meg enyhíti a' rágalmazónak nyelvét.* Peld. 25.v.23. Végezetre, hogy minden dolgokban a' mi felebarátunknak tessünk, ha ő búkólkodik a' mi tanácsunk nélkül; őtet meg vigasztaljuk az ő nyomorúságiban; hogy ha ő valaha el tántorodándik, mértékletelesen és a' beretétnek regulája berint őtet meg incsűk, hogy visontag az igaz utra hozzassuk. Ezek a' kiváltképpen való dolgok mellyekben a' mi felebarátunkat befédünkkel segíthettyük e' parancsolatnak értelme berént.

Theoph. Jóllehet nincsen nekem mit kérkezkednem többet e' parancsolatban való dolgok felől: mindazáltal minék előtte a' tizedik parancsolatra által mennénk, azt akarom meg tudnité tőled, mellyik parancsolatra vitetik a' reszégység és az irégység?

Phil. Sok vétkek külömb tekintetre nézve, külömb külömb parancsolatokra vitethetnek. Illyenek pedig azok, mellyekről te most emlekezel. Mert mi a' Reszégleget a' hatodik, hetedik és nyolczadik parancsolatra vihet-

vihettyük. Mert az sok vesékedéseket indit; mellyeket gyakorta gyilkosságis követ. *Annak felette, ambar a' rébegesek meg tartoztassákis önnön magókat másnak meg ölefe-től, mindazon által vétkeznek ök az önnön magok ellenvaló gyilkossággal; amaz mon-dás szerint: A' robzódás többeket öl meg, hogy nem mint a' fegyver.* Továbbá a' Rébegség fel indittya az embereket a' gonoszkéványságra. Es egybersmind begénylégreis jutattya őket, mellyet a' lopás követ. Add hozzá eztis, hogy azok válakik az Istennek ajandekit ily mértékletlenül pazarollyák, mellyeknélkül annak utánna meg búkólhatnak, erre nézve lopásnak vétkével vádoltathatnak.

— Utolszor, midőn ök a' bortól meg hevül-nek, az ő nyelvek ottán meg óldik, és zabo-látlan az ő felebarátinknak jó híreket neve-ket az ember bolla és rágalmazás által gya-lázatban keverik.

Theoph. Lássuk rövideden immár az I-régységetis?

Phil. Az Irégységetkét parancsolatokra <sup>Az Irégység-
gról.</sup> vihettyük: tudniillik a' *hatodik* és a' *kilencze-dik* parancsolatra. Mert, mivel a' Gyűlölség mindenhai útítárfa az Irégységnek, gyakor-latossággal fel ingerli az embert a' Gyilkos-ságrais, mellyet elégfégesképpen bizonyít a' Kain példája.

Jerem.
Könyv. 4.
Rész. v. 5.
8.

Theoph. Igazán mondád. Mert Kaint az Irégység izgatta hogy az Ő atyafiát az Abelt meg ölné. Lássuk immar, miképpen vitethetik az Irégység a' Kilenczedik parancsolatra.

Phil. Mivel mi az által indittatunk sokféle rágalma^zásokra es a' mi felebarátunk ellen való hamis tanúbizonyságtételekre, nem kevésbé mint a' gyűlölségre, mely ezt szokta követni; ez a' vetek pedig Isten előtt oly útálatos, mint az kevélység, es egybersmind az igaz atyafiúi szeretettelis ellenkezik, melyről S. Pál azt mondgya hogy a' szeretet nem irégyekedik. Corint. 1. Lev. 13. Rész. 4. Vers.

A' TIZEDIK PARANC SOLAT.

Ne kívánnjad a' te felebarátodnak házát; ne kívánnjad a' te felebarátodnak feleségét, se szolgáját, se szolgáló leányát, se Őkrét, se szamarát es semminémű marháját.

Theoph. Következik á' Tizedik parancsolat, melynek rövid summáját fellyebb meg értettem: minekokaért mostan ennek értelmet akarom tőled venni. Foglale ez magában egyebet valamit, a' mi felebarátunknak házának es házanépének kívánásánál.

Phil.

Phil. Isten előámlállya e' parancsolatban azokat a' dolgokat, mellyekét mi többire foktunk kívánni, mellyek alatt bé foglallya egybersmind annak minden nemeit; úgy mint, minden kívánságokat, mellyekkel mi indittatunk e' parancsolatnak által hágására.

Theoph. Csak az a' kívánság tilalmaztatik e' parancsolatban, mellyel a' mi akaratunk meg egygyez?

Phil. Az a' kívánság be foglaltatott az előbbi parancsolatokban, mellyekben nem csak az istentelen cselekedetek, hanem még a' gonosz tanácsok és az akaratnakj elrendelésiis megtilalmaztatának. Minekokáért az Ur e' parancsolatban előbb mégyen, mert kívánitt mi tőlünk még valamivel többet, tudn. hogymi semmi kívánsággal ne gyönyörködteszünk minnen magunkat, ha fínten a' mi akaratunk meg nem egygyezis; főt ha fíntén ellenkezzékis azzal.

Theoph. De, honnet bizonyithatod te azt meg, hog a' volna az Istennek értelme?

Phil. Igen könnyen Sz. Pál Apostolnak im ez mondásából: *mert a' gonoszkívánságotis nem tudtam volna, ha a' törvény nem mondta volna: ne kívánnyad.* Rom. 7.v.7. De annakfelette a' nap fénynél világosabb dolog ez, hogyminden emberek törvény nélkülis

tudgyak azt, hogy a' mi akaratúkkal meg egygyező kívánság bűn legyen: minekoka-
ert úgy láczik hogy az *Apostolnak* értelme e' legyen, hogy az a' kívánság, melynek az akarat ellene áll, tizalmaztassék a' törvényben. Mellyet e' bűnben vehetünk a' törvénynek summájából, melyben parancsollya az Ur hogy szerezsük ötet tellyes szívünből, tellyes lelkünkből es tellyes elménkből: honnét a' következik hogy mi csak leg kisebbik kívánsággal sem gyönyörköthetjük minnenmagunkat, hogy ottan mindgyárt valami dolog ne ötöllyék a' mi bívünkben, mely az Istennek szeretetétől üres legyen, es így ez e' törvény ellen való véték.

Mat. 22. v.
37.

Theoph. A' mint e' emberben vésem Isten az ő törvényében igen boros tökélettséget kíván mitőlünk.

Mat. 5. v.
48.

Phil. A' bizonyos. Mert ő azt akarja, hogy mi oly tökéletesek legyünk, a' minemű tökéletes ő. Minekoka'ért az ő törvénye' er tükör es az igazságnak tökéletes példája gyanánt adta minékünk előnkben, hogy az embernek elete hasonlatos lehessen az ő Isteni méltóságának tisztaságához. Ugy anny' éra, hogy ha valaki találkoznék a' ki azt tökéletesen meg tarthatná, az, az Istennek képét az ő életében tökéletesen le rayzolatná.

Matt. 22.v. 37.

Szereffed a' te Vradot Istenedet tellyes szivedből, tellyes ledkedből es tellyes elmedből. Ez a'z első es a' nagy parancsolat. A' második pedig hasonló ehhez szereffed a' te felebaratodat, mint tennen magadat. Ez két parancsolatokban függ a' Törvény és a' Propheták írásj.

Theoph. A' tiz parancsolatokat immár meg magyaráztuk, akarnám azoknak rövid summájátis érteni. Elsőbennis, miért foglallya be az első táblát a' szeretetnek nevezeti alatt?

Phil. Hogy mi meg tudhassuk, honnet bármaz zék es minemű gyümölcsei legyenek mi bennünk a' szeretetnek.

Theoph. Honnet bármazikez?

Phil. Az ő isméretiből es az ő mi hozzánk való szeretetiből. Mert nem ferethetünk mi valakit hanem ha őtet ismérjük, es bizonyosan tudgyuk hogy őis feret minket.

Theoph. Micsoda gyümölcsei vadnak ennek az Isteni szeretetnek mi bennünk?

Phil. A' kés akarattal való engedelmeség: Mert kívánunk mi engedelmesek lenni an-

nak a' kit beretünk és a' hol inkább nevedik a' beretet, ott nevedik az engedelmeségis. Minekokaért az egész első tábla az Istent beretnek nevezeti alatt foglaltatik be: mert nem berethettyük mi őtet hanem ha egybersmind.

1. Tisztellyükis őtet.
2. Tellyes bizodal munkat ő benne vetendőgyük.
3. A' mi búksegünkben őtet segítségül hívándgyuk.
4. Es az ő jótétemenyért neki hálákat adándunk.

Annakfelette, hogy ha mi őtet beretendőgyük, az ő dicsőséges tiszteletit teremptt állatra nem ruházzuk. Az ő nevét a' mikor búkléges tisztelességgel emlittyük: Az ő tisztelességére rendeltetet sombatra forgalmatos gondot viselünk, és így ez illyen forgalmatoság az Isten tiszteletinek oly edeségét berzeit a' mi bívünkben; hogy minden világi mulatfágokat könnyen meg útálhatnánk. A' melyből meg teczik, hogy valakik az Istent beretik az egész első táblát megtartyák.

Theoph. De miért adgya hozzá az Ur; hogy őtet beresbük tellyes szivünkől, tellyes elménkől es tellyes lelkünkől.

Phil. Hogy meg tudhassuk, hogy a' mi elménknék és lelkünknek tellyesnek kellesek lenni az őberétetivel, azért a' kívántatik hogy mi őtet mindeneknek felette béréssük. Mert azt mondgya a' Christus Mat. 10. vers. 37. *A' ki szereti attyát vagy anyát, inkább hogynem engemet, nem méltó én hozzám, és a' ki szereti fiat vagy leányát inkább hogynem engemet nem méltó énhozzám.* Mint ha azt mondaná, valaki az ő feleségét, fiait, es minden javait el nem hadgya en érettem nem méltó én hozzám. Es a' mi nagyobb ugyan azon értelemben azt mondgya; *Ha valaki én hozzám jő es meg nem gyűlölj az ő attyát, anyát, feleségét es magzatit, atya fiait, hugait, nényeit sőt az ő maga életét is nem lehet én tanítványom.* Luk. 14. ver. 26.

Theoph. De, hogy ha meg nem csalatkozom, az Istennek bereteti nem tellyességgel hanem csak rész berint rekersti ki a' mi felebarátunknak beretetit.

Phil. Tellyességgel ki rekersti a' hamis beretetet, de az igaz beretetet inkább támogatya: a' mint ezt a' Christus a' második táblának summájában le tette: béréssed a' te felebarátodat mint tennen magadat.

Theoph. Mellyik az az igaz beretet mely az atyafiai beretetet támogatya?

Phil. Akkor berettyük mi igazán a' mi felebarátunknak beretetit.

lebarátunkat, midőn mi szerettyük őket az Istenben, és egyedül csak az Istenért. Mert ha mi őket csak azért szeretnők, hogy mi hozzáunk barátságosak semmit nem nézván az Istennek szeretetire, tehát az a' szeretet nem keresztényeni hanem csak terméseti volna, mely az oktalan állatokkalis köz. Ezért mondgya a' Christus: *Ha azokat szeretitek, a' kik titeket szeretnek, micsoda kedvelészen annak? Mert a' bűnösök is szeretik azokat a' kik őket szeretik Luk. 6.v. 32.* Minek okáért parancsollya ő hogy a' mi ellenséguunket is bereffük: mert innen teczik meg hogy mi nekünk a' mi felebarátunkat Istenért kell szeretnünk: mert az ellenséguunket önnön magáért nem berethettyük, sőt inkább gyűlölyük. De midőn őtet az Istenben szemléllyük akkor őtet nem annyiba gondollyuk a' menyibe ellenséguunk, hanem a' menyibe felebarátunk. A' miképpen hogy minden folyóvizek a' tengerből erednek es ugyan ott vegeződnek így a' mi felebarátunkhoz való szeretetünknek Istenben kell kezdődni és ő benneis végeződni.

Theoph. Miért mondád te, hogy az igaz atyafiúi szeretet támogattya az Istennek szeretetir?

Phil. Mert amaz ezzel ugyan azon egy szeretet, csak bintén annak czéllaiban vagy,
on a

ona' külömbfég: mert midőn Isten látta
 hogy mi őtet, ki láthatatlan, nehezen fze-
 rethettyük, es a' látható dolgokhoz inkább
 ragazkodunk; tehát így a' mi felebarátunkat
 látható czelűl adta mi előnkben, kiben az ő
 képét benyomta, hogy mi őtet tisztelnénk,
 meg mutaván a' mi felebarátunkhoz azon
 szeretetünket, mellyel ő neki tartozunk; es
 egybersmind, neminémű tisztunket, mely i-
 gasság szerént az Istent nézné, ő hozzája meg
 mutatnánk: mivel hogy, a' David mondáa Solt. 16 v.
 szerént, a' mi jó eselekedetünk nem használ ő 2.
 neki, es semmiképpen nem bűkölködik az-
 oknélkül. Minekokáért a' miképpen hogy
 senki nem szeretheti igazán az ő felebarátyát,
 hanem ha az Istent elsőben szereti, így senki
 az Istent tisztán nem szeretheti, hanem ha egy-
 bersmind az ő felebarátyát is szereti. Innet
 mondgya Sz. Janos: Ha valaki azt mondánd-
 gyá, szeretem az Istent, es az ő atyafiat gyű-
 lölendi, hazug az. Mert a' ki nem szereti az
 ő felebarátyát a' kit látott, mi módon szeret-
 heti az Istent, a' kit nem látott? János 1. Lev.
 Ref 4. vers. 20.

Theoph. De lássuk immár, miért helyhez-
 teti Christus a' második Táblának summá-
 ját a' szeretetben?

Phil. Mert a' miképpen hogy az Istennek
 szereteti magába foglalja az egész első táb-

258 A' JOCSELEKEDETEK RŐL.

lát: így a' mi felebarátunk bereteti is az egé-
második táblának summáját.

Theoph. De kicsoda a' mi felebarátunk,
kiről itt ez helyen emlekezet vagyon?

Phil. A' mi felebarátunknak nevezetén
nem csak a' mi barátink, jó akaróink, roko-
nink értetnek; hanem egyfersmind minde-
nek akármilyenű, állapotú, vallású és nyel-
vű emberek legyenek; és a' mi nagyobb a'
mi ellenségünk is: mely nyilván ki teczika
Christustól előhozott példában. Luk. 10.
vers. 33. De ez meg nem gátollya, az fe-
melyekben való választás tételt, kik között
néhányeket inkább tartozunk legéteni, az
atyafiságnak kötele berént, kiváltképpen
pedig a' hitre nevezve. Mert b. Pál azt mond-
gya, hogy mindenekkel jól tegyünk, kivált-
képpen pedig a' mi hitünknek cselédivel.
Gal. 6. ver. 10.

II. Mi végre kell minékünk jól cselekednünk
és micsoda hasznai vadnak annak.

Theoph. **I**mmár Isten segítségéből e' ré-
nek első czikkelét el végeztük,
melyben te megmutatád micsoda jocsele-
kedeteket kellesték mi nekünk végben vin-
nünk; mennyünk immár a' második czikke-
lyére

A' JOCSELEKEDETEK RŐL. 259

lyére es lássuk azoknak hasznait. Elsőbennis azért azt kérдем te tőled, hogy ha a' hivek meg igazulhatnak a' jo cselekedetek által, a' menyiben ők az ujjabűletés által azokra alkalmatosokká lesznek?

Phil. Két okok vadnak, mellyek erőssen el hitetik mi velünk hogy a' hivek nem igazulhatnak meg a' jo cselekedetek által.

I. Első ez. Mivel a' meg igazulás meg előzi a' jo cselekedeteket. Mert az az út, mellyel a' Sz. Lélek élván alkalmatosokká tében minket azokra, ez, hogy hit által egygyesít minket a' Christussal. Melynek önnön maga a' Christus bizonyfága, midőn így szól: Mikeppen a' szőlő veszsző nem teremhet gyümölcsöt magától, az az, ha a' szőlő tőkében nem marad: azonkeppen ti is hanemba én bennem maradtok. En vagyok a' szőlő tő, ti szőlő veszszők. A' ki en bennem marad és a' kiben én maradok, sok gyümölcsöt terem, mert én nála nélkül nem cselekedhetek semmi. Janos 15. ver. 4. 5. Minekokáért hit által egygyesülven meg igazulunk és meg tartatunk mi az ő tőkélletes igazságának mi nekünk tulaydonitása által: melynek gyümölcssei azok a' cselekedetek mellyeket mi cselekeünk. Azért a' jo cselekedetek nem előzik meg a' meg igazulást, hanem inkább követik azt a' mint egy a' regiek közzül

mondotta. A' mi pedig követ valamit, nem lehet annak előjáró szerző oka. Ez erősséggel próbállyá sz. Pális, hogy mi a' jó cselekedetekből meg nem igazúlhatunk. Midőn azt mondgya: *mert kegyelemből tartattatok meg hitnek általa, es nem ti tőletek vagyon; Isten ajándéka ez.* Nem a' cselekedetekből, hogy senki ne kérkedgyék. Mert mi az ő kezének munkái vagyunk kik teremítettünk a' Christus Iesusban a' jó cselekedetekre, mellyeket Isten rendelt hogy azokban járnánk. Ephes. 2.v.8. 9. 10. Mely igékben meg mutattya, hogy a' jó cselekedetek nem mondathatnak okainak a' mi idvestségünknek, mivel azokat Isten önön maga vísi végben mi bennünk a' Christus Iesus által, minek utánna mi hit által meg tartattunk ő benne.

Theoph. Mellyek a' másodikok?

Phil. II. Második ez. Mivel e' végre, hogy az ember jó cselekedetekből meg igazúlhaszon búkszegesképpen meg kívántatik, hogy ő az egész törvényt be töltsse, es hogy csak leg kisebbik mocskávalis a' bűnnel ne találtaflek meg ferteztettetnek lenni Isten előtt. Mert, a' mikeppen egy csepp téntha egy egész pohár tiszta vizet meg zavar: binten így egy vétkecske elég séges a' mi cselekedetünknek igazságának el rontására. Ezért ből így sz. Iakab Lev. 2. Relz. 10. vers. *Vala ki az egész*

gész törvenyt meg tartandgya, vétkezendik pedig egy dologban, az egész törvénynek meg rontásában bűnos. A' pedig bizonyos dolog, hogy a' hivek ez életben nem mehetnek a' tökéletességnek leg felsőbb gradicsára. Minnekokáért az igazságnak fogyatosozot volta sok gradicsal fellül mullya a' mi bennünk arra való erőt. Azert a' cselekedetek által neznünk kell mi nekünk am az átokra, melyet a' bent iras letett azoknak kik a' törvenyt be nem töltik.

Theoph. Honnét tudod te, hogy a' hivek az ujjá bűletésnek utánna nem tölthetik be a' törvenyt?

Phil. Sz. Pál igen világos tanúbizonyfágot teszen erről a' maga semelyeben, bőlván az ujjá bűletet embernek állapattyárul, ez igekben: Iól tudgyuk hogy a' törvény lelki állat. De en testti vagyok es rekeszkettem a' bűn alá. Mert akaratom vagyon a' jora hogy azt elvegezzem, de nem tehetem. Romab. 7. ver. 14. 18. Ezert mondgya Davidis. Ne pörölly a' te szolgáddal, mert egy igaz sem találtatik te elötted az élők között. Solt. 143. ver. 2.

Theoph. De Szent Lukács bőlván Zachariásról es Ersébettről azt mondgya, hogy mindketten igazak voltanak 1sten előtt, kik az Vrnak minden parancsolatiban es rendelésiben fegyetlenül járnak vala Luk. 1. v. 6.

Phil. Ugyan ezen dolgot mondgya Mo-
ses Noërolis midőn így szól: Noë igaz, ferfi es
tökélletes vala az időben Terem. Könyv. 6.
Rek. 9. vers. Mindazáltal, nem mondgya a'
b. irás hogy ők bünnélkül valók vóltanak
vólna: hanem hogy borgalmatosán igye-
keztenek jární az igazságban es az Urnak ú-
taiban. Mely értelemben sok helyeken a' hi-
vek nevezternek benteeknek es igazaknak,
mind hogy az ő buzgólagok mellyel ők igy-
ekeztenek a' tökéletességre es igazságra jut-
ni meg jelentésék; mind hogy mi meg ért-
hefsük, hogy az ő engedelmeségek ámbár
nem tökéletes lett légyenis, mindazáltal I-
sten előtt oly kedves a' Christusban mint ha
tökélletes vólt vólna.

Theoph. De honnan tudod te, hogy ez le-
gyen értelme a' b. irásnak, holott a' bók kü-
lömbet láttatnak jegyezni?

Phil. Könyű azt ki hoznunk azokbúl a'
dolgokból, mellyeket ottan mindgyart a' b.
irás fel jegyez, tudn. hogy *Zakarias nem hitt*
az Angyal beszédének, Noë pedig a' bortul meg
részegedett.

Annakfelette, nyilván való bizonyfágot
rében erről b. Iános. 1. Lev. 1. Ref. 10. Ha
azt mondándg yuk, hogy nem vétkezünk, ha-
zuggá tesszük az Istent, es az ő beszéde nin-
csen mi bennünk. Ugyanis bizonyára ha mi
egy

egy kevesse figyelmetesebben meg vizsgál-
gyuk ezt, kicsoda az ki ez életben mindenkor

Telleyes-fível beretné az Istent?

Minden reménységét egyedül ő benne hely-
hezretné?

Az ő indulatit tökéletesen igazgatná?

A' ki meg tartóztatná az ő nyelvét, hogy
az csak egy hijában valo szótis ne ejtene.
Melyről az utolsó napon a' Christus mondá-
la ferent szamot ne adna Mat. 12. vers. 36. Ki
az ő bemeit úgy rendelné hogy azok hiában
valóságot ne néznének; es az ő elméjét, hogy
á' gonos kívánságokra ne veremednék? Ki
mindön az Isteni tiszteletre adgya önnön ma-
gát azt oly tökéletesen, tisztán es egéslen
végben vinné, a' mint az Isten kívánnya?
Végezetre, kicsoda az, a' ki sok jo alkalm-
tosságokat el nem mulatott volna, mellyeké
jol, avagy csak jobban, hogy sem mint csele-
kedett, cselekedhetet volna? Hogy ha a' min-
nen lelkünk kárhoztat minket ezekben es több
egyeb dolgokbannis, hatalmas Isten a' mi fi-
vünknel, az az, tudgya a' mi fámlálhatatlan
vétkünket a' mellyeket mi nem tudunk. In-
net mondgya David kicsoda tudhattya a' vét-
keket? a' én tükös vétkeimmél tisztics meg enge-
met Solt. 19. ver. 13.

Theoph. A' te befededből négy rendbeli
vétket vettem én esemben, mellyekkel az
embe-

emberek vétkeznek Isten előtt, ugymint :

1. A' gonosznak cselekedeti.
2. A' jónak nem cselekedése.
3. A' titkos vétkek.
4. A' jó cselekedeteknek nem tökéletessége. Mellyek ha a' hivekben fel találtnak, meg kell vallanunk hogy nem igazulhatunk meg a' jó cselekedetek által.

Phil. Ketség nélkül meg a' leg bentebbekben is fel találtnak ezek, az írásnak tanúbizonyság tétele szerint, mert az ember mint a' vizet úgy iszja az álnokságot Iob. 15. ver. 16. mint ha azt mondaná: oly közönséges dolog az embereknél az álnokságnak cselekedeti, mint az ital. Mert mi minnyájan olyanok voltunk mint a' tisztátalan, es mint a' megferteztetett ruha minden mi igasságunk. E. sa. 64. v. 6.

Theoph. Illeneké ezek ugy a' hivekre mint az istentelenekre?

Phil. Igenis: mert azok kikeről ezek meg irattattanak hivek voltak; mindazonáltal önnön magokat ezeknek bűnök közé számíltatják, mint p. o. Esaias, ki azt mondgya mi minnyájan olyanok voltunk mint a' tisztátalan; es vízbontag: minden mi igasságunk mint a' megferteztetett ruha. Hogy ha pedig a' mi igasságunk olyanok, mikeppen kell tehát gondolkodnunk a' mi hamisságunkról és vétkeinkről?

Theoph.

A' JOCSELEKEDETEKRŐL. 265

Theoph. Így lévén a' dolog úgy téczik hogy a' következik ezekből, hogy a' jo cselekedetekre nézve igen kevés külömbfég vagyon a' hivek es a' hitetlenek között.

Phil. Semmiképpen nem következik, mert a' bűn csak lakozik a' hivekben es nem uralkodik; de a' hitetlenekben mind lakozik s' mind uralkodik. Minekokaért minden hivek magokra babbattyák fent: Pálnak ez mondását: *nem mivelem azt a' mit akarok, hanem a' mit gyűlölök azt cselekszem* Rom. 7.v.

Micsoda külömbfég vagyon a' jo cselekedetekre nézve a' hives hitetlenek között.

15. A' hitetlenek pedig ellenben ezt mondgyák: Nem cselekbűnk annyi gonosságot a' menyit akarunk: mellyet ámbár bájokkal ne mődgyanakis, mindazonáttal elméjekkel azt vallyák: a' mint ezte bűnkben vehettyük a' rébégésekben, lopókban, paráznákban, hijába valo dicsőfég kívánókban es a' fősvényekben, kik az ő kívánfágoknak sohaleget nem tehetnek. Annakfelette, a' hitetlenek napról napra inkább inkább nevedednek az ő gonosságokban: ellenben pedig a' hivek, elebb mennek a' kegyesfégben, melyből megteczik hogy ők a' bűnt meggyőztek.

Theoph. De honnét vagyon az, hogy a' hivek ujjá bűlettettek es a' b. Lélektől megvilágosítottak lévén, megis tőkelletessen nem engedhetnek az Istennek?

Phil. Mert a' mi ujjá bűletésünk csak el

266 A' JOCSELEKEDETEKRŐL:

kezdetik mi bennünk, de tőkölleteffégre, soha nem jut ez életben. Mert ez által az Ur meg akar minket tartani az alázatosságban és így egybersmind helyet ferez az ő veghetlen irgalmasságának. Azért valameddig mi itt ez életben élünk a' mi hitünk és a' mi ujjábületélünk igen mebbe vadnak a' tőkölleteffégtől. Mert mindenkor marad mi bennünk a' mi romlottságunknak valami része, mellyet a' bent iras *Testnek* és ő embernek nevez: mely ellene áll az ujjá bületet résznek, ez pedig *léleknek* és *ny embernek* neveztetik. Mindezeket pedig bent Pál ez igékben foglalja be: *A' test a' lélek ellentőrekedik: ezek pedig egymással ellenkeznek, hogy azokat ne cselekedhesseitek a' mellyeket akartok.* Gal. 5.v.17.

Theoph. Miben áll a' Testnek a' Lélekel való ellenkezése.

Phil. 1. A' Test az ő tudatlanfágába és e világnak szeretetiben fel puffad: a' Lélek pedig fel öltözi az isméreretet és az Istennek szeretit's felelmét.

A' test és a,
lelekközöt
való harez.

2. A' Test tusakodik követvén az ő kívánságát és gonosf indúlatit: de a' Lélek az Istenhez való engedelmeffégre adgya önnön magát és az ő dicsőffégt helyhezseti benne eleiben.

3. A' Test tellyes hihetetlenséggel és kételenleggel; de a' Lélek meg alázza önnön magát

magát a' mindenható Istennek keze alatt, meg nyugfik az ő irgalmasságában es az ő bent akaratyához sabja önnön magát.

4. Végezetre, a' *Test* a' földi dolgokhoz begez minket: de a' *Lélek* az egben fel emeli a' mi fiveinket. Annakfelette ez az ellenkezés nemzi mi bennünk ama' mindenkori hadakozást, mert a' test mindenkor izgat minket sok féle gyönyörűségekkel es ravasságokkal, ugy hogy, ha mi forgalmatossan reá nem vigyázunk, igen könnyen meg csalatunk es meg győzetünk ő tőle. Ezért int minket a' Christus, hogy vigyázzunk: *Vigyázzatok, ugymond és imádkozzatok hogy kísértetben ne essetek* (az az hogy meg ne győzettelsetek a' kísértetektől) *mert jölehet a' lelek kész, de a' test erőtelen.* Mat 26. ver. 41.

Theoph. De e' harezon mindenkor győzedelmé a' lélek?

Phil. Többire mindenkor győzedelmes ugyan, de nagy munkával es fáradtsággal: mert a' test sok úton s módon sebésit minket; mivel gyakorta sok utálatos vétkekben ejt bennünket. Továbba, ámbár mi őtet meg győzzük is, azt cselekeksi hogy mi meg ne nyicsuk az ő ellene való harczot. Mert az őrdög a' mi idvességünknek ellensége, a' testhez adván önnön magát, el ez mindennapi es házi ellenséggel, hogy ő annál könnyeb

ben be férkezheffék a' mi siveinkben és végezetre meg győzheffen minket. Ezért kíván sz. Pál oly buzgóságossan meg szabadulni attúl midőn így szól: *Oh en szegény ember! kicsoda szabadit meg engemet e' halálnak testéből.* Rom. 7. ver. 24. holot ő halálnak testnek nevezi azt, mivel ez bűntelen való csatát önnön magánál a' halálnális keservefennek tartotta.

Theoph. De, nem igazúlhatnaké meg a' hivek az jó cselekedetekből résb berint, úgy hogy a' Christus azoknak fogyatkozást be töltsé.

Phil. Kétségnelkül nem lehet ez; mert sz. Iakab azt mondgya: *Valaki az egész törvényt meg tartándgya, vétkezik pedig egy dolokban, az egész törvényt meg romtya a' sz. Level.* 2. Re. 10. ver. Ezért s. Pál tanitván azt az utat, mellyen a' meg igazulást, és végre az idvessegetis el vehettyük, ki rekebsi a' eselekedeteket nem csak résb berint, hanem ugyan tellyefféggel. Mint p. o. Romában irt levelében, minekutánna fokkáig disputált volna e' dologról, végezetre azt mondgya: *Bé rekesztyük annakokáért hogy a' sz ember meg igazul hitnek általa a' törvénynek cselekedetinelkül.* Rom. 3. v. 28. a' következendő résben pedig; *Annak pedig ugymond a' ki munkálodik a' jutalom nem ingyen adatik, hanem adósságból.*

ből. De annak a' ki nem munkálodik hanem hiszzen abban a' ki meg igazította a' hitelent, tulajdonítatik a' hit igazságul. Rom. 4. ver. 4. 5. Ugyanazont írja más helyen Eph. 2. ver. 8. Mert kegyelemből tartattatok meg hitnek általa és nem tőletek vagyon, Isten ajándéka ez. Nem az cselekedetekből, hogy senki ne dicsekedgyék. Mely igékben elégségesképpen meg mutattya, hogy a' jó cselekedetek semmit nem használnak Isten előtt a' mi meg igazulásunkra és idvességünkre: hanem mind ezeket az Istennek ingyen kegyelméből barmazot irgalmasságának kell tulajdonítanunk, a' Christusban való hit által. Annakfelelte a' kegyelem az Istenre nézve nem léfzen igaz kegyelem, hogy ha az tellyességgel nem léfzen szabad akaratból: mert a' cselekedetek és a' kegyelem meg nem álhatnak.

Miert nem igazu, hanem csak megmaskeppé, hanem csak hit által,

Theoph. Miért vagyon az?

Phil. Mert az egygyik el rontya a' másikat az Apostolnak mondása szerint: Hogy ha a' kegyelemből vagyon, tehát nem a' jó cselekedetekből, másképpen a' kegyelem nem volna kegyelem: de ha cselekedetekből, az immár nem kegyelem; vagy az hogy a' cselekedet nem eslekedet Rom. 11. v. 6. Holot ő meg mutattya, hogy nincsen semmi helye az Isten kegyelmének mibennünk mind addigis, valamig mi a' mi tulajdon cselekedetünkben való bi-

zodalmunkat támogattyuk ; mellyet ugyan azon Apostol önnön maga felől bizonyít. *Phil. 3. 4. 6.* Mert noha a' mi a' törvénybeli igazságot ne-zi abban ő segyhetetlen lőtt legyen ; mind-azáltal minden jó cselekedetét ganéinak ali-totta , hogy ő olynak találtassék mint a' ki-nek tulajdon igazsága nincsen, mely a' tör-venyből való volna ; hanem oly mely a' Christusban való hit által vagyon. Más he-lyennis ugyan ezen dologrúl int minket mi-dőn így ből. *A' Christus Iesustúl kirekesztet-tek, valákik a' törvény által akartok idvez-ülni, es a' kegyelemből ki esetetek. Gal. 5. v. 4.* Itt immár ből azoknak , kik a' törvénybeli i-gasságot a' hitből való igazsággal egygyűvé akarják kötni.

Theoph. De némelleyek ez ellenvetéssel élnék hogy az Apostol valamikor azt mond-gya , *hogy nem a' törvénynek cselekedetiből i-gazulunk meg* , mind annyikor ből a' Ceremo-nias törvényekről , mellyek a' Christus el jö-veteli által el töröltettenek , es nem az erköl-csi törvényekről.

Phil. Ez csak hiában való csavargás me-lynek mindazáltal könyű a' meg czáfolása , az Apostolnak más savaiból , es mindenek-nekelőtte a' *Romabéliekhez* irt levelének (mi-nekelőtte ezt hozna ki az ő tanításából: a' tör-vénynek cselekedetiből egy testis nem igazul meg

Isten-

A' JOCSELEKEDETEKRŐL. 271

Istennek előtte) Etső Rébében , bősegesen
megbizonyította , hogy minden pogányok
tellyesek vóltanak minden hamissággal , pa-
raznasággal , latorfággal , fősvénységgel es
minden egyéb bámlálhat vétkekekkel. A'
második rébben pedig meg mutattya ,
hogy a' *Sidók* , ámbár ők mutogatták
legyenis az ő külső bentségeinek béplégét,
mindazáltal meg vesztegettetek ugyan azon
vétkekkel mellyeket ők másokban kárhoz-
tattanak. A' honnét ki teczik, hogy itt ez
helyen emlekezet vagyon egyedül csak az
erkölcsi es nem a' *Ceremonias* törvényekről.
Hasonlatosképpen a' *Galatiabeliek*hez irt
Levelébennis, holot ő nevezet ferint a' *Ce-*
remoniás törvényekről tractálvan ; előhozza
a' *Moses* sentenciáit, tudn. azt az átkot, mel-
lyet le tett azok ellen valakik az egész törvé-
nyt be nem töltik , es az életet mely ígértetet
azoknak , kik meg tartják azt. Holot első- Gal. 3. v. 10
ben azt tanította , hogy valakik a' törvénynek
cselekedetiben biznak , hogy azok által meg iga-
zullyanak , átok alatt vándorolnak , mivel ők nem
tarhatták meg azt egészen es tökéletesen.
Az után pedig meg mutattya hogy oly kü-
lömbség legyen a' törvény es a' hit között , Ver. 11
hogy , ha valaki meg igazul hit által , az sem-
mikeppen meg nem igazúlhat a' törvény ál-
tal. De a' bizonyos , hogy a' mikeppen az
átok

272 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

átok mellyel fenyegeti Isten a' törvénynek által hágóit, és az örök élet felől való ígérlet, mely lett azoknak a' kik bé töltik azt, nem csak az Ceremoniákhoz, hanem az erkölcsi törvényekhez is köttettek: mivel Isten, a' mint

Hof 6. v. 6. Hoseszól: nagyobra becsüll az irgalmasfágot az áldozatnál. Annakfeletre, minek utánna az Apostol Ephesusban írt levelének második részében azt állatta volna, hogy kegyelemből tartattunk meg hitnek általa, és nem mi magunkról; ottan mindgyárt utánna veti: Isten ajándéka ez; nem az cselekedetekből, hogy senki ne kérkedgyek. Mely szavai világosan meg mutattyák hogy, az Apostol nem a' Ceremoniás hanem az erkölcsi cselekedetekről, mellyek sokkal nagyobb alkalmatosfágot adnak az embereknek a' kerkedfőgre, hogy sem mint a' Ceremoniás cselekedetek. Végezetre, midőn ő Titusnak azt írja, hogy nem az igazságnak cselekedetiből, mellyeket mi cselekedtünk volna, hanem az ő irgalmaságából tartott meg minket. Tit. 3. v. 5. kicsoda volna a' ki nem látna, hogy az Apostol nevezet szerint az erkölcsi törvényekről bőllyon? mellyekre az igazságnak nevezeti sokkal jobban illik, hogy sem mint a' Ceremoniás törvényekre. Ezek így léven, semmit nem kell kételkednünk benne, hogy az Apostol, valaményeser a' törvénynek cselekedetiről ből, akar-

akarván meg próbálni hogy mi azokból meg
nem igazúlhatunk, nem keveshé ércse az er-
kölcsei mint a' Ceremoniás törvényeket.

Theoph. De miért nevezi ő azokat oly
gyakran Törvénynek Cselekedetinek?

Phil. Hogy minket tanítana, hogy ha
mind azok a' cselekedetek, valamelyeket
Isten parancsol be foglaltatván legyének a'
törvényben, és egybersmind semmit nem
használnak a' mi meg igazulásunkra, tehát az
emberektől parancsoltatott cselekedetek sok-
kal inkább alkalmatlanabbak arra.

Theoph. Meg egygyezek immár én te ve-
led. Mert vešem eszemben hogy mi sem re-
berént, sem egészen, nem igazúlhatunk meg
a' jó cselekedetek által. És hogy nagy bo-
búsággal illetik azok az Istennek dicsőségét,
kik meg akarják homályosítani az Isten ir-
gálmasságának világának sugárát, egybe egy-
elítvén azzal az ő cselekedeteknek undokfá-
gát. De ha ez így vagyon, miért adta hát
Isten az erkölcsi törvényeket?

Miert adott
Isten oly
törvényt
mellyet
meg nem
tarthatunk;

Phil. Az Apostol bizonyítja, hogy ez
nem a' végre adatott hogy ez által meg igazúl-
nánk. Mert azt mondgya; Ha a' törvény ad-
atot volna hogy meg elevenítene, bizony a' tör-
vényből volna az igazulás. De rekesztet az írás
mindeneket a' bűn alá hogy az ígérlet adatnék a'
Iesus Christusban való hit által a' hívőknek.

Gal. 3. v. 25
12.
A' Törvé-
nynek vé-
ge.

Mindazonáltal nem hasontalan az a' hiveknek, sőt inkább kétféle hasznát veszik ők ennek, mellyben befoglaltatik az a' vég mely végre adta Isten ezeket.

Theoph. Lássuk tehát azt a' kétféle hasznát a' Torvénynek?

Gal. 3. 19.

Phil. Az Apostol az első le tészi a' *Galatiabéliek*hez írt levelében. Mert minekutána ő azt meg mutatta volna, hogy nem idvezülhetünk a' törvény által ottan mindgyárt utanna véti: *Micsoda tehát a' törvény? a' bűnöknek okáért adatott, az az, hogy az által a' mi bűneinknek ismeretire juthatnánk; a' mint ugyan azon Apostol ezt más helyen így magyarázza: Mert a' bűnnek ismereti a' törvény által vagyon.* Mert hogy ha a' mi befűndinket meg vizsgálандgyuk a' berént a' tökéletesség berént, mellyet a' törvény kíván, feltalállyuk mely fokképpen bűnösök vagyunk mi Isten előtt, mellyekért minémű kemény kárhoztatást érdemlettünk volna mi, azis meg teczik.

Rom. 3. v.
20.

Theoph. De micsoda haszna vagyon ennek?

Phil. Sok hasznait számílalhattyuk: mert miképpen a' beteg ember hogy ha keserves fájdalmat nem ércz betegségében, nem megyen az orvoshoz: így a' mi bűneinknek, és az örök halálnak veszedelmének, mely a' mi fejünk

fejünk felett fűg, érzése, vezérel minket a-
ma' lelkeknek igaz orvosához a' Jesus Chri-
stushoz, a' kitől mi azok ellen az Euangeli-
umban nyújtott lelki orvosságokat vehetünk
hit által. Ezért mondgya bent Pál a' törvény Gal. 3. v. 24
minekünk a' Christusra vezérő mesterünk volt. Rom. 10. v.
Más helyen pedig: A' törvénynek vége a' Chri- 4.
stus minden hívő embernek igazságára. Ez a'
törvénynek első haszna.

Theoph. Mellyik immár a' másik haszna?

Phil. Minekutánna mi újjá bűlettettünk,
es így a' jó cselekedetekre alkalmatosokká
tétettünk, tanit minket a' törvény mind az-
okra, valamelyeket minékünk cselekednünk
kell, hogy Istenhez engedelmesek lehessünk.
Mert noha mi arra a' tökéletességre nem jut-
hatunk a' melyre ő vezet, mindazáltal mine-
künk semünk eleibé kell tűggektenünk mint
egy példát, melyre bűntelen nezzünk; hogy
naponkent jobban jobban igyekezhessünk
annak el éréfere. Ide tartozik a' Christusnak
im ez intése: Legyetek tökéletesek, mint a'
ti menyei Atyátok tökéletes. Mat. 5. v. 48. A'
törvény annakokáért mint egy tükör, mely-
ben a' mi lelkünknek mocskait meg láthat-
tyuk, es így azoknak hit által a' Christus vé-
rével való el mosásara kénserítettünk. An-
nakfelette, a' mi lábainknak lámpása ez,
mely igazgat minket hogy az igaz útból

276 A' JO CSELEKEDETEK RÖL.

ki ne tántorodgyunk.

Theoph. Hogy ha a' jo cselekedetek nem okai az idveffégnek, az láttatik következni, hogy azok tellyefféggel hasonlatlanok legyenek, és hogy minékünk nem oly forgalmatos gondot kellyen azokra viselnünk?

Luk. 1. v.
74

Phil. Semmikeppen nem: mert az Isten megszabadított minket a' mi lelki ellenségünk-
től, ugymond Zakariás, hogy szolgáljunk ő
neki szentsebben igazságban és ártatlanságban e-
letünknek minden napjaiban. Szent Pális ugy-
an ezent bizonyította. Ephes. 2. v. 8. 9. 10.
Minekutánna ezt állatta volna hogy kegye-
lemből tartattunk meg hitnek általa, és nem mi
tőlünk legyen, Isten ajándeka ez, nem a' csele-
kedetekből: mindgyárt utánna veti; mert ő
alkotmányi vagyunk kik teremtetünk a' Iesus
Christusban a' jo cselekedetekre, mellyeket ke-
szítet az Isten hogy azokban járunk. Más
helyen ismeret; Az Istennek kegyelme az mely
minket tanit, hogy meg tagadván a' hitetlensé-
get, es e' világi kívánságokat, mértékletesen, i-
gazán es szentül éljünk e' jelen való világon.
Tit. 2. v. 11. 12. Látod immár mely forgal-
matósan parancsolja Isten a' Sz. irásban a'
jo cselekedeteket, ugymint a' mellyek Isten
előtt a' Iesus Christusban kedvesek.

Theoph. De micsoda haszna vagyon azok-
nak?

Phil.

Phil. Három hafnos gyümölcssei vadnak a' jo cselekedeteknek. Az első, mely derekassabb, nézi az Istennek dicsőléget, melynek mi előttünk drágabnak kell lenni a' mi lelkünk idvefségénél. Mert ez azok által igenigen elől mozdittatik, mint ez megte-
zik a' Christusnak inez mondálából: ugy fénylék a' ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássak a' ti cselekedeteket és dicsőítsék a' ti mennyei Atyákat. Mat. 5. v. 16. Ez okáért inti 6. Pál a' Philippibeteket ekképpen: Tellyesek lévén az igazságnak gyümölcsével, mellyek a' Iesus Christus által vadnak az Istennek dicsőségére és dicséretire. Philip. 1. v. 1.

Három gyümölcs
 a' jo csele-
 kedetek-
 nek.

A' Második gyümölcs nézi a' mi felebarátunkat. Mert a' mi életünknek tegyhetetlen-
 ségevel öket is a' kegyességnek serényebben
 való gyakorlására fel indittyuk. Harmadik
 áll ebben, hogy a' mi lelkünk ismérési meg-
 csendesíttetik. Mert azok tanúbizonyfági a'
 mi hitünknek es így a' mi idvefségünknek is.

Theoph. Hogy lehet az, hogy a' jo csele-
 kedetek bizonyfági légyenek a' mi hitünk-
 nek?

Phil. Mert a' 6. Lelek soha nem nemz hi-
 tet a' mi szívünkben ujjaűletésnélkül, mely-
 ből folynak a' jo cselekedetek, mellyek lát-
 hato jelei a' mi láthatatlan hitünknek: Bin-
 ten mint az előfának jófágát itellyük a' jo

278 A' JOCSELEKEDETEKRŐL.

gyümölcsökből; így az emberi testének is belső állapotát eszünkben vehettyük a' külső tagoknak mivóltokból.

Theoph. Annakokáért ha meg nem csatlakozom a' te bávaidnak értelmé hogy a' hit nem lehet jó cselekedeteknélkül?

Phil. Ugy vagyon: a' miképpen hogy a' tűz nem lehet melegségnélkül; es a' nap világosságnélkül. Mert ugyanis a' hit természet szerint nemzi a' jó cselekedeteket. Mert hogyhogyan lehet az, hogy a' mi szívünk ujja bűnetet legyen a' hit által, úgy hogy hozzánk kapcsollyuk az Istennek szeretetét mellyel minket szeretett a' Christusban, es miis víszont a' mi szeretetünket meg ne mutatnánk ő hozzá, mellyel mind borsalmatoosan engedenk ő neki, mind pedig igyekeznünk ő Fel-sége ellen való párt útelt el távoztatni? Add hozzá továbbá, hogy a' hit nem külsőben állhat meg a' gonos lelkiiismeréttel mint a' víz a' tűzzel. Mert nem lehet az addig míg mi bennünk a' bűn uralkodik es az Istent bánbándékkal megbántjuk, hogy mi bizonyosak legyünk az ő szerelmé felől, úgy hogy mitelleyes bizodalomunkat ő benne helyhez-tessük; mindazáltal a' Christus halálának veghetetlen irgalmasságot magunkban megismerheffük.

Theoph. A' mint esemben vehetem, a' hit nemz-

nemzmi bennünk jó cselekedeteket, mellyekkel továbbá az a' mi szívünkben meg tartatik.

Phil. Igenis : a' mikeppen hogy a' tűz hamvat csinál, mely ostán azt be fedezi, táplálja és meg tartya. Ezekből pedig nyilván ki teszik, hogy, nem hogy a' hit el rontana jó cselekedeteket, hanem inkább fel eppit és meg erősíti azokat.

A' hit szű-
loje a' jó
cselekedet-
eknek mel-
lyektul tö-
vábbais
meg. tartat-
tik.

Theoph. Hogy ha tehát a' hit nem lehet jó cselekedeteknélkül, a' következik, hogy mind azok, kik dicsekednek azokban, azokban semmi jót nem cselekednek, hazugok, és önnön magokat meg csallják?

Phil. Igazán mondád: 's ez az, melyről *Isaías* disputál *Lev. 2. Rekeb. 18. a' Libertinuszok* ellen, kiket ő ily igekkel bólit meg: *Mutasd meg nekem a' te hitedet a' te cselekedetidből, enis meg mutatom neked az en hitemet az én cselekedetim által.* Mely igekben azt adgya előnkben, hogy senki nem lehet bizonyos az ő láthatatlan hiti felől, hanem ha annak látható bizonyfági legyenek a' jó cselekedetek. Innét vagyon az hogy ezen Apostol ezt a' rést illyenkeppen rekeszti be: *mikeppen a' test a' lélek nélkül meg holt állat, azonképpen a' hit a' jó cselekedetek nélkül holt állat.* *Isaías. 2. v. 26.* az az, nem igaz hit, hanem csak árnyeka es elmúló sine annak.

Theoph.

280 A' JOCSELEKEDETEK RŐL.

Theoph. Mi tehát meg nem igazúlhatunk a' jó cselekedeteknélkül noha sem azokból sem azok által meg nem tartatunk?

Phil. Meg engedem en azt. Mert noha a' mennyeknek orfága nem a' bolgáknak bére, hanem a' fiaknak öröksége légyen: mindazáltal senki az Istennek fiai közé nem bálálathatik, valaki az Istennek lelkétől nem igazgattatik, es az által a' léleknek munkáit nem cselekeksi, a' mineműek: a' beretet, öröm, bekefég, kegyelmesség, jófág, hit, alázatosság, mertekletesség's a' többi. Minek okáért ezen Apostol másút ilyen intést ad: Ne tévelyegjete, sem a' paraznak, sem a' bálványimádók, sem a' hazaságrotók, sem ektelen puhák, sem a' kik ferfiakkal tisztátalankodnak: sem a' lopók, a' fősfenyek, sem reszegesek, sem szidalmazók, sem ragadozók az Isten országának örökségét nem birhatják. Cor. 1. Lev. 6. v. 9. 10. Őnnön maga a' Christafis ezen dolgot bizonyittya midőn így bál. Nem minden a' ki azt mondgya nekem Vram, Vram, meggyen be menyországban, hanem a' ki cselekszi az en Menyei Aryámnak akaratját. Mat. 7. v. 21. Másutt ifonét: Mert mondom ti nektek hogy ha a' ti igazságatok sellyebb nem bővelkedéndik a' Phariseusok es Irastudok igazságánál, semmiképpen nem mehettek be a' mennyeknek országában. Mat. 5. v. 20.

Theoph.

Theoph. Ebbennis meg egygyezek én te-
veled's meg vallom azt, hogy a' jö cseleke-
derek nem hasontalanok, mindazáltal mi
nem igazúlhatunk meg azok által: főt in-
kább megásmérem aztis hogy azoknak ki-
váltkeppen való hasznos gyümölcsök vagy-
on, minekokáért a' hivek tellyes fiből azok-
ra adgyák magokat, mert azok bolgálnak,

1. Az Istennek dicsőflégére.
2. A' mi felebarátunknak epületire.
3. A' mi hitünknek es idvességünknek
meg erősítésére.

Phil. Add hozzá eztis, hogy ezeknek, úgy
mint, kik Isten előtt a' Christusbán kedvesek,
meg jutalmaztátnak azok fok rendbéli lelki
és testi áldásokkal az ő fánntalan igaz igereti
berént. Annakfelette ide való ime ez bolás-
nak nemeis, BEER vagy IVTALOM, mellyel
a' Sz. irás fok helyeken él: mint midőn f. la-
nos inti a' hiveket a' végig való meg mara-
dásfra, így bolvan: oltalmazátok meg maga-
tokat, ne veszesűie el a' mit munkálódtunk,
hanem hogy tellyes IVTALMAT vegyünk. Sz.
Iános 2. Lev. v. 8. A' Christusis bolván az-
okról, kik az igazlágert benyvednek azt
mondgya: Mert a' ti jutalmatok bőseges men-
nyékben. Másut pedig; Valaki csak egy pohár
hideg vizet ádis tanítványnak nevében, egynek
a' kisebbek között bizony mondom ne'iek nem

Mat. 5. 10.

veszti el jutalmat. Mat. 10. v. 42.

Theoph. Hogy ha annakokáért Isten jutalmat igért a' jó cselekedetekert, úgy laczik hogy azok érdemlenek valamit?

Az Erdem-
nek meg-
czafolása,

Phil. Semmiképpen nem következik a': mert ez a' jutalom csak csupán az Istennek minden mi érdemünk felet való ingyen kegyelméből vagy.

Theoph. Megfojtodé hát te a' hiveket minden Isten előtt való érdemtől?

Phil. En nem, hanem az Istennek ígéje, mely az ő ingyen kegyelméből való irgalmát fel álattya; a' mi érdemünket pedig fundamentamig le rontya; mert e' kettő nem állhat meg egygyűt. Továbbá, hogy ha valaki figyelmetesebben meg akarja vizsgálni az ERDEMNEK természetit, semmiképpen fel nem találhattya hogy annak Isten előtt valami helye volna.

Theoph. Honnan vagy az.

Phil. Mivel arra, hogy valamit érdemlünk ezek kívántarnak.

1. Elsőben hogy mi semmivel ne tartozunk annak, a' kitől valami érdemet kívánunk.

2. Másodszor, hogy mi neki oly dolgot adgyunk mely tulaydon saját magunké.

3. Harmadszor es utolszor, hogy az, a' mit mi cselekedünk vagy adunk, egyenlő, vagy nagyobb meltofágú legyen annál, a' mit mi érdem-

erdemlünk. Hogy ha pedig csak egygyis ezekköz zúl fel nem találtatik, nem mondatathatik az érdemnek. Miképpen mondhatjuk tehát azt, a' holot csak egygyekis fel nem találtattharik, érdemnek? Ezek pedig csak egy cselekedetünkben is nem találtattharnak fel.

Theoph. Ezeket egygyenként bővebben magyarázd meg kérlek én nékem?

Phil. Először, valaminemű jo cselekedeteket cselekefünk mi, kétféle jussal 's igazsággal tartozunk azokkal Istennek, tudn. a' teremtelre es a' fuivá valo fogattatásra nézve. Ide valo a' Christusnak ama' mondása, melly el inti az ő Tanítványit: *Ha mind azokat meg cselekedénditek is, a' mellyek nektek parancsoltattak, azt mondgyátok haszontalan szolgák vagyunk, mert a' mit kellett cselekednünk azt cselekedtük.* Luk. 17. v. 10.

Az Erdemnek meg vizsgálása.

Annakfelette, a' bizonyos, hogy valami jot cselekefünk, az mind Istentől vagyon, a' ki azt cselekefű mi benünk, mind hogy akarjuk, mind hogy véghez vigyük. Minekokaért igen okossan monddotta volt egy a' régi Doctörök közzül, Az Isten meg jutalmaztattya mi nekünk az önön maga jo cselekedetit es nema' miénket. A' b. Pális azt mondgya: *Micsodád vagyon a' mit nem vőtél volna? hogy ha vőtted, mit kevélykedel mint ha nem vőtted volna?* Cor. 1.

Phil. 2. i 36

Aug. de gratia & libero Arb. Cap. 6.

284 A' JOCSELEKEDETEK RÖL.

Lev. 4. v. 7. Annakokáért az emberek között lehet valami érdem: mert a' Kapás mienk utánna napestig munkálodot volna a' földben, el veszi érdemes jutalmát. Mi pedig Isten előtt semmit nem érdemelhetünk egyebet hanem csak a' mi bűneinkert való büntetést.

Ellenverés, *Theoph.* Az Erdemről való vélekedésnek párt tartói azt lobbantják itt semmünk eleiben, hogy a' jó cselekedetek önnön magoktól ugyan nem érdemlők; hanem az Isten ígéretire nézve, mellyekben ő azt ígerte, az mellyel másképpen nem tantozott volna.

Feljegyzés, *Phil.* Ezzel semmikeppen nem menthetik meg magokat az Isten ellen való bentség törésnek vetkétől. Mert ők önnön magoknak tulajdonították azt, mely tulajdon csak az egy Istené. Mert, midőn Isten azokat az ígéretekert tőtte mi nekünk, azt egyedül csak az ő irgalmasságából cselekedte, minekokáért minden mi érdemünk ki rekesztetett. De mind ezeket ilyen közönséges példában mutatom én még: Hogy ha valamely Királyi úr az ő szolgájának száz ezer aranyat, ilyen *conditio* alatt, hogy az ő reá biztatott dolgot hűségesen végben vigye; meg cselekedvén e' parancsolatot az szolga, meg kívánhattya ugyan az ígertetett, de mindazonáltal nem úgy, mintha meg érdemlette volna azt.

A' JOCSELEKEDETEK RŐL. 285

azt. Mi pedig a' mi nekünk parancsoltatott okot vagy *conditiot* be nem töltöttük, miképpen érdemlettünk volna hát meg a' megígért jutalmat?

Theoph. Mi azoka hogy mi bé nem töltettyük azt, midőn tellyes szívünk berint igyekezünk az Urnak engedni?

Phil. Ennek okát immar fellyebb meg mondtuk; tudn. mert nincsen mi nekünk csak egy jó cselekedetünk is mely meg nem ferteztet' s meg nem mocskoltatot volna. Mert a' fép tífia vizis hogy ha undok bűdös csatornán foly által, meg vesztegettetik annak bűdösségétől: így a' jó cselekedetek is, mellyeket Isten munkálkodik mi bennünk, meg ferteztetnek a' mi testünknek erőtelenségétől. Minekokáért a' mikeppen hogy a' megjutalmazásnak ígereti szabados & minden érdemnek tekintetinelkül való volt, így az ígéretnak bétöltéseis.

Theoph. Miért ígerte meg Isten jutalmát azoknak a' jó cselekedeteknek, mellyeket ő mi tőlünk igazság berint kívánhat?

Phil. Hogy azok az ígéretek őfőn gyanánt legyenek minékünk, hogy azoktól őfőntőztetvén elébb elébb mennénk azoknak kívánásában s cselekedetiben: nemis ok nélkül pedig: mert mi természet berint igen tunyák es restek vagyunk azoknak cselekedetiben.

A' mi cselekedetünknek hibás voltáról.

286 A' JOCSELEKEDETEK RŐL.

Theoph. Egy dolog vagyon hátra melyről en te tőled kérdezkedni akarok , tudn. hogy ha a' jutalomnak reménysége alatt fel vett engedelmestség kedvesé Isten előtt ?

Phil. Nem kedves , hogy ha ez az indulat úgy uralkodik mi bennünk mint a' hitetlenekben. Mindazáltal nem ártalmas, hogy ha az Istennek félelme es szereteti meg előzendi, es hogy ha az jutalomnak reménysége es várása édesgetend minket az Istennek foglalattyára: ellenben pedig meg tartóztatunk az engedetlen ségtől az örök halálnak büntetésének felelme által.

Theoph. De nem kellé az Isteni szeretetnek elégséges eszköznek lenni , mely a' hiteknek bivekben az Istenhez való engedelmességet nemze ; úgy hogy ne légyen bukteséges másunnan semmi erre való östönt kölcsön kérni ?

Phil. Hogy ha a' mi ujjá buktesésünk tőkellertes vólna, a' mikeppen tőkellertes a' meg bódogult benteké, tőkellertesén meg ismerők mi az Istent, mellyel ostán fel indittatnánk az ő hozzá való tőkellertes engedelmessegre: De mivel mindenkor fennmarad mi bennünk valami ujjábuktesetlen rész , mely természetű szeretet fogoly es tellyes tudatlansággal, az Istennek szeretetinelkül való; bukteséges tehát , hogy mi a' jutalomnak reménységétől

gétől fel indittassunk az Istennek szeretetire : ellenben pedig a' büntetésnek félelme által meg tartatunk az engedelmessebben. Innét vagy on az , hogy az Isten mind meg juralmaztattya minekünk ez életben a' mi jó cselekedetünket , az ő igéreti berint , mind pedig meg jobbittya a' mi tünnya es fel fuvalkodó voltunkat a' sok nyomorúságok által , mellyekkel naponként látogat minket : honét megteczik , hogy Isten mind az ő igéretiben , mind az ő fenyegetésnek végben vitelésben , igaz légyen.

Ezek így levén , szerelmes Atyamfia *Theophile* csak ez vagy on hatra hogy a' jó cselekedetekről való tudományt mi magunkra szabjuk , es azokban az Istennek igeje berint gyakorollyuk magunkat. Mert a' drága öltözetnek , hogy ha az csak a' ládában záratik es ott tartatik , semmi haszna nincsen ; de ha azt fel öltözzük , minekünk tisztességünkre , ékesfélegünkre 's hasznunkra szolgál : szinten így a' jó cselekedetekről való tudomány , es hiában való elmélkedő szemlélés semmit nem használ , hogy ha életünknek s. 's kegyes dolgokban való gyakorlásával azt meg nem próbállyuk. Ha te is ezt cselekeded nem halgattad hiában az jó cselekedetekről való tudományt. Kérem annakokáért az Istent , hogy az ő s. Lelkének ereje által azt olcsa be a' mi

288 A' JOCSELEKEDETEK RÖL:

siveinkben; hogy így igazsággal és bentséggel fel ékesítettek lévén, mindenkor foglalkozunk ő neki igaz fiúi félelemmel és alázatossággal életünknek minden idejében.

M A S O D I K R E S Z.

A' könyörgésről, mely főbb helyet tart a' jó cselekedetek között, a' mi hitünknek meg bizonyítására's meg erősítésére.

Theoph. **E**L vegeztük Isten segítségéből a' jó cselekedetekről való tudományt. Mostan immár szerelmes Atyamfia azt kérdelem te tőled, a' jó cselekedetek között vallyon's mellyik az első, és kiváltképpen való.

Phil. Az igaz könyörgés, úgy mint, a' mely tiszta töredelmes bimból származik az Istenhez oly bizodalommal hogy ő tőle nyilvánfággal meg halgattatik.

Theoph. Miért helyhezteted te leg elől az igaz könyörgést a' jó cselekedetek között?

Phil. Mert ez által alkalmasabbakká tétetünk mi a' több jó cselekedeteknek végben vitelére. Annakfelettte ez leg nagyobb tanúbizonyfágot tében minékünk a' mi idvefségünk felől.

Phil.

Mellyik a' kiváltképpen való jó cselekedet.
Az igaz könyörgésnek reovid magyarátya.

A' hitnek melroságától.

Theoph. Honnét vagyon az, hogy ez nagyobb tanubizonyfágot téken, hogy nem mint a' több jó cselekedetek?

Phil. Innet; mert mi nem könyöröghetünk a' meg halgattatásnak bizonyos reménye alatt, hanemha elsőben el hitettyük magunkal, hogy az Isten minket ingyen kegyelméből bérret. Mert *S. Pál* azt mondgya: *Mi módon hívák segítségül azt a' kiben nem hiendenek Rom. 10. v. 14.* Ugyan ezen *Apostol* azt állattya a' *Ioel Prophetiáiából*: hogy *Ioel, 2. v. Valaki segítségül hívja az Vr nevét, meg tartatik. v. 13.*

Theoph. De ki téken minket erről bizonyosfokká?

Phil. A' *Christus Iesus* az ő esedezése es közben járása által, ki, az ő halálának érdemét büntelen be mutattya az Atya Istennek minden mi bűneinkert való tökéletes áldozatúl. Melyből a' jó ki, hogy ő irgalmas, kegyelmes lótt mi hozzánk, es egybersmind ollyanná, ki mi tőlünk könnyen meg engedtetthetik, ugy hogy valamellyeket mi ő tőle kerünk mind azokat kétség nélkül meg nyerhettyük. Ezt tanittya a' *Sz. János* is ez igékben, *vagyon mi nekünk szóbólunk az Atyánál az igaz Iesus Christus. Ián. 1. Lev. 2. v. 1.*

Theoph. A' következik tehát, hogy a' köz-

benjároi tibt, igen borossan egybe kötöttet a' meg valói tibtel.

Phil. Ugy vagyon : Ennekokáért Sz. Iá-nos ez igék után : *Vagyon minekünk szőszölönk az Atyánál, ottan mindgyárt azt mondgya, es ő a' mibűneinkért engesztelő áldozat. Ján. 1. Lev. 2. ver. 2.* Innet Sz. Pálus egybe köti e' két tibtet, midőn így söl : *Mert egy a' kőzbenjáró Isten es emberek kőzöt, az ember Iesus Christus, ki adta őunön magát váltságúl minden emberekért. Timot. 1. Lev. 2. v. 5. 6.*

Theoph. Hogy ha tehát egy a' mi meg Vál-tonk, tudn. a' Iesus Christus, a' láttatik in-net következni, hogy csak egyedül ő viheti végben az Atyánál mi érettünk a' kőzbenjá-rásnak tibtit ?

Phil. Igenis a' következik, 's még pedig bűkségesképpen : Ennekokáért azokban az helyekben mellyeket mostan hallánk, bizon-fágot tében erről a' Sz. Irás; hogy egy Szőbő-lönk, egy kőzbenjárónk legyen, minékünk : mert cz a' bőska, EGY, világoson le tétetett, e' végre, hogy megtudhassuk, hogy ő kivű-lőtte csak egy sincsen más.

A' Szentek-
nek valoke
onyeorgéi-
nek tevely-
gélének
meg cza-
foláta.

Theoph. Annakokáért igen eştelenül és minden jo fundamentum nélkül cselekeésnek azok, valakik a' Christuson kívül mas *Patro-nusokat* 's kőzbenjárokat keresnek.

Phil. Bizonyára eştelenül. Mert ők el hagy-

hagygyák a' Teremtőt a' teremtet állatért : az Urat a' szolgálért : el hagygyák az Atyának egygyetlen egy szerelmes Fiát , ki ő előtte az ő haragiának meg engedtetéseért mindek felet való méltóságban helyhez tetet; és azokhoz folyamodnak a' kik ő magokis tellyességgel bűkölködnék mind azoknélkül, valamellyek bűkölésképpen meg kívántatnak minnden mi bűneinknek él mosására , es ezért a' mikönyörgésünket nem tehetik hathatósá es kellemetessé Isten előtt. Annakfelette elégtelenné teszik a' Christust a' közbenjárói tistnek végben vitelére , és így megtagagyák élet mi nekünk igaz idvezítőnknek lenni : mert ha ő alkalmas es elégtéges ennek a' méltóságos tistnek végben vitelére , miért választanak ők magoknak ő kívülőtte mas közbenjárót ? Hogy ha azt mondgyák, hogy ők nem kételkednek abban hogy ő legyen leg hatalmasabb es leg hasznosabb edologra ; de kételkednek valamit az ő akaratyában. Ezzel igen el arullyák önnön magokat es hihetelenséggel vádollyák, mint kik nem akarnak hitelt adni annak , a' ki minekünk tapasztalhatóképpen meg mutatta az ő mi hozzánk való nagy szeretetinek zálogát : tudn. midőn ő méltóztatta arra magát hogy a' mi emberi természetünket magára vévén a' keresztnék halálát el benyvedné a' mi vált-

fágunkért. Ide való ezis, hogy igen szerel-
metessen hív minket a' Christus önnön ma-
gához midőn így ből: *Íjjetek én hozzám*
minnyájnkik meg járadtatok és meg terhelte-
tek és én meg könnyebbítelek titeket és talál-
tok nyugodalmat a' ti lelheteknek Mat. II. V.
28. 29. Vegezetre akárhova fordítsák önnön
magokat mindazonáltal el nem kerülhetik
hogy a' Christust bossúsággal ne illessék, mi-
vel hogy meg fosztják őtet az ő közbeniároi
tisztitól, ki az ő drága vérén váltotta meg a'
meg bódogult bentekeket.

Ellenvetes

Theoph. Azt vetik itt előnkben ezek, hogy
ők a' Christus tisztit nem ruhazzak a' meg
hólt bentekekre, mivel ők minden könyörgé-
seket így végezik el *A' mi Vrunk Iesus Chri-*
stusnak általa. Mellyel ők azt akarják meg-
mutatni hogy derekasabban a' Christusnak
tulaydonittya a' dicsőiséget.

Annak meg
czáfolása.

Philad. Ez nem egyéb hanem csak a' Sá-
tának csalárdfága, mellyel ő a' bentekeknek
való könyörgében lévő istentelenséget akar-
ja el fedezni; és egybersmind a' Christus el-
len nyilván való bossúságtétel, mellyel ők
a' Christusnak tisztit a' bentekekre ruhazzák,
midőn ők Istennek könyörögnek, hogy azok-
nak érdemek's esedezések által, az ő kívánt
javokat Istentől meg nyerheffék, melynek
végire oda vetik a' *mi Vrunk Iesus Christusnak*
általa.

általá. Melyben ők követik azt, ki minek-
utanna az ő Fejedelmét arczúl csapná, annak-
utanna alazatosan tisztelné.

Theoph. Nem szabadé hát az élő hiveknek Ellenvetés:
az ő Istenhez való könyörgésekben málo-
kért könyörögniék? Mivel az lehetlen, ha-
nemha valamenyere a' Christusnak esedezze-
se meg kissébbítettik.

Philad. Nem igaz az: mert sok okait ad- s'Annak
megczáfo
lála
hatnánk, hogy az egygyik nem csak haszon-
talan, hanem egyfersmind megis tilalmaz-
tató, és azért el kell távoztatnunk: a' má-
sik pedig tud. az előkért való könyörgés,
nem csak szabados, hanem egyfersmind hasz-
nos és búkségfés.

Theoph. Mellyek azok az okok?

Phil. En csak négy nevezetes okokat szám-
lállok itt elől.

I. Mert a' béreretet, mellyet annyéra ajánl
mi nekünk a' Sz. Irás, mind tápláltatik, mind
nevekedik a' másokért való könyörgés által.
De ennek semmi helye nincsen a' meghól-
takban, kiknek a' mint Salamon szól, *Mind
szerelmeteségek, mind gyűlölségek, mind ki-
vánatos voltok immar el vésztek, és többé semmi
része nincsen semmi dologban mely a' nap alatt
vagyon.* Predik. 9.v.8.

II. Mert az egymásért való könyörgés
felől azt állatjuk mi, hog nem a' könyörgő-
nek

nek kedvejért halgattatik meg: ők pedig máskülömben gondolkodnak a' meg holt b'ntek felől, mint a' kiknek könyörgések ő magokért halgattatnak meg, és így a' Christust tisztítván megfösván azokra ruházzák.

Theoph. De ugy lehet, hogy azon dolog történhetik azokon, kik az előknek könyörgések által kívánnak segítséget: mert miért ne gondolkodhatnak ugy valaki, hogy azokis az ő b'nt ségekért es jó cselekedetekért halgattatnának meg?

Phil. Meg engedem én azt, hogy nem lehetetlen dolog az, hogy valaki így gonosbúl élne a' hiveknek könyörgésekkel, de ez itt ez iránt nem annyéra veszedelmes, mint a' többi. Mert ez meg nem esik hanem ha csak az tudatlanokban és oktalanokban, kiknek oktalan példájokkal nem kel megvetnünk az Istennek rendelését. A' meg holt b'nteknek esedezések pedig nyilván való veszedelmet hordozmagával, mert senki nem könyöröghet ugy ő nekik, hogy azt ne gondolná, hogy az ő kedvekért nyerheti még Istentől az ő kérését. Melynek nyilván való bizonyfági azok a' könyörgéseknek formái mellyeket irtanak a' b'nteknek tisztelői.

Theoph. Mellyik a' Harmadik ok?

Phil. 121. Mert az elő hivek, tudhatják fok-

másoknak bukáséget, és könyöröghetnek is azokert Istennek: De a' meghólt Szentek ezek-közzül egygyiket sem cselekedhetik: tudom mit mondanak ez ellen, tudn. hogy a' meghólt Szentek az Istenben, mint egy tükörben, látták mind azokat valamellyek e' földön lésnek: de ez tellyesféggel csak hiába való, es minden Sz. Írásbeli bizonyfágnélkül való tévelygő vélekedés.

IV. Mert az elő híveknek egy másért való könyörgések az Isten igéjének erős tanúbizonyságán fundáltatik, és egyfersmind annak ígeretin es abban lévő példakönnis, mellyekkel meg erősfittetik hogy ez ilyen könyörgések nem hiában valók: De a' meghólt Szenteknek könyörgések a' Sz. Írásnak sem tanúbizonyságin, sem példáin, sem pedig ígeretin nem fundáltatnak. Sőt inkább külömböző dolgot találunk a' Sz. Írásban, mert ez a' segítségül való hívás nem lehet hitből, melynek egyedül való fundamentuma a' Sz. írás: melyről Sz. Pál azt mondgya, *hogy valami hitből nincsen bűn az. Rom. 14. 23.* Csak ez az okis elégseges a' meghólt Szenteknek segítségül való hívásának el rontására. Mert hogy hogy álhat meg az a' tudomány, mely az embert az Istennen felül helyhezteni?

Theoph. Meg vallom immár hogy mind
azok

azok a' könyörgések mellyeket a' meg holt
sentekeknek é' végre hogy ők Isten előtt el edez-
zenek, tébnek, meg vetendőek legyenek, és
egysersmind meg ismerem aztis, hogy egy-
edül csak a' Christus elégseges közbenjárónk
minekünk.

Miért hogy
csak a'
Christus le-
het elégse-
geskeozbē
járok a'
híveknek
Isten előtt,

Phil. A' bizonyos hogy igen nagy go-
romba / g embernek magának a' Christuson
kívül más közbenjárót keresni: mert ő leg-
tökéletesebben viheti azt végben, és csak
egyedül ő bővelkődik azokkal, mellyekkel
az Isten mi hozzánk elégsegesképpen meg
békeltethetik; és a' ki az Istennek irgalma-
ságát mi nekünk meg nyerheti. Annaktelet-
te, mivel ő igen szeret minket, azért megis il-
lettetik a' mi erőtelenségünkben való bánako-
zással. Ő tudgya és láttya a' mi könyörgé-
sünket mihelyen a' mi elménkben fogadgyuk.
Ő parancsollya mi nekünk, hogy mindenné-
mű búkségünkben ő általa keressük meg az
Atyát. Végezetre, bizonyosokká tében min-
ket, hogy mindeneket valamellyeket az ő
nevében kérünk bizonyosan el vesszük, midőn
azt mondgya: Bizony, bizony mondom nektek
valamit kerendetek az Atyától az én nevemben,
meg adgya ti nektek. Ez ideig semmit sem kér-
tetek az én nevemben, kérjetek és el veszitek.
Ián. 16. v. 23. Málutt ismét azt mondgya:
Valamit kérendetek az én nevemben azt meg
csele-

cselekekszem. Jan. 14. v. 13.

Theoph. Micsoda értelme ez igéknek, ké-
ni valamit a' Christus nevében?

Phil. Kérni valamit a' Christus nevében
nem egyéb, hanem könyörögni Istennek,
hogy a' mi könyörgésünket meg halgassa,
nem a' mi méltatlanságunkra, hanem a' Je-
sus Christusnak érdemére, melyet bűntelen
ő neki be mutat, tekintvén. Annakokáért
kérnünk kell valamit Istentől a' Christus ne-
vében mely a' Christusnak az Atya előt való
esédezésével meg egygyezzen: es a' mi nagy-
ob, azt javalván, meg ez ő sícse es az ő vele
való közölükésre igaz út legyen.

Theoph. De kellé a' Christusnak ígéreti-
nek, melyben ő bizonyfokká tehen minket a'
felől, hogy valamit kérendünk el vesszűk, mind
azokra a' dolgokra, valamellyek minekünk
elménkben őtlenek minden meg határozás-
nélkül, ki terjedni?

Phil. Nem kel: mert a' mi kívánságink
jobb rébént gonoszak, mellyek hogy ha be-
tellyesednének, a' mi rólásunkra bologálnának
inkább hogy nem mint előmenetelünkre.
Minekokáért a' Christus itt e' helyen érti
csak az olyan dolgokat, mellyek nezik az
Istennek dicsőfféget, felebarátunknak hasz-
nátes a' mi előmenetelünket 's idvességün-
ket: mind ezeket rövid bókban be foglalta ő

amaz imádságnak formájában mellyet mi nekünk adott, tudn: *Mi Atyánk*, &c.

Theoph. Nem szabadé tehát minékünk ezen kívül más könyörgésnek formájával élünk?

Phil. Hogy ha nézed ennek állattyat és materiáját, az az, ebben lévő dolgokat, kétség nélkül nem szabad mi nekünk ezeknél egyebet kérnünk; de a' mi keresztényeni szabadságunkban vagyon, hogy azt az időnek kívánsága szerint megbövícsük: melyre-fok példákat találunk a' Sz. Írásban, mellyek ez imádságnak formáját előnkben adgyák; úgy mint, a' Soltárok; mellyek kétség nélkül erre a' formára vitetnek a' Christustul.

A' MIATYANKNAK

Megmagyarázása.

A' Mi Atyánk
Summája
es Refzei.

Theoph. **L**ássuk tehát a' Christustul adatott imádságnak formájának magyarázattját. Hany része vagyon annak?

Phil. Kettő: Elsőben vagyon ennek előjáró bevéde. Másodszor a' hat kérések: Mellyek közzül a' három első, minden közbe vetetlen nézik az Istennek dicsősségét. A' három utolsó pedig azokat a' dolgokat mellyek mi

ek mi reánk tartoznak, akar ez életre, akar pedig az örökéletre valók legyenek. Minekokáért ezek, utánna vettetnek amazoknak, e' végre, hogy mi meg érthessük, hogy a' három utóffokat nem kérhettyük igazán, hanemha azok az Istennek dicsőffégére, mint tulaydon végekre, vitefflenek, máskeppen meg sem halgattatnak az Apostolnak mondáfa berint: Kéritek és el nem veszitek, mert nem íbl kéritek, hogy a' ti kívánságtokra kölcsétek azt Iak. 4. ver. 3.

A' M I A T Y A N Knak

Előjárò beszéde.

Mi Atyánk, ki vag' a' menyekben.

Theoph. **L**áffuk a' mi Atyánknek előjárò beszédét.

Phil. A' be foglaltatik ez igékben: Mi Atyánk ki vagy a' mennyekben.

Theoph. Kicsoda az az Atya, a' Kihez a' Christus parancsollya hogy folyam odgyunk?

Phil. A' Sz. Háromságnak első bemélye, ^{1. Felelet.} tudn. a' mi Urunk Iesus Christusnak terméket berént való Attya.

Theoph. Tehat a' Sz. Háromságnak csak

egy bémélyének kell minékünk könyörög-
nünk?

Phil. Meg kell tudnunk, hogy az igaz könyörgésben mi csak eskőzei vagynak az Istennek, ki itt ez irant, mint egyéb jó cselekedetekben is végben víti a' mi idveffégünkre nézendő dolgokat. Ezt pedig értenünk kel mind a' három bémelyekről azoknak megkülömböztetet tulajdonágok berent. Mert a' Sz. Lélek könyörög mi bennünk a' mint megtecczik az Apostolnak mondásából? A' Lélek esedezik mi érettünk meg mondhatatlan főhádasfjzkokkal Rom.8.v.26. A' Fiu pedig a' mi könyörgésünket az ő Attyának bemutatja. Minekokaért az Atya Isten kedvesen vén azt, meghalgattya. Azert az igaz és tőkélletes könyörgés az, mely fokott lenni tőredelmes főbőla Sz. Léleknek indításából, mely egyenesen az Atyához igazgattatik, az ő Fianak a' Iesus Christusnak nevében. Mert ugyanis találunk példát a' Sz. Irásban az olyan imádfágrais, mely egyenesen a' Fiuira igazgattatik tudn. Sz. Istvánnak im ez könyörgése: *Vram Iesus vedd hozzád az éntelkemet.* Apost. Csel.7.v.59. Noha ez illyen imádfág semmit nem ellenkezik az igaz könyörgésnek reguláival. De mivel kezdettünk a' Mi Atyánknek magyarázásához, tértünk a' mi kezünk alattivaló befédre: mely ez, hogy
mi

mi'oktattatunk itt ez helyen, hogy a' mi könyörgésünket igazgassuk az Atyához: melyet Sz. Pál bizonyít önnön maga felől midőn így szól: *Megbaytom az én térdemet a' mi V-rünk Iesus Christusnak Attyának* Ephes. 3. 14. Annákfelette, könyöröghetünk mi a' Christusnak, nem csak a' menyiben ő Isten, hanem a' menyiben Közbenjáróis az az, a' menyiben ő kéttermésetekből álló egy személy: úgy mindazáltal hogy a' mi könyörgésünknek czéllya legyen az Istenfég. Hasonlatosképpen könyöröghetünk mi a' Sz. Léleknek is a' menyiben a' több Szemelyektől megkülönböztetett. Ugyanis a' hitek, kik magokat az olyan imádságokban gyakorolják, méltó és hasznos dolgot cselekednek, hogy így ők az Isteni személyeknek megkülönböztetésének mélyféges elmélkedésével el ne vonattassanak, hanem mindenkor az ő elméjeket az Istenfégnek egy állattyára függessék. Ezt is esünkben kell vennünk, hogy az Istennek, és az Atyának nevezeti, gyakorta a' Sz. Írásban mindenik személyre vitetik.

Vegezetre megtetzik hogy itt a' Sz. Há- II. Felelet.
romságot szólittuk meg: mert az Atyának
nevezeti a' Sz. Írás a' Fiúrais bábja, mint mi- Esa. 9. 6.
dön Esaiás erős hatalmas Isténnek örökkévalóságnak Attyának nevezti. A' S. Lélek fe-

Ian. 3. v. 5.
6.8.

lőlis megbizonyíthattuk ezt két okokból, Először, mert az Atyával és a' Fiúval együtt minden dolgoknak lételetét ő is adta. Másodszor, mert a' Sz. Lélektől bűlettetteknek mondgya a' *Christus* a' hiveket, a' kitől pedig bűlettetik valaki, kétség nélkül Atya az.

Theoph. Miért parancsolja tehát a' *Christus* hogy midőn az ő Atyához járulunk illetéknéppen bőlcsuk meg. *Mi Atyánk?*

Phil. Nem csak azért, hogy mi igy gondolkodnánk, hogy ha ő a' *Christus*nak Atya, tehát minékünk is Atyánk: de kiváltképpen ez három okokra nézve ;

1. Első ez, hogy mi őtet igaz hittel hihafuk segítségül, az az, hogy mi elhiheffük, hogy ő, ki minékünk Atyánk, semmit, valamit mi ő tőle kérendünk meg nem tagad mitalunk a' *Christus*nak mondása berint: *Mert kicsoda az ti közzületek ki az ő fiának követ adgyon ha ő tőle kenyeret kér? és ha halat kér vallyon kígyót adé neki?* Mat. 7. v. 9.

2. Második oka ez, hogy mi meg érthessük, hogy minékünk nem kell az Istenhez közelgetnünk, hanem csak egyedül az ő terméket berént való Fiának a' *Jesus Christus*nak nevében. Mert csak egyedül ő benne fogadtattunk mi fiakká.

3. Harmadik, midőn minékünk parancsolja hogy őtet mi Atyánknek nevezzük inkább

inkább közönségesen, hogy sem mint magánosan, *En Atyámnak*, taníttatunk arra, hogy az atyafiúi beretetés meg kívántatik a' mi könyörgésünkben, mivel mi ugyan azon egy Atyának fiai, azon egy öröklégnek örökösai vagyunk. Valaki tehát az ő könyörgését Isten eleiben a' Iesus Christus nevében nem bocsátja, avagy az ő bívében titkos gyűlöléget es ellenkezést visel, nem könyöröghet Istennek e' könyörgésnek formájával.

Theoph. Miért adgya hozzá a' Christus, *Ki vagy a' mennyékben?*

Phil. Nem azt akaria ezzel jelenteni hogy az ő dicsőisége bé rekesztve volna az egekben, mellyet ez egész világ bé nem foghat: hanem,

1. *Elsőben*, hogy ő meg különböztesse a' mi földi atyáinktól, és hogy egybersmind meg érthesseük menyivel jobb legyen ő azoknál, és hatalmasabb a' mi meg segettetésünkre. Azért mondgya a' Christus az ő Tanítványinak: *Hogy ha azért ti gonoszok lévén a' ti fiaitoknak tudtok jó ajándékokat adni, menyivel inkább a' ti menyei Atyátok ad jókat azoknak a' kik ő tőle kérnek?* Mat. 7.v. 11.

2. *Másodszor*, hogy az Istenhez járulván, fel emelnénk a' mi elméinket mindenföldi és romlando dolgok felett, a' menyieikre.

3. Harmadszor, hogy mi serényen es valóssággal meg ismerhessük annak meg foghatatlan nagyságát, csudállatos bölcseségét es veghetetlen hatalmasságát, a' kinek mi könyörgünk: mellyek bizonyára sokkal nyilvánban megteccének az egekben hogy sem mint e' földön, e' végre hogy mi nagyobb tisztességgel tisztelhetnénk, es nagyobb bizodalommal meg nyughatnánk ő benne.

A Z E L S Ő K É R É S

Szenteltessék meg a' te Neved.

Theoph. **M** Mellyik az első kérdés?

Phil. **E**z befoglaltatik ez igékben: *Szenteltessék meg a' te neved.*

Theoph. Micsoda ennek értelme?

Phil. Kévánnjuk Istentől hogy az ő ismereti széles e' világra ki terjedgyen, hogy így az ő neve megfenteltessék, az az, hogy minden emberek neki illendő tisztességét megadgyák.

Theoph. Miért emlékezel te itt az Istennek ismeretiről, holot a' Christus arról semmi emlékezetet nem tében?

Phil. Mivel hogy az Isten nem tiszteltetik igazán, hanemha ő elsőben tisztán megismertetik. Mert mi nem tisztelhettyük sem dicsér-

dicsérhettyük azt, a' kít mi nem ismerünk,
és a' kinek hatalmát 's méltóságát nem tud-
gyuk. Inner vagyon a' Prophétának imez Solt. 48. v.
mondása: Mikeppen vagyon a' te neved. Ak- 11.
képpen vagyon a' te dicséreted (oh Isten) mind e'
szeles földnek határáig.

Theoph. Ugyan azon Isten nevének meg-
benteléséről bollaé te itt melyről a' harma-
dik parancolatnak magyarázattyában.

Phil. Ugyan azonról: minekokáért an-
nak a' parancolatnak magyarázattya, e' ké-
résnek magyarázattya helyet lehet, azért én
itt többet erői nem bőllok.

M A S O D I K K E R E S.

Iőjjön el a' te országod.

Theoph. **M**Ennyünk a' második kérése-
re.

Phil. A' második kéres ez: Iőjjön el a' te
országod. Melyben mi kívánnjuk Istentől,
hogy az ő telleges méltóságának ismereti ál-
tal, mely adatott az embereknek, mindene-
ket az ő hívéinek gyülekezetiben egybe gyűj-
csön. Mert abban ő Vralkodik az ő igejének
Királyi palczája, és az ő lelkenek ereje által.

Theoph. Hogy én könnyebben megért-
hessem e' kérést, azt kerdem te tőled E lő-

ben : Miért neveztetik az az Uralkodás mellyel Isten az ő Anyaöntegyházában Uralkodik, Isten országának? Másodszor, imez földcskának magyarázattyát kívánom te tőled, jőjjél.

Az Isten
országáról.

Phil. Ez Uralkodás, Országának nevezetik, arra a' hasonlatosságra nézve, mely vagyon ez, és a' földi országok között.

Theoph. Miben áll ez a' hasonlatosság?

Phil. Négy kiváltképpen való dolgokban, tudn. mivel az Anyaöntegyházban fel találatnak ezek:

1. Egy Király.

2. Alatta valók.

3. A' Törvények.

4. A' népnek igazgatói : Kiknek arra való tistek vagyon, mint e' világi országokban, hogy a' törvényeket őrizzek. Mert az Anyaöntegyházban egy Király vagyon tudn. az Ur Iesus Christus, kit az Atya urrá tethogy azon uralkodnek és azt igazgatná. Mely megteczik az Angyalnak Máriához lett iméz mondatából : Es az Vr Isten néki adgya a' Dávidnak az ő Attyának székét. Es Vralkodik a' lakobnak házában mind örökké, és az ő országának vége nem leszen. Minekokaért az Istennek országa és a' Christusnak országa ugyan azon egy orság. A' hivek pedig az ő Országának népe, kiket az ő halálával váltott meg, és meg baba-

fabadított az ördögnek kegyetlenségétől, hogy ő azokat tehetné az ő alatta lévő ország-
nak népévé. Ez országnek törvénye az Isten-
nekigéje, melyben minden dolgok, valamel-
lyek avagy e' királynak alázatos b'olgálattyá-
ra tartoznak, avagy az ő polgárinak egygy-
ességekre 's békeességekre valók, parancsol-
tatnak és bé foglaltatnak. A' Tisztviselők, kik
nevezetessen ez orzágnak igazgatásában for-
golodnak, az Istennek b'olgai avagy a' *Lelki*
Pásztorok: kiknek tíftek, hogy az igét hir-
deslék és arra vagyázzanak, hogy ezek a'
Törvények meg tartassanak. Kik egyfers-
mind a' mint az Apostol b'ól, *b'oszszútis álla-*
nak minden vakmerősségen.

Cor. 2. Lev.
10. v. 6

Theoph. Meghallottam immár te tőled az
Isten országá, és e' világi országok között va-
lò hasonlatosságot; látsuk immár azok kö-
zött való külömbféget,

Phil. 1. Előszőr az Istennek országában
mindenek lelkiek: tudn. önnön maga a' Ki-
rály, az ő dicsőisége, hatalma, alatta valók,
Törvényi, jutalma, és a' pártoloknak bün-
tetési. Ezert mondgya a' Christus Pilatus-
nak: *Az én országom nem e' világból való.*

Ian. 18. 36.

2. Másodször, a' Christus nem kíván se-
mi testi ajándékot az ő alatta valóktól, mint
a' földi kivályok b'oktak kívánni: hanem in-
kább ellenben meggazdagittya őket az ön-
nön

nőn maga ajándékival és lelki gazdag-
sággal.

3. *Harmadszor*, a' Christus az ő alatta va-
lókat minden ő királyi méltóságában rebe-
fekke tefi, mellyet e' földi királyok nem cse-
lekedhetnek.

4. *Negyedszer*, nem csak meg parancsol-
lya az ő akarattját, mint más királyok, ha-
nem az ő Lelkétis adgya mi belénk, mely
minékünk erőt bõlgáltat hogy az ő paran-
csolatihoz való illendõ alázatos engedelmes-
ségre alkalmatosak lehessünk.

5. *Ötödször és utólszor*, minden világi or-
szágok változás alá vettek; de az ő országa
gyõzhetetlen és mind az ő utólsó el jö-
veteleig meg marad. Illyen az Istennek és a'
Christusnak országa, mely csak azokra tar-
tozik kik ő néki berelmes fia és a' kik az
Anyabentegyházban befámláltattanak.

Theoph. Kicsoda uralkodik hat a' hitetle-
neken?

A' Sátánnak
ország.

Ian. 16. v.
11.

Phil. Az ördög: ennekokáért neveztetik
e' világnak fejedelmének: mindazonáltal az
Urnak vagyon kíváltképpen való és főbb
hatalma, mind a' hitetleneken, mint pedig
azoknak Kapitányán, ki az ő igaz ítéleti be-
rint ennek kegyetlenkedő hatalma alá vetet-
te amazokat: E' végre hogy ők kinoztat-
nának és gyötrettetnének attól az ő érdemek
berint;

ferint; mivel hogy ők nem akartanak engedni a Christusnak, ennek az irgalmas királynak. Annakfelettre a' Sátánnak ez orfága halhatlan gyűlöléggel gyűlöli a' Christusnak orfágát, tudn. ez orfágnak feje az ördög és annak vitézlő bolgái, kiket ő felindit, hogy a' Christus orfágával külfő hadat viselleyenek; Mert ezek minnyájan tellyes tehetségekkel azon vadnak, hogy a' Christusnak orfágát el prédálván megroncsák: De csak hiában való minden igyekezetek, mert mennél nagyobb dühösködéssel igy ekeznek annak elrontására, annál inkább meg segíti őket a' Christus, es okán végezetre végképpen való veszedelemre taftitya az ő ellenfégit.

Theoph. Elég bőven megmagyaráztuk itt az Istennek országát; lássuk kimár, mit értesz te ezen a' főcskán, jőjjön el?

Phil. A' jó királynak tifti áll két dolgokban:

1. *Elsőben*, hogy az ő alatta való engedelmes népet igazgassa, békefegben megtarcsa, őltalmazza és ő vélek irgalmasson és szerelmetessen bányék, es hogy ha valakik közzülők fogtságban esnek, azokat ki valcsa.

2. *Másodszor*, hogy a' pártútóket megbüntesse és az ő orfágának ellenfégit megroncsa.

roncsa. Midőn annakokáért mi az Istentől
kévánnjuk hogy az ő országa jöjjön el, azt a-
karunk jelenteni, hogy mi fivűnk berint a-
karnók, hogy az ő hiveinek fánok napon-
ként nevedednek, az ő Anyaöntegyháza
napról napra öregbednek, és abban az ő a-
jandéki jobban jobban, saporodván, az
jorendben állattatnék: ellenben pedig, hogy
Isten ennek minden ellenségit meg rontaná,
az ő tanácsokat meg ségyenitené, feltett fán-
dékokat semmivé tenné, és az ő Anyaönt-
egyházát naponként oltalmazná, mind ad-
dig, miglen ez az ő tökéletességének felső
grádicsára jutna; noha ez az utolsó ítélet
napjának előtte nem lében, meddig minden
ő ellenségit meg győz vén, azokat lába fámol-
lyává tébi, és oltán (a' mint az Apostol
ból) *Kezéhez adgya az országot az Atya Isten-*
nek, az az, uralkodni fog ő békefégben és
minden pártolkodásnélkül, mi pedig meg-
babadulván minden félelemtől és az ellen-
ségnek nyomorgatásitól, csendeffégben é-
lünk ő vele mind örökké.

Cor. I. Lev.
15. V: 24.

A' HAR.

A' HARMADIK KERES.

*Légyen meg a' te akaratod, mint a' menyben
 úgy itt ez földön.*

Theoph. **L**ássuk a' harmadik kérést, mely A' harmadik keres.
 Látólsó azok között, mellyek
 az Istennek dicsőségét nézik.

Phil. A' Harmadik keres ez: *Légyen meg
 a' te akaratod, mint a' menyben úgy itt ez föld-
 dőn.* Melyben minem csak azt kérjük I-
 stentől, hogy az ő akarattya légyen meg,
 melynek végben vitelét semmi meg nem ak-
 adályoztathattya: hanem, hogy az ő lelké-
 vel úgy igazgasson minket, hogy mi kések
 lehessünk az ő igéjében ki jelentett akarattya-
 nak végben vitelére, és hogy mi ezt nem
 kevesbé kívánnjuk mint a' mennyei Angya-
 lok. A' mi pedig az ő titkos akarattját ne-
 zi, azt kívánnjuk, hogy ha lehetséges min-
 denreánk következhető ellenk ez ő állapot-
 kat, akár a' mi testünket, akár pedig lelkün-
 ket nézzék azok, mi, úgy mint mellyeket ő
 bocsátott mi reánk, békeségesen el beny-
 vedgyük, és úgy engedgyünk az ő akarattya-
 nak, hogy a' mi akaratunkis egy általlya-
 ban helyt adgyon annak.

Theoph. Bizonyára boldogok tehát azok
 kik önnön magokat ekképpen az Isten ak-
 arat-

akarattyához fájják.

Phil. Ugy vagyom, mert azok méltán dicsekedhetnek ezzel, hogy az Isten semmit nem cselekedik a' mellyet őknem akarnának, mivel ők semmit egyebet nem akarnak hanem csak a' mi Istennéki kedves. Es bizonyára sok dolgok vándnak mellyek minket erre indítanak: mert ha az Isten, a' mi Meny-ei Atyánk, bölcsőbb minálunknál, kétség nélkül tudgya ő minélkül búkolkodgyunk mi, jobban mi magunknál; minekokaért méltó hogy mi az ő b. és jo akarattyát a' mi hitetlen és megvesztett akaratunknak eleiben tegyük; ugyanis gyakorta mi, mint a' gyermekek, nem tudjuk minélkül búkolkodgyunk. Mert gyakran meg változtattuk a' mi fel tett bándékunkat, és ottan hamar nem javalljuk azt, mellyet az előtt csak egy ke-
vessel javallottunk vala. Ennekokaért az Vr a' mi akaratunknak es bándékunknak romlottságát nem tekintvén, meg adgya mi nekünk azokat, mellyeket őtúd búkolgese-
nek lenni, mind az ő dicsőffégére 's mind a' mi idveffégünkre, mint kegyes Atya: mellyeket mindazáltal békeffeges és háládó elmével kell vennünk, hogy ha mi örökké nyavalyások nem akarunk maradni, mellyet mind addig is el nem kerülhetünk, valameddig a' mi nagunk akarattyához ragaszkodunk.

Theoph.

Theoph. En sokat munkállodtam hogy ezt véghez vihetnem, de mindazáltal én azt nem cselekedhettem: hanem kíváltképpen ezt találtam fel benne, hogy ez tudomány-nak e' haszna igen igen nehéz, midőn valami nyomorúság jó vagy a' mi testünkre vagy lel-
künkre.

Phil. Nem csak nehéz, hanem ugyan lehetetlen dologis, hogy ezt valaki tökéletesen megcselekedgye, kíváltképpen hogy ha tekintyüka' mi testünket, mely csudálatosképpen teczik önnön magának az ő akarattyában és indulatiban, és mindent csak semminek tart a' maga gyönösködretélen kívül. Ezért tanit minket itt e' helyen a' Christus, hogy mi magunkat az ő Attyának akarattya alá vessük: Sz. *Iakab* pedig azt állattya, hogy el vessük azt a' mit hitből kerünk: Hogy ha valamellyitek szűkölködik bölcseségnélkül, kérie Istenét: ki adgya azt mindeneknek bölcséggel szemre való hányásnélkül: és megadatik őnéki. De kérie hittel, nem kérelkedve. Jak. 1. 51.

Theoph. Sz. *Iakab* itt ez helyen szól a' bölcseségről, mi pedig a' békeféles türeőről.

Phil. Kétségnélkül ő a' bölcseségnek nevezeti alatt érti a' békeféles türestit, melyre az első vers. kben intette a' hiveket ez igékben: A' békeféles türeésben pedig tökéletes

cselekedet legyen, hogy legyetek tökéletessek és éppek minden fogya. közánélkül v. 4. De mivel hogy mi azt magunktól nem cselekedhetjük, megmutattya ő azts, micsoda eszközök által kerjük mi azt Istentől, midőn így szól: Ha valamellynek szűkölkodik bölcseségnélkül kéri Istentől, ki adja azt mindeneknek bölcséggel, de kérje hiéből v. 5.

Theoph. De mi az oka hogy a' békefféges türelést bölcseségnek nevezi?

Phil. E' végre cselekefzi ő azt, hogy mi megtudhasfuk, hogy az embernek kíváltképpen való bölcsesége áll ebben, hogy az ő ellenkező és nyomorúságos állapotjában, az Istennek akarattjának békeffégesen alája vesse önnön magát; De ellenben, nagy ostobaság és gorombaság az, hogy ha valaki annak ellene akarván állani, békételenkedik. Mert mit használna ő azzal? El fordíthatja-e valaki az Isten akarattját? Semmiképpen nem. Sőt inkább önnön magának árt, mind belsőképpen kinosván önnön magát, mind pedig, mivel ő az Istennek haragiát vonnya önnön magára: mert ő a' mi vakmerőséggünkkel kényszerítettik arra hogy mi reánk rettetesb büntetést bocsásson. Ellenben pedig a' mi békefféges türelmünk által fel indítatik a' könyörületességre, úgy hogy a' mi elfajult indulatinkat a jóra megtéricsze, jóltevéen

téven mivelünk; nem különben mint a' jó atya szokott cselekedni az ő fiaival, midőn látta hogy ők megjobbulnak a' fenyegetésként.

Theoph. Igen hasznos és szükséges dolognak láczik ez énnekem: noha immár másutt 1. Könyv. 4. Ref. Level. 38. ezekről bőven főlottál.

Phil. Igazán itéled: de mindazonáltal a' hűveknek lelkek vigasztalására két dolgot adok még én azokhoz mellyeket fellyeb mondtunk.

1. Először midőn mi a' nyomorúságoktól megterheltetünk, a' nyomorúságok felől mellyeket mi szenvedünk, nem kell úgy gondolkodnunk, mint ha azok oly nagyok volnának mint a' bűneinkkel érdemlettük volna. Annakfelette, elmélkednünk kell azokról a' jókról mellyekkel Isten másfelől látogat bennünket: és így valószággal fel álljuk, hogy az Isten még a' mi nyomorúságunknak közepetteis, hogy ha azokat a' mi bűneinknek nagyságához mérlekellyük, igen irgalmas kézzel bannyek mi velünk.

2. Másodszor, nem kell mi nekünk csak azokra neznünk; kik külsőkeppen láttatnak egy kevéssé mi nálunknál boldogabbaknak lenni, és kik láttatnak ki vétettek lenni azok alól a' nyomorúságok alól, mellyekkel mi fanyárgattatunk, hanem másokra meg-

bámlálhatatlanokra, kik sokkal keservebb kéréstek alá voltak vettetvén n i nálunkmal, kiknek vetkek mindazonáltal nem voltak oly rettenetesekek, mint a' miéink.

Theoph. Igen örülök rayta hogy e' két dolgokat halhattam: mert én naponként hasznát akarom ezeknek venni, szolgálván az alkalmatosság.

Phil. Okosán feléél hogy azt mondád, *Naponként.* Mert az Ur a' mi Mesterünk, hogy ez használatos tudományról el ne felejtkezzünk, ottan ottan fejünkbe fokta azt venni, látogatván minket nyomorúságokkal, melyekben azt gyakorollyuk.

Theoph. De minekelőtte a' három következendő kérésekre mennénk, akarnám hogy ha megmutatnád e' jelen való kéréseknek rendit.

A' Mi Atyánknek három első kéréseinek egybeferkeztetése és summája.

Phil. E' három első kérések igen bépen meg egygyeznek egymással, mivel ugyan azon egy neműek. Mert minekutánna mi az Isten ismértiben rébesek lettünk, mellyel mi indittattunk hogy az ő országában, az az, az Anyasent egy házban bé mennyünk, ilendő hogy mi kíványunk megtanittatni az ő akarattyához való engedelmességre, melyre mi naponként hívattatunk az Isten igéienek ki főlgáltatása által. Végezetre, e' három kérésekben kívánnjuk mi Istentől, hogy az embe-

emereknek adgyon oly értelmet, hogy ők ke^s akarattal az ő orkáglásának alája ves^sek magokat, és fívek berint engedgyenek az ő kívánlágának; hogy így ő dicsőítesse ő tölők és ő benne.

A' N E G Y E D I K K E R E S.

A' mi mindennapi keny^rünket ad meg mi nek^{ünk} ma.

Theoph. **K**övetkeznek immár a' három utó^lso kérések, mellyek nézik a' mi test^{ünk}et és lelk^{ünk}et.

Phil. Az igaz: mert azok közzül az első befoglallya magában a' mi élet^{ünk}nek bűk^seges javait; a' két utó^lso pedig azokat, mellyek a' mi idve^sseg^{ünk}re tartoznak.

A' három utó^lso kéréseknek summája.

Theoph. Mellyik az első kérés?

Phil. A' mi mindennapi keny^rünket adgyad nek^{ünk} ma.

A' Negyedik kérésnek magyarázata.

Theoph. Micsoda ennek értelme?

Phil. E' végre hogy mi Istennek hivatal^{unk} berent b^olgálhass^{unk}, e' kérésbe kívánnyuk ő tőle, hogy mi nek^{ünk} a' mi mindennapi keny^rünket adgya meg, az az, hogy ő rapró^l napra b^olgáltassa ki minék^{ünk} ez életnek bűk^seges javait: mert mind ezek befoglaltatnak a' kenyérnek nevezeti alatt. Mindazáltal azt es^sünkben

ünkben kell vennünk, hogy mi Istentől oly dolgokat kerjünk, mellyek bűkségesképpen meg kívántatnak arra, hogy az ő áldásával csendes békefegyben élhessünk. Minekokáért e' kérdésben közönségesen be foglaltatnak mindazok, valamellyek a' mi csendes, bekecséges állapotunkra tartoznak e' világon. Mindazáltal minékünk it ezaránt a' mi Mennyei Atyánknek teczefétől kell függennünk. Mert ő minékünk ki bőlgáltatya mind azokat vallamellyek az ő discsónégének és a' mi lelkünk idvecségenek előmozditására bőlgálnak. Honnet azt hozzattuk ki, hogy e' vegre kívánnyia mi tölünk azt hogy ő tölle csak kenyeret kerünk, hogy megtudhassuk, hogy csak a' kenyiris elég minékünk, ha az Urnak jónak láczik hogy a' mi taplaltatáfunkra egyebet ne adgyon.

Theoph. Őt derekas dölgek vadnak mellyekről én tetőled akarok kerdezkedni. Mellyek közzül *első* ez: miért könyörgünk mi a' mindennapi kenyérért; holot minékünk azt parancsollya Isten, hogy a' mi tíftecséges munkánk által berezzük meg a' mi életünknek bűkséges javait?

Phil. Mivel hogy a' mi munkáinkis sem mire valók hogy ha Isten azokat meg nem áldándgya, a' mint a' Sz. Dávid tanit.

Theoph. Második ez; Miért parancsolja hogy kerüünk azt a' kenyeret mely *Mienk*?

Phil. Ez az igéské *Mienk*, két okokért adatik hozzá. Először hogy mi meg érthessük, hogy az Isten meg ígérte minckünk ez kenyeret; és annakokáért igazán mondhatjuk *Mienknek*: esebből lehetünk mi bizonyosok a' felől hogy azt Isten meg nem tagadja mi tőlünk. Másodszor, hogy mi élünk esünkben jussunk, hogy azt a' kenyeret illendő és tiszteletes eszközök által kell minckünk keresnünk, és oly úton s módon, melly Istennek is kedves, és nem a' lopás avagy csalás által. Mert másképpen nem a' magunk, hanem a' más ember kenyerét eszünk, mellyet nem Istentől, hanem az ördögötől vettünk.

Theoph. Harmadik ez: Miért adja hozzá *Urunk* e' fűcskát *MA*, és *Mindennapi*?

Phil. Hogy mi egy általjában es tellyeslegesen az Istennek gondviseletetől fugiunk, úgy hogy mi a' jövőendő dolgokról felettébb forgalmatosok ne legyünk, és Istenben való remenségünkben el ne csüggedgyünk: hanem azokkal megelégedgyünk, mellyek a' mi jelen való szükségünkre kívántatnak, Ily remenséggel lévén hogy az *Ur* gondot visel a' holnapi napról.

Theoph. Negyedik ez: Miképpen kérhetik azok

azok ezt, kiknek táiházok es csűrök minden jókkal tellyeslek?

Phil. Mert tudnunk es valósággal el kell minekünk azt hinnünk, hogy a' kenyér önön magátúl nem táplálhat, hanemha az Istennek áldása legyen rajta. Mert gyakran láttuk hogy a' gazdag emberek az öftóvérségtől eméftetnek meg. Ezert mondgya Móses: *Nem csak kenyérrel él az ember, hanem mind azzal valami származik az Istennek szájából.* Mos. 5. k. 8. v. 3. Mely bávaiban a' Prófétá azt akaria jelenteni, hogy az Istennek hatalma nem köttetett ugy a' kenyérhez hogy ő annelkül el nem táplálhatna bennünket hogy ha ő neki máskeppen tessék. Mellyet nyilvánfágossan megpróbált Isten az Israel népe előtt, midőn őket negyven esteideig a' pusztában kenyérnelkül hordozta.

Theoph. Ötödik: Miért parancsollya a' Christus hogy mi a' kenyeret közönségeffen kerjék, ily igékkel: *ad meg nekünk a' mi kenyérünket* inkább, hogy sem mint magánofsan es külön külön, ilyenképpen: *ad meg nekem az én kenyeremet?*

Phil. Hogy mi megtudhassuk, hogy minékünk könyörögnünk kell azért, nem csak mi magunk báminára, hanem eyfersmind a' mi búkölködő felebarátúknak hasnára's előmenetelireis; mivel az Atyafiúi szeretet

azt

azt kívánja hogy binten úgy forgalmatoskodgyunk ő érette mint mi magunkért. Annakfelettte, ez ilyen könyörgésnek nemével inkább bizonyosokká tétetünk mi, hogy kétségnélkül el vesszük mi azt a' kenyeret mellyet kérünk; mivel az egész gyülekezet nem csak kéri azt mi velünk egygyút, hanem egybersmind mi bámunkrais: a' mint mi is nem csak ő vele egygyút hanem az ő bámárais kérjük azt. Mert mi minyájan, ugyan azon egy Atyának fiai vagyunk, a' mint ez imádságnak elein tanittatunk, midőn mi köszönségesen azt mondgyuk; MI ATYANK. Ez az oka hogy a' két következendő kérések is ilyen formában tétettek le, tudn: *Bocsásd meg bűneinket, ne vigy a' kísértetben:* mellyekben befoglaltatnak azok a' dolgok, mellyek a' mi örök életünkre tartoznak; mint bintenebben, azok, mellyek ez életre valók.

Theoph. Miért hogy azok a' dolgok mellyek a' mi idvefségünkre tartoznak két kérésekben foglaltatnak be?

Phil. Mert a' mi idvefségünk két részekből áll: mellyek között az első ez, hogy mi Istennel megbékeltettünk; mellyet mi az *ötödik kérdésben*, mely vagyon a' mi bűneinknek *bocsánattya* felől, kérünk. *Második*, hogy Istennel a' bűn bocsánat által megbékeltettek lévén, megtartassunk az ő beretetiben és

az ő hozzá való engedelmesseghben, úgy
hogy mi kés akarattal engedgyünk ő neki
tellyesek lévén az ő véghetetlen javaival.

AZ ÖTEODIK KERES.

*Bocsásd meg a' mi bűneinket, miképpen más
meg bocsátunk azoknak kik mi
ellenünk vétének.*

Az öteodik Theoph. **M**icsoda értelme ez ötödik ké-
relnék magyará-
zata.

Phil. Mivel mi minnyájan nyavalyás bűn
őfők vagyunk, minekokaért az Ur méltán
haragzik mi reánk hogy ha a' mi bűneink az
ő bemei előtt terhelnek minket: azért e' ké-
résben könyörgünk, hogy Isten az ő nagy ir-
galmaslágából bocsássa meg minékünk, mind-
azokat; e' vegre, hogy ő jövőendőben ked-
vezhessen minékünk, meg egygyezven mi
velünk, tudniillik a' bűn bocsánat által

Theoph. De miért kériük mi Istentől a' mi
bűneinknek bocsánatját, mellyekért a' Chri-
stus tökélietessen elégettett: holot, a' hol az
elégtétel vagyon, nincsen ott semmi helye a'
bűn bocsánatnak.

Phil.

Phil. Hogy ha az elégtétel mi magunktul lett volna, ez úgy igaz volna: de mivel a' Christus tett eleget, kinek elégtétele, minékünk ingyen kegyelemből tulajdonítatik az Atyától, a' bűn bocsánatnak bűkségeskeppen meg kell azzal egygyezni: ugyanis úgy vagyon itt a' dolog mint ha valamely ember nagy summa pénzért megfentéltatván tömlőczbe vetternek, mind addig valamig az egész summát meg fizetné; ámbár tellyességgel nem volna elégfeges annak megfizetésére, kit, hogy ha az ő Urának teczzenek a' törvénynek minden meg tartóztatásánélkül megfabadítván, neki azt mind meg engedné, valamiben annakelőtte találtatott vólt, Vallyon nem finten úgy volna neki az ő vétke meg bocsáttatott volna? Bizonyára úgy. Es e' hasonlatosság itt igen alkalmas: mert e' keresben *adósságnak* nevezetnek a' mi bűneink, ezért, hogy meg tudhassuk, hogy mi azokkal nem kevesbé adóssák vagyunk Istennek, mint ha valamely ember fokkal volna adós másnak, mind által tellyességgel semmie nem volna annak megfizetésére. Meg egygyez e' hasonlatossággal ime' mondáls: *El törölván a' cseremoniáknak ellenünk való kezünk írását, mely minékünk ellenünk vala es azt haszontalanná tévé fel fészitván a' keresztfára Col. 2. 14.*

Sf 2

mely

mely igékben tanít minket, hogy a' Christus eleget tett a' mi bűneinkért.

Theoph. Mennel borsalmatosabban szemlélem en a' mi válttságunknak titkát, annál inkább eszemben vésem az Istennek csudálatos bölcseségét, ki az ő tők életet és igazságát az ő véghetetlen irgalomságával egybe foglalván, minket magával meg bekeltetett.

Phil. Ugy vagyon. De ha egy kevelsé borsalmatosabban reá vigyázandó, három dolgokat találó mellyeket az emberi elmésoha ki nem gondolhatott volna, mellyeket a' Christus fel talált, hogy a' mi bűneinknek büntetést mi rólunk el fordicsa, azok pedig ezek: hogy a' mi Isten előtt való adótságunkat mi magunk meg fizetnénk: avagy mi skeppen, valakit keresnénk, a' ki mind meg fizethetné azt, mind pedig meg szabadithatna minket attól: avagy hogy önnön maga az Isten meg engedné minékünk minden mi adótságunkat.

Theoph. Látsuk immár, miképpen foglalta egybe Isten ez három dolgokat a' Christusban, hogy az ő nagy irgalomságát az ő tők életet és igazságával öfve békeltetné a' mi idvésségünkre?

Phil. Egygyekké lévén hit által a' Christusban, és egyförs mind részefülvén az ő jótétemenyiben, mi magunk fizettjük meg Istennek

Istennek minden adósságunkat, de az Christus gazdagságiból, mellyek kétség nélkül miénké lettek. Es így az Isten igazságának tökéletesen elég lett, mely azt kívánta, hogy a' ki adós volt a' fizessen meg. Mind-azáltal másfizette azt meg mi értünk, úgy mint, a' Christus, ki egyedül itta meg az Isten haragjának pohárát, és a' mint az Apo-
 stólól, *a' mi bűneinket hordozta a' fán az ő testében.* Melyből igen nyilván meg teccik az Istennek nagy irgalmasága hogy az ő egy-
 gyetlen egy szerelmes Fiát az ő ellélegiért a' gyalázatos halálra adta. Végezetre, mivel az, ki az Atyának mi értünk eleget tett, az ő Atyának szerelmes fia és ő velle egyenlő Isten, ki kegyelemből adatott mi nekünk; a' mi bűneinknek bűntelenül való bocsánat-
 tya egybe kötötte az ő elégtételével, mellyel az ő megmérsekelhetetlen irgalmaságot meg erősíti.

Peter. i.
 Lev. 1. 24.

Theoph. Ez igen szép elmélkedés, és vigasztalásokkal teljes tudomány, de terünk meg immár e' kérésnek magyarázására. Miért adatik ez hozzá; Miképpen mis megbocsátunk azoknak kik mi ellenünk vétnek?

Phil. Az az, bocsásd, meg a' mi bűneinket a' minékünk a' mi bűneinknek bocsánattya felől tölt ígért serint, ily condició alatt, hogy mis meg bocsássunk azoknak kik mi ellenünk vé-

tenek. A' Christus azért nyilván való fő-
kal akarta ki fejezni ezt azért, mivel tudta ő
hogy mi igen nehezen bocsátunk meg a' mi
ellenünk vétkezteknek. Minekokáért ezek-
ben a' be rekésközigékben azt jutattya esünk
ben, hogy mi semmikeppen bűneink bo-
csánattyát nem vehettyük Istentől, hanem
ha miis meg bocsátándunk a' mi ellenünk
vétkező felebarátunknak. Innet vagyon I-
stennek az Israel népéhez lett mi ez tenyege-
tése: Annakokáért mikor a' ti kezeiteket ki-
terjesztenditek az én szemeimet el rejtém ti e-
lőttem mikor ugyan sok szával imádkoztok is,
meg nem halgailak, mert a' ti kezeitek rakvák
vérrel. Efa. I. 15.

Theoph. Annakokáért ez a' földásnak for-
mája nem jegyez oly egyenlőséget, hogy mi-
nekünk Isten csak annyit bocsásson meg, a'
menyit mi meg bocsátunk?

Phil. Semmikeppen nem. Mert a' mi
meg bocsátásunk nem külömben mint mi-
magunkis, nem tőkélletes, es a' testnek gyar-
lóságival meg ferteztettek: honnét a' kö-
vetkezik, hogy noha még a' leg ujjá bület-
tebbek is, bivek berint meg bocátanak ugy-
an, ugy mint az Isten kívánnya, se többet
nem állanak az ő ellenek vétkezteken, sőt
inkább készek jól tenni azokkal es napon-
kent imádkozni azokért, a' kik vétkezte-
tenek

tenek ő ellenek: mindezáltal fenn marad mégis valami, úgy hogy mi bívünk berint való indulatinkkal nem ragaszkodunk ő hozzájok úgy, a' mint mi kívánunk ragaszkodni, hogy ha mindenkor kedvünk berint cselekedtenek volna: mellyet hogy ha az Istenis meg cselekedne, bizonyára robból volna minekünk dolgunk. Minekokaért e kérsnek értelme ez: Oh Uram! a' te igaz ígéreted berint bocsád meg a' mi bűneinket tökéletesen és tellyességesen, mint olyan tökéletes Isten: hogy ha mi, kik tökéletessek nem vagyunk, a' te parancsolatod berint meg bocsátunk azoknak kik mi ellenünk vétkeztenek.

Theoph. Micsoda helyen vagyon ez parancsolat és ígéret?

Phil. Ottan mindgyárt utánna veti a' Christus ez igékben: mert ha meg bocsáttátok az embereknek az ő bűneket, meg bocsáttya néktek is a' ti mennyei Atyátok. Ha pedig len ti meg nem bocsáttátok az embereknek az ő vétkeket, a' ti mennyei Atyátok sem bocsáttya meg a' ti vétkeket *Mat. 6. v. 14. 15.*

Theoph. Kétségnélkül igazság az, hogy mi megbocsássunk a' mi felebarátunknak, hogy ha miis kívánnjuk a' mi bűneinknek bocsánatját; és így egyátallyában méltán nem bocsáttya meg Isten azoknak vétkeket
kik

kik az ő felebaráttjoknak meg nem akarnak engedni?

Phil. Ugy vagyon: kiváltképpen pedig mivel a' mi Isten ellen való vétkeink, melyeknek bocsánattját ő tőlle kérjük, fokkal utáltatosbak, es többek azoknál, melyeket valaha a' mi felebarátunk cselekedhetik mi ellenünk. Mellyet a' Christus világossan tanít ama' nevezetes példabeszédben, mely vagyon *Sz. Mathénak* 18. a' 23 versétől fogván a' refnek végeig.

A' HATODIK KERES.

Es ne vigy minket a' kísértetben, de szabadíts meg a' gonosztul.

A' haródi
kérésnek
magyará-
zatya.

Theoph. **K**övetkezik immár a' legutólsó
kérés.

Phil. Ki nyervén Istentől a' mi bűneinknek bocsánattját. kérjük őtet az ő, hogy legyen jelen mi velünk, hogy mi ő ellene ne vétkezzünk, midőn így állunk: *Ne vigy minket a' kísértetben, de szabadíts meg a' gonosztul:* Mert ezt azért kériük mi ő tőlle, hogy ne bocsásson minket az ördögnek hatalmában, hogy miattól meg ne győzetteffünk a' kísértetekben, a' mint mi érdemlettük volna;

na; sőt inkább hogy minket meg erőssítsen
 e' mi ellenfégünknek inceselkedési ellen, hogy
 így naponként jobban jobban igyekezhel-
 sünk a' mi életünket megjobbítani és ő neki
 engedni.

Theoph. Midőn annakokáért Isten kísér-
 tetben vísi az embert nem indittyáe fel őtet
 egyfersmind a' gonoszra?

Phil. Nem: mert az tellyességgel illet-
 len ő felségehez, es ellenkezik az ő Isteni
 természetivel. Ezért mondgya Sz. *Iakab. 1.*
13. 14. Senki mikor kísértetik ne mondgya hogy
 Istentől kísértetik: mert az Isten gonossággal
 nem kísértetik, és senkit nemis kísért. Minden
 ember pedig kísértetik, mikor az ő tulajdon kí-
 vánságától elvonattatik és meg csalattatik.
 Minekokáért miképpen Isten az ő irgal-
 maságából óltalmazza a' hiveket és meggar-
 tya őket hogy megne csalattassanak az ör-
 dőtől, hogy meg ne győzettefennek a'
 büntől: ugy ellenben, a' kiket ő meg akar
 büntetni, azokat az ördögnek mint egy kí-
 zóhohèrnak hatalma alá adgya, hogy a' ki-
 sérterek rajtok hatalmat vévén, meg győz-
 heffiek őket. Ez értelemben mondgya Sz.
Pol: hogy azokat, kik, az Istent nem akar-
 ták dicsőíteni, adta őket az ő szíveknek kévan-
 ságnak tisztátalanságára. Mellyet mindazon-
 által ő a' bűnnek javallásánélkül cselekkfik.

Rom. 1. 24.

T t

Theoph.

Theoph. Micsoda értelmű a' *Mi Atyánkot* bérekeztető igének: Mert tiéd az ország, a' hatalom, a' dicsőség mind örökre, Amen.

A' Mi Atyánknek bérekeztetése-
nek magyarázata.

Phil. Betoglallya önnön magában azokat az okokat; mellyekért minékünk az első dolgokat kernünk kell, tudn. a' mellyek az ő országát, hatalmát és dicsőségét nézik. Mert a' három első kérésekben megteczik az ő országa: a' három utóbbokban pedig, gyakorollja az ő hatalmat; mellyekből következik az ő dicsőségének nevékedése. E' bérekeztetés tehát azért foglaltatik e' könyörgéshez, hogy mi annál nagyobb bátorsággal járuljunk az Istenhez, és kériük őtől azokat, mellyekről immár föllottunk, mert csak egyedül ő adhattya azokat meg minékünk: és hogy mi nagyobb bizodalommal elhihezzük hogy azokat meg nyerhetjük; mert midőn ő megadgya a' mi kérésünket, megmutattya azzal hogy ő igen hatalmas király, honnét az ő nevének dicsőítése következik.

Theoph. En eléggé nem csudálkozhatom e' könyörgésnek rövid voltán; mint firtén a' *hínek ágazatin* és a' *Törvényen* is, mivel hogy ily kevésből, és ily seprendel oly méltóságos és derekas dolgokat foglalnak önnön magokban.

Phil. Nem is ok nélkül csudálkozol. Mert ezek-

czekben fénlük az Istennek csudálatos böl-
csessége, azonban pedig igen fépen meg is
eggyeznek egy mással, a mint immár meg-
mutattuk. Mert a' hit meg tanít minket A' hitnek
mind azokra a' dolgokra, Valamellyeket a' agazati.
mindvelegünkre hinnünk kell: minekoká-
ért az első helybő helyhezrettem én azt, mint
a' következőknek erős fundamentómat.
A' Törvény pedig mind azokat a' dolgokat, A' Teorvè-
valamellyek az Istenhez való engedelmeszé- ny.
gre kívántatnak, igen fép rendel, mint a'
hiunek gyümölcseit és bizonyfágit előnkben
adgya. Ezek után következik a' könyörgés;
mert mi, magunktól sem bízhetünk, sem pe-
dig Istennek valami kedves dolgot nem cse-
lekedhetünk; mellyek által oktatattunk arra
tudn. micsoda eszközök által nyerhesünk meg
őtőlle mind kettőt. Es ez kben foglaltatik
bő a' keresztényi tudomány.

Theoph. Minekelőtte tovább mennénk,
két kérdéseket támasztok en te elődben.

I. Először, ha bontalannak láczik tehát
a' könyörgés, mivel mi Istentől azzal semmit
nem nyerünk, hogy ha ő régen el rendelte,
hogy az ő megváltozhatlan gondviselése ál-
tal a' mi javainkat meg adgya: 'sha bint-
én nem könyörgünk is meg kell azt ő neki
adni az ő rendelt akarattya bér int.

Phil. Sokan megcsalattatnak, kik ez oká-
ért

Valljon az
Istennek
gondvise-
lésére ne-
ve nem
szüksége
a' keony-
örgös ?

ert meg tartóztatták magokat a' könyörgé-
stől. Mert az Istennek gondviselele nem
rontya el az alsó rendben lévő okokat, mi-
nemű a' könyörgésis;őt inkább támogattya
és erősíti azokat : mert Isten ezekkel, mint
eszközökkel el, annak végben vitelére, mel-
lyet ő az előt el rendelt vőlt. De emleke-
zem egy historiáról, mely e' dolognak ma-
gyarázatára igen nagy világosságot nyújt.
Vala egy Nemes ember ki fel fegyverkez-
vén hadba ment, mikor egy idő tájban egy
istentéelő Predikátornak házához ment vőlna,
fogalmatossan intette a' Predikátor
hogy büntelen imádkoznak, mellyel ő az I-
stent az ő útának meg áldására inditaná. Meg-
felel a' Nemes ember's azt mondgya : rege-
n el rendelte Isten mind azokat a' dolgokat
valamellyek következendők, az ő el vége-
zett akarattya pedig megváltozhatatlan ;
miha'na tehát a' könyörgésnek, akár köny-
örgőjek akár né, ugyan meg lehet az a' mit
Isten el rendelt. A' predikátor erre azt mond-
gya, mi ha'na rehat hogy te is lovon jársz és jó
fegyvert viselsz, hiszem a' harcznak ki mene-
teleis az Isten gondviseletétől függ. Erre azt
mondgya a Katona, a' jó fegyver szükségel-
képpen meg kívántatik a' hadakozásra, mert
az által mint eszköz által sokott Isten győze-
delinet adni azoknak, kiknek teczik. Ugyan
azont

azont mondhatom én (ugy mond a' Predikátor) a' könyörgésről, ugy mint mellyet rendelt Isten a' mi bűntéges javainknak ki bõlgáltatásának eszközeül. Minelkokaért nem kevesb efeltelenfeg vólt eddig hogy te a' könyörgést el mulattad; mint ha ló es fegyver nélkül mentél volna a' hadban: mert a' könyörgést fok helyeken parancsollya Isten minékünk es fok ígéretek is tett azoknak, kik magokat abban gyakorolják: fõt még az Isten Fia is parancsolatot s példát hagyott minékünk arra, hogy bűntelen könyörög-
nenk. Mely felelettel igen fel indittatott a' Nemes ember a' buzgó könyörgésre.

Theoph. Igen fep pelda ez, melybõl én is nagy világolságott vettem e' tudománynak megértésére, mellyet annak elõtte csak ennyire sem értettem vala.

Paul. El hittem én azt. Mert a' könyörgés lelki fegyver gyanánt vagyon minékünk, mellyel mi harczolván meggyõzhet-
tyük a' mi lelki ellenségekinket, ugymint, az ördögöt, a' testet s a' bűnt. Ide való *6. Paul.* nak im ez mondása: kerlek pedig titeket Atyánksa a' mi Vrank Iesus Christusra, es a' Sz.
Léleknek szerelmére, hogy én velem ugyan *Rom. 16. 30.*
sok odgyatok, Isten elõtt érettem való imádko-
zástokban. Annakfelette, ez oknak helyet
kell adni az embereknek minden dolgok-
ban:

ban: ámbár azoknak kimenetele az Istennek gondiviselésétől függönis mindaz lal nem kell mi nekünk az Urtól arra rendeltetebközőket semmiképpen el mulatnunk: mert másképpen az Istent kísértven megúrálljuk.

Theoph. 2. Másodszor azt kérdem te tőled: mi búkseg minék ink könyörögnünk; holott Isten sokkal jobban tudgya a' mi búksegeinket mi magunknál?

Phil. Ha binten tudgyais, mindazáltal az ő akarattya ez, hogy mi azokat ő tőlle könyörgésünk által nyeriük meg.

1. Először, hogy az Istennek külső tiszteletben és imádásában, neminemű felelemben és tiszteségben tartassunk meg, mellyel ő egybersmind akaria gyakorlani a' mi hálado voltunkatis, hogy mi jobban jobban meg ismérhesük őtet mindenjoknak kútféjének lenni.

2. Másodszor, inkább inkább megmutatya mi hozzánk az ő Atyai berelmét, mi dón ő annyéra megalázza magát, hogy méltotalsék meg halgatni a' mi esedezesünket, hogy ő azokról gondot viseljen a' menyiben illendőnek itelli lenni. Es így fel gerieft minket az ő berelmere, hogy minden reménsegünket ő benne helyeztesük.

3. Harmadszor, ez ő velle való b. bekelgetés.

Noha az Isten jobban tudgya mi nálunknál micsoda legyen nekünk háznos; mindazáltal búkseg hogy Istennek keonyeoreogjunk

getéssel azt akaria hogy az ő felségés méltó-
láját megismerhesük, hogy mi annál bá-
torlagosabban és szabadabban folyamod-
hassunk ő hozzá, mint olyan irgalmas Aty-
ánkhoz mindennémű szükségünkben.

4. Negyedszer és utólsor, azt akaria ő ez-
zel, hogy mi annál inkább megvallyunk min-
den mi javainknak csak egyedől ő tölle való
fármázását, hogy mi azokért ő neki hálákat
adhassunk, és azokkal az ő dicsőfflegére el-
belsünk. Mert hogy ha ő mi nekünk kérés-
nelkül jókat adna, könnyen el bihetnők
mi azt, hogy avagy azok magunkról vad-
nak, avagy pedig csak a' vakkerencsétől.

Theoph. E' dolognak megmutatásával,
meg mutattad egybersmind a' könyörgésnek
méltóságos voltátis. Mert vessem e'benben,
hogy ez által csak nem az egész első tábla bé
töltetik.

Phil. Igazán itéled. Mert ez által, az I-
stent megismeriünk elmenkel, tisztellyük te-
stünkkel, meg bentellyük és dicsőitjük fá-
junktal. Minekokaért meg kívánnya eztis
mi tőlünk hogy könyörögiünk és éter tisztel-
lyük és minden jótetemények közt mély-
ekkel ő minket látogat, leg nagyobb ez,
hogy szabad menetelünk legyen ő Felsőséghez
mindannyis, valamennyis minkünk te-
szik. Mert ez a' mi Mennyei Atyánk meg-
engedi

engedi mi nekünk hogy ő hozzá barátságosan járúlljunk, es a' mi búskégeinket ő eleiben rakjuk oly batorlágossan mint binten a' kármellyiknek a' mi barátink közzül. Annak felette, a' mint hogy a' könyörgéssel való jó és kedves Isten előtt, és hasznalatos mi nekünk; ugy ellenben nincsen ő előtt utálatosabb dolog mint a' könyörgéssel való gonosbúl és.

Theoph. Micsoda az a' gonoszúl való és?

Phil. Ez a' könyörgéssel való gonosbúl és e' hat dolgokra vitethetik:

Mikeppen
veztegette
meg a' Sa-
tán az igaz
keonyeor-
gest.

1. *Először*, midőn mi az egy igaz Isten kívül másnak, avagy ha ő nekiis, de a' Christus néven kívül más nevében könyörgünk: ilyenek azok, kik az ő könyörgésekben az *Angyalokhoz* vagy a' *megböldögült szentekhez* folyamodnak.

2. *Másodszor*, midőn az Istennek hatalma valamely bizonyos formájú könyörgéshez köttetik: melyet azok a' babonás emberek böktenak cselekedni kik csak bintén az ő bizonyos formájú könyörgéseknek; elejekben rendelt bámaira böktenak nézni, semmit nem hajtván annak valóságára.

3. *Harmadszor*, midőn valaki az Istennek könyörög, de csak bájjal, az ő elméje távol lévén a' könyörgéstől: mely vetek ál-

tal az Istennek Felsőge gyalázatosan meg útaltatik. De azok kíváltképpen ebben csatlattatnak meg, hogy ők idegen nyelven imádkoznak, mellyet nem értenek. Mert lehetetlen dolog hogy a' mi elménk arra vigyázhasson, mellyet önnön maga sem ért.

4. *Negyedszer*, midőn valaki Istennek, az ő maga igazságának hijában való vélekedésének bűne alatt, könyörög, úgy hogy őingyen meg sem illettetik az ő nyavalyás vóltának valóságos érzésével. Ezzel vétkeznek az ő magok igazságát hántorgató bűnműtők; kiknek bűnök közöttül való vólt ama' kevély *Phariseus* ki az ő könyörgésében hálát ad Istennek, hogy ő nem olyan mint egyéb emberek.

Luk, 18.

5. *Ötödikör*, midőn valamely ujjaűletetlen ember, ki nem igyekezik az ő életét meg jobbitani, könyörög: és ez legközönségesebb véték a' könyörgésben, mely még azok bannis fel találtatik kik az Euangeliumnak tadmányával dicsekednek. Kik noha a' három első vétkekkel magokat meg nem ferteztetik mindazonáltal ettől az Isten nevének bűbűséggel való illetésetől nem üressék.

Theoph. Hogy hogy vagyón az?

Phil. Még azt kérde? Nem meg utálása ez az Isteni felségnek, midőn könyörögnek ő ne ki, hogy az ő neve meg szenteltessék,

azombá ők meg mocskolnak azt az ő káromkodásokkal es átkozot esküvésekkel? Hogy az ő országga jöjjön el, midőn ők meg nevetik és gúnyolják az egyházi bent ből állatott? Hogy az ő akarattya legyen meg, melynek ők mindennap ellenébe vetik magokat? és a' minagyob, hogy ha valami az ő akarattyok ellen történendik, nagy zúgolódásban vadsanak? Kik az ő mindennapi kenyereket kérik, azonban pedig azt törvénytelen eskövők által keresik? Kik könyörögnek hogy az ő bűnök meg bocsáttassék miképpen ők is meg bocsátanak az ő sebezattatoknak; azonban pedig gyakorta naponként való gyűlöléssel és bossúságtétellel viseltetnek azok ellen, és minden gonossággal illetik őket? Kik kérik Istent hogy ne vigye őket kísértetben; azonban pedig bánbándékkal keresik a' hiabanvaló es gyönyörköttető világi dolgokat?

Theoph. De azt mondhatnák ez ellen, hogy soha senki, (hanem hatellyességgel megvettett istentelen ember legyen) nem cselekedti mindjezeket a' vétkeket.

Phil. Meg engedem én azt. De ha valaki csak egygyik dolog ellen vétkezzék is, mindazáltal nem kevesbé bossontya az Istent: mert az nem eredhet egyebünnét, hanem csak az ő Felsőleges méltóságának meg utálatásából, hogy ha ő azt bánbándékból cselekedti.

kefi. Azért mondgya Sz. Iakab: Valaki az egész törvényt meg tartándgya, vétkezendik pedig egy dologban, az egész törvénynek megrontásában bűnös az. Level. 2.v, 10. Mert binten mint midő egy azok közzül a' tagok közzül, mellyekben az embernek élete vagyon, igen meg sebefsittetik, halálos az embernek, am-bár a' több tagok jól legyenekis: így vagyon dolga az embernekis, ki önnön magát a' jó cselekedetekre adgya, és sok vétkekektől magát meg tartóztattya; mindazáltal ottan ottan neminémű vétekben él és meg nem tér.

Theoph. De talám nem érted te ezt azok-ról a' vetkekről, mellyeket mi gyakorta erőtelenségből cselekefünk?

Phil. Ezek, sem ez ilyen, sem más vétkekről nem értetnek; hogy ha azokból meg térni és magunkat megjobbitani igyeke-zünk: mert így Isten az ő irgalmából meg bocsáttya minékünk a' Jésus Christusban minden vétkeinket.

Theoph. Mellyik a' Hatodik és utolsó könyörgéssel való gonoszúl élésnek neve?

Phil. 6. Hatodszor, midőn az ember hit-nélkül könyörög, az az, a' meghalgatásnak bizodalmas hiedelmenélkül: e' pedig mint egy gyümölcs, függ a' felső őtt dolgoktól. Mindazáltal ez igen rettenetes vétek: mert

ez a' hihetelőség bármazik ebből, hogy mielő-
 hibbük azt, hogy az Istének sem hatalma, sem
 akarattya, nincsen ázoknak a' dolgoknak, mel-
 lyeket mi kérünk, meg adására, avagy hogy ő
 nem hallja a' mi könyörgéseinket: mellyek
 senkinek elméjében nem őtlölhetnek, hanem
 csak annak annak; a' ki vagy az Istennek ha-
 talmát, vagy az ő jólagát, vagy az ő Isten-
 séget megtagadja. Ezert szól így Sz. Iakab,
 hogy minden *hittel* kérjen valamit Istentől,
 minden *kétkedésnélkül*, mert a' ki *kétkedik*
hasznatos a' tengernak hajzához, mely a' sze-
 lekől megmozdittatik és ide's tova hanyatta-
 tik, ne véllye azért az olyan ember hogy vala-
 mit vegyen az *Vrtúl*. Jak. I. v. 6. 7. A' Chri-
 stusis azt mondgya: *Valamit kérendetek* kő-
 nyörgéseitekben ha hiéndetek, el veszitek. Mat.
 21. 22.

Theoph. De miért nevezed te ez vétkeket
 az első öt vétkeknek gyümölcsének?

Phil. Mert a' hit meg nem álhat a' bálvá-
 nyozással és a' szabad akarat szerint való tíf-
 telettel, sem pedig a' rosz lelki ismérerből
 bármazot képmutatással: mert meg önnön
 magok a' hivesek, feltalállyak azt önnön
 magokban, hogy ők bizonyosan el nem hi-
 hetik hogy az Isten kegyelmessen az ő imád-
 ságokat meghalgatná, hogy ha az erőtelen-
 ség által valami vétkekben eséndenek, mind
 addi-

addigis, valamig az igaz megtérés által ő hozzá meg nem engefteltetnek. Minekokaért a' hit mint egy lelke a' könyörgésnek, mely a' Léleknek minden tulajdonágát magában foglalja. Annakfelette, a' miképpen hogy a' hit által az Isten dicsóíttetik, így mindenkor ő tőle megis halgattatik: De ellenben hogy ha képmutatásban találtaik, nem hogy meg halgattatnék, deőt inkább meg utáltatik Istentől, és rettenetessen bősűt áll ez ilyen könyörgőkön, mint az ő nevének olyan bősűfággal illetőin.

Theoph. Ez a' könyörgésről való beszélgetésünk nem kicsiny gyönyörűségemre, épületesemre és vigasztalásomra vólt énnekem. Mert summa berint meg tanúltam en itt:

1. *Miképpen kellesték minekünk könyörögnünk:* tudn. hogy a' mi könyörögésünk a' mi bívünknek töredelmességéből, egyedül csak Istenhez igazgattassék: mindazáltal úgy, hogy mi valósággal meg illettestünk a' mi begénységünknek és nyavalyás vóltunknak, es a' mi bűn einkből való igaz meg térésnek érzésével.

2. *Mit kellesték minekünk Istentől kérmünk,* tudn. azokat a' dolgokat, mellyek nézik az ő dicsőffégét és a' mi lelkünknek idvéffégét.

3. *Micsoda eszközök által nyerhettyük mi*
Vu 3 azo-

324 A' KEONYEORGESRŐL.

azokat el Istentől, úgy mint, hogy ha igaz hitből, a' Jésus Christos nevében kéréndgy-
 űk azokat. En pedig kérem az Urat, hogy
 a' mi könyörgésünket őrizze amaz gonoszúl
 élésnek nemeitől, mellyeket előfámlálál,
 hogy ő inkább inkább dicsőíttesse az által,
 és mi naponként ennek hasznait esünkben
 vehessük: úgy hogy.

Vigasztaljon ő minket a' mi ellenkező ál-
 lapatunkban,

Segéllyen a' mi fűklégeinkben,

Légyen jelen a' mi erőt elenfégekben,

Es meg erősítsen az ő félelmében es be-
 retetiben;

Es egysermind az örökélet felől az Iésus
 Christusban való reménységben.

Phil. Ugy légyen.

A' Második könyvnek vége.

A' KERESZTYENI VAL-
LASNAK FUNDAMEN-
TOMANAK.

HARMADIK KÖNTE.

Mely vagyon a' mi idvességünknek külső
eszközéről.

ELSEO RESZ.

Az Igének ki Szolgáltatásáról: mely által a' Sz.
Lélek a' hitet nemzi, megtartja és öreg-
biti a' misztveinkben.

Theoph.

Gésséggel kedves Atyá-
nifia *Philadelphus*. Nem
lésené te néked nehéz-
ségedre hogy ha megtér-
vén a' mi elebbeni befél-

getésünkre, annak végvet veténdünk?

Phil. Sőt inkább Berelmes barátom *Theo-philus*, igen kedves és gyönyörűséges dolog
lésen ez cnnékem. Mindazáltal minekelőt-
te ahoz fognánk, kérem az Istent, hogy mint
ez ideig velünk vólt, ugy ennekutánnais
mind végig legyen mi velünk.

Theoph. Amen. A' két első könyvekben a'
keresztényi vatlásnak neminemű fundamen-
tumit

tumit el végeztük, melyekben állot-
tünk;

A két első
keony nek
nek Inmá-
jának reo-
vid eleo.
számlalása,

1. *Először*, Az Istennek tökéletes igazsá-
gáról és az emberi nemzetnek halálos be-
tégfégeről.

2. *Másodszor*, az ellen való orvosságáról,
tudn. a' Christus Iesusnak tökéletes elégté-
teleről.

A Hárma-
dik keony
nek Inmá-
jának reo-
vid eleo.
számlalása,

3. *Harmadszor*, annak hit által magunk-
ra való babáfaról.

4. *Negyedszer és utolszor*, a' hit által, mely-
et a' S. Lélek a' mi szívünkben az ujjáüle-
tés által nemzet, végben vijendő jócseleké-
detekről; kiváltképpen pedig a' könnyörgés-
ről. Minekokáért csak a' vagyon hátra, hogy
megtanúlljuk micsoda külső etközök által
fűl ujjakka minket a' Sz. Lélek.

Pet. 1. Lev.
1. v. 33.

Phil. Azt állattya Sz. Peter, hogy mi uj-
jonnan születettünk, nem rothadandó magból,
hanem rothadás nélkül valódból, az élő és örökké
megmarandó Istennek beszéde által. Mineko-
káért igazán mondhattuk mi, hogy a' S. Lé-
lek az ige által nemzi mi bennünk, mind a'
hitet, mind a' megtérést.

Theoph. Mikor vagyon az Isten igéjének
ilyen ereje?

Phil. Midőn tisztán és igazán hirdettetik
azoktól, kiknek arra igaz hivatallyok vagyon.
Mert S. Pál mondgya, mi módon hisznek abban
a' ki

a' ki felől nem hallándanak? mi módon hallándanak pedig predikálás nélkül? és mi módon prédikállanak ha nem küldetnek. Rom. 10. 14. 15. Mely igékből ő ilyen bé rekeztést csinál: Azért a' hit hallásból vagyon, a' hallás pedig az Istennek igéje által. v. 17.

Theoph. Sok gradicsi lehetnek tehát a' mi idveffégünknek. Mert a' nyilvánvalò dolog, hogy mi ném idvezülhetünk, hanemha.

1. Istennel meg békéltetünk.

2. Mi pedig a' Christusnélkül meg nem békéltethetünk.

3. A' Christust pedig hittell fabjuk magunkra. Ezek immár három grádicsok, te pedig negyediket is adtál ezekhez, tudn.

4. Hogy minékünk az igének prédikállásánélkül hitünk nem lehet.

Phil. Ugy vagyon. Valaki tehát meg utállja az Isten igéjének hirdetését, meg utállja az egybersmind az ő maga idveffégétis. Mert az Apostol mondgya: Minekutánna az Istennek bölcs teremtésében nem ismerte volna meg ez világ az Istent az ő bölcselégéből (az az, e' világnak formálásából's teretéséből, melly el Isten megmutatta az ő nagy hatalmát és bölcseséget) tezzet Istennek hogy a' bolond prédikállás által tarcsa meg a' hiveket Cor. 1. Lev.

1. v. 21.

Theoph. Miért nevézi azt bolond prédikálásnak, mellyet az előtte való versekben annyira fel magasztalt?

Phil. Bolond prédikálásnak nevezi azt az emberek vélekedések szerint, kiknek jobb része azt meg-útálta, nem különben mint valami bolondfágot: mindazonáltal megtanít minket arra, hogy az Istennek bölcsesége nagyobb azok előtt kik azt illendő becsülettel veszik. Mellyet a' Christusis meg erőssít, midőn így szól: Hasonlatos a' Menyeknek országa a' mezőben el reyteti kincshez, mellyet minekutánna megtalál az ember, el reyti azt, és azon való örömében el méggyen titkon, és minden munkáját el adván, meg veszi a' mezőt. Mat. 13. 45.

Theoph. De ezekben a' példabeszédekben nem szól a' Christus az igének predikálásáról: hanem a' mennyeknek országáról.

Phil. Kétségnélkül az Isten országának nevezetiben, érti ő az igének predikálását: a' mint ezt könnyen esünkben vehettyük a' felső példabeszédekből, mellyekben szól a' magról: mert azokban a' Christusnak magyarázattya érintik az igének predikálása.

Theoph. Miért neveztetik az igének predikálása Isten Országának?

Phil. E' végre, hogy megmutattassék, hogy

hogy az mint egy kolcs, mellyel a' mennyeknek országának kapuja felnyittatik minékünk. Ezent bizonyította másutt, midőn a' Christus az igének hirdetését *Isten országának kolcsának* nevezi.

Theoph. Innár azt akarom tetőled megtudni, mit ért a' Christus a' *mezőben elrejtett kényszerő* és a' *drága gyöngyő* való peldabeszédekben, mellyekben azt javallja minékünk, hogy mindenünket eladván, megvegyük azokat?

Phil. Ez az ő értelme; hogy az Igének kiőlgáltatása fok grádicszal felfűl mullya e' világi kénckeknek méltóságát, minekokaért minékünkis fokkal nagyobra kell ezt becsűlnünk minden javainknál: úgy hogy mind azokat kétfébbek legyünk inkább, elhagyni, hogy nem mint az ígétől még főtatni. De az igének hallásában börgalmatos-
Duo extre-
 san elkel minékünk két félső dologkat távoz-
ma,
 tatnunk, mellyekkel a' Sàtan minden erejével azon vagyon hogy minket az ő ígénének prédikállásától megfőtson. Mellyek közzül az első az igének hirdetőinek megútállása. a' másik, midőn mi azoknak többet tulaydonitunk hogy sem mint kellene.

Theoph. Micsoda alkalmatlanfág bírmazik az első szélső dologból?

Phil. Ez, hogy mi azoknak prédikállásokból semmi hasznot nem vehetünk, kiknek femélyeket megútáltuk. Mivel a' tudománynak megútállását bűkségesképpen követi a' femélynekis meg útállása. Ezért *Sz. Pál* commendálván a' *Lelki tanítókat* az ő tiszteleknek méltóságáról, reájok sabja *Esaia'snak* ien ez mondását: *Mely szépek a' bekeffég hirdetőknél lábok, és a' kik jokat hirdetnek Rom. 10. v. 15.*

Teoph. Micsoda alkalmatlanlág bármazik a' második béliő dologból?

Phil. Midőn felettebb valót tulaydonítottunk az igenek hirdetőinek, a' következik, hogy a' prédikállásnak erejét, az ő femélyeknek tulaydonítottuk. Minekokaért, midőn az embernek tulaydonítottuk azt a' mi az Istené, meg fosztjuk mi magunkat a' prédikállásnak minden hasznaitól 's ez az, mellyel a' *Corinthusbéli*ek is eleinten vétkeztenek, midőn így böllottak: *En Pálé vagyok; én pedig Apollóé: én pedig Cephasé: én pedig Christusé.* *Corint. 1. Lev. 1. v. 13.* mely fogyatkozást hogy meg orvosolhasson *Sz. Pál*, megalazza az igenek hirdetőinek femélyeket 's azt mondgya: *Kicsoda azért a' Pál és kicsoda az Apolló, hanem bőlgák kik által bimetek? én plántáltam, Apollós öntözött, de Isten adta annak előmenetelét. Azért sem a' ki plántál valami,*

Cor. 1. Lev. 3. 5. 6.

Lami, *sem a' ki öntöz, hanem Isten a' ki előmenetelt ad.* Ez az oka, hogy ugyan ezen Apostol más helyen azt mondgya; *hogy az ő kencsek cserép edényben vagyon, hogy annak az erőnek nagysága Istené legyen, és nem magoktól való.* Mint ha azt mondaná, Isten többire igen alacson állapotból való Szolgákat választott önnön magának, hogy az ő méltóságok meg ne homályosítsák azt az erőt, melyet Isten az ő bőlgalattok által mutatogat.

Theoph. Ezekigy léven, úgy itélem én, hogy mind a' két belső dőlgett el tavoztatván középuton kellefféjárnunk, hogy az igének hirdetőit, az ő nekiek engedtetett tist berint, hogy ők az Isten képében hirdetik minékünk az igét, illendőképben meg kelleffék becsólnunk.

Phil. Igazán mondod: mert úgy kell minékünk itt magunkat viselnünk, mint mindön valamely király igen nagy ajándékot küldene minékünk az ő bőlgai által, kiket tistefféggel kell minékünk illetnünk, a' hozott ajándéokra nézve: az ajándékot pedig meg kell becsólnunk 's el kell vennünk a' királynak kedvejért.

Theoph. Akarnám immár, hogy ha meg tanitanál arrais, micsoda haszna vagyon a' prédikállásnak, minekutánna immár a' Sz.

Micsoda
hazna
vagyon a'
Predikál-
lásnak, mi-
nek utánna
mi meg-
térvén hit-
tel meg a-
jándékoz-
tattunk?

Lélek hitet és megtérést munkálkodott mi bennünk?

Phil. Ez, hogy ő meg tarthassa és naponként nevelhesse azokat. Mert miképpen hogy a' kis gyermek, minekutánna bűletett, eldelnélkülis bűkölködik, az ő életének megtartására 's elébb mozdítására: így azis, a' ki ujjonnanbűletet az Isten igéjének magva által, ugyan azzal egybersmind tápláltatniokis kell, hogy naponként abban nevedekheslenek, miglen az Apostolnak mondálaként tellyes férfiakká lébnek a' megőregedet *Christus* állapattyának mértéke szerint. *Ephes. 4. 12.* azaz, mig annak tökéletességre jutnak, mellyet mi ez életben el nem érhetünk.

Theoph. Neme elég arra az Isten igéjének olvasása, ha binten a' nem prédikáltatikis?

Phil. Semmiképpen nem: binten mint az étel nem fokat használ az ember testének táplálására, hanem ha az illendőképpen elkécsitettvén ő tölle be véteffek. Melyre nézve, midőn Isten az ő népet leg nagyobb büntetéssel akarja fenyegetni, azt mondgya: *Ime oly napok jönnek azt mondgya az Vr Isten, mellyekben bocsátok ékséget e' földre, de nem kenyérnek éhséget, sem víznek szomjúságát, hanem az Vrnak beszédének halgatásának éhséget es szomjúságát. Amos. 8. 11.* Mely igékben azt adgya

adgya előnkben a' Proféta, hogy mi nem tápláltathatunk lelkiképpen Predikállás nélkül. Mindazonáltal, az Isten igéjének gyakorolvasása, nem kicsiny segetsegere vagyon annak predikállásának. Mert másképpen nem parancsolja Isten azt oly forgalmatosan. Honnét ki teczik; hogy minekutánna a' Sz. Lélek az Isten igéjének meg romolhatatlan magva által nemzend mi bennünk hitet és meg térést, meg erősíti es neveli stáplállyá azt, azon igének mind predikállásával s mind olvasásával, és az Istentől a' mi idvessegünknek meg peccsételéjére rendeltetett *Sacramentomakkal* való cöléssel.

Theoph. Minekelötte a' *Sacramentomokrúl* állanánk. Látsunk elsőben két dölgoakat: mellyek közzül az első nézi a' Tanítóknak elhívásokat; A' másik pedig önnön magát az íget. A' mi az első nézi. Miért mondád te, hogy a' Tanítóknak igaz es törvényesrint való el hívattatásoknak kell lenni az igének predikállásara.

Phil. Ennek oka igen nyilván való. Mert a' miképpen hogy a' jö rendben helyezett országban senki nincsen a' ki valamely közönféges tístet viselne, hanemha a' Királynak engedelmeből: így senkit nem kell a' gyülekezetnek az Isten igéjének predikállásara való, igaz lelki paktorának tartani, hanem.

A' Lelki
Tanítóknak
el hívatta-
tásokrol.

hanemha ő az Istentől jö és illendő eszközök által arrá hivattatott légyén. Mert hogyhogy hihettyük mi azt el, hogy az Isten jóvá hadgya 's meg erősíti azt, a' mit mi nekünk a' halandó ember mond, hanemha elsőben nyilván meg tudgyuk, hogy az ő rea bízott.

Theoph. Hanyféle ez az elhivattatás?

Phil. Kétféle. *A' egygyik Rendkívül való.*

A' Tanítóknak kétféle hivatallyokról.

A' másik Rendszerint való.

Theoph. Micsoda a' rendkívül való hivatal?

A' Rendkívül való hivatal.

Phil. Midőn valakit Isten minden eszközhöznek közbevetés nélkül el hív: minemű volt az *Apostoloknak* elhívások.

Theoph. Mit jegyez ez a' bocsk *APOSTOL*?

Phil. Görög szó ez, mely annyit jegyez mint *ELKEVLDETETT*: ezzel a' nével nevezettek pedig ők, az ő tiszteknek kifejezésére; tudn. mivel hogy ők az Istentől, a' Christus által, küldettenek beles e' világra, hogy az Evangéliumot predikállyak: azért mondgya a' Christus: *Mikeppen el bocsátott engemet az én Atyám, akkeppen enis elbocsátalak titeket. Ian. 20. 21.*

Theoph. Miért nevezed te ezt az elhívásnak nemét *Rendkívülvalónak*?

Phil.

Phil. Mert rendkívül él Isten azzal, még pedig csak ideig, tudn. midőn még az *Ecclesia* nem fedegettetett és meg nem erősfittetett: a' minemű volt a' Christus idejében, midőn az *Euangelium* csak alig ismertetett meg valakiktől.

Theoph. Eztehat a' te befedednek értelmé, hogy minekutánna az Anyaszentegyház fedegettetett és plántáltatott, a' rendkívül való hivatalnak helyében rendeltetett a' rendszerint való hivatal.

Phil. Ugy vagyon.

Theoph. Lássuk immár a' rendszerint való hivalt. *Elsőben* pedig hanyféle az ? A' Rend szerint való hivatal.

Phil. Kétféle. külső és belső.

Theoph. Micsoda a' Belső hivatal ?

Phil. Az a' b. Kévánfág, mellyel valaki kévánnya ezt a' Szent Szólgálatott a' gyülekezetnek hasznára és Istennek dicsőffégére; mellyel ő indittatik hogy önnön magát ennek a' tistnek hiven való végben vitelére jól elkejsse, hogy alkalmas leheffen ostan akkor, midőn külsőképpenn is hivattatik.

Theoph. Micsoda a' Külső hivatal ?

Phil. A' Christus nevében egybe gyűlt, látható gyülekezetnek valakinek az *Euangelium* predikálására törvény szerint való el

Mat. 18. 20. valasztása. Mert ő azt igérte hogy ha csak ketten vagy harman egyben gyűlnek is az ő nevében, ott vagyok közöttök. Illyen módon hivattattanak e' tistre az eleinten való Ecclesiának Pasztori: és ez amaz Christus aklának igaz aittaja, melyről emlékezet vagy Sz. Iánosnál ez igékberi: Bizony bizony mondom nektek a' ki a' juhoknak aklában nem az ajton megyen be, hanem masunnat hág be, lopó és tolvay az. Ian. 10. 1.

Harom dolgok kívántatnak a' Tanitonok elválasztására,

Theoph. Hány dolgok kívántatnak arra hogy a' gyűlekezetnek választása törvénybe-rint való legyen?

Phil. Három: Először hogy meg próbállyak és jól meg vizsgállyak mind életének maga viselését, mind tudományat annak, a' kit választani akarnak. Es ez egy átallyában búklégesképpen még kívántatik a' Lelki tanítoban, a' mint Sz. Pális nyilván tanittya: Szükség a' Püspöknek segybetétlennek lenni, ugymint Isten Sáfárának, nem vakmerőnek az ő maga értelmében, nem haragosnak, nem részegeznek, nem verekedőnek, nem nyereségnek undokul való kívándójának, hanem gazdálkodónak, jöknak szeretőjének, mértékletesnek, igaznak, szentnek, magatűrtetőnek. Amaz igaz beszédnek mely a' tanításra való, szorgalmatos megtartójának, hogy inthessenis a' tiszta tudomány-

nák

nák általa, és meggyőzhesse az ellenkezőket.
Titus. 1. 7. 8. 9.

Theoph. A' Púspeoknek tísti mind egygye a'
Lelki Pasztor tístivel?

Phil. Igenis egy. Mert midőn Sz. Palilly-
en nevezettel nevezi őket, az ő tísteket adgya
nekik eleikben, mint egyébb nevezetekben-
is, mellyekkel a' S. Irásban mindenűt ne-
veztetnek, mineműek: Egyházi szolga, Lelki
Pasztor, Vének vagy Öregek.

Theoph. Láfluk meg tehát jegyzéset és
okait e' nevezeteknek.

Phil. Mindeneknek előtte az a' nevezet
Püspök inti a' Prédikátorokat az ő tístekre,
hogy tudn. hivattatak legyenek az Egyházi
szolgálatban a' vigázásra, és hogy az ő fe-
mek mindenkoron az ő reájok bizattator
nyáyra függesztettek legyenek, hogy az, sem
az rof erkölcsökkel, sem hamis tudománny-
al meg ne vesztegetteffék.

F. euspő 4
keok.
Ezech. 31:7
Ap. csel. 20.
28.

Másodszor, neveztetnek a' Jesus Christus-
nak SZOLGÁINK, hogy meg értheffék,
hogy ők nem az Embereknek, hanem az I-
stennek szolgái: minek okáért sokkal szorgal-
matosabban kell önnön magokat az ő tístek-
nek's hivatallyoknak végben vitelére adni.

Szolgák.
Rom. 1. 1.
Tit. 1. 1.

Harmadszor, neveztetnek PASZTOROK-
NAK, hogy nékik e' felekben jussön, hogy a,

356 AZ ISTEN IGÉIERŐL.

Pasztorok
Ián. 21. 17.
Pet. 1. Lev.
5. 2.

Christusnak nyáját büntetlenül legeltetni kelleffék, az Istennek igéjével, és fel nyílt bémekkel arra vigyázni, hogy am a' ragadozó Farkas a' pokolbéli ördög, reá ne rohanjon.

Vének vagy
eoregek.
Ap. cf. 15. 4.
Tim. 1. 1. lev.
5. 37.

Negyedszer, hivattatnak **V E N E K N E K** vagy **E O R E G E K N E K**, hogy jobban kifejeztessék az jó erkölcsökben töltettségese magoknak reá való viselések, mellyel ő nekik fel ékesítetteknek kel lenniük, úgy hogy ők minden lágy puhaságtól, ingadozó álhatatlanágtól és híjában való ágtól üressék legyenek, melyek közönségesen az iffiakban szoktak lenni.

Végezetre, neveztetnek **SAFAROKNAK**, hogy megtudgyák hogy Isten őket az **Igének** és a' **Sacramentumoknak** ki ből gáltatására állatta's rendelte.

Sáfárok
Cor. 1. Lev.
4. 1.
Tit. 7. 1.

Theoph. Ezek a' nevezetek tehát semmi méltólagának grádicsait nem jegyziké?

Phil. Semmiképpen nem: mert erre nézvé a' Christus, az ő egymás között, az elsőfégen östözó tanítványinak azt parácsollyá, hogy a' ki nagyobb akar lenni legyen ő szolgájok. Mat. 20. 26. 27. Mellyet bizonyára nem csak ő kedvéért mondott, hanem regúlájul és finor mértékül tett le minden egyházi ből gáknak.

Theoph.

Theoph. Mellyik a' második búklégeskép-
pen meg kívántatott dolog e' tístre valo el
válaftálra?

Phil. Másodszor meg kívántatik ez, hogy
senki erre a' méltóságos tístre ajándékért ne
válaftassék, az az, a' válaftok ajándékkal
meg ne vesztegettsenek; hanem az szabad
legyen: ugyhogy azok, kiknek a' válaftá-
ra valo hatalmok vagyon, mindeneknek előt-
te csak egyedül az Istennek dicősségét, és a'
gyülekezetnek épületit függessék szemek e-
leiben.

Harmadszor, hogy annak a' ki elválaftatik
bizonyos és el rēdeltetett Gyülekezeti legye,
melyben az ő tístit 's hivatallyát vegbe vi-
gye; a' válaftoknak pedig tístek az; hogy
erre bōrgalmatoslān reā vigyāzzanak.

Theoph. Hogy ha tehát történendik, hogy
valakiel hadygya az ő tístit, tartathatik e-
gis egyházi bōlgának vagy predikátor-
nak?

Phil. Egy áttallyaban nem: hanem ha e-
géségtelenlége, vagy egyeb alkalmatlanlāg
miat kelleśsék azt el hagyni. Mert máskép-
pen nem méltó hogy lelki Pāstornak nevez-
telsék.

Theoph. Szabadé tehát annak a' ki az egy-
házi tístre hivattatott el hagyni azt, és más

358 AZ ISTEN IGEIERŐL.

állapatra adni önnön magát?

Phil. Nem szabad, hanemha az valamely nevezetes és nyilván való es jóvá hagyot okoktól kenberitteflek arra. Mert az *Apostol* bizonyította, hogy szükség ō neki *predikállani* az *Euangeliumot*, minekutánna ō az egyházi *solgállatra* hivattatott: jáipedig énnekem, ugyanond, ha az *Evangeliumot* nom *predikállom*.

Cor. I. le. 9.
16.

Theoph. Bizonyára ezek méltán megkívántatnak a' lelki tanítóokban, mert valakiben ezek az ajándékok vadnak, a' méltán neveztetetik lelki pástornak; tudn.

1. Hogy ha ō érzi magában a' belső hivatalt.

2. Hogy ha maga viselésében fegyhetetlen.

3. Hogy ha tística tudományu.

4. Hogyha alkalmas a' tanításra.

5. Hogy ha törvényberint válaftatott a' gyülekezettől.

6. Hogy ha az ō reá bizattatott gyülekezetben tistit hiven végben vísi. De mindazáltal semmi emlekezetet nem tettél te, az *Apostoloktól* fogva *személy szerint* egy más után való *következésről*; melynélkül ugy teczik némellyeknek, hogy csak semmire való az elhivatal.

Egy más
után sze-
mely sze-
rint való
követke-
zés.

Phil. A' bizonyos, hogy valakinek törvény-

vényserint való és igaz el hivatallyok
 vagyon, az ő hivatallyára hűség az A-
 postoloknak helyében való következés;
 de nem az, mely áll a' személyekben, ha-
 banem az, mely vagyon az Apostolitiszta tu-
 dományban. Mert a' miképpen hogy Iudás
 helyében Mátyas rendeltetett; az az, a' Chri-
 stus el árulójának helyében, az ő hűség
 szolgálja: így gyakorlatossággal megfessett az,
 az időtől fogva, hogy sz. Mátyasnak helyé-
 ben áruló Iudas Iskariotes következett; az
 az, a' Christusnak hűség szolgálainak hely-
 ékben, eretnekek és hittől szakáltak követ-
 kezzenek. Annakfelette, nincsen az egész
 b. Írásnak egygyetlen egy tanúbizonyítá-
 tele, melyből meg bizonyíthatnak, hogy a'
 személy szerint egy más után való követke-
 zés hűségesséppen meg kívántatnék, a'
 Christus szolgálainak el hivattatásokra. A' pe-
 dig bizonyos, hogy ha valakiben mind ker-
 tő teltaláltassék, tehát azzál nagyobb méltó-
 ságú legyen az ő hivatallyá: a' miképpen volt
 a' Christus után való első Ecclesiában: mely-
 ben a' személy szerint egy más után való kö-
 vetkezéssel a' tudományban való következ-
 és egybe kötöttet volt. Mostan pedig mi-
 dőn, a' kik ezt oly fennyen hánnyák, az i-
 gaz tudományt meg vesztegettek, ez a' se-
 mélyserint való következés, semmi nem
 egyéb

egyéb hanem az embereknek semek be-
 gó's megvakító állorcza, mellyel a' Sátán
 őket jobban jobban megvakítja, hogy az ő
 veszedelmes tévelygésekben őket megtart-
 hassa. Minekokaért ha ugy kell ennek lenni,
 a' mint mostan a' *Római gyűlekezésben* vagy-
 on; micsoda bolondfág azt kévanni, hogy a'
 Christus és az ő Apostolinak tudományának
 prédikállására való lelki bolgáknak valasztá-
 sok és hivatallyok, fűgjön az ő magok semé-
 lyétől és akarattyától, kik önnön magokat
 annak a' tudománynak nyilván való ellenfé-
 ginek lenni ki mutattyák? es a' kiknek hiva-
 tallyok, hogy ha a' felső regulának finor
 mértéké serint, mely a' Sz. Irástól vétetett,
 ugyan valoban meg vizsgáltnék, kétfeg-
 nélkül semmire és hiaban valonak talaltat-
 nék.

Theoph. Akarnám hogy ha rövid szóval
 megmutatnad, micsoda dolgokban veszte-
 gettetett meg a' Christus tudománya a' *Római*
gyűlekezésben.

Phil. Kivalképpen és nevezetessen két
 dolgok azok.

Elzöben, az igaz és tista Isteni tistelet-
 nek, sok emberi talalmannyokkal, sabada-
 karat serint való tisteletekkel és balvanyoz-
 asokkal, meg ferteztetett. *Másodszor*, a'
 másik dolog nezia' Christus jótéteményét:
 mely

mely egy átallyában megvestegettetet,

1. A' babadakaratról.
2. A' cselekedetekből való
megigazulásról.
3. A' cselekedeteknek érde-
méről.
4. A' benteknek esedezéseiről.
5. A' Pápának méltóságáról.
6. A' Törvény kívánságafe-
let való jò cselekedetekről.
7. A' bűn bocsánatról.
8. A' Purgatóriumról.

Valò tu-
domány
által.

Mely istentelen es ördögi, tudományok-
ból, végezetre ostán a' *Miseris* ki gondolta
a' *Romai gyűlekezet*.

Theoph. Ezek között az első öt dolgok-
ról immár fellyebb tanítottál : De a' hatodi-
kat, tudn. mely vagyon azokról a' cselekede-
tekről midőn valaki többet cselekeszik, hogy
sem mint az Isten kívánná, én alig érthetem
meg: Akarnám hogy ha rövideden meg fey-
tegetnéd.

*Opera su-
pereroga-
tionis.*

Phil. Ez a' Deák bolásnak formája, *OPVS
SUPEREROGATORIUM* annyit tesén a' Pá-
pistáknál mint, midőn valaki annyi jót csele-
kezik, a' menyit Isten sem kíván ő tőlle, úgy
hogy nem csak önnön magaért, hanem még
másokért is eleget tégyen. De ezek az embe-
rek csak álmokban hazudozzák, hogy az em-
berek

berek több jokat cselekedhetnének, hogy sem mint az Isten parancsollya: mellyeket ők *Opus Supererogatoriumnak*, az az, oly munkának neveznek, mellyel többet cselekeßnek, hogy sem mint önnön magoknak bükléges volna, mellyért az Istent adóssoknak tartják; mely tudomány a' teremtó Istent a' halando embertől függeni állattya, noha valami jot cselekedhetik ő, azt Isten egyedül csak az ő ingyen valo kegyelméből minden tartozánélkül cselekeßi ő benne. De, ugyanis micsoda jóttalálhatunk ezekben a' cselekedetekben, mellyeknek nagyobb része, nem egyéb hanem *Bálványozás* és *Babonaság*? Minéműek, a' *bűcsűjárások*, *Baráti élet* és többek effélek, mellyekkel nem hogy kedveskedven Istennek, tőle valamit érdemelhetnének, sőt inkább bossfontyák és megbántyák őtet azokkal, Minekokáért holot ők az Istennel sembe bőknek, nem csak semmit nem érdemelnek; hanem egyßersmind az Istennek ítélő beki elöt kárhozasos sententiára meltók.

Theoph. Immár tanics meg engemet a' bűn bocsánatnak engedelméről való tudományrais.

Phil. Ezis semmivel sem különb az elsőnél, mint hogy attólis függ. Ezek pedig a' hamis tudományok ilyen két hitetlen és istentelen fundamentumokon állanak.

I. Előb-

Az Indulgentiákról az az a' bűn bocsánatnak 's bűntetésnek engedelmeireol

1. Először, mivel azt vélik, hogy a' Christus az ő halálával eleget tett, nem minden bűnöknek büntetésejert, hanem csak a' keresztség után cselekedet bűnöknek undoklágáért: minekokáért ő magoknak kell azokért eleget tenni, akár ez életben, akár pedig a' Purgatoriumnak tűzében.

2. Másodszor, hogy a' Christus vérének csak egycseppcskéjeis elég volt volna a' mi meg váltatásunkra. Es hogy valamit ő azonkívül fenyyedet annak minden érdeme az Anyaszentegyháznak tárházában tetetett le, a' bűnteknek fámlálhatatlan lok, kelletinél több, jó cselekedetekkel egygyűt. Mely tárházban fáfárrá tetetett a' Pápa, melyből ő fáfárkodik azoknak, a' kiknek teczik, az az, a' kik lok pénzt fizethetnek. Ezt a' fáfárlást pedig ők INDVLGENTIÁNAK, az az, bűnbocsánatnak engedelmének hijak : mivel bőlgálnak a' bűnnek büntetésének avagy tellyeslegessen való meg engedése, avagy csak annak kisszebbítésére 's enyhítésére, mellyet másképpen a' Purgatoriumnak tűzében el kellett volna fenyyedni.

Valamenyiféle tehát a' Pápa ez Indulgentiákat adgya, hűs, fáz vagy többestendőkreis, ennek ez értelme, hogy annyi estendeig való büntetésekkel kevesedet meg az a' kin. Sőt még azt mondgyák, hogy ez az engedelem

meg a' Purgatoriumban levő holtaknak is háfnállyon; ugyannyéra hogy ha a' Pápa akarja némelyeket hamarébb, némelyeket pedig későbbén szabadíthat ki önnét; annakfelette ez ő kéncsével megűressitheti ő a' Purgatoriumot, és abban gyótródó lelkeket egyenesen mennyégben küldheti.

Theoph. Miért nem cseleksi tehát ő azt annak a' bocsánatnak példája berint, melynek ő *Vicarius*ának mondgya lenni magát e' földön?

Phil. Hogy ez a' Purgatoriumnak tüze, mely a' Római gyülekezetnek ilyen rettentő gazdag kéncsre kereskedést adott, telylegessen megeméméztetven elnei aludgyek.

Theoph. Így immár ezekről való oktatásoddal megelégedvén, menyünk tovább; tudn. az Istennek igéjére, mely predikáltatik. Hány rebe vagyon az Isten igéjének?

Phil. Kettő. A' Törvény és az Evangelium.

Theoph. Mit értesz te a' Törvényen.

A' Törvény

Phil. Azt a' Tydományt, melyben oktatunk azokra a' dolgokra, melyeket az Isten kíván mi tőlünk; mely befoglaltatik a' *tis parancsolatban*, melyet mi már bőféggessen meg magyaráztunk.

Az Evangelium.

Theoph. Micsoda tehát az Evangelium?

Phil. Ez az bő, EVANGELIUM, önnön ma-

magában jegyez *örvendetes jó izenetet*: de itt ez helyen vétetik azért a' tudományért, melyben be foglaltatnak a' mi bűneink bocsánattya és az örökelet felől való drágálatos ígeretek, mellyeket Isten tett minékünk az ő ígéjében, a' Christus által. Mely nevezterik *örvendetes izenernek*, mivel ennel *örvendetesebb követtséget* nem halhatott az bűnös emberi nemzet.

Theoph. Mi végre kell a' Törvények predikaltatni?

Phil. Hogy az emberek az ő bűnöknek megismerése által, a' Christushoz vezéreltethessenek, és a' meg térésre, 's az ő életeknek megjobbítására indittaflanak. Mert e' végre rendelte azt Isten, a' mint fellyebb meg mondtuk.

Theoph. Mire való hát az *Evangéliumnak* hirdetése?

Phil. Hogy az ő bűnökből megtért hívek bizonyosokká tertiessenek az ő bűnök bocsánattya és örök életek felől. Ezért mondgya a Christus: *hogy így kellet szenyvedni a' Christusnak, és feltamadni a' halálból harmadnapon; Es predikaltatni az ő* Luk 24.v.
45.47.
nevében a' penitenciának, és a' bűnnek bocsánatjának minden pogányok között. Holott nyilván mondgya; Az ő nevében; mivel mind a' megtérés, mind a' bűnnek bocsánattya az ő

halálának és feltámadásának erejében fundáltatnak : melynélkül mi sem meg nem térhetünk, sem bűneink bocsánattyát nem nyerhetjük, a' mint ezt fellyebb az ő helyén tanítottuk.

Theoph. Miért emlékezik a' Christus a megtérésről a' bűnbocsánatnak előtte?

Phil. Egyátallyában nem azért, mintha azt akarná, hogy a' meg térés előtte járna a' bűnbocsánatnak : mivel a' bűnbocsánat fokta inkább meg előzni a' megtérést; mert senki nem térhet meg, hanemha a' Sz. Lelek ad afflek ő néki, kinek segítségé által ő igazán megtérjen : Hanem hogy tanicsa a' *Lelki Szolgálat*, hogy a' bűnbocsánatról való tudományt senkire nem kell bábni, hanemha az megtért legyen, holott a' hit azt láthatóvátési a' megtérés által, eztis pedig fellyebb meg mutattuk.

Theoph. Hogy ha a' megtérésnek predikáltatni kelleffék a' bűn bocsánattal egygyűt, tehát a' következik, hogy az erkölcsi Törvénynek nem ellenkeznek az *Evangeliummal*?

Phil. Kétségnélkül nem ellenkeznek; hanemha csak azokra nézve, kik az ő idveffégeket, avagy tellyefféggel, avagy csak reberint, az ő jócselekedetekből várják : mert azt mondgya az Apostol : *Valakik a' Törvényt látalakartok idvezülni, a' Christus Iesustól ki-
rekef-*

A' Teor-
vénynek az
Evangelii-
ummal való
meg egygye-
zéle 's attul
való küle-
ombeozése,

rekesztettetek és a' kegyelemből ki estetek. Gal. 5. v. 4. De a' hivekre nézve, kik megismerik, hogy az ő idveffégek egyedül csak az Istennek kegyelmeről függjön, a' Jesus Christusban, igen képen meg egygyez a' Törvény az Evangéliummal. Mert a' Törvény bennünk eleiben rakja a' mibűneinket, 's azokkal magunkra vont kárhozatunkat; és így mint egy kézenfogva vezérel minket az Evangéliumhoz, melyáltal a' mibűneink elvételnek és a' mi kárhoztatásunktól megfabababulunk. Továbbá, a' Törvény megmutattya minékünk, mit kelleffék minékünk cselekednünk: Az *Evangélium* pedig, az ujjáűletésnek lelke által, mind erőt, 's mind akaratott ből-gálat minékünk annak végbenvitelére.

Theoph. Hogyha ilyen kép egygyessé legyen a' Törvény és az *Evangélium*, közöt, Rom. 6. 14. mert mondgya tehát Sz. Pál: *Ti nem vadatok a' Törvény alatt, hanem a' kegyelem alatt.* Holot úgy reczik hogy azt akarja jelenteni az hogy a' Törvény eltörőtetett az *Evangélium* által?

Phil. Egyátallyában érti itt az Apostol a' Törvénynek az *Evangélium* által való eltörőtetést, de csak annak kárhoztató erejére nézve, a' mint ő ezt másutt megmagyarázza: *A' Christus*, ugymond, megváltott minket a' Törvénynek átkától, mikor mi érettünk átok-

átokká lett. Gal. 3. v. 13. Noha a' mi annak hasznát nezi, az semmiképpen el nem töröltetett: mert a' Christus önnön maga mondgya: Nem jöttem hogy el töröllyen a' Törvényt, hanem hogy vétölcssem. Matth. 5. v. 17. Mellyet az Apostolis bizonyit; mert minekutánna Romában irt leveleben azt tanította volna, hogy mi a' Törvényből meg nem igazulhatunk, hanem csak a' Christusban való hit által, ottan hozzá adgya: A' Törvényt azért hiábanvalóvá tesz szűké a' hit által? Távól legyen az, sőt inkább a' törvényt erősítettük. Rom. 3. v. 31. Ugyanis bizonyára, miképpen vonna elminket az a' megbecsülhetetlen jótétemény, mellyet az Evangélium nyújt minékünk, az Istennek tiszteletitől? mellyel mi inkább fel inditfatunk annak el követésére.

Theoph. Soha nem Választatik el hát az Törvény az Evangéliumtól?

A' Törvény
soha el nem
választatik
az Evangé-
liumtól.

Phil. Megkülömböztetik ugyan egygyik a' másiktól, hogy mi egybe ne zárjuk zavarjuk az Istennek irgalmasságát a' mi cselekedetünkkel: mellyet meg vesztegetnek azok kik a' hitből való igazságot, a' törvényből valóval egybe egyelik: mindazonáltal ezek soha egymástól el nem választarnak, külön külön nemis predikálthatnak.

Theoph. De a' Christus elküldvén az Apostolo-

postolokat feles e' világra, csak az Evangéliumról tében emlékezeret: mert azt mondgya: elmenvén e' széles világra, prédikállyatok az Euangéliumot minden teremtet állatnak, Mark. 16. v. 15.

Phil. Az Euangéliumnak nevezeti hogy ha csak magánosan tétetik le; befoglallya egybersmind a' megtérének tudományátis, minnekókéért a' Törvénytis, nem kevesbé mint a' bűn bocsánatról való tudományt. Mély nyilvánvalová tétetik Sz. Lukácsnak im ez tanúbizonyfágából: Így kellett szenyvedni a' Christusnak, és predikáltatni az ő nevében a' penitenciának és a' bűnnek bocsánattyának. Ez azért a' Lelki Pásztoroknak a' prédikálásban tistek, hogy a' Törvénynek hirdetése által az embereket az ő bűnöknek valóságos érzésére hozzák, és ezzel, a' Törvénynek által hágoi ellen letett fenyegetéseket egybe kösfek, és őket az igaz megtérésre 's cleteknek megjobbítárára nõgassák: Es ezeknek utánna adgyák ő eleikben az ő bűnök bocsánattyáról való örvendetes izentetet. De ellenben, az Istennek igaz ítéletiből származott haragjátis, a' megátalkodott engedetlenség ellen, meg kell jelenteniek. Es egyátallýában ezek a' Menyorbagának kulcsai, mellyeket a' Christus Peternek es a' több Apostoloknak, es ezek után minden Lelki Pásztoroknak kez-

Luk. 24. v. 46.
A' Predikállásnak jö modgya.

zekben adott : mellyet ő halála utánis az ő Apostolinak eleikben adott, midőn őket elküldötte az Evangéliumnak predikálására. Belese' világra.

Theoph. De miért adta a' Christus csak egyedül Sz. Péternek ezeket a' kulcsokat, mellyeket mindazáltal, a' mint te is mondád, a' többinek is adott ?

A' Menny
országának
kulcsairól.

Pml. Mert ő akkor csak egyedül Péternek bőllo: De a' miképpen az előt egykeveffel, Peter, nem csak maga bémélyében; hanem a' több Apostoloknak kepekbennis, kiknek ugyan azon egy hitek vólt, meg vallotta vala, hogy Jესus volna ama' Christus az elő Istennek Fia: így, midőn a' Christus e' kulcsokat Péternek igéri, egyfērsmind a' több Apostoloknak is igéri azt, a' mint ő ezt elég világossan megmutattya midőn őket elküldené : mert mindeniknek azt mondgya: Vegyetek szent Lelket. Valakiknek megbocsátjátok bűnőket, megbocsátatnak nékik, a' kiknek pedig megtartjátok, megtartatnak. Mellyel a' több Apostolok, es ő utánnok következendő Lelki írástörökis, gyakorolván magokat az ő reájok bízott tőstben, hasonlatosképpen eltenek.

Ianos. 20.
23.

Theoph. Miért nevezi a' Christus az egyházi bőlglátot kulcsoknak ?

Pml. Azért, hogy megérthessük, hogy a' Menny-

a' Menyeknek orfága (a' mint fellyébbis tanítottuk) az egyházi szolgálat által nyitratik fel a' megterő hiveknek, és hogy ismét ez által zárattasfiek bé a' meg ártalkodott hitetleneknek; tudn. midőn a' menyekneknek orfágának megnyitása által az ő bűnök megbocsáttatik, hogy ők az rőkeletetelvehessfiek: Annak bészarása által pedig a' hitetleneknek vetkek megtartatik, hogy így, a' Mennyeknek orfágából ki rekefetsienek. Mert az Isten jóvá hagygya's meg erőfsiti azt az egekben, a' mit az ő fogai mondanak e földön az ő igéjéből, a' mint ez megteczik a' Christusnak im ez mondásából: Valamit megkötédesz e földön, mennyékbennis kötve léfzen, és valamit megoldasz e földön, mennyékbennis oldva léfzen Mat. 16. 19. Ugyan ezendolgot hozza elő alább minden Apostoloknak, hogy megmutassa, hogy a' több Apostolokis egyenlő méltoságúak a' megkö-

Mat. 116.
18.

Theoph. Tehát a' megkötesen és a' megöldafon itt semmi nem egyeb értetik, hanem a' bűnöknek megbocsátása és megtartása?

Phil. Bizonyára nem, a' mint ez nyilván ki teczik a' Christusnak önnön magának magyarázattyából: mert azt mondgya az Apostoloknak, a' mint elebbis említők: Vegyetek sz. Lelket: Valakiknek megbocsáttat-

Micsoda értetik a' meg kötésen és öldafon.

atok bűnöket, megbocsátatnak néktek: a' kiknek pedig megtartjátok, megtartatnak. Mert nincsen erősebb kötél a' bűnnel, mivel azal meg kötöttetek léven, az ördögnek es a' halálnak kegyetlenkedő hatalma alatt tartatunk, honnet ki nem szabadulhatunk, hanem csak a' Christusnak hatalma által.

Theoph. Miért bizta tehát e' tistet a' Christus az Apostolokra, holot csakegyedől ő néki vagyon hatalma a' megoldásra és a' megtartásra?

Cor. 2. Lev.
5. 19.

Phil. Hogy meg érthessük, hogy a' *Lelki Szolgák* mint egykövetek és az Isten akarattjának ki kiáltói; melyet S. Páltanit ez igékből: mert az Isten a' Christusban vala, meg engesztelvén e' vilagot önmön maganak, nem tulajdonítván nékiek az ő bűnöket, és advan minékünk a' meg engesztettetésnek beszédét. Minekokáért a' *Lelki Pásztorok* a' Christus nevében álló követek; kik által Isten inti az ő hiveit, oktatván hogy a' Christus által Istennek megbékéllyenek.

Theoph. Nem látom én innét mivel legyen több hatalmok a' *Lelki Szolgáknak* a' megöldásban és a' megkötésben, a' több közönfészes embereknél: mert ezek is bizonyossá tehetik a' megtért hiveket az ő bűnök bocsánattjáról; és egyfersmind a' megátalkodott hitetleneknek is az Istennek ítéletit eleikben adhatták.

Phil.

Phil. A' bizonyos; de valami nevezetes és kiváltképpen való dologot kell minékünk esünkben vennünk a' Christusnak, a' *Lelki* szolgáltnak tett ígértiben: tudn. hogy az ő befelelkenek hathatóbb erejét adgya az ő befelelkebbé, inkább hogy sem mint valami közönfészes embernek befelelkebbé; úgy hogy amazoknak befelelkek hittel vétetik a' hivatól, és megrettentven a' hitetleneknek lelkekisméretit, sem ekeleiben rakja az Istennek igaz ítéletiből bármazot haragját. Mert másképpen a' Mennyeeknek országának kulcsának nevezeti hiában adatot volna az Egyházi szolgáltnak: holot arra hogy a' Mennyeeknek országában bémeheffünk, nem ellog az, hogy csak zengedezzen a' mi bűneink bocsánattya felől való tudomány a' mi fűleinkben, hanem megkévántatik hogy kiváltképpen a' mi fűveinkben bé hasson, és hit által véteffek mitőlünk az engedelmeffégre: ide való *S. Pálnak* ism ez mondása: *Az én beszédem és prédikálásom nem volt emberi bölcseségnek hiteő beszédében: hanem inkább a' Lelki erőnek megmutatásban.* Ezért nevezi *Esaías* az igének prédikálását. *Az Vrnak karjának*; azaz, oly esköznek, mellyel az ő hatalmát megmutattya, hogy minket idvezithessen.

Az Egyházi szolgáltnak melte. lágos völarol.

Cor. 1. Lev. 2. 4.

Esa. 53. 1.

Theoph. Vefem esemben, hogy az Isten igéjének prédikálásának igen nagy haszna legyen.

Az Igenek prédikálásának nagy haszna legyen.

vagyon. Mert ezeket a' három grádicsokat, mellyek által mi az idveffégre mehetünk, (mellyekről te az első könyvnek második részében tanítottál) naponként az igének hirdetése által gyakorolhattyuk.

Phil. Igazánjiteled. Mert Előben, a' Törvény azért prédikáltatik hogy mi megismerhesünk a' mi naponként való fogvatkozásinkat és bűneinket.

Másodszor, az *Evangelium* hirdettetik, melyben idvefféges orvoságok nyuytatnak minékünk a' Christusban.

Harmadszor, A' Hit, mellyet a' Sz. Lélek nemz és az igének prédikállása által Öregbit mi bennünk, mi reánk sabja ezt a' Lelki orvoságot; úgy hogy mi, bűneinknek bocsánattyát és az örök életet elvehettyük az által.

Theoph. Ha meg nem csalatkozom, a' Credóban a' bűnbocsánatról való ágazat azért tétetett az Anyaszentegyházról való ágazat után, hogy megtudhasunk, hogy bűnünknek bocsánattyát vesztünk az egyházi főlgálat által.

Phil. Ugy vagyon: minekokáért, nincsen bűn bocsánat, sem idveffég az Anyaszentegyházon kívül; a' mikeppen a' vízözönnek idejében a' Noë Barkáján kívül nem volt megmaradás, melyben akkor, az Istennek Anyaszent

szentegyháza volt bérekeftve, és a' mely egy ábrázolója volt annak.

Theoph. Eddig elég bőven megtanítottad, hogy az Igéjének ki bőlgáltatása által bizonyosan bűneink bocsánattya nyerhetjük. Mindazonáltal két dolgok vadnak, melyekről, minekelőtte tovább mennénk, kérdezkedni akarok te tőled.

I. Elsőben, vallyon 's egészen megbocsáttyaé Isten a' meg térőknek az ő bűnököt?

Phil. Sz. Iános bizonyította hogy a' Christus I'fusunak vére tisztít megminket minden bűnünkől. Holot, midőn azt mondgya, MINDEN, semmit ki nem rekelzt. A' mi megterefünk pedig bizonyosabbakká teszi minket a' mi hitünkéről: mely által mi a' Christushoz és minden ő jótéreményinek részesei vagyunk. Honnan a' következik, hogy valaki igazán megterend, bizonyosan állathattya, hogy minden ő bűnei eltöröltetene. Ezt tanították ama' bűnös A' bonyiál-
 Iános v. Lev. 1. 7. A' megtereknek minden beuneok meg bocsátatik.

Theoph. De azt mondgya a' Christus, hogy a' Sz. Lelek ellen való bűn soha meg nem bocsátatik. Mat. 12. 32.

Phil. Azt mondgya bizonyára: Az Apo-
 A' Sz. Lelek ellen való vérekreol.
 stolis azt bizonyította, hogy lehetetlen dolog, hogy a' kik egyszer meg világosítottak, és megköstölék

idok. 6. 4.
56.

Stolták a' mennyei ajándékot, és részesílettenek a' Sz. Léleknek, &c. es ha el esnek, hogy ismét megújítsanak a' megterés által. Mert ez az Istennek ajándéka, mely csak azoknak adatik, kiknek ő el rendelte a' Christusban való irgalomságából.

Theoph. Micsoda tehát immár a' Sz. Lélek ellen való véték?

Phil. Ezek az igék: A' Szent Lélek ellen, elégségesképpen megmutatták micsoda legyen az: tudn. midőn valaki, minekutána a' Sz. Lélek által az Euangeliumi igazságnak világossággal meg világosított ellene álván annak az igazságnak, megtagadgya, üldözi és karomlya, 's abban vakmerőképpen végig megmarad, nem félelemből, sem erőtelenfégből, hanem bánfandékkal való gonofságból. Mert így kétféle megatalkodott és eléggé megtanított akarattal áll ellene a' Sz. Léleknek, ő ellene hadakozvan.

Theoph. Hogy tudod te azt, hogy ez legyen a' Sz. Lélek ellen való véték?

Phil. Elsőben ezt bedegetherthyűk abból a' dologból, mely Idvezítőnknek erre a' befédre alkalmatosságot adott: tudn. hogy megpróbálhatná, hogy az Irástudók és a' Phariseusok vétkezzenek e' rettenetes vétékkel, kik azt mondgyak vala, hogy azok a' csudatételek, mellyeket ő cselekezik vala, az

ördög

ördögáttal lennének; mely felől mindazonáltal bizonyosak voltak 's tudták ők azt, hogy Isten volt azoknak berző oka, önnön maga a Christus is igen bizonyos erősségekkel megmutatta ezt. Mégis kemtelenül gyalázták az ő csudatételét, hogy az ő tudományt megutáltathassák, mellyet ők egekben vettenek, hogy nyilvánvaló okokkal megerősítettet. Honnét nyilván ki teszik, hogy ők a' Sz. Lélek ellen vétkeztenek, kik a' meg ismért igazságnak vakmerőkeppen ellenében vetettek magokat. Ad hozzá eztis, hogy a' Sz. Irásnak sok helyeiből megtecszik, hogy a' több vétek mind egygyig megbocsáttathatnak; még azt sem rekesztvénki, mely a' hitnek tudománya ellen vagyon, hogy ha az avagy tudatlanfágból (a' miképpen S. Pal üldözte az Anyaszentegyházat) avagy erőtelenségből barmazzek, a' miképpen Sz. Péter megtagadta a' Christust.

Apos. csél.

6.

Mat. 26.

Theoph. Bizonyára csudálatos dolog az, hogy ez ily rettenetes vétek beferkefhetik az embereknek elméjekben.

Phil. Az Istennek azok ellen való igaz ítéletiből sokot e' lenni, kik sokkáig cs igen megúttak 's semmiben tartottak az ő drágálatos ajándékát; tudn. a' Christusban való Atyai berelmetes Kegyelmes voltát, melynek ismereti által méltóztatta őket az ő ajándé-

kira ; és végezetre az őrdögnek hatalmában adta őket, hogy gradicsonként jussanak ama' végképpen és utólsó Istentől való elbákdálásra. Es mivelők az őrdöghöz hasonlókká lettenek ebben, hogy a' megismért igazságnak bánbándékból bármazott vakmerőségéből ellene állanak, nem különben mint önnön maga a' Sátán, minden idveffégekfelelő való reménfégektől meg fosztatnak.

Theoph. Másodszor azt kérdem én te tőled : midőn Isten a' bűnöket megbocsátta, vallyon 's oly tők életteffen bocsáttaé meg azokat, hogy meg bocsátván a' bűnöket, megbocsátta egybersmind a' büntetéstis ?

Vallyon Isten meg bocsátván a' mi bűneinket, meg bocsáttaé a' beunteveteftis ?
Esa. 1, 18

Phil. A' mikeppen hogy az Isten tőkélletes, így tőkélletesen is bókta ő megbocsátani a' bűnöket, nem tulaydonitván mi nekünk azokat, ugy hogy meg se emlekezzék azokról : mert azt mondgya sok helyen a' Profétáknak. Ha a' tibűneinek olyanok volnának mint a' veres festék, sejérek lesznek mint a' hò, és ha pirossak lesznek mint a' piros festék, olyanok lesznek mint a' sejérgyapjú. Eltörlöttem a' te álnokságidat mint a' felleget, es mint a' fellhött a' te bűneidet. Nem a' mi bűneink berint cselekeszik mi velünk, és nem fizet mi nekünk a' mi álnokságink szerint. Melytávól vagyon a' napkelet a' nap nyugattól oly meszsze vetette mitőlünk a' mi bűneinket. Nemis csuda

Esa. 44, 22.

Mich. 7, 19.

Solt. 103.
12.

da ez : mert hogy ha a' bűnbocsánat fundál-
tatik a' Christusban, kiben a' mi bűneink e-
légfégesképpen megbüntettettek, nem iga-
zán cselekednek Isten, hogy ha mégis an-
nakfelette valamit kívánna mi tőlünk.

Theoph. De azt olvassuk, hogy *David* mi-
nekutánna *Nathan* Profeta által az ő paraz-
nalágának megbocsátása felől bizonyossá
lett volna ; sok büntetéseket benyvedet :
mert a' *Bersabét* lett gyermek megholt, az
ő fia *Abfalon* ellene feltámadván, hadat in-
ditott, az ő ágyasit megferteztette : melyek
a' Profeta által mind büntetésül mondatta-
nak meg neki az előtt.

A'büntetés-
nek meg-
bocsátása-
ról való
tudománv
ellenvaló
ellenverés.

Phil. Ez a' Papiák tudománya, mely-
ből bármazott az *Indulgentiák*, és *Purgatóri-
um*ról való álmodozó tudomány, a' mint e-
lebb megtanítottuk. Mindazáltal akarom
hogy úgy esett, hogy itt is alkalmasítástunk
vagy on arról való föllásra. Mert megmuta-
tom én azt, hogy ez igen illetlen és keptelen
dolog, úgy anniera, hogy ez elválaszta egy
mástól azokat a' dolgokat, melyek termé-
bek berint egymástól függenek. Mert a'
hol a' vétek eltorúlterik, nincsen ott semmi
helye a' büntetésnek : másképpen méltán
hamissággal vádolhatnánk az Istent, hogy
ha ő megbüntetné azokat, kiknek vétkeket
nekik nem tulajdonítja. Annakfelette

Az ellenve-
tésre való
felelet.

Esa. 53. v. 4.
5. c. 7o

Rom, 8. 1o

hogy a' Christus az ő testében viselte a' mi bűneinknek büntetést, kétlégnélkül megfabadított ő minket azoktól : a' mint Esaiás állattya ezekben : De a' mi betegségünket ő viselte, és a' mi fájdalominkat ő herdozta : jolleshet mi azt alítottuk hogy megostoroztatott, megverettetett s megnomorittatott Istentől: De ő megsebesítettet a' mi álnokságinkért, megvontatott a' mi bűneinkert : a' mi békeességünk vereése legyen ő rajta, és az ő sebeivel gyógyultunk meg. Mi minnyájan mint a' juhok eltevelyedtünk, ki ki az ő útára; és az Vr minnyájan a' mi álnokságinkat ő magára vette. Ezért mondgya Sz. Pál; Semmi kárhoztatások nincsen azért immár azoknak kik a' Iesus Christusban vadnak. Mellyekből nyilvánfág offan ki teczik, hogy az Isten nem kevesbe bocsátja meg a' büntetést mint önnön magát a' bünt. Máskeppen igen nyavalyás állapatunk vólna mi nekünk, és egybers mind a' mi bűneink bocsánattyais lemmire való vólna, hogy ha Isten a' büntetést is meg nem engedné.

Theoph. Mit itélshát te azokról az nyomorúságokról, mellyeket Isten a' hivekre a' bűn bocsánat után bocsát?

Phil. Ugy itélem, hogy azokat nem a' bűnnek büntetésejül bocsátja Isten a' hivekre : hanem hogy azokkal suytolván és dorgálván

gálván őket, a' magok megalázására indítaná, hogy ők annakutánna erősebbek lehessenek : mert az mondgya az *Apostol* : mikor juy- Cor. I. Lev. 11, 23.
toltatunk, az *Vrtul* tanítatunk, hogy e vilaggal egygyűtel nekárhoztasunk.

Theoph. Tehát a' nyomorúságok a' bűnnek büntetéséből Atyai látogatásá változnak a' hivekben?

Phil. Jól mondád : 's ugyan ezent mondhattuk a' tettnek erőtelenségéről is ; mellyeket ő minékünk hagyott, nem a' bűnnek büntetéséül, hanem a' mi békeséges tűrésünknek gyakorlására. Illyen a' halál is, mely mint egy hidunk minékünk, mellyen által megyünk az örökéletre ; és útunk a' feltámadásra ; mely mindazon által az ő terméseti berint a' bűnnek büntetése : de ez nem bocsáttatik a' hivekre e' végre, hogy az ő bűnokről bántot vegyen tőlők, a' mint a' hitelenekben szokott lenni.

Theoph. Ezeket így értvén minekelőtte beédemet elvegezném ; azt kerdem én te tőled : vallyon 's az Istennek a' bűn bocsátására való készsége nem bölgáltaté alkalmatofágot az embereknek az ő bűnökben magoknak való hízeltkedéfré és abban való maradásra ?

Phil. Nem egyátallyaban, sőt inkább ellenkező dologot cselekszik. Mert a' bűnbocsát

384 A' SACRAMENTOMOKRÓL.

Theoph. Mellyik az a' Hasonlatosság?

Phil. Először, miképpen a' vitézek, midőn a' földött felvevők nagy esküvel kötelezik önnön magokat, hogy az ő Capitányok alatt élnek, és halnak 's holtig hűségesen megmaradnak: Ugy miis, midőn rebeszünk e' külső jelekben, mellyeket a' Christus rendelt az ő Anyaszentegyházában, hogy ezek által az ő jötelemenyiben részesek legyünk, ugyan azon esküvének formájával kötelezzük magunkat ő hozzá. Annakfelette, miképpen a' Vitézek minekutánna hiteket adták volna, az ő Capitányoknak Zászlója alá mennek, hogy megtesse, hogy ők ahoz kötelez vén magokat, neki hiveivé lettenek: Így miis, midőn közönlégesen rebeszünk a' Sacramentomokban, mint egy fel öltözünk a' Christusnak fegyverét, az ő Zászlója alá adván magunkat, hogy megtesse, hogy mi az Istennek foglálván az igaz vallásban megakarunk maradni.

Theoph. Így értvén e' nevezetet; lassuk immar a' dolgot. Azt mondád elebb, hogy a' Sacramentomokat Isten rendelte a' Christus által az ő igéjében le tett ígéreteknek meg erősítésére. Mellyek tehát immár azok az ígéretek?

Phil. Le tébi azokat önnön maga a' Christus ez igékben: Ugy szerette Isten ez világot, hogy

hogy az ő egygyetlen egy szülött fiát adná, hogy minden valaki hisen ő benne el ne veszen, hanem örökelete legyen. Jan. 3. 16. Minekokaért a' Sacramentomok, mint egy látható Zálogi az Istennek mi hozzánk való feretetinek, mellyek által mi abban megerősítettünk. Mivel pedig ez a' feretet egyedül csak a' Christusban fundaltatik, a' Sacramentomok nem egyebet jedzenek minékünk, hanem csak a' mi Christussal, és az ő jóteteményével való egygyesülélfünk.

Theoph. Kiknek kell a' Sacramentomokat ki foglaltatni?

Phil. A' Christus e' tistet csak egyedül az-
okra bizta, kiknek az Igének predikallását
hajokban adta; melynélkül, nemis kell a'
Sacramentomoknak ki foglaltatni: mert e-
zek mint egy pecséti annak.

Theoph. Nagy hasonlatossag vagyon te-
hat az Ige és a' Sacramentomok között?

Phil. Bizony nagy. Mert mind kettő al-
tal ajándékozza minékünk az ő Fiata' Iesus
Christust minden ő jóteteményével egygyüt:
miis pedig részesülünk ezekben, hogy ha a'
mi hihetetleniségünk által ezeket meg nem
vettyük. Csak ez a' külömbfég köztök, hogy
az Igének predikallása hallást kíván: de a'
Sacramentomok egyéb erzenéseket. Erre
való képest egy a' régi Doctorok közzül igen

illendőképpen nevezi ezeket *LATHATÓ IGEK-nek*. Mert jelenvalóvá tévők a' Christust minden jótéteményivel, és mint ha bennünk előtt volna, kezünkben adgya minékünk: Hogy ezekáltal a' mi hitünk meg erősíttessék, és mi annál közelebb menvén hozzá, az ő Lelkének nagyobb munkálkodását érezhessük imagunkban.

Theoph. Micsoda dolgok kívántatnak meg a' *Sacramentomokban*?

Micsodák
Kívántat-
nak a' Sa-
cramento-
mokra?

Phil. Három dolgok vadnak, mellyek nélkül nem lehetnek igaz *Sacramentomok*.

Theoph. Mellyek azok?

Phil. Először, hogy azok az Istentől rendeltessenek.

Másodszor, hogy azokkal való élésre az Istentől parancsolatunk légyen.

Harmadszor, hogy bizonyos igéretekkel legyenek megerősítve mellyekkel mi bizonyosokká tetteünk, hogy részesek lébünk azok által jedzet dolgokban.

Theoph. Szükségese a' *Sacramentomokra*, hogy Istentől rendeltessenek?

Miért szük-
séges az
első?

Phil. Igenis szükség mert a' mikesppen hogy nincsen senki ő kívülötte a' ki minket bizonyosokká jehetne az ő mi hozzánk való beretetiről, mely vagyon a' Christusbán: Igy nincsen senki a' ki e' felől bizonyoslatévó külső jeleket rendelhetne. Annakfelette, a'

Sacra

Sacramentomokban ilyen dolgokat kell c-
bünkben vennünk, minéműek:

1. A' Sacramentomban lévő külső jegy-
ek és Ceremoniák.

2. A' Lelki és láthatatlan, és a' külső je-
gyek által jegyeztetett dolgok.

3. A' jedző és a' jedzendő dolgok között
való hasonlatosság.

Theoph. Miért bűkség, hogy azzal való
élésre Istentől parancsolatunk legyen?

Miért ke-
vántatik
meg a'
hármadik?

Phil. Mivel semmit nem kell cselekedni
az Istennek Anyaszentegyházában, valamit
nyilván való parancsolattal nem parancsolt
Isten; kiváltképpen midőn oly kérdés tá-
mad mely a' mi lelkünk idvességét nezi, mi-
néműek a' Sacramentomokis.

Theoph. Miért kívántatik végezetre, hogy
ígéretekkels meg erősíttessenek?

Phil. Mert hanemha ígéretek legyen mel-
lette, héjában való lészen a' Sacramentom.
Immár az az ígélet, melynek az Isten részéről
ereje's hathatósága vagyon, mint egy lelke
a' Sacramentomoknak, melytől minden e-
reje es hathatósága függ azoknak, és nem az-
oknak ki bőlgáltatóinak bentségektől és mel-
tóságoztól, avagy, a' réájok mondott bőlknak
erejétől. Annakokáért, ez ígéletnekül a'
Sacramentomok semmik nem egyebek, ha-
nem csak hiában való és hasonlatlan Cérémo-
niák.

Miért ke-
vántatik a'
Hármadik?

388 A' SACRAMENTOMOKROL.

Theoph. Azt gondolodé te, hogy ha a' Sácramentomok valamely Istentelen embertől foglaltatnának ki, olyan erejek volna, mint ha valamely kegyes embervinne azt vigbe?

Kiteollúgg
a' Sacra-
mentomok-
nak ereje?

Phil. Egyátallyában azt: mert mi annak erejenek nem állhatunk ellene. Mint a' jó mag, hogyha jó földben esik gyümölcsöt hoz, ámbar akarmi istentelen embertől vettetet legyenis. Mert annak ereje nem függ a' magvetőtől, miképpen sem a' Sácramentomoknak a' Lelki foglaktól, hanem csak egyedül az Istennek áldásától.

Theoph. Hány Sácramentomok vadnak a' keresztyén Anyaszentegyházban?

A' Sacra-
mentomok-
nak száma

Phil. Kettő: tudn. a' Kereszt és az *Vr Vacsorája*.

Theoph. Hogyha a' Sácramentomok csak egy dolgot jelentenek mi nekünk, tudn. az Istennek a' Christusban mihozánk való be-
retetit, mi az oka hogy mégis két Sácramentomok vadnak?

Phil. Mivel a' kereszttség által meg bizony-
ittya Isten, hogy mi a' Christusban és az ő javaiban való rebesülés által az ő fővettségében bevetettünk: az *Vr Vacsorája* által pedig azt erősit, hogy mi megtartatunk 's megő-
riztetünk abban, mindaddigis, miglen mi az örök életben felvitetünk. Minekokáért, a'
kere-

kereszttség csak egyben szokot ki b'olgaltatni,
az *Vr Vacsorája* pedig gyakorta.

Theoph. Bővebben mutasd meg ezeket
énnékem.

Phil. Mivel hogy a' kereszttség a' mi Chri-
stussal lett bővetségünknek bizonyos eskőze,
hogy ha immar azzal kétben vagy gyakrab-
bannis élünk, bintén annyit tenne, mint ha
mi azt mondanók, hogy az Isten eltöröltte
és semmivé tette az első bővetséget, mást
rendelvén annak helyében: mely egy átally-
ában ellenkezik az Isten igazságának és ál-
hatóságának természetivel. Mert azt
mondgya az Apostol, hogy ő nála
nincsén változás, sem a' változásnak árnyé-
ka. A' mi pedig az *Vr Vacsoráját* nézi, az egy-
átallában megkévántatik mind a' mi épüle-
tűnkre, mind pedig a' mi vigasztalásunkra,
hogy azzal ottan ottan éllyünk: melyben
minden bempillantásban esünkben jút, hogy
ha az Isten akaré megmaradni az ő mi hoz-
zánk való beretetiben, avagy nem; kivált-
képpen midőn mi megtekintyűk a' mi sok
bűneinket, mellyekert megérdemlenék
hogy az Isten minket kirekestene attól. Ez-
ért Isten bizonyosokká akar tenni minket az
ő beretetről, ez Sácramentom által: mely-
ben ő a' Iesus Christust, minden ő kéncsével
ajándekozza minékünk; kiben egyedül fun-

Iak. I. 17.

390 A' SACRAMENTOMOKRÓL.

daltatik ez a' bővetleg.

Theoph. Egyátallyában szükségeseleké tehát a' *Sacramentumok* az idveffégre, úgy hogy azokkal való élésnélkül senki ne idvezülhesen?

Szüksége
ke a' sacra-
mentumok
az idveffé-
gre.

Bernard,
Epist. 77.

Phil. Igenképtelen vélekedésű emberek azok, kik azt gondolják, hogy Isten az ő kegyelmét a' *Sacramentumok*hoz kötötté legyen: mert azok csak e' végre rendeltet-
tenek, hogy az annak előtté minékünk a' *Christus* által ajándékoztatot kegyelem, meg erősíttessék. Minekokáért igen helye-
sen mondotta egy a' régi *Doctörök* közzül, hogy senkit el nem kárhozzat a' keresetséggel való püsta nem élés, hanem annak megúrá-
lása.

Theoph. De azt mondgya a' *Christus*, a' ki hiend és meg kereszteskedik, idvezül. *Marc.* 16. v. 16. Mely savaiból Idvezitőnknek a' láttatik következeni, hogy ő az idveffégre szükségesnek állasa lenni a' keresztséget, nem külömben mint a' hitet. Ugy láczik az *Ur Vacsoraja* felől is a' *Christus*nak önnön magának im ez savaiból. *Bizony, bizony, mondom néktek, hanem eszitek az embernek Fiának testét és nem ijándgyátok az ő vérét, nem léssen élet ti bennetek. Ián. 6. 53.*

Phil. Elsőben megfelelek én a' te első ellen-
vetésedre, mely vagyon a' keresetségről, 's azt
mondon

mondon, hogy e' helyen a' Christus nem s'ól
a' keresztségnek s'ükséges v'oltáról; hanem
inkább megmutattya, mi legyen az igaz hit,
mely által minck'unk idvez'ül'nünk kell; tudn.
hogy az nem megh'olt, sem el reytetet, ha-
nem eleven és a' külső vallástétel által má-
foknakis ki jelentetett; úgy hogy az igaz hi-
vek az Anyábsentegyháznak tagjainak bá-
mok közé adván önnön magokat, részesül-
nek az igének predikáltatásában és a' Sacra-
mentomoknak ki'ölgáltatásában: ide való
sz. Pálznak im ez mondása: Mert szível hiszünk
az igazságra, szájjal teszünk pedig vallást az
idveffégre. Es hogy légye Christusnakis értel-
me eszünkbe vehettyük e' következ'edő igek-
ből: A' ki pedig nem hiend, el kárhozik. Mert,
hogyha a' v'olna az ő értelme, hogy senki a'
keresztségnélkül nem idvez'ülhet, így s'ollott
v'olna inkább: de valaki nem hiend vagy meg
nem kereszteskedéndik, el kárhozik. Holott an-
nakokáért azt mondgya, hogy a' hihetetlen-
ség legyen oka a' kárhozatnak; ellenben azt
akarja, hogy a' hit elégfészes az idveffégre;
mellyet ő magais gyakorta bizonyit, mid'őn
azt mondgya: A' ki hiszen a' Fiúban, vagy
annak örök élete, a' ki pedig nem hiszen a' Fiú-
nak, nem láttya az életet, hanem az Istennek
baragja marad rayta.

Rom. 10.
10.

Ian. 3. 36.
és 5. 24.
és 6. 35.

A' mi

A' mi a' másik ellenveréledet nézi, ez a' Christusnak mondása nem ből nevezetesen az Ur Vacforájáról; hanem közönségesen az ő testével való egygyesülésről, mely egytallyában bűkféges az idvességre, a' mint mi ezt eléggé megbizonyítottuk az első könyben. Ezt az egygyesülést pedig nem kevesebb munkállodgya's nemzi az igének hittel való vétele; mint a' Sácramentumok.

HARMADIK RESZ.

A' KERESZTSEG RÖL.

Mellyel Isten megbizonyította hogy bévettünk a' ő bűvettségében, melyben a' Christust minden ő jótéteményével egygyűt közli mivelünk.

Theoph. **F**ontollyuk meg tehát immár egygyenként ezeket a' Sácramentumokat; és mind kettőben ama' három dolgokat, mellyek az igaz Sácramentumban megkévántatnak. Kezdgyűk el azért a' keresztiségen.

A' keresztiségek
szerzése.

Phil. Elsőben a' keresztiség rendeltetett az Istentől a' Keresztelő Iános által. Annakutánna meg erősítettetett's megfenteltetett az a' Christusnak saját testében, mikoron meg-
ereb-

kerezteltetett Iánostól, és mikron az ő Tanítványinak parancsolta hogy kereszteljenek.

Theoph. Lássuk immár azokat a' három dolgokat, úgy mint:

1. A' külső jeleket és a' Sácramentumi külső cërömoniákat.
2. A' jedzendő belső dolgokat.
3. E' két dolgoknak egymás között való megegyezéseket.

Phil. A' keresztelésben való külső jegy, *Viz,* A' jedzendő dolog, mely jedzi a' Christusnak vérét: az az, az ő halálának hatható erejét, mivel az hathatóképpen munkálkodik a' mi lelkünknek a' bűnnek mocskától való megtisztításában, miképpen a' viz főköt munkálodni a' mitestünknek megmosásában. Innét ez a' Sácramentum nevezterik Görögül *Baptismós-nak,* mert ez vízzel való megmosást avagy meghintést jegyez.

A' Sácramentumi Cërèmonia avagy kísólgáltatásnak módgya pedig ez, hogy a' megkeresztelendő bémély meghintessék avagy megmosattassék vízzel, avagy bémártassék abban: mely keresztelésnek mondgya fókáiban volt az első Ecclesiákban; és ezzel két dolgokat akartak a' regiek jelenteni:

1. Elsőben, hogy a' mi lelkünk meghintetett a' Christusnak vérével, az az, res-

éssé lett az ő halálának érdemiben : mely által a' mi bűneinknek tökéletes bocsánatját nyerhettyűk.

2. Másodszor, hogy mi újjáélesztettünk az uyletre. Ezért Sz. Pála' keresztfeget újjáélesztésnek ferdőjének nevezi. Mely igékben, e' két dolgok, mellyekkel minket a' keresztlegben Isten megajándékozot, nyilván meg jelentetnek.

Theoph. Miképpen lehet a' vízzel való meghintés jegye a' mi újjáélesztésünknek?

Phil. A' Sz. Írás a' mi újjáélesztésünknek két részeit szokta előnkbe adni, ugymint: Az O embernek megöldöklését, és az U embernek megelevenítését. De ez a' megöldöklés, melynek hathatos ereje vagyon a' Christusnak halálában és eltemetésében, igen illendőképpen jegyeztetik a' vízzel való meghintésével: mert mind egy az, akár a' mi O emberünk halálos sebet vegyen, akár a' haláltól, önnön magától elnyelettessék; de az a' Christussal egygyűt eltemettetik. Honnet egybers mind követhetik az U embernek megelevenedése, mely függ a' Christusnak feltámadásától, és ez jegyeztetik a' Vízzel: mert az azt jelenti, hogy mi ő véle egygyűt a' koporfból feltámadunk, hogy uyletett állatok legyünk.

Theoph. Micsoda Igéretünk és parancsolatunk

tünk vagy on e' Sacramentom felől?

Phil. A' Christusnak im ez szavai mind kettőt befoglallyák: *Mennyezek el, tanácsaok minden népeket, megkeresztelvé őket, Atyának, Fiúnak és Sz. Léleknek nevében.*

E' Sacra-
mentom
felelő valo
ígéret és
parancso-
lat.
Mat. 28. 19.

Theoph. Végem ugyan esemben a' pa-
rancsolatot, de az ígéretet nem látom.

Phil. Az Ígéret befoglaltatik a' paran-
csolatban, mert midőn valaki megkeresztel-
kedik Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek ne-
vében, binten annyit tében, mintha azt mon-
danák ő néki: E' látható jel által, bizonyos-
sá teslek én tegedet, hogy minden te bűneid
eltöröltettednek, és te újjáélesztetted, nem
valami én bennem, avagy e' vízben (mellyel
te meg hintetted) való erő által: hanem az A-
tya Istennek irgalmassága által, ki e' végre
az ő Sz. Lelke által rebesse tében tegedet a'
Jésus Christusnak az ő Fiának minden jó
téteményiben, egygyesítvén ő velle. Mivel
annakokáért, a' Christus azt parancsollya,
hogy ezek prédikáltassanak, kétség nélkül í-
géretetis tett ezekről a' dolgokról. A' ke-
restség tehát adatott minékünk Istentől mint
egy pecsétül; mellyel bizonyossá tében min-
ket a' mi bűneinknek tökéletes bocsánattya
felől.

Theoph. Micsoda vétkek mosattatnak el
a' kereszttség által? csak az eredendő vétkek?

Phil. Bizonyára elsőbennis azok, nem mint ha az nem maradna mi bennünk, de mivel hogy az nem tulajdonittatik mi nekünk. De ugyan azont mondhattuk a' több vétkekről is, mellyek ennek gyümölcsei. Mert eltöröltetnek mind a' meg cselekedett, mind a' cselekedő vétkek. Minekokáért, azoknak az igéknek, mellyeket a' Lelki foglalkoztatás mond a' keresztségben az Istennek parancsollattya ből (tudn. keresztteliek tégedet Atyának, Fiának és Sz. Léleknek nevében) mindenkoron a' mi bűvünkben kell lenni, bintén utolsó pihenésünkig: mellyekkel bizonyosoknak kell minékünk lennünk, a' mi bűneinknek tökéletes meg bocsátásáért. Mert a' Christusnak vére soha tellyességgel el nem fogy és meg nem hervad: hanem mindenkor elebbeni erejében megmarad, a' mint az Apostol ből; az az, a' mi hitettségünknek feltelmének bűntelenül való elmosására elégseges és hathatos erejében áll meg.

Sid. 10. 10.
11. 12. 14.
Es 9. 13. 14.

Theoph. Ez Igeretnek magyarázatyában azt tanítod te, hogy Isten a' Christust minden ő jóteteménnyével közli mivelünk e' Sacramentomban. De mind jedző dolga, mind pedig ceremoniája e' Sacramentomnak csak egyedől a' Christus halálában való részesülést és nem az ő testében való közösülést jedzi.

Phil.

Phil. Megtanítottuk az első könyvben, hogy senki nem rébesülhet a' Chrístusnak jótéreményiben, valaki egygyè nem lett ő vèlle. Minekokaért ezek egymást követik. Mind ezekkel tehát azt erősittyük, hogy a' kerebstég által rébesülünk mind a' Chrístusnak jótéreményiben, mind pedig az ő testében: inellyet Sz. Pális bizonyít ez igekben: Mert valakik a' Chrístusban megkeresztelkedtek, a' Chrístust őltözték fel.

Gal 3:27.

Theoph. Mi az oka, hogy a' Chrístus azt parancsolja az Apostoloknak, hogy elsőben tanicsának 's az után kerebsteljenek?

Math. 28:19.

Phil. Oka ez; Mert, holot a Sácramentumok mint egy pecsét az Igenek, igen ilendő, hogy mindenek oktattassanak a' tudományban, minekelőtte megkerestelkedenek; ki rekestvén a' hiveknek gyermekeit, kiknek más oka vagyon, hogy mindgyárt bűntetések után megkeresteltesse.

Miért akarja a' Chrístus, hogy a' kerebstég eléot az ige hirdetessék.

Theoph. Micsoda oka vagyon annak?

Phil. Mivel Isten Abrahamnak és az ő bémélyében minden Attyaknak, azt igirte, hogy ő Istene lében, ő utánna minden hiveknek és azoknak maradékinak. Mellyet meg erősit Isten a' Törvénybennis, midőn azt mondgya: Hogy ő irgalmasságot cselekeszik ezeriziglen azokkal, a' kik őtet szeretik, és az ő parancsolatit megtartják.

A' Gyermekeknek keresztelése.

Mol. 2. keönyv. 20. v. 6.

tarttyák. Mivel annakokaért a' hiveknek gyermelek; az Istennek bővettségére tartoznak; kétségnélkül ez Sacramentomotis, ugy mint a' kerébtiséget ki bõlgáltathatni azoknak. Mely megbizonyosodik ísmét az Ilrael fiainak példájokból, kiknek Isten azt parancsolta vala, hogy az *ő fia magzattyok nyolczad napon környülmetéltessék.*

A' keorny-
eulme tél-
kedésnek
es a' kere-
fztégnek
meg egygy-
ezése,

Theoph. Azon egytermébetű a' kerébtiség a' környülmetéltedéssel?

Phil. Ugyan azon egytermébetű; sőt al-
lattyára nevezte ugyan azon egy Sacramen-
tom ez mind kettő. Mert a' Christusnak el-
jövetele után, a' környülmetéltedéjnek helyé-
ben adatott a' keresztiség, melyben az Isten-
nek mihozzánk való ajándéki meg nem kif-
sebbertenek, sőt inkább öregbültenek.
Mert a' miképpen az *Vy Testamentombéli Sá-
cramentomoknak* sokkal könnyebb és világos-
sabb jedzések vólt, hogy sem mint az *ő Te-
stamentombelieknek*; Így azoknak erejek és
hathatóságok is.

Theoph. De micsoda hasznát veszi az érte-
lemnélkül való kis gyermek a' keresztiség-
nek?

Micsoda
haszn
származik
a' gyerme-
kekre a'
keresztiség
beol,

Phil. Kétségnélkül sok hasznát, hogy ha-
nézzük mind az Istennek dicősséget, mind a'
Szülőknek vigasztalásokat, mind a' gyermek-
nek épületit. Mert Először, az Isten ez ál-
tal

tal dicsőítterik, mivel az ő Igéretiben magát igaznak lenni megmutattya, hogy tudn. megtartya az ő irgalmasságát a' hiveken ezer iziglen. *Másodszor*, a' szűlék sudállatosképpen meg vigasztaltatnak az Istennek beretetivel, midőn láttyák, hogy nem csak ő magok, hanem még az ő magzattyok is kedvessek Isten előtt. *Harmadszor*, a' mi a' gyermekeket nézi, nagy jótetemény ez ő raytok, hogy ily idején rébessé tétetnek a' Christusnak minden javaiban, mellyek által ők az örök életnek örökösivé lésnek. Midőn ostán ők nagyobb időre jutnak, ezekről meg emlekezvén, csudállatosképpen meg erőssítetnek az Istennek berelmében és fél elmében: tudn. midőn eésekben jut, hogy Isten őket annyira becsülte, hogy az ő világra jövéseknek elein rébesültenek az ő bővetségében.

Theoph. De miképpen lehet a' kisgyermek rébes a' Christusnak jóteteményiben; holot a' bizonyos, hogy nekiek nincsen hittek: melynélkül azt mondád elébb, hogy senki nem rébesülhet a' Christusnak javaiban?

Phil. E' bizonyos, azokban, kik időfők és azokban, kik az ő korokra nézve hihetnek. De Isten más mitőlünk eltítkoltatott módon munkálkodik a' hiveknek gyermekekben. Kiket az *Apostol* nem kételkedik bented-

Miképpen
részesek a'
gyermeknek
a' Christus
jöttéme-
nyiben.

*Szente*eknek nevezni; mivel elsem vesztetnek,
mert a' hitnek valami csirája vagyon ő ben-
nek: mely kétség nélkül az ő idejében fel ne-
vedvén jógyűmölcsöket teremtet némel-
lyekben elebb, némellyekben pedig később-
ben, a' mint az Urnak tetszik őket el hini.

Miképpen
születte-
senek a'
gyermek-
ek az e-
leiben
de beun-
ben.
Aug. de pec-
me & re-
miss. 1.3.1.
18.

Teoph. Miképpen lehet az, hogy a' hűvek-
nek gyermeki az eredendő bűnnek mocská-
val meg mocskoltassanak, holott az ő bűl-
jek azoktól megtisztassanak?

Phil. Augustinus igen jeles hasonlatossá-
gal felele' kérdésre, ez igékben: miképpen
a' polyva az embernek nagy forgalmatossá-
gával el választatik a' búzától; meg marad
mindazonáltal arról a' magról nőtt búzá-
ban: így a' bűnis, melytől a' bűlek az ke-
rebstég által megtisztítottak meg marad azok-
ban a' kiket bűlnék. Minékokáért, hanem
ha újjábűlettetnek a' mi gyermekink a' lel-
ki bűletés által, nem tártathatnak Isten fia-
nak és az örök életnek örökösinek.

NEGYEDIK RESZ.

AZ VR VACSORAIAROL.

Mellyel Isten megerősíti, hogy mi az Ő szövet-
ségében bé vétettünk, minekokaért jobban job-
ban részesekké tésszen minket az Ő jölete-
ményiben.

Theoph. SZóllottunk eddig a' keresztiségről;
Bóllýunk immár az Vr Vacsoráj-
áról.

Phil. Az Evangelisták bizonyittyák, hogy a'
Christus azon éczaka berzette a' b. Vacsorát, a'
mellyen elárúltatott, minekutánna megette
vólna a' Húsvéti báránt a' Törvény berint.

Theoph. Azért neveztetett hát e' Vacsorá-
nak?

Phil. Vacsorának nevezi ezt az Apostol,
nem annyéra ezért, mint hogy megmutaf-
lá, hogy ez bizonyára Istentől a' hiveknek
berezetet *Lelki Vacsora* legyen: melyben Ő
táplállyá azokat a' Jesus Christusnak testé-
vel és vérével az örök életnek reménfé-
gére.

Az Vr Va-
csorájának
szerzése
reolr

Theoph. Lássuk immár ama' három döl-
gokat e' Sácramentombannis tudn.

1. E' Sácramentomnak jeleit és ki ből-
gáltatásának modgyát.

E e e

2. A'

2. A' jedzet dolgot.

3. E' két dolognak egymás közöt való meg egygyezését.

A' Vacsorá-
ban való
jedzo dol-
gokról.

Ian. 6. 4⁸.

Phil. E' Sácramentomban a' jedző dól-
gok a' KENYER és a' BOR: mellyek jedzik
a' Christus testét és vérét. Mivel a' Chri-
stus testének és Vérének azon ereje vagyon
a' mellekünknek táplálására, mely a' keny-
érnek és a' Bornak a' testnek táplálására. Mi-
nekokaért a' Christusis életnek kenyerének
nevezi önnön magát.

Theoph. Mifloda külömbfég vagyon az
Ur Vacsorájában lévő, és a' közönfeges ke-
nyér és bor között?

Phil. Kétfégnelkül az ő állatyokra nézve fé-
mj külömbfég nincsen; hanem azoknak ki-
bólgaltatásában és vélek való elésben vagy-
on ez a' külömbfég, tudn. hogy a' közönf-
eges kenyér és bor rendeltettek a' mi testünk-
nek tápláltatására: de ezt rendelte Isten,
hogy legyen a' Christus testének és vérének
jegye. Mint binten a' kerebtségben való
Vízet.

Theoph. Mi az oka hogy az Ur Vacsorájá-
ban két rendbéli jelek vadnak?

Miert vad-
nak két je-
lek az Ur
Vacsorájá-
ban.

Phil. Hogy megtudhassuk mi, hogy a'
Christusban minékünk egész es tőkellertes
lelki eledelünk vagyon; az az, valami a' mi
idvestségünkre meg kívántatik, az tőkelle-
tesen

teffen ő benne feltaláltatik. Ezt cselekedte pedig az ő halálának tőkéletes emlékezeti-
reis : mert a' Bor, mely az ő Vérennek jegye,
jedzi minékünk azt olytőkéletesen mint ha
femünk előtt volna.

Theoph. Mennyünk immár e' Sácramen-
tomnak ki szolgálatának modgára.

Phil. Ennek ki szolgálatása kétféle.

1. Avagy nézi a' Lelki szolgát.

2. Avagy pedig az Vr Vacsorájával elő-
femélyeket. A' mi az első nezi, a' Szolgák-
nak tisztekez, hogy a' kenyeret vevén meg-
törjék azt : mellyel jegyeztették a' Christu-
sának kenyvedése, hogy ő a' mi válttságunkért
megtörtetett testében: mellyet önnön ma-
gais letett ez igékben : Ez az én testem, melyti-
értetetek megtörtetik. Annakutanna, hogy
megfegvén a' kenyeret, és töltvén a' Bort a'
pohárban, osztogassák azokat a' vevőknek.
Mely Cérémoniák azt jelentik, hogy Isten mi-
nénkünk adgya 's ajándékozza a' Christust
minden ő jótéteményivel egyetemben. Völ-
ső Cérémonia ez, hogy az Vr vacsorájához
járulok vegyék, egyék a' kenyeret és igyák
a' Bort, mely nekik osztogattatik. E' pedig
jedzi es ábrázolgya azt hogy a' Vacsorában
mi bizonyosan vesszük a' Christust, ebből
az ő Véret hitnek általa, mellyekkel mitáp-
laltatunk az örök életnek reménfegere, hogy

A' Sz. Va-
csorának ki
szolgálatá-
sának mod-
gya.

A' Lelki
szolgáknak
az Vr Va-
csorájának
osztogatá-
sában való
tisztek.

Mit kell
a' vevők-
nek csele-
kedniük az
Vr vacso-
rájában.

ha attól magunkat meg nem fojtynk a' hi-
hetetlenfég által.

Theoph. Micsoda a' *Christus* testét enni és
az ő véréét innya?

Phil. AZ ő testét enni nem egyéb, hanem
hit által az ő testével oly borosan egygye-
sülni, mint az eledel, mellyel mi élünk, bo-
kot egygyesülni a' mitestünkkel. Az ő vé-
rét innya, nem egyéb, hanem az ő halálá-
ban es minden benyvedésben oly bizonyo-
san részesülni, mint ha mi magunk benyved-
tük volna azokat. Ezent érti a' mi Idvezi-
tónkis, midőn így szól: Bizony, bizony, mon-
don néktek, ha nem eszitek az embernek Fiá-
nak testét és nem ijándgyátok az ő véréét, nem
léssen élet ti bennetek. A' ki eszi az én teste-
met és iszja az én véremet, örök élete vagyon.
Ezt pedig igen esünkben kell vennünk, hogy
a' *Christus* halálának érdemen az Sz. Irás
érti a' *Christus*nak minden jóteteményit, de
többire csak erről tében emlekezetet, mivel
ez mint egy első és kiváltképpen való jó té-
teménye a' *Christus*nak.

Ian. 6, 53.
54.

Theoph. Mit értekte ezen a' *Lelki eledel-
lél való élesen?*

A' *Lelki
eledel.*

Phil. Elsőben, a' *Lelkiisméretnek* cse-
dességét: tudn. mivel mi jobban jobban bi-
zonyosokká tetettünk a' keresetségben miné-
künk ígértetett bűnünk bocsánattya felől.

Másod-

Másodszor, a' mi Vj emberünknek naponként való nevekedeſét, mely mibennünk kezdetet a' keresztſégben, úgy hogy minékünk hatalom adatott legyen arra, hogy az Iſtennek jobban ſólgálhaſtunk, és hogy ellene álljunk azoknak a' kiſérteteknek, mellyek el ſóktak minket vonni az Iſtenhez való engedelmefſégtől: honnét ſármazik e' lelki eledelnek ez gyümölcse, tudn. hogy mi naponként megerőſſítteſtünk az örök élet felől való reményſégben. Mellyekből megteczik amaz mi e' két Sacramentumok között tett külömbſégtételünk, hogy tudn. a' Keresztſég bizonylágalégyen a' mi Chriſtusſal, és minden ő jótéteményével való egygyéſüléſünknek: az *Vr Vacsorája* pedig azt mibennünk naponként őregbicse.

Theoph. Hol vagyon immár e' Sácramentomban az ígélet és a' parancolat?

Phil. Mind kettő letétezik ez ígékben: *Vegyétek, egyétek; Igyatok ebből minnáján, ezt cselekedgyétek az én emlékezetemre.* Itt vagyon a' parancsolat: az ígélet pedig ez ígékben foglaltatik be, *Ez az én teſtem, Ez az én Vërem.* Mely ígékben mint ha azt mondaná a' Chriſtus; *Ez a' Kenyer, és ez a' Bor* példázzák tinéktek az énteſtemet és vére-
met, és bizonyosokká teſznek titeket, kik azoknak külső jeleiben réſeſültetek, hogy e-

zekkel jegyeztetett dolgokbannis, tudn. az én testemben és Véremben is részesültek.

Theoph. De a' Christus báivainak úgy te-
szik hogy nem ez az ételme, hanem inkább,
hogy a' kenyér és a' Bor az ő valóságos Te-
stvé és vérvé változzék.

Phil. A' Christushnak bávai sem kenyved-
hetik e' magyarázatot: mert ha a' Christu-
nak e' völt volna értelme; tehát inkább így
bóllot volna: Ez a' Kenyér, és Bor, legyen
avagy változzék én Testemmé.

Teoph. Micsoda volna tehát a' Christu-
nak értelme, hogy ha betűserint kellene ma-
gyarázni?

A' Christus
szavainak
magyará-
zata.

Phil. A' Christushnak bávainak e' volna in-
kább értelme, hogy az ő teste és vére Keny-
er és Borrá változott legyen. Mert hogy ha
valaki látná amá fő bálványt, mellyéválto-
zott a' Lot felesége, kétségnélkül azt mond-
aná, hogy ez a' Bálvány a' Lot felesége, mel-
lyel azt jelentené, hogy a' Lot felesége ezzé
a' bálvánnyá változott: és így a' ki hallaná il-
lyen értelemben venné ezeket a' főkat.

Theoph. Vessm e' szemben hogy ez igék-
nek betűserint való magyarázattya ezt ki-
válná. Noha ez meg nem egygyez a' Chri-
stus bávaival.

Phil. Igazán mondd: és ez az, mellyen
fun-

fundálni akarják a' Papisták a' TRANSVB-
STANTIATIONOT; az az, kenyérnek Chri-
stus Testévé való változást, mely nem hogy
a' Christus szavaiban fundáltatnak, de sőt in-
kább ellenkezik azokkal, ugy mint a' mely-
ből ilyen képtelen dolgok következnek:

Elsőben, hogy ha a' kenyér és a' Bor Chri-
stus testévé és vérévé változnék; tehát sem-
mi külső jelek nem maradnának az Ur Vá-
sorájában: minekokaert nemis lenne Sácra-
mentom: mert a' külső jegynélkül nem le-
het Sacramentom.

A' Papisták
tévélge
sebből szar
mazot kép-
telen dol-
gok.

Másodszor, így a' Christus vére elválastat-
nák az ő testétől, mely igen illetlen; sőt me-
rő lehetetlen dolog. *Továbbá*, a' Christus
testének véghetetlennek 's mindenütt való-
nak kellene így lenni: és így nem lenne ő i-
gaz ember; nemis ment volna igyfel igazán
az egekben. Mely vélekedés által egy átal-
lyában a' mi hitűnknek fundamentomi fe-
nekkel felforgattatnának.

Theoph. Némellyek azt mondják ez el-
len, hogy a' Christus teste immár meg di-
csőült. Annakokaert ugyan azon egy idő-
ben külön külön helyekbennis lehet.

Phil. Hiában való ellenvetés ez. Mert
midőn a' Christus e' vacsorát rendelte, nem
dicsőítettet volt még meg akkor az ő Teste.
Ostán, az ő meg dicsőítése nem folytatta
meg

meg ötet az igaz és terméket kerint való testnek tulajdonfágitól; hanem csak a' testnek erőtelenfágitól és gyarlófágitól. Ezért

Apost. csel.
3.21.

mondgya Sz. Péter: kinek az Egektől békélfogadtatni, mind addig miglen megépítettnek mindenek. Az Angyalis más helyen azt mond-

Apost. csel.
1.11.

gya: ekképpen jő el, a' miképpen láttátok őtet fel menni menyékben.

Theoph. Mellyik a' Negyedik képtelem dolog?

Phil. Hogy az Vr Vacsorájához járuló hitetlenek és képmutatók, bizonyossan részesülnének a' Christus testében és véreben: mely semminem egyéb hanem a' Sátánt az Istennel egygyűve kőzni. Annakfelette, a' Sz Írásnak nyilván való tanúbizonyfágtétele ellen a' hitetlenek is idvezülnének. Mert a' Christus önmön maga bizonyította, hogy valaki ebi az ő testét, és ißsa az ő vérét, örök élete vagyon. Ián. 6. 54.

Cor. I. Lev.
11.29.

Theoph. Vgy de a' Christus érti csak azokat, a' kik méltán ebik az ő testét, és méltán ißbák az ő veret. Mert azt mondgya az Apostol: A' ki méltatlanul ebik és iszik, kárhozatot eszik és iszik önmön magának.

Phil. Az Apostol nem mondgya azt, hogy a' ki eszi a' Christus testet és iszsa az ő veret méltatlanul, hanem, a' ki eszi e' kenyeret és iszsa e' pohárt. Mert így a' Christus az ő maga

maga testét az Istenteleneknek meg ferteztetésre adta volna, hogy ha a' méltatlanoknak részefülni hagyot volna abból. Annakfelette, az ő jó teteményi 's ajandéki elválhatatlanul egybe kötöttek az ő semélyével: minnekokaért lehetetlen dolog, hogy valaki részefülyön az ő testében, 's azonban részt ne vegyen az ő ajándékibannis, és így az örök életbennis. Ezért mondgya Sz. János. I. Lev. 5. 12. *A' kinél a' Fiú vagyon, élete vagyon annak, a' kinél nincsen a' Fiú, nincsen annak élete.* E' négyképtelen dolgokat előfámlálván, nyilvánfagólan meggyőzzük itt e' vélekedésben a' mi ellenkező feleinket; mert ezt a' tévelygő tudományt még a' mindennapi semmel látot dolog sem javallya; mivel hogy ha a' kenyér és a' bor sokkáig tartassanak, megvesznek. Melyből nyilván kiteczik hogy Christus testéve és véreve nem valnak, mert ez megváltozhatatlan és rothadatlan.

Theoph. Ertem iminár hogy a' Christusnak savai nem állattyák sem erősítik e' tévelygő vélekedést, hogy tudn. a' külső jelek változnának a' belső jedzett dolgokká: de micsoda okakkal bizonyithatnád te meg, hogy a' te magyarázafod, mind a' Christus savainak értelmét kifejezze, mind pedig hogy az ő értelme e' legyen.

A' Christus
szavainak
magyaráza-
sára két
dolgok ki-
vántanak

Phil. Mivel ezeknek kell valami magyarázattyoknak lenni, kétfélegnekül annak igaznak és tulaydonképpen valónak kell lenni; mely mind a' Sz. Írásból meg erősfittet-hetők, mind pedig a' melyből semmiképtelen és illetlen dolgok ne fármazhassanak. Az én magyarázatom pedig ilyen, tehát igaz és tulaydonképpen való.

Theoph. Hogy ha te e' két dolgokat meg próbálnád, kétfélegnekül győzedelmes lennél.

1. A' Sz. Í-
rásnak ta-
núbizony-
sági ereősli-
tik azt.
Cor. 1. Lev.
10. 16.

Phil. Először ez a' magyarázat megbizonyosodik a' Sz. Írásnak tanúbizonyfágtételiből. Mert Sz. Pál így magyarázza az Ur Vacsorájának berzésének savait: A' báladásnak pohára, mellyet meg szentelünk, avagy nem a' Christus vérével való közöfűlésünk? A' kenyér, mellyet meg szentelünk, avagy nem a' Christus testével való közöfűlésünk? Mely igék bizonyára nem egyebet jelentenek, hanem a' mit mi fellyebb mondtunk, hogy tudn. a' kenyér és a' bor bizonyos jelei a' mi Christussal való egygyefűlésünknek. És hogy ez egyátallyan meg egygyezzen a' mi magyarázatunkkal. Továbbá, ez igéknek, ez az én Testem, azon egy magyarázattyok vagyon ezekkel: Ez az én Verem; Sz. Lukács pedig ezeket így magyarázza: E' pohár amaz Vy Testamentom az én véremben, mely ti éret-
tetek

Luk. 22. 20.
Cor. 1. Lev.
11. 25.

tetek ki ontatik. Ezen magyarázatot követ-
vén Sz. Pális, ugyan ezen igéket hozza elő.
Ugyanis ez ilyen bókllásnak formája nem
magyaráztathatik másképpen, a' bókknak
eltekerésenélkül, hanem csak így, hogy a'
pohárban lévő bor igaz jegye és záloga a' mi
Istennel a' Christusnak drágalátos vére ál-
tal való bővettségünknek. Ezent kell tehát
a' kenyérfelőlis mondanunk, tudni: hogy a'
kenyer bizonyos jegye a' mi Christussal való
egygyesülésünknek.

Theoph. Láffuk immára a' másodikat is.

Phil. A' mi a' másodikat nézi, azt mondón
én, hogy az én tőlem adatott magyarázat-
ból semmi illetlen 's képtelen dolgok nem
származhatnak. Mert semmi ebben meg nem-
gátolhattya, hogy mi valósággal egyűk a'
Christus testét és ígyuk az ő verét a' mi id-
veffégünkre. Sőt ebben ama' négy képtelen
dolgok is eltávoztathatnak, mert.

2. Semmi
képtelen,
dolgok nem
származnak
abból.

1. A' külső jegyek az ő termébetekben
megmaradnak.

2. A' Christusnak vére az ő Testétől el
nem válaftatik.

3. Az ő emberfégenek, menyben mene-
telinek, az Atyának jobjára való ülésének i-
gassága erőssen megmarad.

4. A' hitetlenek nem részesűlnek így a'
Christus testében és vérében.

Theoph. Hogy ha e' volna a' Christusnak értelme, miért nem fejezte tehát ki nyilván és minden kételkedésnélkül való szókkal?

Phil. Nem fejezhette ő ki ez igéretet kevesebb és hathatobb jedzésű szókkal. Mert

Miért élt a' Christus az Ur vacsorájának szerzésében ez, 's nem más szókkal.

hogy ha ő így állott volna. Ez az én testemnek jegye avagy záloga, így semmi igéretet nem tett volna. Szükség volt volna annakokáért, hogy ezt ki akarván fejezni, hosszabb beszéddel élt volna ilyen képpen: Arra kötelezem én magamat, hogy ez a' kenyér és bor, ábrázolják titek az én testemet és véretem, hogy valamenyesebb ti e' látható jeleket vesétek, minden bizonynyal rébesi leétek ezekkel jedzet s. dolgoknakis. De ez ilyen állásnak nemében nem volna oly hathatos 's fontos erő, mint a' mellyel ő élt, tud. Ez az én Testem: mert ez mindeneket magában befoglal, még pedig nagy méltósággal. Minekokáért a' Sz. Lélek hasonló állásnak formájával él az O Testamentumnak Sacramentomibannis: tudni midőn ő a' jedzendő dolognak nevezetit tulaydonittya a' jedző dolognak, hogy minket tanitana, hogy a' külső jegyeknek méltó vevői, valóságos rébesi a' jedzet dolgoknakis.

Theoph. Mutasd meg ezt énnékem magánosan es egygyenként az O Testamentombeli Sacramentomokban.

Phil.

Phil. Először Isten bizonyossá akarván *Terem. 17.*
 tenni *Abrahámost* és az ő maradékát e' felől, *9. 10. 11.*
 hogy a' környülmetékedés ő nálok jegye le-
 gyen annak, hogy ők az Istennek fővetlégé-
 ben bévétettenek, névezi azt ő *Szövettségének.*
 Ugyan ezért mondgya *Moses* a' *Páschának* a-
 vagy *Altalmenetelnek* *Sácramentomáról.* *Mof. 11.*
 Mert az *Vrnek Páschájának* avagy által mene- *Keonyv. 12.*
telinek nevezi azt, hogy minékünk tudtún-
 kra adgya, hogy az igen bizonyos jegye volt
 az Istennek ő hozzájok való jó akarattyá-
 nak. Mellyet megis próbáltanak az *Israel*
 fiai, midőn az *Angyal* megölte volna *Egyi-*
ptomnak minden első sülöttét, és az ő há-
 zokon minden ártalom nélkül által ment, me-
 lyre nézve *ALTALMENETELNEK* *Sácr-*
amentomának hitták azt.

Theoph. De vallyon vadnaké ezekhez ha-
 sonló értelmű bõllásnak formái az *Uy Te-*
stamentumban?

Phil. Igenis vadnak. Mert az *Apostol* bõl-
 ván azokról a' *Sácramentomokról*, mellyek-
 kel a' *Sz. Atyák* éltenek a' pústában, azt
 mondgya; A' *kőszikla pedig*, az az, a' *kőszik-* *Cor. 1. Lev.*
lából *Moses* által csudállatosképpen kivé- *10. 4.*
 tetett viz, vala a' *Christus*: hogy tanicsón min-
 ket, hogy az a' *Sácramentom* igen hathatós
 volt ő nekik az ő *Christussal* való egygyesü-
 lélekre. Mert ezen *Apostol* fellyebb azt
 Fff 3 mond-

v. 3^a

mondgya : *Hogy az Atyák egy lelki ételt ettek mi velünk, és minnyájan egy lelki italt ittának.* Imè ezek binten hasonlo bõllásnak nemei ahoz, mellyel a' Christus élt a' Vacsorának berzésében. Sõtt a' mi nagyobb ez ilyenbõllásnak formájával nem csak a' Sz. Irás, hanem még a' mi köszönséges nyelvünknek bókot folyásais él. Mert midõn valaki Nemességet akar nyerni a' Királytól, annak jelentésre, *Nemes levelet* bókott adni a' Király, mellyet NEMES LEVELNEK bókunk nevezni, noha magában az nem némes, hanem csak a' bémélynek ajándékozott *Nemességnek* jegye. Ígybókutunk élni azzalis, midõn valaki az õ gonofságának meg engedésének jegyçjûl levelet bókot kérni a' királytól, mellyet mi, *GRATIANAK*, az az, *Kegyelemnek* nevezûnk, noha az magában nem kegyelem, hanem csak a' Királytól engedtetett kegyelemnek bizonyfága. 'S ez a' hasonlatosságg igen bépén meg egygyez a' Sácramentomoknak terimébetivel. Mert ezek mint egy az Ige mellé adatott Isten kegyelmét jelentõ peccsétek, a' mint az Apostol a' kørnyûl metélkedést nevezi.

Rom. 4. 11.

Theoph. De hogy hogy lehet az? Bè rekettetik a' test a' kenyérben, és a' Vér a' borban?

A' Christus
restének a'
kenyérrel
egygyeut

Phil. Semmiképpen nem: mert a' Christus

stus bavaai nem benyvedhetik e' magyaráza- ^{megétele-}
tott, mivel így kellett volna tehát ő neki ből- ^{reol valo}
lani: Az en testem e' kenyérrel esaz en vé- ^{vélekedes-}
rem e' borral vagyon. ^{nek meg}
^{czáfolása,}

Másodszor, hogy ha mi a' Christus testét
valósággaal ennénk a' kenyérrel egygyűt, te-
hát így mégis ama' három képtelen dologok-
ra fakadnánk ki, tudn; A' Christus testét vég
hetetlenné tennénk; az ő vérét testétől el-
választanánk, es így végezetre a' hitetlenek-
is rébesűlnének a' Christus testében. An-
nakfelette, önnön maga a' Christus ellenke-
ző dolgot tanít ezzel: mert azoknak a' Tanít-
ványoknak, kik a' ő testének ételéről való
beétedet keménynek tartották, ilyenképpen
felel: A' Lelek az, a' mely megelevenít, a' test
nem használ semmit: a' beszéd, melyet én ből- ^{Ián. 6. 63.}
lok jinekik, lélek és élet. Mely bavaiban ny-
ilvánlágossan megmutattya hogy ő nem ből
a' testi, hanem a' lelki bételről.

Theoph. De fellyebb azt állatád te, hogy
a' Christus itt e' helyen nem ből az Ur Vasco-
rájában; hanem ama' lelki és hit által való
évéfről.

Phil. A' miképpen a' Sz. Irás csak egy A' Christus
Christust ad minékünk előnkben, úgy egy ü- ^{testének é-}
tatis mutat, mellyen az ő testét ehettjük és ^{véléreol, es}
az ő vérét ihattjuk, e' pedig az, hogy tudn. ^{az eo vére-}
hit által vegyük őtet. Hogy ha tehát ez a' ^{nek ivafa-}
^{ról.}
lelki

lelki évés tellyességgel elégleges a' mi idve-
 segünkre, és egybersmind az Istennek igé-
 jén fundáltatik; le romlik tehát barva a'
 Christus testének testi sájjal való vételének
 tudományának: A' Capernaumbélieknek pél-
 dájokkal, kik ugyan azon hasznát akarták
 venni a' Christus testének testi sájjal való
 vételének, mellyet mi vesünk az ő testének
 hit által való vételéből. Minékokáért, noha
 a' Christus itt e' helyen nem szól a' Sácra-
 mentombéli ételről, hanem arról, mely vagy-
 on az igének hittel való vételében; mind-
 azonáltal erreis kétségnélkül bakhattuk ezt:
 mivel ugyan azon egy évésnek cselekedeti
 ez. Azért valami mondatik az egygyikről,
 sükfégesképpen meg kell egygyezni a' má-
 sikkal is annak. Ugyanis kétségnélkül, mivel
 ez kérdés nagyon a' lelkeknek eledeléről,
 mellyek lelki állatok, az eledelis lelki, sükfé-
 gesképpen tehát a' következik, hogy az étel-
 nek modgyais lelki legyen; binten a' mikép-
 pen nem tapláltathatik a' mi testünk, hanem
 ha földi, látható és tapasztalható eledellel el-
 lyünk a' mi életünknek megtartására.

Theoph. Mit értesz te tulaydonképpen a'
 lelki ételen?

*Mikeppen
 reszelen
 leunk mi,
 kike' feol-
 deon vagy-*

Phil. Hogy noha a' Christus emberfége
 ferint az Egből le nem sál; mindazonáltal
 a' Sz. Léleknek ereje által közli mi velünk
 az

az ő testét és véret, és hogy hit által, mely lel-
ki kezünk és bájunk gyanánt vagyon, veššük
mi és magunkra bájjuk a' Christust minden
ő jótteményivel egygyút. Es ez a Christus-
nak hit által való évése, mely ellenben vet-
tetik ama' testi bájjal való ételnek, mellyel
némelleyek a' Christus valófigos testét testi
bájokkal akarják venni, mely igen képtelen
költöt dolog. Nem csuda tehát, hogy ha ne-
melleyek e' velekedéstől él csábittattanak:
mert, mint a' lelki ember, midőn hallja hogy
a' Christus testét enni's az ő véret innya kel-
lessék, érti azt az ő lelki ehšége és bönjűsá-
ga šerint lelkiképpen; minekokaért az ő bi-
vét hittal késiti el arra: Igy ellenben a' testi
ember, nem különben, hanem csak testi-
bájátis késiti el a' Christusnak megételere.
De igen nevezetes mondása vagyon itt ez a-
ránt Augustinusnak: *Miért készited ugymond
fogaidat és hasadat? higgy, és immár ettél.*

unk a' Chri-
stus testebé,
mely az
Egben
vagyon.

Aug. in Joh.
tr. 25.

Theoph. De hogyhogy lehet az, hogy a'
Christus az Egekben lèven, közöltesték mi
velünk kike' földön vagyunk?

Phil. Nem kell ennek csuda dolognak lá-
czani mi előttünk: mert hogy ha a' Nap,
mely életnélkül való állat az ő sugári által
közli mivelünk kike' földön élünk az ő ere-
jét és hathatóságát: sokkal inkább a' Chri-
stus ki az igazságnak napja, az Sz. Lélek meg-

418 Az VR VACSORÁIAROL.

mérsekellhetetlen ereje által réfelekkè tésben
minket az ő testében ; e vacsorában ; kinek
egy cseppel sem nehezebb az egy mástól tá-
vol való dolgokat egybe foglalni, mint a' kö-
zelvalókat. Mely csak innetis megteczik,
hogy ő egy testben ferkezteti belesé világ on
el oflott hiveket, melynek feje a' Christus.
Ezt példàzza, az Vr Vacsorájában való keny-
ér : mert azt mondgya az Apostol : *mert egy*
kenyér, és egy test vagyunk sokan, mert minnyá-
ján egy kenyerből részesülünk.

Cor. I. Lev.
10. 17.

Theoph. De némellyek azt mondgyak ez
ellen, hogy ha az Vr Vacsorájában csak lel-
ki-képpen es hittel réfelelünk a' Christus te-
stében, tehát így az Vr Vacsorájában igen
kevés hasznunk vagyon, holot mindennap az
Igének ki bõlgáltatásában hit által vesszük
mi a' Christust.

Phil. Nem következik az : mert az Isten
külömb külömb eszközöket rendelt azon
egy végre ; tudn. a' mi idveflégünknek az ő
Fiában a' Sz. Lelek által való megberzésébe:
binten mint a' jó Orvos az ő betegének egél-
ségének helyre állatására sok eszközöket ke-
res. Minekokaért noha az Igének hit által
való vétele által a' Christust lelkiképpen es-
szük : mindazonáltal ostan án Vacsora job-
ban jobban végben vísi azt mi bennünk ;
mellyel az Vraz ő igereti fierint úgy mun-
kál-

kálkodik mi bennünk és úgy táplál minket az ő Lelk nekerejével, hogy a' mi bívünk nagy buzgóvan ugyan lángal lobogjon az ő beretetiben, és negerőssítessék az örök életnek reménfégeben.

Theoph. Hogy ha azért a' bizonyos, hogy mi nem máskeppen vagyunk részesi a' Christusnak az Vr Vacsorájában, hanem csak lelkiképpen és hit által: a' következik, hogy mind azok, valakik hit nélkül járúlnak ahhoz semmi háfnat nem veszik annak?

Phil. A' bizonyos: mert, az ő hihetetlenfégek által megvetik a' Christust, kit Isten nekiek ajándékoz az Vr Vacsorájában. Minnekokáért csak a' külső jegyekben részesülnek azok, s még azokban is az ő kárhozattokra: mivel hogy meg ferteztetik ezt a' Sz. és az Istentől az ő fiainak beresztetett Lelki lakodalmat, midőn ők ahhoz hit nélkül járúlnak; mely által mi Isten előtt megigazulván, ő neki fiaivá leszünk. Ezért mondgya Sz. Pál, hogy minden ember meg próbállyá magát, és úgy egyék abból a' kenyerből, és úgy igyék abból a' pohárból.

Cor. 1. Lev.
11. 28.

Theoph. Mi módon kell embernek önnön magát meg próbálni?

Phil. Késercse meg önnön magát s lássa meg, hogy ha vagyóné ő néki hiti; melyet igen könnyen esében vehet ember az ő meg-

Cor. 2. Lev.
13. v. 5.

téréseből, és elebbeni bűneinek el hagyásából. Valaki annakokáért ekképpen nem érzi az ő megtéréset, egy áttalában nem méltó hogy az Vr Vacsorájához bocsáttassék.

Theoph. De mit itélj te azok felől kik érzik ugyan az ő megtéréseket, ámbár az igen gyenge legyenis?

Phil. Hogy ha az csak oly kicsiny legyen, hogy önnön magát az ő életének megjobbítása által ki ne mutassa, méltán gyanakodhatunk a' felől. Mert az igaz megtérés ámbár igen gyenge legyenis, de mindazáltal mindenkor kimutattya önnön magát valamely külső cselekedetekkel. Azonban pedig kétségnélkül a' miképpen hogy a' mi hitünk mindenkor igen gyenge, így a' mi újjászületésünk is megálhat azzal. E' pedig még a' legújjászületettekbenn is, noha különbölkülömből, feltaláltatik; mert némelyekben inkább, némelyekben pedig kevesbé. Mindazonáltal oly távol vagyon hogy ez a' gyengeség eltiltana minket az Vr Vacsorájától, hogy sőt inkább őstönöz minket azzal való élefre, hogy így a' mi gyenge hitünk és megtérésünk megerősítessék. Minnekokáért csak azok méltatlanok az Vr Vacsorájával való élefre, kik az vétkekben megmaradva, azokban elebb elebb mennek. Mert mivel ők meghóltak az ő bűnökben, nemis

nemis méltók hat arra, hogy lelkekben tápláltassanak.

Theoph. Hogy ha pedig ez ilyenek az Vr vacsorájához járúlnak, mit kell vélek cselekedni?

Phil. Hogy ha az ő méltatlan vóltok, tudn. az ő bűnökben való megáltkodások titkon való lejend, az Istennek iteleti alá kell azokat bocsátani, ki egybersmind, bocsút áll ő raytok: de ha nyilván való lejend, az Ecclésiái Fenyitek által elkel őket attól reketen.

Theoph. Micsoda az Egyházi Fenyitek? Az Egyházi fenyitek.

Phil. Az Istentől az ő Anyaszentegyházában két végekre fereztetett rendtartás, mellyek közzül egygyikez; hogy az Egyházi foglalat megtartathassék hogy az Apostol mondasaként *mindenek illendőképpen és jorendel legyenek.* Cor. 1. Lev. 14. 40. Es hogy rendelt időközön és napokon az ige prédikáltassék és a' Sacramentomok kifogaltassanak, mellyeket a' hivek fogalmatoson gyakorollyanak. A' másik vége ez, hogy kinek kinek az ő magaviselése's tudománya megtesse, hogy az olyanok, kik botranközást fereznek az ő vétkekkel, megfeddetteffenek a' Christustól előnkben adatott gradicsok berint: sőt hogy ha vakmerőképpen megáltkodtak, a' kö-

zónságes Gyülekezetből ki rekesztessenek, hogy az Isten neve ne káromoltassék, és az ő rokpéldájokkal a' kölség meg ne vesztetessék. Annakfelette, hogy ők e' gyalázat által a' megtéréfre hivattának.

Theoph. Kiknek kell kifólgáltatni 's gyákorolni az Egyházi Fenyítéket?

Phil. Az Egyházi Lelki Tanítoknak, kikhez adattassanak bizonyos Vének avagy őregek a' végre, kiket a' Gyülekezetből választottanak az Isteni tiszteletnek jobb moddal való végben vitelére.

Es így immár berelmes Atyámfia *Theophile*, a' menyire én tőlem lehetet, a' te kívánságodnak engedvén, 's lelked idvességenek örölvén, a' keresztényi vallásnak Fundamentomit elődben rákván, megmagyaráztam. Minekokáért én tőlem ezeket vedd jóneven, 's ha valami háfnodot erzed ebből, tulajdonics Istennek a' dicsősséget, kérjed egyszerűs mind őtet, hogy ezt a' b. magot a' te bivedben megtartván, és az ő Lelkének harmattyával lirofitván, ennek házannyi gyűmölsét teremtheffed a' bélkeséges túres által.

Theoph. Igen nagy jó neven vessem én ezt tőled kedves barátom, hogy az en kércsemet meg nem vetetted; lőt az én előmene-

menetelemnek 'sépületemnek örülvén, ezekre engemet megtanítottál, melyekkel Isten segétségeből az ő nevének dicsőségére, lelkemnek idvességére, 's több gyenge Atyámfiainak épületekre elhetek. Legyen Isten hozzád.

A M E N.

E' Keonyben leveo dolgoknak reovid

Laiſtroma.

A.

AZ Adakozáſról. 236
A'Hitnek a'Chriſtus felől való Agazati. 71.
Azoknak külömbkülömbfele Keſértetek ellen való haſnái 72

A' Szabad Akaratról 90
Az Anyaſzentegyház mi- csoda 96. Hanyfele 97
Miért mondatike' bent- nek 103. Miért közön- ségesnek 104. Az O és Uy Teſtamentombeli Anyaſzentegyháznak megegyezése. 104.
külömbözése 104

Az Apoſtol mitſoda 352

Az Atya Iſtenről 49

Az Atyáknak nevezeti a- lat kik értetnek az ötö- dik parancsolatban

204

B.

A' B Alványokról 144.
&c.

Az Vy Bálványozóknak magok mentſégének meg czáfoláſa 157. A' régi és moſtani Bálvá- nyozóknak egyben ha- haſonlitáſa 60. az el- lenvetefeknek meg czáfo-

czáfolása. 163. &c.
 A' Bocsátást állást miért tar-
 totta Isten magának.
 216 miért hivattatik
 Ő Bocsátást állónak. 172
 Az Eredendő Bűn micso-
 da 23
 A' Bűn bocsátatról 114.
 322
 A' Bűn bocsátatnak 's
 büntetésnek engedelmérül
 avagy Indulgentiákról 362.
 micsodás fundamentumokon áll-
 lanak azok. 363. meg
 bocsátvan Isten a'
 Bűnt, meg bocsátta a'
 büntetés is 378. Szent
 Lélek ellen való Bűn.
 376.

C.

Chrisztus személye. 25.
 két természetű, 26.
 27. Ió téteményi 28. mi-
 képpen rételek a' hi-
 vek azokban 36. Neve
 32. Tisztei 34. Fogantatása.
 72. Születése
 73. szennyvedése. 74. Ha-

lála. 75. eltemetése
 76. pokolra való szállá-
 sa 76. Feltámadása 's
 menyben menése 79.
 Attyának jobján való
 ülése 80, Itéletre való
 eljövetele 81

A' Io cselekedetek. 20. 122
 Miképpen bármaznak.
 Istentől 21. Azoknak
 hasznai. 258. 277. mi-
 csoda külömbfeg vagy
 on a' jó cselekedetekre
 nevezve a' hivek 's a' hi-
 tetlenek között. 265
 A' Törvény kivanfaga fe-
 let való jó cselekedet-
 tek micsodak. 361
 Az Apostoli Crédo 45. an-
 nakrései 47

D.

Davidnak bünte-
 tése meg enged-
 tetet a' bűnnel egygyűt
 397.

E.

Az **E**gyházi Solgáknak
 Erend berint való
 hivatalok 353
 Az Egy-

Az Egyházi Szolgálatnak
méltóságos volta 373

Az Szenteknek eggyességé-
reol 114

A' Lelki eledelről 404

Az Embernek maga me-
gismeréséről 's bűnös
voltáról 15. micsoda
képe volt Istennek az
emberben 22.23

Az Eskeuvés micsoda 182
hányfele nemei vadnak
183. annak környül
álló dolgai 183. az Vy-
keresztényeknek az es-
küvésről v. tudomány-
ok meg czáfoltatik 187

Az Erdemnek meg czáto-
láfa 282

Az Egyházi szolgáknak
rendberint való hivata-
lok 353

Az Evangéliom micsoda
364. a' Törvényél
való meg eggyezése 's
külömbözése 366. so-
ha a' Törvény attól el
nem válaftatik 368

F.
A' F Aitalan öltözet, é-

neklés, tánczolás 223

Az Ecclesiiai Fenjeterk 421

A' Fiu Isten miért monda-
tik Igének 12

G.

Az Istennek Gondgyavi-
Iselése reol 13.51

A' Gyilkosság 210. annak
grádicsai 211

Gyeuleol ség 211

H.

A' S Z. Háromságrol 10
Sholot tanítatik ez

a' Tudomány 12

A' Haragrol 212

A' Házasságrol 225

Az Házugságrol 244

Test és Lélek közöt valo
harcz 266

A' Hitreol 38. 42. 43.
mely nem lehet a' jó
cselekedeteknélkül

278

Hinni Istenben mit té-
ben. 46. miért hogy a'
mi hitünk ő magában
mind a' három semely-
eket nézi külön külön
a' bent Háromlágban
48. H h h A'

A' Hívek 's hitetlenek kö-
zöt való külömbfég a'
jó cselekedetekre] néz-
ve 265

A' Hízeltkedes 243

I.

Az I D vesség a' Christus
I által keresztetett 28.
annakkülső eszközei
343.

A' Meg Igazulásról, 39.
annak eszközei 41 mely
nem a' jó cselekedet-
tekből vagy on 259

Az SZ. Írásról avagy Isten
Igijéről 4. annak mel-
toságáról 5. mely nem
függ az Anyasente-
gyházról. 7. munkái 6.
ereje 344. Részei. 364.
azzal való gonoszúl é-
lés. 178. annak meg
utállása 345. annak hir-
detőit meg kel becsül-
ni 349 mit kel eltá-
voztatni az igének hal-
gatásában 347 az Ige-
nek hirdetése nevez-
tetik Isten orságának.
346

Az Irgy ségreol 249

Az Istennek Ismérietireol
10 Igasságáról 15

Az Isten miért hivattatik
Atányak 52 Mindenha-
tonak 52. menynék
földnek teremőjének.
ugyan ott. K.

Micsoda képe volt
Istennek az em-
berben 22

A' Képeknek tisztelőinek
ellenvetések 154

A' Kereszt ségreol 392. mi-
csoda dolgok kívántat-
nak arra 393. a' felől
való parancsolat, és i-
gérlet 395 Micsoda vét-
kek molattatnak el a'
kereszt ség által 396. a'
gyermekeknek keresztel-
ése 397. a' keornyeul
metéltkedésnek és a' ke-
rest ségnek meg eggye-
zése 398. annak haszna
a' kis gyermekekben.
ugyan ott.

A' Keornyeorges és annak
méltossága. 288. 334.
bük-

bűkösséges volta 334. a'
Christustól adatot könyör-
gesnek summája
és részei 298. Mikép-
pen vesztegette meg a'
Sátán az igaz könyör-
gést 336

A' Szenteknek valókeonye-
orgésnek tevelgyésének
meg czáfolása 290

A' Menyországnak Kul-
tsairol 370. Micsoda
meg keotni és meg ol-
dani 371.

L.

A' SZ. Lélekzeol 82. Mi-
sképpen egygyesít
minket a' Christussal
95

A' Lelki Tanitokrol. 351
azoknak egymás r. án
femely berint való ö-
vetkezése 358. v. a-
nitó.

A' Lopás hányképpen bö-
kot lenni 228. inditò
okai annak 230

M.

A' M I Atyáknak sum-

mája és részei 298

A' Mindennapi kenyéren
micsoda értetetik áb-
ban 317

A' Menyországnak kulcsai-
rol 370

N.

Az I Sten nevének hiában
I való fel vetele mi-
csoda 177. hány kép-
pen bokat a' lenni 178
az Isten neve hánykép-
pen bokat benteltetni
186

A' Híveknek Nyomorusá-
gokról. 53. azoknak
hat kiváltképpen való
hasznai 58. azoknelkül
soha nem lehetnek a'
hívek 64 azoknak ere-
deti 53

Az Igasságért való Nyomo-
ruság benyvedés 67 az
ellen való vigasztalás.
69

A' Nyomoruságok a' hi-
vekben nem a' bűnnek
büntetése hanem csak
az Istennek Atyai Lá-
H h h 2 to-

togatása 381

O.

Az **E**oreok eletreol 121

Az **E**Isten országa micsoda 306. miképpen jó az el 309

A' Sátának országa 308

Opera supererogationis, avagy a' Törvény kívánfága felet, való jócselekedetek 361

P.

A' **P**ápa Indulgentiái. 362

A' Parancsolatoknak magyarázása 134

A' Paráznaságról 223

A' Prédikálásnak haszna 350 ereje 373 modgya 369

A' Püspököknek titói mind egy a' Lelki Pásztor titíttivel 355

A' Purgatoriumról 364

R.

A' **R**agalmazás micsoda 241

A' Religio V. vallás

A' Rézségesség 248

A' **R**omái gyülekezéttől micsodás dolgokban vesztegetteter meg a' Christus tudománya. 360

S.

A' **S**Zabad akarattól 90

A' **S**Meg szenteltetéjreol Miért tulaidonittatik a' bent léleknek 50

A' Szent Lelek ellen valóvétel micsoda 375

A' Szenteknek egygyűségé 114

A' Szenteknek segítségül való hívása nem bábdos 149

A' Superstitionról 151

A' Szeretetreol 253

A' Lelki szolgák 355 Sáfarak 356

A' Szombatrol 190 annak Céremónias és erkölcsi volta 192. megbenntelése 196

A' Sácramentomokrol 383 Micsodák kívántatnak a' Sácramentomokra. 386. kitől függ azoknak

nak ereje 388 azoknak
háma. ugyan ott. búk-
séges volta 390
A' Szüléknek tíftefféget
tenni 205

T.

A' **T**Estnek fel támadá-
sáról 117

A' Erkölcsi Törvényről
124 Mely megkülöm-
bóztatik a' Cérémoniás
es polgari Törvényektől.
125

Rései 127 Summája
153. Hátna. 274. an-
nak az Evangeliom-
mal való meg egye-
zése 's külömbözése
366. Miért adot Isten
oly Törvényeket mel-
lyeket az ember meg-
nem tarthat. 273. Mi-
képpen töröltetet el a'
Törvény 367

A' Hamis Tanúbizon-
ságtétel 239

A' Szüléknek Tífztefféget
tenni miben áll 205

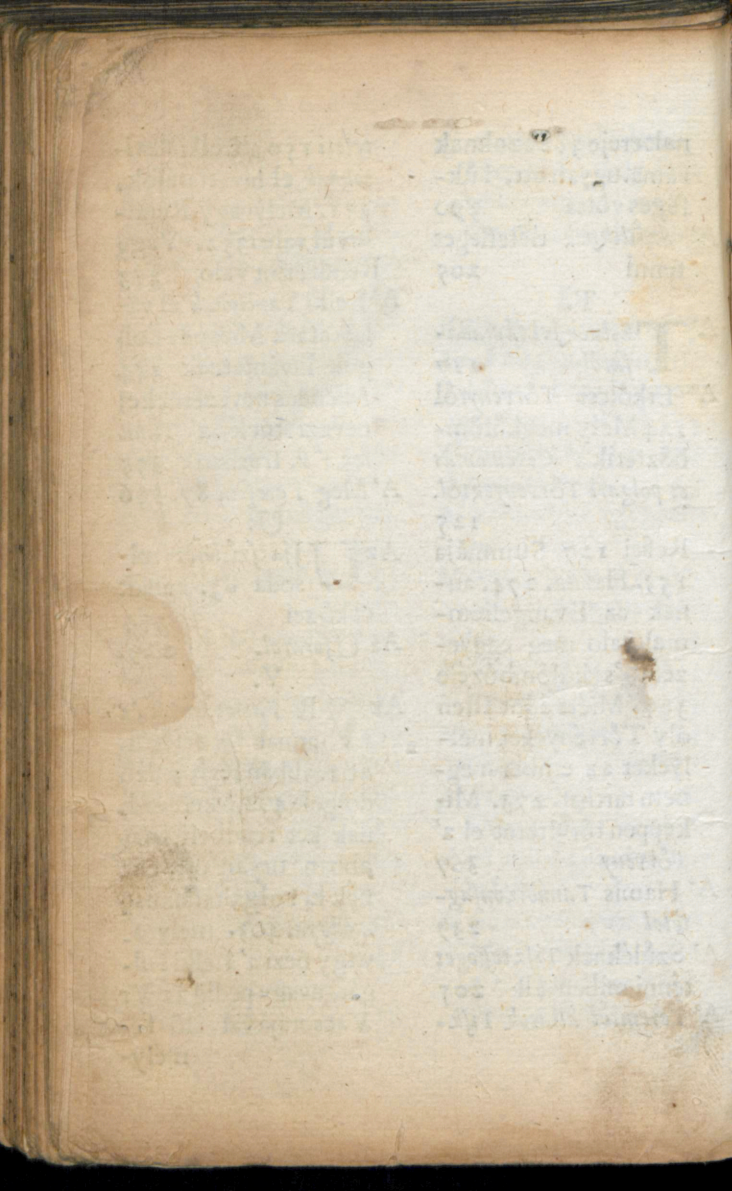
A' Teremtet állatok Tízf-

teleti 150 a' Lelki Tani-
toknak el hivattatások.
351. Melyvagy Rend-
kívül való. 352. Vagy
Rendberint való 353
A' Lelki Tanitonak el vá-
lastására Micsoda dol-
gok kívántatnak 354
Micodás nevezetekkel
neveztetnek a' Tani-
tok a' 6. Irásban 355
A' Meg Teréfről 87. 366
U.

Az **U**Jja születés mi-
soda 83. annak
esközei 344
Az Ujoráról. 229.

V.

Az **V**R Vacsorájáról és
annak berzéséről.
401. abban lévő jedző
dolgok 402. Miért vad-
nak két rendbeli jelek
abban. utyan ott. en-
nek ki foglaltatásának
modgya. 403. mely a-
vagy nézi a' Lelki fog-
gát, avagy pedig az Vr
Vacsorájával elő fe-
mely-

femélyeket. Ugyan
ott. a' Papistáknak az
Vr vacsorája felőli valo
révelgyések megczá-
foltatik 407

A' Christus testénekevé-
se és az ő vèrènek ivá-
sa miképpen értetik az
Vr Vacsorájában. 415.
miképpen részesülünk
mi kik e' földön vagy-
unk a' Christus testében,
mely az egben nagyon

416. miképpen pro-
bállya meg magát, a
ki az Vr Vacsorájáva-
akar élni. 417

A' Vallásrol. 3.

A' Fanitonak Választá-
sara micsoda dolgok
kivantatnak 354

A' Vasarnaprol. vide.
Bombat.

A' Véneköl. 418

A' Sz. Lélek ellen valo
Vetek micsoda 375.

F I N I S.

Udrius Sldl.

Fert liber hic sapidos nostro de dogmate fructus.
Qui praebent dulcem libani saporis saporibus.

Est Pauli Sibaei et amicorum eius.

Quia me nec sine me per me Deus optime
Nam duce me peccato, deduce saluus eam.

Quid valet hic mundus quid gloria quidve
Post miserum funus pulvis et umbra

